Cristina Ștefan (coordonator)
Sorin Spineanu-Dobrotă
Alina Bărăian
Adrian Canae

Filozofie

Ghid de rezolvare a subiectelor

pex

HUMANITAS EDUCATIONAL

07 BAC REAT 2007 BACALAUREAT 2007

Cristina Ștefan (coordonator)
Sorin Spineanu-Dobrotă • Alina Bărăian • Adrian Canae

Bacalaureat
2007

Filozofie

Ghid de rezolvare a subiectelor

HUMANITAS EDUCAȚIONAL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Bacalaureat 2007 : filozofie : ghid de rezolvare a subiectelor / Cristina Ştefan (coord.), Adrian Canac, Alina Bărăian, Sorin Spineanu-Dobrotă. - Bucureşti : Humanitas Educaţional, 2007
ISBN 978-973-689-111-3

I. Ştefan, Cristina
II. Canac, Adrian
III. Bărăian, Alina
IV. Spineanu-Dobrotă, Sorin

1(075.35)(079.1)
371.279.8:373.5

Redactor: DIANA GEORGESCU
Machetare: ROLAND VASILIU
Paginare: ROLAND VASILIU
Coperta: DINU DUMBRĂVICIAN

HUMANITAS EDUCAŢIONAL
Piaţa Presei Libere 1, sector 1, 013701, Bucureşti
Telefon: 021 316 17 18 Fax: 021 316 17 21
e-mail: educ@humanitas.ro
www.hed.ro
© HUMANITAS EDUCAŢIONAL, 2007
ISBN 978-973-689-111-3

Cuvânt-înainte

Ideea de a ghida activitatea elevilor este un demers legitim într-un proces de învățământ centrat pe beneficiar. De aceea, *Ghidul de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007 la disciplina Filozofie* vine să răspundă presiunii cognitive exercitate de avalanșa de subiecte pentru examenul de bacalureat, prezentate simultan elevilor din clasa a XII-a și își propune să facă posibilă valorificarea eficientă a timpului de studiu. Astfel, lucrarea îi orientează pe candidați, le oferă modele de abordare a subiectelor și îi apropie pe cei interesați de ținta pe care doresc să o atingă, fără însă a se substitui efortului pe care fiecare trebuie să și-l asume într-un examen de maturitate.

Cu excepția unui număr minimal de itemi care solicită competențe cognitive de tip reproductiv, subiectele vizează competențe cognitive de tip aplicativ. În fapt, i se cere elevului să demonstreze competențe specifice, clar enunțate în curriculumul școlar la *Filozofie* și precizate explicit în competențele de evaluat din *Programa de bacalaureat*. Mai concret, pe baza unui text dat, i se cere elevului să explice premise, consecințe, structuri argumentative, alte opinii, puncte de vedere personale, obiecții etc. Mai mult, se solicită răspunsuri deschise, care nu presupun opinii prestabilite ce ar obliga elevul la reproduceri sterile, fără suport pentru viitor, ci, care conduc la operaționalizare de concepte (în concordanță cu temele din programă), care îl pun pe elev în situații/contexte diverse, de zi cu zi. Considerând ca extrem de important caracterul aplicativ al subiectelor avute în atenție, insistăm pe faptul că nu memorarea unei soluții sau a alteia sunt de dorit, ci înțelegerea acestora în logica lor intrinsecă, apoi operarea cu noțiunile filozofice implicate, astfel încât demersul realizat să fie coerent și semnificativ pentru autorul său.

În acest context, *Ghidul de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007 la disciplina Filozofie* nu va oferi și tratarea cerințelor de exprimare a punctelor de vedere personale pe o anumită temă, motivația acestui fapt fiind teama de a prezenta o serie de puncte de vedere despre diverse probleme filozofice, pe care elevii să și le însușească și să le prezinte drept puncte de vedere personale. Respectul pentru personalitatea fiecăruia ne determină să procedăm astfel și să considerăm oportun ca punctul de vedere personal, solicitat explicit în enunț, să reprezinte cu adevărat modul de gândire al tânărului care îl exprimă. Cerințele minimale față de acest reper sunt: explicitarea tezei la care se face referire,

nuanțarea semnificațiilor date prin interpretare, *fără însă a denatura înțelesul dat* de filozoful analizat, exprimarea punctului de vedere personal în legătură cu problematica dată și, distinct, susținerea acestuia prin diferite argumente. *Acest reper* poate face trecerea spre concluzii sau reprezintă chiar o parte a acestora. Formularea punctului de vedere personal va avea în atenție exprimarea unei opinii, a unei obiecții, a unei consecințe și va fi susținut prin argumente (pornind de la premise, de la ipoteze de lucru, se vor formula, în funcție de complexitatea răspunsului, fie concluzii intermediare, fie concluzia finală).

Și în cazul subiectelor care solicită corelarea unor termeni într-un text de aproximativ o jumătate de pagină, *Ghidul de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007* oferă, în mod orientativ, idei care pot fi dezvoltate, dar nu textul propriu-zis. La fel am procedat și în cazul subiectelor care presupun realizarea unei analize de aproximativ două pagini a unora dintre perspectivele filozofice plecând de la un text dat: sunt date repere care trebuie să se regăsească în acest demers, fără însă a realiza o analiză ca atare (care ar presupune introducere, cuprins, concluzie), sau a impune vreo ordine în tratarea reperelor menționate.

Pentru fiecare dintre cele 100 de variante, modul de tratare a subiectelor este următorul: este detaliat Subiectul I pentru proba E, apoi Subiectul I pentru proba F și, în final, sunt marcate reperele pentru Subiectele II și III, care au corp comun pentru probele E și F. Ținem să subliniem că, în cadrul examenului de Bacalaureat 2007, disciplina Filozofie are statut de disciplină opțională (la proba E, poate fi aleasă numai de către elevii care au absolvit specializarea *Științe sociale*, iar la proba F de către elevii care au absolvit filiera teoretică, specializările *Filologie, Matematică-Informatică, Științe ale naturii* și de către elevii care au absolvit filiera vocațională, cu excepția elevilor care au absolvit specializarea *Științe sociale*) și studiul Filozofiei presupune un efort asumat de către cei care aleg această disciplină.

Toate subiectele de bacalaureat la disciplinele socio-umane, inclusiv pentru disciplina Filozofie, sunt proiectate conform *Programei pentru examenul de bacalaureat* 2007, care a fost aprobată prin O. M. Ed. C. nr. 5003/2006 din 31 august 2006, publicată pe site-ul M.Ed.C. și în Monitorul Oficial. Itemii vizează doar competențele de evaluat, precizate prin programa școlară în vigoare, care menționează și lista filozofilor *de studiat*, iar chestiunile științifice evaluate sunt subordonate *Conținuturilor* enumerate în *Programa de bacalaureat*. Elevul, împreună cu profesorul de la clasă, ar trebui să își însușească o serie de concepte, teme, concepții ale filozofilor din lista cuprinsă în curriculumul școlar, elevul fiind liber să exerseze aceste achiziții pe diferite texte, din diverse lucrări ale filozofilor *de studiat*. În acest fel, elevul va fi capabil să performeze, la nivel maxim, cerințele din variantele de subiecte de la Filozofie, care cer demonstrarea cunoștințelor pe texte noi, extrase din texte fundamentale pentru concepția filozofului respectiv, în concordanță cu tema pusă în discuție. Alături de manualele de Filozofie, volumele de sinteză și comentarii, culegerile de teste, acest *Ghid de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007* prezintă o variantă de tratare a subiectelor pentru examenul de bacaluareat, dar nu unica soluție posibilă. Întrucât ni s-a părut corect ca beneficiarii subiectelor în cauză să se apropie de o

cât mai adecvată tratare a acestora prin cunoașterea intențiilor de principiu ale autorilor, *Ghidul de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007 la disciplina Filozofie* este gândit ca o componentă formativă, care întregește activitatea de pregătire a examenului, în continuarea conceperii subiectelor propriu-zise. Este deci firesc să mulțumim colegilor care au sprijinit cu amabilitate realizarea acestei lucrări, prin observații și sugestii: Florina Oțet (Brașov), Marius Avram (Vrancea), Elena Lupșa (Hunedoara), Elena Calistru (Iași), Loredana Botezatu (Botoșani), Liliana Zascheievici (București) și Adina Romanescu (Iași). Mai mult, în plan atitudinal, *Ghidul de rezolvare a subiectelor pentru examenul de bacalaureat 2007* transmite o idee generoasă: în eforturile de formare pe care le fac elevii, trebuie să se simtă încurajați de faptul că nu sunt singuri. Le sunt mereu aproape cu răspunsuri la întrebări și sfaturi profesorii lor, care-i învață astfel că dincolo de conținuturile specifice disciplinei studiate este importantă pentru viață solidaritatea umană.

dr. Cristina ȘTEFAN

PROGRAMA PENTRU EXAMENUL DE BACALAUREAT 2007

Disciplina filozofie

I STATUTUL DISCIPLINEI

În cadrul examenului de Bacalaureat 2007, disciplina **Filozofie** are statut de **disciplină opțională**.

La proba susținută din aria curriculară corespunzătoare specializării, disciplina **Filozofie** poate fi aleasă numai de către elevii care au absolvit specializarea Științe sociale.

La proba susținută din celelalte arii curriculare, altele decât cele corespunzătoare specializării, disciplina **Filozofie** poate fi aleasă de către elevii care au absolvit filiera teoretică, specializările Filologie, Matematică-Informatică, Științe ale naturii și de către elevii care au absolvit filiera vocațională, cu excepția elevilor care au absolvit specializarea Științe sociale.

II COMPETENȚE DE EVALUAT

- Identificarea, într-un text dat, a **problemei filozofice abordate** și a **conceptelor** utilizate în formularea ei.
- Explicarea unor **concepte filozofice** date și a **ideilor principale ale unui text filozofic**.
- Compararea unor **puncte de vedere/poziții filozofice/soluții** referitoare la o anumită problemă filozofică.
- Analizarea **structurii argumentative** a unui punct de vedere filozofic.
- Analizarea comparativă a **premiselor**, respectiv, a **consecințelor** presupuse de o anumită poziție/punct de vedere filozofic.
- Argumentarea unui **punct de vedere personal** referitor la o anumită problemă filozofică.
- *Caracterizarea diferitelor **genuri și stiluri de filozofare**.
- *Analiza unui **text filozofic** dat.
- *Elaborarea unui **eseu filozofic** pornind de la elemente date (întrebări filozofice, texte, concepte).
- *Construirea unei **argumentații filozofice** în sprijinul unei soluții practice posibile la o situație-problemă.

III CONȚINUTURI

- **Omul**
  1. Problematica naturii umane
  2. Sensul vieții

3. *Omul — ființă culturală

- **Morala**
  1. Bine și rău
  2. Teorii morale
  3. Probleme de etică aplicată
  4. *Coduri morale

- **Politica**
  1. Libertate și responsabilitate
  2. Egalitate și dreptate
  3. Putere și legitimitate
  4. Teorii politice moderne și contemporane
  5. Drepturile omului

- **Cunoașterea**
  1. Adevăr și eroare
  2. Forme de cunoaștere și tipuri de adevăr
  3. *Sursele cunoașterii
  4. *Limbaj și cunoaștere

- ***Existența**
  1. Existență și devenire
  2. Spațiu și timp
  3. Determinism

- **Filozofia**
  1. *Genuri și stiluri în filozofie
  2. Filozofie și viață

NOTĂ:

Competențele de evaluat și conținuturile marcate cu * sunt incluse NUMAI în programa pentru examenul de bacalaureat a elevilor care au absolvit specializarea Științe sociale.

Pregătirea examenului și elaborarea subiectelor se realizează în conformitate strictă cu PROGRAMA PENTRU EXAMENUL DE BACALAUREAT 2007, avizată prin O.M.Ed.C. Subiectele nu vizează conținutul unui manual anume. Manualul școlar este doar unul dintre suporturile didactice utilizate de profesori și elevi, care ajută la realizarea programei școlare prin însușirea de cunoștințe și formarea de competențe.

Variante de subiecte

Varianta 1

Subiectul I – E

A. Fr. Hayek înțelege prin conceptul de libertate individuală faptul că un om dispune de propria decizie privind sfera privată, asupra căreia ceilalți nu pot interveni în mod arbitrar. Libertatea individuală mai este numită de Hayek și libertate personală. Această formă de libertate ar putea fi considerată de I. Berlin libertate negativă, adică acea sferă a libertății individuale asupra căreia amestecul din partea celorlalți este minim. Indivizii sunt protejați de intervenția statului, dar această situație este doar o condiție necesară, iar nu suficientă, pentru ca, prin acțiunile lor oamenii să-și atingă scopurile pe care și le propun. De aceea este necesară coordonarea libertății negative cu cea pozitivă, prin care, în sfera publică, sunt create condițiile necesare care facilitează atingerea scopurilor individuale. Considerând că fiecare om este cel mai în măsură să-și proiecteze și să-și urmeze în mod adecvat scopurile, punerea la dispoziție a unor pârghii de oportunitate nu înseamnă decât faptul că indivizii pot să-și actualizeze în mod autentic capacitățile.

B. O situație în care sfera libertății individuale poate fi restricționată poate fi aceea în care individul în cauză nu probează discernământ. J. St. Mill arată că ingerința în sfera de libertate personală a celor care nu dovedesc discernământ este justificată ca o măsură de protecție a celorlalți împotriva violenței.

C. Un exemplu simplu în care se poate manifesta relația dintre libertatea individuală și constrângere poate fi acela al obligativității de a plăti taxe și impozite. Indivizii sunt constrânși să contribuie la fondurile pe baza cărora mecanismele publice pot realiza suportului social, de pildă, prin sumele de bani care se reține din salariu pentru asigurările sociale. Libertatea individuală este astfel restricționată, oamenii care respectă legea nu pot să refuze o astfel de implicare publică.

D. Corelația dintre termenii *ordine socială* și *anarhie* poate viza următoarele idei:

- Starea de ordine socială exclude starea de anarhie, prin faptul că impune un set de reguli prin care starea de fapt socială se îndepărtează de situația vizată prin poziția anarhică, lipsită principial de orice reglementări impuse de vreo autoritate.
- Anarhia este o poziție teoretică prin care este refuzată puterea de stat, apreciată drept constrângătoare, afectând libertatea oamenilor.

- Organizarea socială nu trebuie să îngrădească libertatea individuală, ci să o facă posibilă în condiții de siguranță a persoanei și a proprietății.

Subiectul I – F

A. Legitimitatea unei guvernări semnifică acordul prin care conducătorii sunt acceptați, recunoscuți de către cei pe care îi conduc, relația de putere funcțională între dominator și dominat.

B. Una dintre consecințele lipsei de legitimitate a unei guvernări asupra libertății cetățenilor statului respectiv poate fi restrângerea acesteia sau chiar privarea de libertate, în mod arbitrar. De aici, este de așteptat ca cetățenii să lupte pentru libertate, în diverse forme, de la nesupunerea civică (acea acțiune publică, deliberată, neviolentă, de nesupunere față de o lege sau de politica guvernului) până la lovitura de stat.

C. Legitimitatea unei guvernări se poate întemeia pe tradiție: de exemplu, în cadrul regalității (monarhiei), formă de guvernământ în care principele este moștenitorul legitim al tatălui său. Legitimitatea tradițională se bazează pe durata sa mare în timp, pe forța datinilor, obiceiurilor și obișnuințelor.

D. Corelația dintre termenii *legitimitate* și *putere* poate viza următoarele idei:
   - Legitimitatea unei puteri politice determină o rezistență mai mică a celor guvernați deoarece mecanismul de dominare este acceptat prin consimțământul liber a celor guvernați.
   - Orice formă de legitimitate trebuie să fie în acord cu legile, nu poate fi acceptat ceea ce se afară în afara legilor.
   - Orice formă de putere politică autentică se dorește a fi legitimă pentru a fi în acord cu cei guvernați.

Subiectul II – E, F

a. O concepție remarcabilă despre filozofie este cea exprimată încă din antichitate de Platon. În accepțiunea acestuia, filozofia este o modalitate de educare a spiritului omenesc (*paideia*), o „artă a răsucirii" de la lumea simțurilor spre lumea inteligibilului. Prin filozofie reușim să delimităm aparența de esență, ceea ce este trecător de ceea ce este etern. Astfel, filozofia nu este doar o cale a cunoașterii autentice, care nu se lasă înșelată de aparențe, ci și o șansă de a ne manifesta iubirea de înțelepciune, de a evolua spiritual.

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui B. Spinoza, conform căruia filozofia reprezintă „iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu", modul în care, prin înțelegere, putem să ne punem de acord cu necesitatea divină, transformând astfel necesitatea în libertate. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și concepția lui Platon este de concordanță. Cele două poziții filozofice consideră filozofia un demers privilegiat prin care omul poate să progreseze, să cunoască, să fie liber și fericit.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Spinoza este aceea a unui om credincios care consideră că prin sentimentele pe care le nutrește

față de divinitate se poate manifesta ca un spirit superior, care se comportă moral, chiar înțelept, în acord cu esența divină.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Kant, cunoștință a priori înseamnă o cunoștință care are loc independent de orice experiență. Prin cunoștință a posteriori Kant înțelegea o cunoștință provenită din experiență.
- Propozițiile sintetice a priori permit înaintarea în cunoaștere prin sinteza unor noi cunoștințe, iar acest lucru are loc într-un mod necesar. Aceste propoziții sunt necesar adevărate.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „oricare ar fi însă originea judecăților sau forma lor logică, există o deosebire între ele din punct de vedere al conținutului" — judecățile explicative sunt propoziții analitice în care predicatul aparține subiectului ca ceva cuprins implicit în acesta. Conform lui Kant, judecățile pur extensive sunt judecăți sintetice, în care predicatul se adaugă din afara subiectului, îmbogățind cunoașterea.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea a lui Aristotel, care arăta că valoarea de adevăr a unei judecăți poate fi probată prin confruntarea acesteia cu realitatea la care se referă. Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Kant este de opoziție, deoarece Kant considera că, dacă orice cunoaștere începe cu experiența, aceasta nu provine totuși din experiență. Ca atare, apelul la experiență pentru validarea adevărului nu este considerat suficient, din perspectivă kantiană.

Varianta 2

Subiectul I – E

A. Pentru ca o opinie să fie considerată cunoaștere trebuie să fie adevărată și întemeiată.
B. O sursă a cunoașterii poate fi experiența, impresiile simțurilor. O altă sursă a cunoașterii este rațiunea, operațiile cugetului nostru.
C. O propoziție falsă — de pildă „Gazul metan este urât mirositor"— poate fi acceptată de simțul comun ca fiind adevărată, pentru că exprimă concis un rezultat, cel al amestecului gazului metan cu o substanță care să ne permită detectarea prezenței acestuia.
D. Corelația dintre termenii *propoziție adevărată* și *coerență* poate viza următoarele idei:
   - Adevărul unei propoziții poate fi apreciat atunci când aceasta este concordantă cu opinii considerare adevărate, când se află în relație de implicație logică față de acestea.

- Acceptarea unei propoziții într-un sistem de opinii considerate adevărate conferă coerența acesteia cu respectivul sistem, care poate fi numit sistem al acceptării.
- O propoziție este adevărată dacă poate face parte dintr-un sistem de propoziții adevărate, în sensul unui acord între noua propoziție și cele deja acceptate în sistem.

Subiectul I – F

A. O propoziție adevărată care transmite o informație nouă se numește sintetică.
O propoziție adevărată care explicitează înțelesul cuvintelor care apar în ea este analitică.

B. Kant înțelege prin cunoștință a priori o cunoștință care are loc independent de orice experiență.
Prin cunoștință a posteriori Kant înțelegea o cunoștință provenită din experiență.

C. Propoziția „Linia cea mai scurtă dintre două puncte este linia dreaptă" este o propoziție sintetică a priori (conceptul „linia cea mai scurtă" nu poate fi scos din analiza conceptului de „linie dreaptă", ci se adaugă acestuia, realizând o sinteză, independent de orice experiență).

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *corespondență cu realitatea* poate viza următoarele idei:
- Valoarea de adevăr a unei opinii poate fi stabilită prin confruntarea acesteia cu realitatea la care se referă, pe care trebuie să o surprindă adecvat.
- Adevărul poate fi stabilit prin corespondență doar pentru situațiile prezente; nu se aplică pentru trecut și nici pe situații complexe.
- Corespondența cu faptele reale este un criteriu pe baza căruia se stabilește o a valoare de adevăr, dar corespondența poate conferi și o definiție a adevărului, precizând prin trimitere la realitate, înțelesul acestuia.

Subiectul II – E, F

a. Platon, în dialogul *Republica*, prezintă polemica între Socrate și personajul Glaucon, privind înțelegerea dreptății. Personajului sofist Glaucon susține teza potrivit căreia natura umană este nedreaptă, pornind de la premisele după care nu există un bine propriu al dreptății și, dacă ar exista un astfel de bine, omul nu ar săvârși nedreptăți. Astfel ajunge la concluzia că natura umană este nedreaptă. Dacă omul drept cât și omul nedrept ar putea face fapte nedrepte, fără să fie pedepsit, acesta le-ar înfăptui. Deci natura umană este nedreptă, iar dacă totuși dreptatea este posibilă în societate, acest fapt se datorează respectului față de lege, mai precis fricii de pedeapsă.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este cea a lui I. Kant, după care natura umană rațională stă la baza comportamentelor din datorie, care sunt drepte, realizate în acord cu legea morală. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere exprimat de Glaucon este de contradic-

ție; în timp ce Kant susține că natura umană este dreaptă, personajul sofist insistă pe ideea că dreptatea nu ține de natura lăuntrică a omului.

c. Un exemplu care ilustrează punctul de vedere exprimat de Kant, după care faptele morale decurg exclusiv din datorie, poate fi acela al unui om care, suferind de o boală incurabilă, deși se află într-un stadiu terminal al bolii, nu se sinucide. Se poate aprecia că acest om nu mai manifestă dragoste față de viață, dar cu toate acestea și-o conservă dintr-un considerent pur moral. Comportamentul acestuia este unul drept, bazat pe natura sa rațională.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Existențialismul este un umanism*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Sartre înțelege prin expresia „existența precede esența" faptul că derularea existenței umane, prin alegerile care le face, permite o decantare a esenței omului.
- Sartre susține teza potrivit căreia omul este condamnat la libertate, în sensul că libertatea acestuia este absolută, omul fiind în situația de a se confrunta cu un șir nesfârșit de alegeri. El alege chiar și atunci când nu alege. A alege în absența reperelor morale este apăsător, libertatea nu mai apare ca un temei al măreției umane, ci ca un fapt constrângător, o adevărată condamnare.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, „suntem singuri, fără nicio scuză", *aruncați* în lume, cum precizează Sartre, dar pe deplin responsabili de situația noastră.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui R. Descartes, după care libertatea este conferită de existența liberului-arbitru, o calitate deosebită a omului, care-l apropie de perfecțiune. Prin liberul său arbitru omul alege între bine și rău, devine stăpânul faptelor sale. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Sartre este de contradicție. În timp ce Descartes recunoaște determinarea divină, menționând că libertatea este posibilă doar pentru că omul este înzestrat cu liber-arbitru, iar responsabilitatea se articulează în măsura în care alegerile sunt premerse de cunoaștere, posibilă tot prin bunăvoința grației divine, Sartre arată că nu există constrângeri exterioare, omul este absolut liber și absolut responsabil de faptele sale. Sartre consideră că nu există situații inumane, deci orice situație în care se află omul este a lui, nu se poate dezice de faptele sale, trebuie să-și asume răspunderea pentru starea în care se află.

Varianta 3

Subiectul I – E

A. Inegalitatea socială semnifică diferențele între pozițiile ocupate de oameni în societate, ca rezultat al aranjamentelor sociale și al raporturilor de proprietate.

B. Primul dintre cele două principii ale dreptății, în formularea lui Rawls, este principiul libertății, conform căruia toți participanții la o practică (instituție) trebuie să se bucure de egală libertate cu a tuturor celorlalți. Principiul libertății este prioritar în raport cu principiul inegalităților permise, în sensul că nimic nu justifică diminuarea libertății. Inegalitățile vor fi acceptate dacă cei aflați pe poziții superioare vor lucra în avantajul tuturor.
C. Corectitudinea distribuirii bunurilor într-o societate poate fi evaluată în funcție de concordanța ei cu legile aflate în vigoare.
D. Principiul inegalităților permise este satisfăcut în cazul activității unei firme, în care inegalitățile dintre angajați cresc dacă salariile lor se dublează, pentru că prin dublarea salariilor tuturor, se poate considera că cei aflați în poziții superioare au luat măsuri în beneficiul tuturor, inclusiv a celor mai dezavantajați.

Subiectul I – F

A. În accepțiunea lui J. St. Mill, o acțiune morală este aceea care, prin consecințele sale, ne permite să ne apropiem de fericire.
B. O asemănare existentă între etica utilitaristă și cea eudaimonistă este faptul că sunt etici teleologice, în care binele este dat de scopul pe care tinde să-l realizeze o acțiune. O deosebire între cele două etici menționate este aceea că, în utilitarism, fericirea apare ca stare de plăcere și absență a suferinței (Mill), iar în eudaimonism fericirea este posibilă prin activitatea de cunoaștere (Aristotel). O altă deosebire decurge din modul în care sunt apreciate acțiunile dezirabile. O acțiune este apreciată în utilitarism în funcție de consecințele sale funcționale, iar în eudaimonism o acțiune este de dorit dacă se realizează în acord cu esența lucrului respectiv (de exemplu, virtutea toporului este să taie, virtutea omului este activitatea de cunoaștere — Aristotel).
C. Un tânăr care va aprecia mai cu seamă plăcerile superioare, cele ale spiritului (aceasta fiind una dintre consecințele tezei lui Mill privind diferențierea calitativă a plăcerilor, superioritatea plăcerilor spirituale fiind dată de durata, certitudinea și intensitatea lor mai mare față de cele ale corpului) se va orienta în viață spre cultură, va face eforturi de a se ridica spiritual.
D. *Principiul Celei Mai Mari Fericiri*, după care acțiunile sunt bune în măsura în care aduc fericirea și rele dacă determină opusul acesteia, poate determina aprecierea moralității deciziilor luate în cadrul familiei, în funcție de satisfacția produsă membrilor acesteia, în diminuarea suferinței și cultivarea plăcerilor.

Subiectul II – E, F

a. R. Descartes în lucrarea *Meditații despre filozofia primă* susține teza potrivit căreia omul este o ființă cugetătoare, pornind de la premisa că știm despre

existența noastră și de la constatarea că nimic nu este mai relevant pentru ființa umană decât faptul de a gândi, a voi, a imagina și a simți, deci a cugeta. Relația dintre trup (corp cu atributul întinderii) și suflet (cu atributul cugetării) este una de strânsă legătură (din interior știm despre durere, foame, sete), iar nu una de exterioritate (cum este aceea a unui corăbier care observă, din afară, ce se întâmplă pe corabia sa).

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui J. P. Sartre, după care omul devine, se face ceea ce este, ca rezultat al alegerilor sale. Omul este nedefinibil, el nu are o esență gata constituită, ci el se constituie în urma alegerilor pe care le face. Raportul existent între perspectiva filozofică lui Sartre și punctul de vedere exprimat de Descartes este de contradicție. În timp ce Descartes afirma că omului îi este proprie o trăsătură esențială, Sartre insista pe semnificația existenței umane în desfășurare.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva lui Sartre asupra naturii umane poate fi acela referitor la cazul unui tânăr care, prin opțiunile și prin faptele sale de fiecare zi, își formează personalitatea, găsește mijloacele prin care să-și valorifice potențialitățile, ajungând astfel să fie ceea ce își dorește să fie.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Adevăr, raționalitate și cunoaștere*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin conceptul de *falsificare a unei teorii* încercarea de a confrunta acea teorie cu faptele de experiență, astfel încât să-i testăm gradul de rezistență la confruntarea cu ceea ce este nou.
- Cunoașterea științifică nu urmărește să dețină o certitudine absolută, cât mai cu seamă să descopere și să elimine erorile.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „statutul adevărului în sens obiectiv [...] ar putea fi comparat cu cel al unui vârf de munte care este întotdeauna sau aproape întotdeauna învăluit în nori"—, pentru că noi nu deținem adevărul definitiv, ci doar ne apropiem de acestea prin faptul că supunem teoriile noastre criticilor.
- O altă perspectivă asupra adevărului și a erorii poate fi cea rațională. R. Descartes considera că eroarea este o lipsă, o privație de cunoaștere, iar B. Spinoza o asocia ideilor neadecvate și confuze. Numai rațiunea ofe- ră legitimitate unei opinii. Raportul existent între perspectiva rațională și punctul de vedere al lui Popper este unul de contradicție. Raționaliștii credeau că eroarea poate fi eliminată definitiv din cunoaștere și, prin aceasta, se poate înainta spre adevăr, care se dezvăluie ca adevăr manifest. Din acest punct de vedere, idealul certitudinii era corelat doar unei cunoașteri clare și distincte. Popper considera că, dimpotrivă, eliminarea erorilor este doar graduală, iar procesul cunoașterii continuă în căutarea fără sfârșit a adevărului.

Varianta 4

Subiectul I – E

A. Pascal consideră că omul este o trestie cugetătoare, având un corp vulnerabil asemenea unei trestii slabe din natură, un suflet capabil de cugetare. În accepțiunea lui Pascal, omul poate fi definit prin referire la o trăsătură esențială. Aceasta este cugetarea, determinație prin care se înțelege că omul gândește și este conștient de existența sa.

B. Aristotel identifică drept o caracteristică importantă a omului sociabilitatea, capacitatea de a conviețui împreună cu ceilalți oameni în cadrul unei comunități.

O altă caracteristică a omului, după Augustin, decurge din faptul că omul este o imagine a lui Dumnezeu; în fiecare dintre noi există un dram de divinitate.

C. Teza lui Pascal potrivit căreia omul este un lucru de mijloc între nimic și tot sugerează că problematica naturii umane este cu atât mai complexă cu cât, între infinit și neant, omul este o ființă contradictorie.

D. Corelația dintre termenii *măreție umană* și *cugetare* poate viza următoarele idei:

- Măreția umană constă în cugetare, în faptul că omul gândește și este conștient de condiția sa în univers.
- Raportul om–univers este dat de faptul că oricând „un abur", „o picătură" sunt suficiente pentru a-l strivi pe om, arată că omul deține o poziție marginală în univers.
- Omul este conștient față de univers care, deși îl poate omorî, nu cunoaște acest lucru.

Subiectul I – F

A. Prin eutanasie, se înțelege *moarte bună, moarte dorită,* omorârea unei persoane, numită pacient, de către o altă persoană, medic sau un alt agent, care respectă dorința de a opri suferința.

B. Eutanasia poate fi activă sau pasivă. Eutanasia pasivă se referă la situația în care, prin neintervenția în sprijinul unei persoane sau prin oprirea tratamentului care ar fi susținut-o în viață, se produce moartea acesteia. Eutanasia pasivă este la fel de condamnabilă din punct de vedere moral ca și eutanasia activă.

C. Condițiile minimale pentru ca moartea unui pacient să fie justificată sunt legate de aflarea acestuia într-un stadiu terminal al unei boli, stare însoțită de suferință, caz în care pacientul preferă să moară. De pildă, existența unui cancer generalizat justifică dorința pacientului de a opri suferința.

D. Corelația dintre termenii *drept moral la viață* și *persoană* poate viza următoarele idei:

- Persoana este o ființă care are dreptul moral la viață, un drept inalienabil al omului.

- Dreptul la viață al unei persoane poate provoca o dilemă morală dacă intră în contradicție cu dreptul la autonomie al altei persoane.
- Persoana are drept de decizie asupra propriul său corp, în calitate de ființă rațională care își asumă conștient proiectul de viață.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre democrație este cea a lui K. Popper exprimată în lucrarea *Lecția acestui secol*. Popper arată că democrația presupune instituții care ne pot apăra drepturile și libertățile. Democrația este un cadru în care se pot desfășura activitățile. Democrația nu semnifică în mod simplu „puterea poporului" (așa cum sugerează etimologia cuvântului), adevărata esență a democrației fiind împiedicarea privării de libertate. Votul liber exprimat al cetățenilor este important în alegerea guvernanților unui stat democratic, pentru că astfel opțiunile lor se regăsesc, prin intermediul mecanismului democratic, în stabilirea raporturilor de putere. Într-o tiranie, cetățenii sunt subordonați voinței arbitrare a tiranului. Schimbarea conducerii se poate realiza pașnic într-o democrație, spre deosebire de o tiranie în care conducătorii nu renunță de bunăvoie la putere.

b. O altă concepție filozofică despre democrație este cea a lui K. Jaspers, după care într-o democrație este relevant faptul că toți indivizii pot participa la constituirea voinței colectivității. Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Popper este de opoziție, deoarece Popper consideră că democrațiile nu sunt forme de suveranitate populară.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Jaspers asupra democrației este dat de experiența din țara noastră legată de satisfacția produsă cetățenilor de exprimarea liberă prin vot a opțiunilor politice ale electoratului la primele alegeri din anii '90.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre libertate*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Mill conceptul de libertate individuală este o opțiune care vine să elucideze raportul dintre societate și individ, în sensul apărării drepturilor și libertăților individului față de coerciția generală.
  La Mill, legitimitatea constrângerii libertății individuale poate fi dată doar de necesitatea prevenirii violenței. Ingerința în sfera de libertate a unui individ este justificată doar de împiedicarea vătămării altora.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „unicul țel în care puterea se poate exercita, în mod legitim, asupra oricărui membru al societății civilizate, împotriva voinței sale, este acela de a împiedica vătămarea altora. Propriul bine, fizic sau moral, nu constituie o îndreptățire suficientă.". Așadar, modul în care fiecare își concepe propriul bine și face eforturi să îl realizeze va rămâne la aprecierea fiecăruia, cu condiția respectului firesc față de legi.

- O altă perspectivă asupra libertății individuale este cea a lui Fr. Hayek, conform căruia libertatea individuală presupune ca fiecare să dispună de un spațiu privat în care nimeni să nu se amestece, de o sferă a deciziei personale, care să depindă doar de opțiunile celui în cauză, fără nicio intervenție din afară. Nivelul dezirabil al coerciției este cât mai redus posibil. Raportul existent între cele două puncte de vedere exprimate este de concordanță, întrucât ambele susțin libertatea individuală.

Varianta 5

Subiectul I – E

A. Rousseau afirmă că principiul dreptății umane este iubirea de oameni. La baza comportamentelor drepte stă un simț înnăscut al dreptății pe temeiul căruia apreciem moralitatea faptelor noastre și ale semenilor. Acesta este conștiința.

B. În starea naturală, oamenii buni și egali trăiesc în armonie. În accepțiunea lui Rousseau, regulile dreptului natural sunt coordonate de două principii anterioare rațiunii: interesul pentru bunăstarea și conservarea noastră, respectiv repulsia față de suferință și pieire.

C. Una dintre consecințele tezei lui Rousseau potrivit căreia, în cazul omului, rațiunea a reușit să înăbușe natura, poate determina ca instaurarea ordinii sociale într-un stat să fie realizată prin încheierea unui contract social. Consimțind asupra contractului, oamenii își vor înfrâna impulsurile, de exemplu acela de a-și face dreptate singuri și vor proceda rațional, așteptând ca dreptatea să fie stabilită prin mecanisme sociale.

D. Corelația dintre termenii *om sălbatic și ființă socială* poate viza următoarele idei:

- Starea omului sălbatic este una ideală în care oamenii erau liberi și trăiau în armonie cu semenii lor.
- Deși acceptă voința generală, cetățeanul se bucură de libertate civilă într-un cadru social ordonat prin norme rațional acceptate.
- Starea naturală este caracterizată de egalitate, iar societatea civilă este dominată de inegalitate, care se fundamentează pe diferențele de proprietate.

Subiectul I – F

A. I. Kant înțelegea prin datorie acțiunea rațională realizată în mod necesar ca respect pentru legea morală.

B. O consecință a eticii kantiene este aceea că acțiunile săvârșite din datorie sunt considerate drept singurele care au un caracter moral indiscutabil. Acțiunile realizate din plăcere sau pentru că urmărim un scop util nu au conținut moral. La nivelul simțului comun însă, acestea sunt preponderen-

te, cum ar fi de pildă acțiunile caritabile. Dacă un act de binefacere produce satisfacție, servește la măgulirea orgoliului persoanei care l-a înfăptuit, atunci nu este un act moral din perspectivă kantiană. Dacă însă binefăcătorul, din motive personale, nu mai are nicio înclinație de a da curs actului caritabil, dar totuși îl realizează, abia atunci acțiunea sa poate avea un conținut moral.

C. Una dintre consecințele morale ale punctului de vedere al lui Kant, potrivit căruia iubirea ca înclinație nu poate fi poruncită, este aceea că iubirea pe care un tânăr o manifestă față de o persoană de care s-a îndrăgostit nu poate fi apreciată în termeni morali. Aceasta se bazează pe afecte, care sunt schimbătoare. Valoarea morală este asociată iubirii practice, bunăvoinței, singura care, bazându-se pe rațiune, poate fi impusă.

D. Corelația dintre termenii *datorie și imperativ categoric* poate viza următoarele idei:

- Acțiunile care sunt realizate din înclinație (din plăcere, din dorință de putere, din lăcomie, din teamă) nu au conținut moral, numai acțiunile pe care le facem din datorie sunt morale.
- Imperativul categoric cere ca acțiunile să fie conforme acelei maxime prin care să fie posibilă o lege universală.
- Respectul acordat omului ca scop este concordant cu acțiunile făcute din datorie, adică rațional, din respect pentru legea morală.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre adevăr este cea exprimată încă din Antichitate de către Aristotel. Acesta susține adevărul-corespondență, pornind de la observația că adevărul înseamnă concordanța judecății cu realitatea la care se referă, iar falsul rezultă dintr-o inadecvare între judecată și realitate.

b. O altă concepție filozofică despre adevăr este cea a lui J. Locke, după care simțurile ne fundamentează cunoașterea, care se produce pe calea senzației și a reflecției. Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Aristotel este unul de concordanță, pentru că adevărul sau falsul sunt evaluate prin trimitere la realitate.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva empiristă asupra cunoașterii poate fi dat prin analiza modului în care stabilim valoarea de adevăr a propoziției „Zăpada este albă". Valoarea de adevăr poate fi precizată doar dacă în mod direct observăm starea de fapt despre zăpadă. Surprinderea culorii se realizează prin intermediul văzului, simțurile ne sprijină să formulăm o astfel de idee.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Sartre sugerează prin expresia *omul este libertate* faptul că libertatea absolută

pe care o are îi permite omului să fie ceea ce se face singur. Libertatea face posibil proiectul său de viață.

- Responsabilitatea umană este absolută, decurge din libertatea absolută. Asumarea faptelor și a consecințelor acestora sunt rezultatul situației în care se află, deoarece nimic din afară nu îl poate constrânge. Omul este ceea ce a ales să fie.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „existențialistul crede că omul este responsabil de pasiunile sale", pe care și le asumă ca rezultat al alegerilor făcute.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui Fr. Nietzsche, după care liberul-arbitru este corelat voinței de putere, sentimentului de superioritate față de cel care trebuie să se supună. Raportul existent între poziția filozofică a lui Nietzsche și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță, deoarece în ambele concepții filozofice este respinsă determinarea de tip cauzal și se afirmă tendința spre libertate, ca independență față de orice restricție exterioară.

Varianta 6

Subiectul I – E

A. Libertatea cetățeanului este libertatea de care se poate bucura un om în relațiile lui de interdependență cu ceilalți oameni, relații reglementate prin contractul social.

B. Teza lui Rousseau potrivit căreia soarta libertății este legată de soarta legilor arată că există o determinare reciprocă între lege și libertate. Rousseau susține că nu există libertate acolo unde nu există legi, de exemplu într-o stare de dezordine socială, de anarhie; pe de altă parte, nici legile nu sunt respectate dacă nu sunt acceptate în libertate, de pildă atunci când apar ca legi ale unui dominator asupra unei populații subjugate. Acțiunile conforme bunului plac nu înseamnă libertate, pentru că lezează libertatea celorlalți. Libertatea în absența normelor este o contradicție.

C. Din concepția lui Rousseau despre libertate poate rezulta necesitatea unui contract social prin care să fie instaurată ordinea socială într-un stat. Ordinea socială poate fi instituită drept o condiție necesară pentru ca nimeni să nu fie supus în mod arbitrar voinței altora. Într-un stat, oamenii pot accepta să renunțe la o parte dintre libertățile lor, dacă aceasta le asigură o protecție adecvată a persoanei și a proprietății.

D. Corelația dintre termenii *conducător și stăpân* poate viza următoarele idei:

- Libertatea înseamnă respectarea legilor, nu înseamnă libertatea bunului plac.
- Conducătorul respectă legile la fel ca toți ceilalți oameni, iar raportul său de dominare cu cei conduși este mediat prin raportarea la legi.
- Stăpânul se consideră deasupra legilor, pe care le poate ignora sau schimba după bunul său plac, legile reprezintă doar instrumente prin care îi subordonează pe supușii săi.

Subiectul I – F

A. Prin *drepturi ale omului* înțelegem drepturile care sunt recunoscute ca aparținând persoanei umane în virtutea calității sale de ființă umană. Conceptul de *drepturi ale omului* trimite, în mod tradițional, la drepturile naturale: dreptul la viață, la libertate și la proprietate. În accepțiunea unor teoreticieni ai domeniului, la acestea se adaugă și dreptul fiecăruia de a-și căuta fericirea. Acestea erau recunoscute ca drepturi fundamentale, inalienabile.

B. O condiție care trebuie îndeplinită pentru ca toți oamenii să fie egali în fața legii este existența unui stat de drept, în care protejarea libertăților cetățenilor și limitarea arbitrarului puterii sunt garantate de aplicarea legilor, prin practici corecte.

C. Un exemplu simplu, în care diferența de vârstă dintre oameni poate constitui un motiv de discriminare, îl reprezintă anunțurile de angajare, care precizează că angajatorul este interesat de persoane cu vârsta până în 30 de ani. Această situație discriminează persoanele de peste 30 de ani, ale căror șanse reale pe piața muncii sunt diminuate considerabil pe măsură ce înaintează în vârstă.

D. Corelația dintre termenii *egalitate în fața legii* și *guvernare tiranică* poate viza următoarele idei:

- Guvernarea tiranică îi privilegiază pe anumiți oameni care servesc puterii personale a tiranului, produce astfel inegalități nedrepte între cetățeni.
- Egalitatea în fața legii nu este compatibilă cu o guvernare tiranică deoarece aceasta îi va trata diferențiat pe oameni în funcție de interese aleatoare.
- Egalitatea în fața legii presupune ca nimeni să nu fie mai presus de lege, normele rațional adoptate să fie respectate de către toți.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea exprimată de K. Popper. Filozoful susține că procesul cunoașterii continuă prin căutarea de soluții la problemele noastre, pornind de la constatarea că adevărurile consacrate nu sunt suficiente în cunoaștere și de la observația că noi nu căutăm doar adevărul simplu, ci urmărim ca adevărul să fie interesant, să aducă ceva nou. Popper distinge între cunoștințele pe care le putem aprecia drept științifice, pe de o parte, și cele pe care nu le putem considera astfel, pe de altă parte. O cunoștință care nu poate fi confruntată cu faptele de experiență, care pare de nerespins, nu este științifică. O consecință a concepției falibiliste despre cunoaștere, asupra modului în care este evaluată o teorie sau o ipoteză științifică, ar putea fi necesitatea ca teoriile științifice să nu fie considerate definitive, ci mereu deschise spre confruntarea cu noi fapte de experiență, pentru că apropierea de adevăr este doar graduală, dar nu sigură.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui W. James, după care valoarea de adevăr a unei propoziții este dată de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. Raportul existent între aceasta și punctul de

vedere al lui Popper este de concordanță, deoarece, în accepțiunea lui Popper, căutăm adevărul care are o mare capacitate explicativă, deci adevărul pe care îl apreciem că ne este util.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția pragmatistă asupra adevărului poate fi cel referitor la modul în care a fost acceptată ideea după care Pământul este rotund, ca rezultat al evaluării beneficiilor care decurgeau din această ipoteză față de aceea conform căreia Pământul ar fi fost plat.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Existențialismul este un umanism*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin expresia „viața nu are un sens a priori", Sartre sugera că sensul vieții se construiește prin alegerile pe care le facem, nu este prestabilit.
- Natura umană nu este dată ca atare pentru că nu există determinism, aceasta se constituie pe parcursul alegerilor pe care le facem, omul devine ceea ce se face singur.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „valoarea nu-i altceva decât sensul pe care voi îl alegeți"—, deci valorile sunt rezultatul semnificațiilor pe care alegem să le conferim faptelor vieții noastre.
- O altă perspectivă asupra sensului vieții este cea de factură religioasă. Omul își găsește un sens al vieții prin apropiere de Dumnezeu. În accepțiunea lui Augustin, omul poate să aspire la o legătură cu Dumnezeu prin intermediul omului interior, adică prin sufletul său. Raportul existent între perspectiva creștină și punctul de vedere al lui Sartre este de contradicție, deoarece din perspectiva unui existențialim ateist, Sarte respinge determinarea de factură divină.

Varianta 7

Subiectul I – E

A. Augustin sugerează că, la nivelul simțului comun, deosebim trei dimensiuni temporale: trecutul, prezentul și viitorul. Noi ne dezvoltăm adecvat strategii existențiale în funcție de reperele temporale, dar este dificil să teoretizăm despre acestea. Pur și simplu, timpul este un dat al existenței noastre.

B. În accepțiunea lui Augustin, timpul prezent este superior celorlalte dimensiuni temporale, pentru că noi trăim doar în prezent. Trecutul mai există doar în memorie, viitorul este proiectat și așteptat; doar prezentul este timpul în care trăim. Prezentul este caracterizat de trecere. Dacă prezentul nu ar trece spre trecut, am vorbi despre eternitate.

C. O consecință a concepției lui M. Eliade despre natura timpului ar putea fi

aceea că, în efortul de a înțelege condiția umană, dramatismului finitudinii acesteia i se pot opune momentele relevante de viață, ale căror semnificații profunde pot face din ele un timp sacru. De exemplu, fericirea trăită într-o zi de vacanță poate rămâne în amintire ca semnificativă peste trecerea timpului, ca o ocazie aparte de a încărca de sens existența noastră.

D. Corelația dintre termenii *timp* și *suflet* poate viza următoarele idei:
   - Trecutul, prezentul și viitorul există numai în sufletul nostru ca dimensiuni temporale ale vieții noastre.
   - Sufletul așteaptă plin de neliniște viitorul, dar trăiește mereu captiv într-un timp prezent constrângător.
   - Sensul dat timpului este dat de dispozițiile sufletului, poate părea că trece mai repede sau mai încet, în funcție de încărcătura afectivă a faptelor trăite.

Subiectul I – F

A. În concepția hedonistă, plăcerea reprezintă cel mai mare bine pentru om, pentru că este dorită de către toți oamenii, reprezintă un deziderat universal. Un al doilea argument este acela că principiile și normele morale care coordonează comportamentele oamenilor sunt derivate din considerarea plăcerii ca bine suprem.

B. Orientarea valorică a acțiunilor unei persoane poate să țină cont de deosebirea dintre plăcerile corporale și cele ale spiritului. Așa cum sugera J. St. Mill, plăcerile spirituale se remarcă prin durată, certitudine și intensitate mai mari decât plăcerile corpului.

C. Sub posibila influență a eticii hedoniste, elevii unui liceu ar putea să dezvolte relații de prietenie, care să-i determine să-și cultive calitățile spirituale, să petreacă mult timp împreună.

D. Corelația dintre termenii *plăcere* și *valoare morală* poate viza următoarele idei:
   - Plăcerea este scopul vieții, o dispoziție înnăscută prin care urmărim evitarea suferinței.
   - Cultivarea plăcerilor poate avea valoare morală, dacă viața este înțeleaptă, cumsecade și dreaptă.
   - O viață virtuoasă poate fi o viață plăcută, dacă prin plăceri înțelegem plăcerile spirituale.

Subiectul II – E, F

a. O concepție remarcabilă despre libertate este cea a lui J. St. Mill. Acest filozof argumenta că intervenția în sfera de libertate a oamenilor se justifică doar dacă, prin acțiunile lor, aceștia pun în pericol pe alți oameni. Scopul este apărarea tuturor împotriva violenței. Pornind de la ipoteza că oamenii trebuie lăsați să trăiască așa cum doresc și presupunând un comportament

al acestora prin care să nu fie periclitată siguranța semenilor, rezultă că neintervenția în sfera lor de libertate este mai profitabilă decât acțiunile împotriva libertății lor.

b. O altă concepție despre libertate este cea a lui J. Rawls, în opinia căruia „fiecare persoană trebuie să aibă un drept egal la cea mai amplă libertate fundamentală compatibilă cu libertatea celorlalți". Raportul existent între perspectiva lui Rawls și aceea exprimată de Mill este de concordanță, în sensul susținerii dreptului la libertate al indivizilor.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Rawls privind libertatea poate fi tratamentul egal aplicat elevilor unei clase. Dacă unui elev i se va scădea nota la purtare la un anumit număr de absențe, iar un alt elev la același număr de absențe nu va primi aceeași sancțiune, înseamnă că cel de al doilea este mai liber decât colegul său. Elevii clasei sunt la fel de liberi dacă sunt respectate întocmai prevederile regulamentului școlar.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Politica***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Aristotel considera că omul este o ființă socială, având sociabilitatea drept caracteristică esențială; capacitatea de a conviețui împreună cu ceilalți în comunitate îi permite omului să se împlinească pe deplin ca om.
- Dreptatea este o virtute socială pentru că acțiunea îndeplinită de oameni în concordanță cu esența lor — sociabilitatea — conduce la cultivarea dreptății. În afara societății, omul poate fi asemenea unei fiare sau a unui zeu.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„este clar că din natură statul este anterior familiei și fiecăruia din noi; căci corpul trebuie să existe mai înainte de organe; și suprimându-se corpul, nu va fi nici picior, nici mână, decât numai cu numele". Aristotel propune deci o analogie între societate și organism (ceea ce a făcut ca teza respectivă să fie numită teorie organicistă), prin care sugerează că indivizii fac parte intrinsec, organic, din societate, în modul firesc în care o mână aparține corpului. Evident, în afara societății oamenii nu sunt pe deplin oameni, cum nici o mână desprinsă de corp nu mai este o mână funcțională.
- O altă perspectivă asupra esenței umane este cea exprimată de J. J. Rousseau, în opinia căruia omul este bun de la natură, dar care s-a schimbat pe parcursul transformării împrejurărilor lui de viață. Raportul existent între teoria filozofică a lui Rousseau și punctul de vedere al lui Aristotel este de contradicție, pentru că, în opinia lui Rousseau, sociabilitatea nu mai este necesară, fiind o calitate de prisos, din moment ce regulile dreptului natural se întemeiază pe cele două principii anterioare rațiunii: interesul pentru bunăstarea și conservarea noastră, repulsia față de suferința oricărei ființe simțitoare.

Varianta 8

Subiectul I – E

A. J. Rawls arăta că inegalitățile sociale și economice trebuie să fie astfel structurate încât, pe lângă faptul că vor maximiza beneficiul celor mai puțin avantajați, accesul la posturi și funcții să fie posibil în condiții de egalitate de șanse. Deci, o inegalitate de șanse este justificată doar dacă are drept efect creșterea șanselor celor mai dezavantajați. Egalitatea de șanse semnifică faptul că, în cadrul cooperării sociale, indiferent de inegalitățile existente, oamenii pot intra într-o competiție echitabilă pentru accesul la posturi și funcții cu șanse reale de acces.

B. O condiție care trebuie îndeplinită pentru ca distribuția inegală a puterii și a bogăției într-o societate să nu intre în conflict cu teoria lui Rawls asupra dreptății ca echitate ar putea fi respectul pentru libertatea fiecăruia. Creșterea avantajelor economice sau sociale nu justifică și nu compensează restrângerea libertății.

C. O consecință a nerespectării de către guvernanți a libertăților de bază ale cetățenilor îi determină pe aceștia să considere că statul respectiv este nedrept. În acest context, unii dintre cetățeni vor opta să emigreze, alții vor dori schimbarea guvernanților nedrepți, cu așteptarea că situația din societate se va îmbunătăți.

D. Corelația dintre termenii *dreptate procedurală* și *inegalitate socială* poate viza următoarele idei:

- Dreptatea procedurală se realizează prin respectul față de legi, care funcționează ca un cadru în care oamenii își pot desfășura în siguranță activitățile.
- Inegalitățile sociale sunt compatibile cu dreptatea procedurală dacă sunt considerate drepte de către cetățeni.
- O inegalitate socială poate fi acceptată dacă nu încalcă legile, dacă prin existența ei ca atare nu sunt nedreptățiți anumiți oameni.

Subiectul I – F

A. Eudaimonismul semnifică o teorie morală teleologică în care fericirea este considerată scopul suprem.

B. Pentru ca o anumită valoare umană să fie considerată scop în sine, aceasta trebuie să fie în concordanță cu natura umană față de care să se constituie ca cea mai bună modalitate de împlinire. De exemplu, fericirea este considerată scop în sine, pentru că naturii umane îi este proprie căutarea fericirii, indiferent de activitatea prestată. Fericirea este de dorit doar pentru ceea ce înseamnă ea însăși, în timp ce orice altă valoare este dezirabilă în măsura în care conduce la fericire.

C. Una dintre consecințele morale ale tezei lui Aristotel potrivit căreia „fericirii îi este proprie activitatea sufletului conformă cu virtutea" ar putea fi

conștientizarea faptului că, indiferent de activitatea în care este antrenat un om, ceea ce este semnificativ pentru el poate fi tocmai înaintarea în cunoaștere. Astfel, acțiunea îndeplinită de acesta este în concordanță cu esența lui de ființă rațională.

D. Corelația dintre termenii *fericire* și *rațiune* poate viza următoarele idei:
- Eudemonia omului este exercitarea corectă a facultății de a raționa.
- Fericirea poate fi atinsă pe cale rațională, prin cunoaștere, prin activitățile științifice.
- Fericirea trebuie considerată mai degrabă o activitate decât o stare, deoarece numai în activitate omul își antrenează capacitățile sale de ființă rațională și poate atinge fericirea.

Subiectul II – E, F

a. O concepție reprezentativă pentru problematica libertății este cea a filozofului englez J. St. Mill. El arată că intervenția în sfera de libertate a unei persoane este îndreptățită doar de prevenirea violenței împotriva celorlalți. Pornind de la ideea că promovarea binelui general nu este sufiecientă pentru a întemeia amestecul în viața oamenilor și că intervenția societății este justificată doar dacă previne lezarea intereselor cetățenilor sau diminuează violența, înțelegem că realizarea propriului bine al oamenilor trebuie să fie lăsat la latidudinea lor. Exercitarea legitimă a puterii privește reglementarea relațiilor între oameni, astfel încât conduita cuiva să nu afecteze binele celorlalți.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea exprimată de Fr. Hayek, conform căruia libertatea este posibilă într-un cadru legal stabil, în care regulile care reglementează ordinea socială se referă la situații tipice, iar nu la unele particulare și sunt cunoscute în prealabil de către participanți. Raportul existent între perspectiva lui Hayek și punctul de vedere al lui Mill este unul de concordanță, stabilit prin susținerea libertății individuale. Aceasta presupune existența unei sfere de decizie personale, asupra căreia nu se exercită coerciția arbitrară a celorlalți.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția despre libertate a lui Hayek ar putea fi cel care analizează libertatea de care dispun angajații unei firme care respectă, ca toți cetățenii, legile țării în care trăiesc, și au consimțit prin contractul de angajare asupra regulamentului de funcționare al firmei. În acest cadru sunt încurajați să-și exprime libera inițiativă, să fie creativi, iar rezultatele modului de manifestare al libertății lor se repercutează asupra activității desfășurate și va conduce la efecte benefice asupra firmei.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Republica*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În „Mitul peșterii", Platon numea prin „domeniu deschis vederii" lumea Ideilor. Acestea sunt nenăscute, nepieritoare, netransformabile. Domeniul deschis vederii este prezentat prin opoziție cu locuința închisoare, unde prizonierii erau captivi ai aparențelor, ai opiniilor înșelătoare.
- Filozofia este o „artă a răsucirii", în sensul că ne permite o întoarcere dinspre lumea sensibilă spre cea inteligibilă, de la simpla opinie nesigură, la cunoașterea esențelor, a Ideilor.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„dacă ai socoti urcușul și contemplarea lumii de sus ca reprezentând suișul sufletului către locul inteligibilului"—, trecerea de la aparență spre cunoașterea esențelor se realizează treptat, printr-un efort deosebit al sufletului.
- Rolului filozofiei în viața omului este pus în evidență și în concepția lui B. Spinoza. Pentru Spinoza filozofia este „iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu". Raportul existent între perspectiva lui Spinoza asupra filozofiei și punctul de vedere al lui Platon este unul de concordanță, deoarece susțin rolul filozofiei ca educare a omului, ca posibilitate de a se apropia de ceea ce este necesar, esențial și permanent, depășind limitele a ceea ce este întâmplător, aparent și schimbător.

Varianta 9

Subiectul I – E

A. Statul poate interveni în viața socială prin furnizarea de bunuri și servicii publice, precum apărarea națională, educația, asistența socială și cea medicală. O altă formă de intervenție a statului este protecția consumatorului, prin menținerea competiției între ofertanții de bunuri și servicii contra formării de carteluri și monopoluri.

B. Pentru ca cetățenii unui stat să beneficieze de egalitate politică (drept egal de a alege și de a fi ales, drept egal de exprimare a opiniilor, de participare politică, de asociere etc.) este necesar ca statul să fie unul de drept, în care cetățenii să fie egali în fața legilor; să existe un sistem politic democratic, care să împiedice privarea de libertate a oamenilor și, nu în ultimul rând, să fie combătute, prin practici corecte, prejudecățile despre diferențele între oameni și modalitățile de discriminare pe criterii etnice, religioase etc.

C. Un argument împotriva politicii egalitariste a statului în sfera socio-economică ar putea fi cel potrivit căruia promovarea egalității economice ar afecta negativ libertatea oamenilor. Statul ar trebui să intervină în mecanismele de distribuție a resurselor comunității, lezând astfel performanțele indivizilor.

D. Corelația dintre termenii *dreptate* și *egalitarism* poate viza următoarele idei:
- Egalizarea economică este justificată ca fiind dreaptă pentru că urmărește realizarea binelui general, le conferă tuturor un suport economic pe care să îți întemeieze acțiunile.
- Binele general implică binele individual, promovându-se astfel dreptatea

în societate, sau este în contradicție cu realizarea acestuia într-o societate considerată nedreaptă.
- Egalizarea economică presupune o egalizare a posibilităților practice și a resurselor, atingerea unui egalitarism autentic.

Subiectul I – F

A. Anarhismul desemnează o doctrină politică prin care este promovată o modalitate de conviețuire armonioasă a oamenilor, inspirată de starea originară bună, în care indivizii se bucurau de libertate și egalitate și este denunțată ordinea de stat considerată constrângătoare, oprimantă.

B. Un reprezentant al liberalismului ar considera drept condiție necesară pentru ca intervenția autorităților unui stat în viața privată a cetățenilor să fie evaluată ca fiind legitimă, existența unui stat de drept. Intervenția autorităților se poate legitima prin faptul că se realizează pentru apărarea drepturilor individuale, care altfel ar fi încălcate.

C. Exercitarea legitimă a puterii statului face posibilă libertatea politică a cetățenilor săi prin organizarea de alegeri libere și democratice sau prin consultarea populației într-o problemă importantă, prin referendum.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *egalitate* poate viza următoarele idei:
- Egalitatea în fața legilor este compatibilă cu libertatea cetățenilor care se bucură de un cadru legal valabil pentru toți.
- Egalitatea materială (ca egalizare) poate îngrădi libertatea individuală, pentru că nu ține cont de șansele subiective diferite ale oamenilor.
- Libertatea și egalitatea sunt valori politice față de care toate teoriile politice fac aprecieri, iau atitudini.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este cea a lui Aristotel. Filozoful grec susține teza conform căreia fericirea este un scop în sine, pentru că ea este dorită doar pentru sine, iar nu pentru ceva căruia să-i fie subordonată, iar toate celelalte virtuți (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt de dorit atât tru sine, cât și în vederea obținerii fericirii. Fericirea poate fi atinsă prin activitatea sufletului conformă cu virtutea, prin acțiuni serioase, iar nu prin joc, care este doar un moment de repaus în vederea unei alte activități.

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui J. St. Mill, în opinia căruia o acțiune este morală în funcție de consecințele sale utile.

Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere susținut de Mill este de contradicție. În timp ce Aristotel susține că fericirea constă în activitate, mai cu seamă în cea de cunoaștere în general, Mill, preluând concepția hedonistă despre plăcere, pune un accent deosebit pe fericire ca stare de plăcere, dar acesta avea în vedere plăcerile superioare, plăcerile spiritului.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Mill este promovarea sistematică a plăcerilor spirituale, care sunt superioare celor ale corpului, în cazul unui tânăr care își alocă studiului cea mai mare parte a timpului.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Fedon***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon consideră că filozofia este o „artă a răsucirii" dinspre lumea sensibilă, marcată de opinii spre lumea inteligibilă, a Ideilor.
- Platon înțelege prin opinie o cunoaștere subiectivă, bazată pe datele oferite de simțuri, o încercare de a cunoaște, care se oprește doar la aparențe, dar care poate călăuzi acțiunea umană, în lipsa cunoașterii autentice. Prin inteligibil, Platon înțelege ceea ce poate fi cunoscut prin intermediul inteligenței, ține prin excelență de lumea Ideilor (lumea inteligibilă).
- Rolul filozofiei în viața omului este acela de *paideia*, de modelare lăuntrică, de educare a firii umane spre cunoaștere. Filozofia este calea cea mai bună de a învăța deosebirea dintre aparență și esență.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„ceea ce se numește cunoștință este de fapt numai o amintire"—, Platon explicând astfel că sufletul are în adâncul său amintirea Ideii sau Formei, iar prin afectarea din partea lumii sensibile doar își aduce aminte de cele cândva știute, dar uitate. De pildă, văzând pietre sau lemne egale, sufletul își va aminti Ideea de egalitate.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Aristotel, după care filozofia nu presupune cunoașterea de un tip anume, ci totalitatea cunoașterii în măsura posibilului. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere al lui Platon privind cunoașterea filozofică este de concordanță. Cei doi gânditori susțin că demersul filozofic nu este important pentru cunoașterea particularului și nici a acelor aspecte care ne permit vreun folos direct. Filozofia este cultivată pentru ea însăși, de dragul cunoașterii.

Varianta 10

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *drepturi ale omului* înțelegem drepturile care sunt recunoscute ca aparținând persoanei în virtutea calității sale de ființă umană. Referirea la drepturile omului trimitea în mod tradițional la drepturile naturale: dreptul la viață, la libertate, la proprietate și, după unii specialiști, și dreptul la căutarea fericirii. Acestea erau recunoscute ca drepturi fundamentale, inalienabile.

B. *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* a fost adoptată în 1789, în Franța, iar *Declarația Universală a Drepturilor Omului* a fost aprobată

la 10 decembrie 1948, de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite.

C. Un exemplu în care statul creează condițiile pentru exercitarea dreptului la educație este dat de faptul că acesta se implică în construirea de grădinițe, școli, licee ș.a., organizează și coordonează, prin instituții specifice, activitatea în învățământul de stat, care este general și obligatoriu până la un anumit nivel, reglementat prin lege. Intervenția statului în realizarea unui sistem de învățământ este pozitivă privind șansele create tuturor copiilor și tinerilor de a se integra în cadrul unei societăți civilizate, dar are și un aspect discutabil, legat de faptul că este obligatoriu. În măsura în care educația nu este numai un drept, ci și o obligație, se poate remarca rolul coercitiv al statului.

D. Corelația dintre termenii *putere legitimă* și *proprietate* poate viza următoarele idei:
   - O formă de guvernământ care își exercită puterea într-un mod legitim va recunoaște dreptul de proprietate al cetățenilor săi ca un drept fundamental al omului.
   - Încălcarea dreptului la proprietate poate conduce la abuzuri din partea unei puteri ilegitime.
   - Legitimitatea unei puteri este conferită de acceptarea mecanismului de dominație de către cei conduși, recunoașterea faptului că și conducătorii lor respectă legile.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de drepturi negative sunt numite acele drepturi ale indivizilor pentru a căror realizare statul nu intervine. Aceste tipuri de drepturi provin din tradiția dreptului natural. Drepturile negative sunt deosebite de drepturile pozitive pentru a căror realizare se presupune intervenția activă a statului.

B. În accepțiunea lui K. Popper, democrația este doar un cadru în care se desfășoară activitățile. Democrația ca atare nu oferă beneficii, ea nu este o formă a suveranității populare, ci doar un mod funcțional de a înlătura o guvernare mai puțin bună în favoarea alteia, poate mai eficientă. Democrația dispune de instituțiile cele mai puțin periculoase pe care le cunoaștem, instituții care, dacă se bazează și pe tradiții democratice, pot să ne protejeze adecvat față de orice formă de încălcare a libertăților cetățenești.

C. O asociație non-guvernamentală poate promova, într-un stat democratic, interesele individuale ale tinerilor, în sensul de a le face cunoscute opiniei publice, semnalând importanța acestora forurilor competente de decizie și, astfel, interesele respective pot intra pe agenda publică, de pildă privind necesitatea unor mecanisme sociale prin care tinerii căsătoriți să beneficieze de facilități pentru a-și achiziționa locuințe personale.

D. Corelația dintre termenii *putere* și *drepturi pozitive* poate viza următoarele idei:
   - Drepturile pozitive se realizează prin intervenția statului, care oferă cetățenilor anumite oportunități în atingerea scopurilor lor, cum ar fi cele

date printr-o educație superioară.
- Societatea civilă amendează orice extindere nejustificată a puterii politice, a coerciției instituțiilor statului asupra cetățenilor, rolul acesteia este de a face vizibile public interesele oamenilor.
- *Societatea civilă* este o asociere voluntară a cetățenilor, care are ca fundament respectul pentru libertățile și drepturile oamenilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre dreptate este cea a filozofului grec Aristotel. În *Politica,* Aristotel argumentează raportul existent între dreptate și ingalități sociale, pornind de la premisele că egalitatea și neegalitatea completă sunt nedrepte între indivizi care nu sunt egali ori neegali decât în anumite privințe și, respectiv, că în viață, oamenii sunt diferiți. Aceste ipoteze conduc la concluzia potrivit căreia dreptatea și inegalitățile sociale pot coexista.

b. O altă concepție despre dreptate este cea a lui J. Rawls. Conform lui Rawls, o societate este dreaptă dacă inegalitățile acceptate sunt considerate drepte. După Rawls, inegalitățile sunt permise dacă cei aflați în poziții sociale superioare lucrează în favoarea tuturor. Raportul dintre perspectiva lui Rawls și cea exprimată de Aristotel este de concordanță; cei doi filozofi admit existența inegalităților ca fiind compatibilă cu o societate dreaptă și întregesc viziunea asupra dreptății cu aceea referitoare la echitate, pe care o înțeleg drept un spirit bun al dreptății.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva lui Rawls asupra dreptății este cel al unei firme în care cei din conducere își desfășoară activitatea într-un mod eficient și benefic pentru toți participanții la acea practică. În acest sens, cei aflați în poziții sociale superioare nu fac abuz de putere, iar din distribuirea posturilor și funcțiilor au de câștigat toți participanții.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Geneza metaforei și sensul culturii***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Blaga arăta că omul trăiește în două orizonturi existențiale: orizontul biologic și cel al misterului și revelării. Blaga înțelege prin „existență întru imediat și pentru securitate" existența asociată orizontului biologic, în care interesul conservării speciei este primordial, atașat concretului și echilibrului. Existența „întru mister și pentru revelare" este modul eminamente uman. În acest orizont, omul își asumă destinul de ființă creatoare, renunțând, dacă este cazul, la avantajele echilibrului și la bucuriile securității, trăind în sfera valorilor și a culturii.
- Blaga consideră că soluția biologic-naturalistă a problemei naturii umane este irelevantă pentru tema analizată, pentru că aceasta se bazează doar pe

o diferență de tip gradual dintre om și animal, iar, în fapt, această deosebire este una de natură, fundamentală, omul fiind singurul care are capacitatea de a trăi într-un orizont cultural.

- După cum se arată și în textul dat în enunț —„în cadrul naturii și în perspectivele ei, o statuie e un simplu bloc de piatră cizelată". Mai precis, Blaga sublinia că, în orizontul biologic, al naturii, nu putem face aprecieri valorice, o statuie este doar o piatră. Numai în orizontul culturii putem evalua frumusețea, binele, adevărul și așa mai departe. Deci, o surprindere a omului doar la nivelul biologicului nu este relevantă pentru specificul acestuia.
- O altă perspectivă asupra esenței umane este cea a lui H. Bergson, după care definitoriu pentru om este faptul că este făuritor de unelte: *homo faber*. Raportul existent între perspectiva lui Bergson și punctul de vedere exprimat de Blaga este unul de contradicție. Caracteristica omului de a fi meșteșugar este apreciată de Blaga drept irelevantă față de saltul ontologic pe care omul l-a făcut prin existența în orizontul misterului și al revelării.

Varianta 11

Subiectul I – E

A. Înțelesul dat de Nietzsche conceptului de *liber-arbitru* este acela de sentiment de superioritate asupra celui care poate fi dominat. Liberul arbitru este un rezultat al voinței de putere, iar libertatea este posibilă pe măsura voinței noastre.

B. În accepțiunea lui Descartes, liberul-arbitru, capacitatea de a alege între bine și rău, este acea calitate a omului care îl ridică pe acesta spre perfecțiune. Alegerile liberului-arbitru sunt premerse de cunoaștere, realizabilă prin grația divină. Astfel, alegerile întemeiate pe adevăr sunt demne de laudă, iar cele bazate pe fals merită disprețul. Deci, liberul-arbitru este însoțit de responsabilitate. Corelată liberului-arbitru, apare și voința, care este foarte ammare a voinței decât a intelectului este sursa greșelilor noastre.

C. O consecință a concepției lui Nietzsche despre libertate asupra modului în care exercitarea liberului-arbitru exprimă o formă a voinței de putere, ar putea fi considerarea libertății ca fiind absolută. De aici decurge presupunerea că nu există limite, iar dacă o voință este puternică, atunci totul este permis.

D. Corelația dintre termenii *voință puternică* și *libertate* poate viza următoarele idei:

- Voința puternică face posibilă libertatea pentru că liberul-arbitru nu este altceva decât expresia voinței de putere, sentimentul de superioritate aspra celui care trebuie să se supună.
- Voința puternică exclude posibilitatea existenței unei voințe încătușate, care nu poate depăși obstacolele, dar nu recunoaște acest lucru prefe- rând să se considere într-o situație de constrângere de nedepășit; în realitate există doar voințe puternice și voințe slabe, voința încătușată este doar un mit.

- Atunci când ne referim la *voința încătușată*, în fapt, recurgem la un mod de a ne ascunde neputința în fața înlănțuirii cauzale, a tuturor presiunilor și ostilităților exterioare.

Subiectul I – F

A. L. Blaga înțelege prin existența „întru mister și pentru revelare" un mod de a fi eminamente uman. În acest orizont, omul își asumă destinul de ființă creatoare, renunțând, dacă este cazul, la avantajele echilibrului și la bucuriile securității, trăind în sfera valorilor și a culturii.

B. O deosebire existentă între modul de a fi al omului și cel al animalului este că omul există în orizontul misterului și al revelării, orizont cultural, în care își asumă destinul de ființă creatoare, în timp ce animalul este captiv în orizontul biologicului, în care este orientat de impulsurile de conservare ale speciei. O altă deosebire se referă la produsele omului față de cele ale animalului. Rezultatele activității omului au un caracter metaforic-revelatoriu, îmbracă aspecte stilistice, constituie o lume aparte, cu reperele sale valorice. Spre deosebire de acestea, produsele animalului (unelte, lăcașuri, organizații) sunt realizate doar ca răspuns de adaptare la provocările mediului, ale nevoilor de securitate.

C. Omul renunță uneori la avantajele echilibrului și bucuriile securității dacă susținerea ideilor în care crede impune acest lucru. Filozoful grec Socrate, de pildă, a preferat să moară decât să renunțe la ideile în care credea și pe care le promovase în discuțiile sale cu tinerii din cetate.

D. Corelația dintre termenii *destin creator* și *mister* poate viza următoarele idei:
- Destinul creator este asumat de om în orizontul misterului și al revelării, un orizont al valorilor și al culturii.
- Destinul creator este un act revelator, îmbrăcând forme tragice, dar și magnifice în același timp, fiind, după cum arată L. Blaga, o traiectorie spirituală în cătarea unei statornice ținte care i se refuză.
- Orizontul misterului și al revelării este rezultatul unei mutații ontologice prin care omul a devenit capabil să depășească limitele concretului și ale imediatului, având privilegiul existenței într-un orizont al culturii și al valorilor.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre cunoaștere este cea dezvoltată de K. Popper. Acesta consideră că adevărul și eroarea se întrepătrund în procesul cunoașterii, înaintarea spre adevăr însemnând eliminarea treptată a erorilor. Adevărul este obținut prin faptul că greșelile sunt identificate și eliminate, învățându-se astfel de pe urma lor noi căi spre adevăr.

b. O altă concepție filosofică despre cunoaștere este cea empiristă, potrivit căreia fundamentul cunoașterii este experiența. Filozofii empiriști (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume) considerau că impresiile simțurilor sunt temeiul ultim

al cunoașterii. Raportul existent între perspectiva empiristă și punctul de vedere al lui Popper este de contradicție, pentru că, în timp ce empiriștii considerau că apelul la simțuri ne permite cunoașterea adevărului în toată complexitatea sa, Popper susținea că nu certitudinea adevărului este ceea ce căutăm, ci modul în care să descoperim și să eliminăm eroarea.

c. Un exemplu care ilustrează concepția empiristă asupra cunoașterii este cel referitor la modul în care se constituie noțiunea de *dulce*. Gustând un aliment dulce, zahăr sau miere, prin afectare senzorială ajungem să formăm ideea de dulce.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre moralitatea unei acțiuni, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Kant conceptul de *datorie* semnifică acțiunea rațională realizată în mod necesar ca respect pentru legea morală. Prin autonomie a voinței Kant înțelegea capacitatea voinței de a-și da sieși legea. Această lege este supunerea față de datorie. Voința autonomă este o voință bună, pentru că tinde spre realizarea valorilor morale, în timp ce înclinațiile ne pot abate de la ceea ce este moral.
- Kant apreciază că acțiunile săvârșite din datorie au un conținut moral, pentru că nici un alt temei nu le fundamentează realizarea. Acțiunile pe care le facem pentru că dăm curs unor înclinații sau pentru că urmărim un scop util nu au valoare morală. Pentru cele din urmă, relevant este scopul urmărit, iar nu intenția de a fi în acord cu legea morală.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „este absolut imposibil să se găsească în experiență un singur caz în care să se demonstreze cu deplină certitudine că maxima unei acțiuni, de altfel conformă datoriei, să se fi întemeiat exclusiv pe principii morale și pe ideea de datorie"—, Kant observă că există o discrepanță între modul cum se desfășoară lucrurile la nivelul simțului comun, marcate semnificativ de către înclinații și urmăresc mai mereu diverse scopuri și cerințele unei morale riguroase. Dar, cu toate acestea, avem nevoie de repere morale, chiar dacă, la limită, apar ca repere strict teoretice pentru oamenii obișnuiți.
- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este cea utilitaristă, a lui J. St. Mill. Conform acestuia, acțiunile sunt dezirabile în măsura în care tind să producă fericirea. Raportul existent între perspectiva utilitaristă și punctul de vedere al lui Kant este unul de contradicție. Utilitarismul este o etică teleologică, în care valoarea morală a unei acțiuni este determinată de scopul pe care aceasta tinde să-l realizeze. O perspectivă diferită, chiar opusă, este cea deontologică, nuanțată de Kant, în care valoarea morală a unei acțiuni decurge din subordonarea acesteia unor principii normative, care-i conferă necesitate și universalitate.

Varianta 12

Subiectul I – E

A. Conceptul de *adevăr-utilitate* semnifică adevărul așa cum este înțeles de către pragmatism: o idee este adevărată dacă o putem verifica, valorifica în practică, și este falsă dacă nu putem proceda astfel. W. James considera că adevărul este un eveniment, iar nu o proprietate a unei idei. Ideea devine adevărată în confruntarea cu faptele de viață, adevărul ei nefiind dat înainte de verificare.

B. Adevărul-coerență este stabilit prin punerea în acord a unei idei cu un sistem de idei considerat adevărat. Coerența poate fi un criteriu al adevărului, o modalitate prin care putem delimita ideile adevărate de cele false. Dacă o idee este acceptată într-un sistem de idei dovedit adevărat, atunci o vom aprecia ca adevărată, dacă este respinsă, atunci acea idee este falsă. În teoria adevărului-coerență, valoarea de adevăr a unei opinii este dată de relația logică a acesteia cu alte opinii. B. Blanshard considera coerența un criteriu al adevărului, iar corespondența o posibilitate de a stabili înțelesul adevărului, de a-l defini. El susținea ideea conform căreia coerența nu reprezintă un mod adecvat de a defini adevărul.

C. Un exemplu de judecată căreia îi putem stabili valoarea de adevăr prin trimitere la o stare de lucruri reală este: „Zăpada este albă". Apreciem valoarea de adevăr în urma observației directe care ne confirmă faptul că într-adevăr zăpada este albă.

D. Corelația dintre termenii *propoziții adevărate* și *verificare* poate viza următoarele idei:

- O propoziție este adevărată dacă poate fi verificată și este falsă dacă nu i se poate aplica un astfel de control.
- Verificarea unei propoziții se poate realiza prin confruntarea acesteia cu faptele la care se referă, sau prin acceptarea ei într-un sistem de propoziții considerat adevărat, ori prin probarea utilității ei practice.
- Verificarea unei propoziții adevărate privește un criteriu pe baza căruia putem stabili valoarea de adevăr, așa cum folosind hârtia de staniol putem proba că substanța X este acid sau bază.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *sociabilitate* se înțelege capacitatea oamenilor de a conviețui cu semenii lor în societate.

B. Dacă principiul sociabilității nu este cuprins în natura umană, atunci se poate presupune că oamenii coexistă unii cu alții în societate pe alte baze, cum ar fi de pildă faptul de a fi raționali. Înțelegând că prin cooperare vor face față mai ușor condițiilor existențiale, oamenii ajung la un acord prin care consimt să renunțe la o parte din libertățile lor (cum ar fi dreptul la autoguvernare, acceptarea condiției că libertatea fiecăruia se poate extinde doar

până acolo unde nu afectează libertățile celorlalți), câștigând în schimb garanția protecției persoanei și a proprietății. Deci, dacă principiul sociabilității nu este specific naturii umane, atunci baza formării societății va fi contractul social.

C. Sociabilitatea poate fi remarcată în grupul de prieteni, atunci când cei cu afinități comune își manifestă tendința de a-și petrece timpul mai degrabă împreună decât separați.

D. Corelația dintre termenii *comunitate* și *virtute socială* poate viza următoarele idei:
   - Conviețuirea în comunitate reprezintă o virtute socială în măsura în care sociabilitatea înnăscută conduce la înfăptuirea doar a unor acte drepte.
   - Dreptatea este o virtute socială, aceasta nu poate fi gândită separat de sociabilitatea umană.
   - Indivizii din comunitățile în care virtuțile sociale nu se manifestă au de suferit, nevoia lor de siguranță poate determina o adevărată frică de libertate, ca o frică autentică de singurătate și izolare.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate este cea a lui Fr. Hayek care, dintr-o perspectivă proprie liberalismului, arată că libertatea presupune limitarea coerciției exercitate asupra oamenilor, prin intermediul regulilor de coexistență, de către alți oameni. Hayek remarca libertatea individuală ca un ansamblu de circumstanțe, aparținând sferei private, asupra cărora nu se exercită intervenția externă. Libertatea este îngrădită într-un guvernământ samavolnic, în care deciziile se iau arbitrar. Intervenția guvernământului samavolnic în viețile oamenilor este foarte mare, acesta dirijând utilizarea mijloacelor de producție spre anumite scopuri, îngrădind libertatea individuală, stabilind până în amănunt cum este mai bine să procedeze indivizii pentru a-și atinge scopurile. În mod opus stau lucrurile într-o țară aflată sub Domnia Legii. Supremația dreptului înseamnă că toate acțiunile guvernământului sunt îngrădite de reguli neschimbătoare, anunțate în prealabil, astfel încât oamenii știu cu anticipație cum vor interveni autoritățile în situații tipice. În acest context, oamenii își manifestă libera inițiativă, acționează în scopul atingerii scopurilor propuse, își pot împlini dorințele. Libertatea este posibilă în contextul egalității formale în fața legii.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea a lui J. St. Mill. În accepțiunea lui Mill, libertatea individuală trebuie să fie respectată atâta timp cât nu este afectată negativ libertatea celorlalți. Privind modul în care înțelege propriul bine, fiecare ar trebui lăsat să procedeze cum crede de cuviință. Cel mult ar putea fi convins sau mustrat pentru comportamentul său, dar nu constrâns. În ceea ce-i privește însă pe ceilalți, autoritatea poate interveni în scopul prevenirii violenței. Nimeni nu trebuie lăsat singur în fața agresiunii. Libertatea individuală permite indivizilor autonomi să-și dezvolte capacitățile, iar comunitatea are de câștigat în ansamblu, binele

general fiind dat de binele fiecărui membru al societății. Raportul existent între perspectiva filozofică a lui Hayek și punctul de vedere al lui Mill este de concordanță. Cei doi gânditori susțin libertatea individuală și subliniază necesitatea restrângerii coerciției.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția lui Mill despre libertate este cel referitor la promovarea liberei inițiative într-o economie de piață. Binele micului întreprinzător este cel mai bine promovat chiar de către însuși antreprenorul afacerii. Una dintre consecințele filozofiei politice a lui Mill privind rolul libertății în realizarea binelui general poate fi modul în care este acesta conceput. Se presupune că binele general nu este stabilit de către o autoritate și realizat prin intervenția statului în viața economică și socială, ca în etatism, ci, dimpotrivă, binele fiecărui om, așa cum este înțeles de el și cum poate fi realizat pe baza exercitării libertății sale, alături de binele celorlalți, conduce la constituirea binelui general. Individualismul, perspectivă opusă etatismului, pledează pentru ocrotirea drepturilor și libertăților individuale.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Lecția acestui secol***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin suveranitate populară modul comun în care democrația este considerată, conform sugestiei etimologiei cuvântului, drept putere a poporului. Popper arată însă că adevărata problemă a democrației nu este afirmarea unei suveranități largi, populare, ci autentica problemă a democrației este să răspundă la întrebarea *Cum să împiedice privarea de libertate*. Prin conceptul de dictatură, Popper înțelege impunerea autorității unui tiran în detrimentul drepturilor și libertăților oamenilor.
- Popper susține că, în timp ce într-o democrație se poate realiza schimbarea unei forme de guvernare cu alta fără vărsare de sânge, într-o tiranie nu ar fi posibil acest lucru. Democrația este un cadru în care cetățenii pot acționa în siguranță, ea se bazează pe instituții democratice, cele mai puțin periculoase dintre instituțiile pe care le cunoaștem.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Democrațiile nu sunt deci forme de suveranitate populară, ci, în primul rând, instituții prevăzute să ne apere împotriva dictaturii"—, remarcă Popper, pentru a arăta că forța democrației nu constă atât în exercitarea voinței generale, cât în funcționarea unor mecanizme de control democratic, în instituții și tradiții democratice.
- O altă concepție politică despre democrație este cea exprimată de Aristotel, care considera democrația drept o formă de guvernare imperfectă pentru că face posibilă, pe termen scurt, îndeplinirea intereselor egoiste ale poporului. Acestei forme de guvernare, Aristotel îi opune *politeia*, o guvernare bună, în care conduc mulți în interes public și pe termen îndelungat. Raportul existent între ideile susținute de Aristotel și punctul de vedere al

lui Popper este de concordanță, pentru că tratează critic accepțiunea democrației ca putere a celor mulți, arătând că este necesar ca cei mulți să dețină anumite calități pentru a putea exercita autoritatea spre binele tuturor. Aspectul cantitativ nu este de neglijat, dar nu este suficient pentru realizarea unei democrații autentice.

Varianta 13

Subiectul I – E

A. *Contractualismul* este o teorie politică în care contractul social stă la baza formării statului. Trecerea de la starea naturală la stat se realizează printr-un acord ipotetic între indivizi, prin care aceștia renunță la o parte dintre libertățile lor, câștigând în schimb garantarea securității persoanei și a proprietății.
B. Drepturi naturale sunt: dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la proprietate. Aceste drepturi sunt inalienabile.
C. Atunci când un pieton traversează strada la culoarea roșie a semaforului (fapt interzis) încalcă procedura reglementată prin Codul Rutier și creează o situație nedreaptă pentru ceilalți participanți la trafic, pe care îi expune unei situații periculoase.
D. Corelația dintre termenii *putere* și *legitimitate* poate viza următoarele idei:
   - Puterea instituie un raport de dominație între un dominator și un supus, poate fi considerată adevăratul motor al relației politice.
   - O putere politică este legitimă dacă reușește să se facă acceptată de populație prin consimțământul liber al acesteia.
   - Legitimitatea permite unei puteri politice să guverneze cu mai multă ușurință față de o situație de nelegitimitate, când ar trebui să înfrunte ostilitatea guvernaților.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *adevăr a priori* Kant înțelegea o cunoștință adevărată, care are loc independent de orice experiență.
B. Kant arăta că judecățile a posteriori reprezintă cunoștințe empirice, provenite din experiență.
C. Un exemplu de judecată a priori este „Fiecare lucru este identic cu sine". Acesta este principiul identității. Judecata este analitică a priori, pentru că predicatul „identic cu sine" analizează doar o notă a subiectului „lucru", fără să aducă o informație nouă despre acesta, alta decât cea cuprinsă în conținutul subiectului. Acest fapt este dovedit a priori, adică independent de orice experiență.
D. Corelația dintre termenii *judecată sintetică* și *experiență* poate viza următoarele idei:

- Judecățile provenite din experiență sunt sintetice, în cadrul acestora predicatul adaugă din afară o notă nouă subiectului îmbogățind astfel cunoașterea.
- În opinia lui I. Kant toate judecățile matematice sunt sintetice.
- O judecată în care predicatul aduce o notă nouă subiectului se numește judecată extensivă sau sintetică și se deosebește de o judecată prin care predicatul doar explicitează o notă a subiectului, deja cuprinsă în acestea, caz în care judecata se numește analitică sau explicativă.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre morală este exprimată de Aristotel. În *Etica nicomahică*, acesta susține că fericirea este un scop în sine, deoarece este un scop desăvârșit, urmărit doar pentru sine și nu pentru altceva, iar orice altă virtute (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt de dorit atât pentru ceea ce reprezintă ele în sine, cât și pentru fericire.

b. O altă concepție teleologică este cea hedonistă, a filozofului antic Epicur. Acesta considera că plăcerea este scopul vieții, iar prin plăcere înțelegea absența suferinței din corp și a tulburării din suflet. Raportul dintre perspectiva lui Epicur și cea a lui Aristotel este de contrarietate, deoarece, deși ambele concepții sunt de factură teleologică, susținând că valoarea morală a unei acțiuni este determinată de scopul pe care tinde să-l realizeze, totuși concepțiile lor se opun privind modul specific în care este posibilă fericirea. În timp ce în opinia lui Epicur fericirea este o stare de plăcere, în accepțiunea lui Aristotel fericirea este considerată o activitate de cunoaștere conformă cu virtutea.

c. Un exemplu care ilustrează concepția hedonistă despre fericire poate fi cel referitor la faptul că o masă simplă ne poate face o tot atât de mare plăcere ca una bogată, dacă ne este foame. Epicur oferea acest exemplu pentru a sugerea că plăcerea este o rezultantă între așteptările noastre și circumstanțele care ne permit să le împlinim.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Lecția acestui secol***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper precizează că un regim democratic nu face acte de binefacere, democrația este în sine doar un cadru în interiorul căruia doar cetățenii pot acționa pentru creșterea bunăstării lor. Actele de binefacere ar putea însemna beneficii și gratuități de care cetățenii să beneficieze doar în virtutea faptului că trăiesc într-un stat democratic.
- Un stat democratic trebuie să prevină lezarea libertății cetățenilor, să permită schimbarea unei forme de guvernare cu alta fără vărsare de sânge. Statul este rău pentru că deține cea mai mare putere în societate, ne constrânge

să-i plătim impozite și să fim obedienți în fața funcțiilor publice, dar totuși este necesar pentru că oferă un cadru de desfășurare a activităților și îi protejează pe cei slabi. Un stat este cu atât mai rău dacă este despotic și este cu atât mai necesar cu cât este democratic.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Democrația nu este decât un cadru în interiorul căruia pot acționa cetățenii"—, nuanțează Popper așteptările privind democrația. El mai adaugă faptul că principala problema a democrației este legată de împiedicarea oricărei forme de stat în afara statului de drept.
- O altă perspectivă filozofică privind democrația poate fi cea a lui Alexis de Tocqueville care, în lucrarea *Despre democrație în America*, arăta că democrația oferă șansa oamenilor simpli de a se implica în realizarea binelui comun, dar că prezintă două mari pericole: primul ar fi acela că democrația conduce la mediocritate, pentru că accentuează egalitatea, iar oamenii sunt tentați să se conformeze tiraniei majorității, iar un al doilea pericol este despotismul. La fel ca Platon și Aristotel, Tocqueville atrage atenția că poporul poate fi înșelat de demagogi, care să acapareze puterea, dar să pară că vor conduce în numele tuturor. În democrație, un rol deosebit îl au asociațiile, grupuri cu interese comune, care sunt capabile să facă vizibile în societate punctele lor de vedere politice, morale, intelectuale sau de orice altă factură. Raportul dintre perspectiva filozofică a lui Tocqueville și cea a lui Popper este de concordanță pentru că subliniază rolul deosebit al democrației privind protecția libertăților individuale. Popper susține că democrațiile nu sunt forme de suveranitate populară, în sensul că nu impunerea voinței majorității este țelul democrației, ci apărarea împotriva dictaturii.

Varianta 14

ubiectul I – E

A. În concepția raționalistă privind cunoașterea, sursa autentică a adevărului este considerată rațiunea; numai aceasta poate oferi legitimitate unei opinii. Filozofii raționaliști (R. Descartes, B. Spinoza, G. W. Leibniz) au promovat ceea ce era considerat un ideal al cunoașterii raționaliste: adevărul clar și distinct. Ei făceau distincția între noțiuni obscure, noțiuni clare și confuze, noțiuni clare și distincte. Cunoștințele provenite pe calea simțurilor nu sunt apreciate ca fiind sigure, întrucât simțurile ne pot înșela uneori. Mai mult, valabilitatea datelor oferite de simțuri este relativ redusă, realitatea se schimbă și informațiile despre aceasta nu mai sunt de actualitate. O cunoaștere veritabilă trebuie să fie necesară și universală.

B. Adevărul întemeiat pe impresiile simțurilor se referă la adevărul provenit prin senzații. În timp ce empiriștii apreciau că întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în experiență, raționaliștii puneau sub semnul întrebării valabilitatea unui astfel de adevăr. Filozoful empirist J. Locke arăta că senzația este primul izvor al ideilor, prin care se introduc în minte in-

să-i plătim impozite și să fim obedienți în fața funcțiilor publice, dar totuși este necesar pentru că oferă un cadru de desfășurare a activităților și îi protejează pe cei slabi. Un stat este cu atât mai rău dacă este despotic și este cu atât mai necesar cu cât este democratic.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Democrația nu este decât un cadru în interiorul căruia pot acționa cetățenii"—, nuanțează Popper așteptările privind democrația. El mai adaugă faptul că principala problema a democrației este legată de împiedicarea oricărei forme de stat în afara statului de drept.
- O altă perspectivă filozofică privind democrația poate fi cea a lui Alexis de Tocqueville care, în lucrarea *Despre democrație în America*, arăta că democrația oferă șansa oamenilor simpli de a se implica în realizarea binelui comun, dar că prezintă două mari pericole: primul ar fi acela că democrația conduce la mediocritate, pentru că accentuează egalitatea, iar oamenii sunt tentați să se conformeze tiraniei majorității, iar un al doilea pericol este despotismul. La fel ca Platon și Aristotel, Tocqueville atrage atenția că poporul poate fi înșelat de demagogi, care să acapareze puterea, dar să pară că vor conduce în numele tuturor. În democrație, un rol deosebit îl au asociațiile, grupuri cu interese comune, care sunt capabile să facă vizibile în societate punctele lor de vedere politice, morale, intelectuale sau de orice altă factură. Raportul dintre perspectiva filozofică a lui Tocqueville și cea a lui Popper este de concordanță pentru că subliniază rolul deosebit al democrației privind protecția libertăților individuale. Popper susține că democrațiile nu sunt forme de suveranitate populară, în sensul că nu impunerea voinței majorității este țelul democrației, ci apărarea împotriva dictaturii.

Varianta 14

Subiectul I – E

A. În concepția raționalistă privind cunoașterea, sursa autentică a adevărului este considerată rațiunea; numai aceasta poate oferi legitimitate unei opinii. Filozofii raționaliști (R. Descartes, B. Spinoza, G. W. Leibniz) au promovat ceea ce era considerat un ideal al cunoașterii raționaliste: adevărul clar și distinct. Ei făceau distincția între noțiuni obscure, noțiuni clare și confuze, noțiuni clare și distincte. Cunoștințele provenite pe calea simțurilor nu sunt apreciate ca fiind sigure, întrucât simțurile ne pot înșela uneori. Mai mult, valabilitatea datelor oferite de simțuri este relativ redusă, realitatea se schimbă și informațiile despre aceasta nu mai sunt de actualitate. O cunoaștere veritabilă trebuie să fie necesară și universală.

B. Adevărul întemeiat pe impresiile simțurilor se referă la adevărul provenit prin senzații. În timp ce empiriștii apreciau că întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în experiență, raționaliștii puneau sub semnul întrebării valabilitatea unui astfel de adevăr. Filozoful empirist J. Locke arăta că senzația este primul izvor al ideilor, prin care se introduc în minte in-

formații, astfel încât pe baza lor ne formăm idei despre „galben", „alb", „cald", „rece", „dur", „amar", „dulce" și așa mai departe. La naștere, mintea este o coală albă de hârtie, *tabula rasa*, pe care nu este înscris nimic.

C. Adevărul propoziției „Toți urșii polari sunt albi" se întemeiază pe rațiune, pentru că nu este nevoie să recurgem la experiență pentru a afla această informație. Apelând la informația furnizată de un dicționar vom afla că urșii polari sunt numai albi. Din chiar noțiunea de urs polar, deci care trăiește în spații largi, acoperite permanent de zăpadă, înțelegem că o caracteristică de bază a acestuia este culoarea albă, cea a zăpezii.

D. Corelația dintre termenii *simțuri* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
- Orice cunoaștere care provine prin simțuri este empirică, simțurile sunt primul izvor al cunoașterii.
- Din perspectivă raționalistă cunoașterea prin simțuri nu este certă, deoarece simțurile ne pot înșela uneori.
- Cunoașterea dobândită din experiență este a posteriori, iar cunoașterea dată înainte și independent de orice experiență este a priori.

Subiectul I – F

A. Adevărul analitic explicitează ceea ce este cuprins în înțelesul cuvintelor care apar într-o judecată.

B. Kant înțelege prin judecățile sintetice acele judecăți care transmit o informație nouă, adaugă prin predicatul logic o informație care nu era cuprinsă în subiectul logic. Acestea mai sunt numite și judecăți extensive. Judecățile provenite din experiență sunt sintetice. Judecățile de experiență nu pot fi analitice deoarece pentru realizarea analizei sunt suficiente cuvintele la al căror înțeles ne referim, neavând nevoie de o mărturie suplimentară din partea experienței. Kant consideră că judecățile matematicii sunt toate sintetice.

C. Un exemplu de judecată de experiență este: „Acest măr este galben". Pentru formularea propoziției, am apelat la informația provenită pe calea văzului, recunoscând culoarea la care ne referim.

D. Corelația dintre termenii *judecată a priori* și *judecată a posteriori* poate viza următoarele idei:
- O judecată nu poate fi în același timp a priori și a posteriori, adică nu poate fi simultan dată înainte și independent de orice experiență, dar și după apelul la experiență.
- În accepțiunea empiristă cunoașterea despre lumea reală este a posteriori.
- În concepția raționalistă cunoașterea geometrică este o cunoaștere a priori.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este cea a lui J. St. Mill. Gânditorul pornește de la ideea că fericirea înseamnă plăcerea și absența durerii, iar nefericirea semnifică durerea și privarea de plăcere. Cum oamenii sunt interesați să promoveze plăcerea și să evite durerea, înseamnă că acțiunile lor sunt corecte în măsura în care fac posibilă fericirea și sunt incorecte în măsura în care

determină opusul acesteia, ceea ce susține *Principiul Celei Mai Mari Fericiri.*

b. O altă concepție teleologică, adică prin care valoarea morală a unei acțiuni este determinată de capacitatea acesteia de a permite realizarea unui scop, este cea eudaimonistă, reprezentată prin ideile susținute de Aristotel. Conform lui Aristotel, fericirea este scop în sine și poate fi atinsă prin activitatea sufletului conformă cu virtutea. Cum însă virtutea omului constă în activitatea de cunoaștere proprie calității sale de ființă cugetătoare, înseamnă că fericirea poate fi atinsă prin cunoaștere. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere susținut de către Mill este de contrarietate pentru că, deși cele două concepții filozofice sunt de factură teleologică, fiecare găsește că fericirea este posibilă urmărind un alt scop. Pentru Mill este vorba de utilitate, iar pentru Aristotel despre activitatea serioasă de cunoaștere.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția eudaimonistă poate fi acela al unui tânăr care este pasionat de informatică și tinde să își atingă fericirea dând curs activității de cunoaștere în domeniul său de interes.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin expresia „omul este libertate" Sartre sugerează faptul că libertatea absolută pe care o are îi permite omului să fie ceea ce se face singur. Libertatea face posibil proiectul său de viață.
- Responsabilitatea umană este absolută, decurge din libertatea absolută. Asumarea faptelor și a consecințelor acestora este rezultatul situației în care se află, deoarece nimic din afară nu îl poate constrânge. Omul este ceea ce a ales să fie.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Existențialistul crede că omul este responsabil de pasiunile sale"—, le asumă ca fiind rezultatul alegerilor sale. Cum, prin alegerile pe care le face, omul instituie valorile, pasiunile pot fi considerate semnificative, ca produse ale unei libertăți asumate.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui R. Descartes, care arată că omul este înzestrat cu liber-arbitru. Astfel, omul este liber, fiind stăpânul acțiunilor sale. Responsabilitatea decurge din faptul că alegerile sunt premergătoare de cunoaștere. Pe baza cunoașterii adevărului, pe care îl distinge de fals, omul poate să aleagă avizat. Devine astfel demn de laudă. Raportul între perspectiva filozofică a lui Descartes și cea a lui Sartre este de contradicție. În timp de Sartre respinge orice determinare exterioară, afirmând că nu există determinism și omul este condamnat la libertate, Descartes prezintă libertatea în corelație cu recunoașterea necesității divine, care ne permite să fim liberi și responsabili, dar numai într-o relație de subordonare față de divinitate. Mai mult, arată că prin bunăvoința grației divine cunoașterea de care suntem capabili, ca și libertatea noastră, sporesc.

Varianta 15

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui J. Rawls, echitatea semnifică un fond de corectitudine, imparțialitate, justiție, pe baza căruia acțiunile drepte pot fi realizate într-un sens autentic. În absența echității, dreptatea ar fi un concept insuficient precizat.

B. Concepția lui J. Rawls privind dreptatea este caracterizată prin faptul că aceasta este abordată ca o virtute a instituțiilor, iar nu un atribut al omului; o altă caracteristică este că dreptatea este concepută ca un complex care reunește trei idei: libertatea, egalitatea și recompensa. O altă caracteristică este configurarea dreptății în contextul unei societăți care se dorește echitabilă, imparțială, justă, corectă.

C. Ideea lui Rawls, conform căreia „inegalitățile sunt arbitrare în măsura în care nu ne vom aștepta ca ele să conducă la avantajul tuturor", poate fi ilustrată prin referire la o practică inechitabilă a unui angajator care refuză să ofere postul scos la concurs tinerelor pe cale de a deveni mame, făcând astfel dintr-o diferențiere naturală între femei și bărbați o inegalitate socială, care le nedreptățește pe femei pe motivul capacităților lor de a naște copii. Se presupune că din această cauză carierea profesională va fi lăsată în planul doi, preocuparea principală a femeilor fiind cea legată de familie. Inegalitățile dintre femei și bărbați pot fi considerate arbitrare dacă doar ca urmare a apartenenței lor la un gen anume femeile se află în situații sociale nedrepte. J. Rawls arată că principiul diferenței este unul care trebuie respectat pentru ca o societate să fie considerată dreaptă; principiul precizează că inegalitățile sociale și economice sunt acceptabile, dacă cei aflați în poziții superioare vor lucra în avantajul tuturor, iar accesul la posturi și funcții a fost deschis tuturor în prealabil cu șanse egale.

D. Corelația dintre termenii *practică* și *libertate* poate viza următoarele idei:
- Participanții într-o anumită practică (instituție) trebuie să se bucure de egală libertate cu toți ceilalți, nimeni nu este mai liber decât ceilalți.
- Într-o instituție dreaptă libertatea oricărui angajat nu este mai mare decât a oricui alt angajat, dacă toți respectă legile.
- Respectul pentru libertatea fiecăruia este o primă condiție pentru ca o societate să fie dreaptă.

Subiectul I – F

A. I. Kant distinge între imperativul ipotetic și imperativul categoric. Imperativul ipotetic este condiționat, contingent, stabilește o relație de tip opțional între mijloacele posibile și scopul care poate fi atins prin acestea. Imperativul ipotetic este asociat scopurilor relative, subiective și modurilor lor particulare de a da valoare lucrurilor. Spre deosebire de acesta, imperativul categoric este necondiționat, are o valoare în sine, absolută, obiectivă și impune ca necesară și universală respectarea umanității din om.

Imperativul categoric are un conținut moral intrinsec, face posibilă manifestarea voinței bune ca voință autonomă. În *Critica rațiunii practice*, Kant formulează imperativul categoric astfel: „Acționează numai conform acelei maxime prin care să poți vrea totodată ca ea să devină lege universală".

B. Kant susține că numai acțiunile făcute din datorie pot avea conținut moral. Acțiunile făcute din înclinație sau pentru că urmărim un scop util nu pot fi considerate drept morale. Kant distinge între mai multe situații:
   - acțiuni făcute din înclinație, cum ar fi acțiunile determinate de pasiunea de cinefil (văd un film din plăcerea de a vedea filme); aceste acțiuni bazate pe motivații particulare, schimbătoare, care țin de afecte, deci nu au conținut moral;
   - acțiuni realizate din înclinație nemijlocită și datorie, de exemplu conservarea vieții. Având multe satisfacții în faptul de a trăi, situația dată este doar conformă datoriei, ea nu are un conținut moral pentru că nu este o acțiune realizată strict din datorie;
   - acțiuni realizate din înclinație mijlocită și datorie, cum sunt actele de binefacere cărora cineva le dă curs conform datoriei, dar amestecă înclinația de a face fapte bune, sau pe aceea a mulțumirii personale dată de actele onorabile în care este implicat; ipostaza dată nu are un conținut moral, atâta timp cât este prezentă înclinația pentru ceea ce este înfăptuit;
   - acțiuni făcute din datorie, cum sunt cele ale unui „filantrop întunecat de supărare personală", cum precizează Kant, dar care încă găsește resurse pentru a săvârși un bine. Deși personal cel în cauză nu mai are nicio înclinație în a mai acționa fiind marcat de suferința proprie, totuși realizează o faptă de bine bazându-se pe dezideratele rațiunii. Aceasta are un conținut moral decurgând exclusiv din datorie.

C. O consecință morală a ideii lui Kant potrivit căreia „o acțiune făcută din datorie își are valoarea ei morală [...] în maxima de care este determinată" ar putea fi considerarea acțiunilor pe care oamenii le fac determinați de subiectivitate — de pildă acțiunile de sprijin pentru copii, bazate pe dragostea părintească — ca fiind imorale.

D. Corelația dintre termenii *autonomie a voinței* și *datorie* poate viza următoarele idei:
   - Voința autonomă dă curs acțiunilor din datorie, este voința bună care își dă sieși legea.
   - Voința bună este ceea ce, în noi, vrea să fie în acord cu valorile morale, în timp ce înclinațiile vor dori să ne atragă spre altceva.
   - În accepțiunea moralei kantiene datoria se fundamentează pe rațiune și nu reprezintă o constrângere exercitată asupra libertății, ci este libertatea însăși.

Subiectul II – E, F

a. Natura umană se referă la totalitatea determinațiilor specifice omului care sunt date, față de ceea ce adaugă ulterior educația, cultura sau voința proprie. O concepție semnificativă asupra naturii umane este cea exprimată

încă din Antichitate de Aristotel. Filozoful grec susține că sociabilitatea umană este o trăsătură specifică a naturii acestuia, fiind înnăscută. Aristotel pornește de la observația că individul nu își este suficient sieși și de la constatarea că doar în cadrul statului omul este pe deplin om, iar în afara acestuia poate fi ori fiară, ori zeu.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui J. J. Rousseau după care omul este bun de la natură, principala sa caracteristică fiind sensibilitatea. Raportul existent între perspectiva lui Rousseau și punctul de vedere al lui Aristotel este de contradicție pentru că, în timp ce Rousseau susține că sociabilitatea nu mai este necesară deoarece din cele două principii anterioare rațiunii — interesul pentru bunăstarea și conservarea noastră și repulsia față de suferință și pieire — decurg toate regulile dreptului natural, Aristotel arăta că sociabilitatea este înnăscută. Raportul de contradicție mai poate fi susținut și prin considerarea de către Rousseau a statului ca un rezultat al contractului social, spre deosebire de Aristotel care considera că statul este o instituție naturală.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția lui Rousseau despre natura umană (a cărei sociabilitate este dobândită prin contractul social) poate fi acela care se referă la aranjamentele sociale impuse de contractul colectiv de muncă în cadrul unei instituții publice. Dacă prin acest contract angajații consimt să respecte anumite norme de respect reciproc, ei se vor conforma înțelegerii făcute indiferent de antipatiile sau simpatiile personale.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Existențialismul este un umanism*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Sartre înțelege prin expresia „omul este condamnat să fie liber" faptul că libertatea este absolută, omul se confruntă cu un șir nesfârșit de alegeri, față de care nu are valori prealabile care să-i ghideze opțiunile, valorile fiind construite tot prin alegerile sale; omul este în situația de a alege chiar și atunci când nu alege. Condamnarea la libertate sugerează că a fi liber este un fapt apăsător, dificil.
- Sartre arată că responsabilitatea umană este absolută. Aceasta este o consecință a libertății absolute. Chiar și în situații limită, cum ar fi aceea a participării la un război, responsabilitatea trebuie să fie pe deplin asumată. Orice situație de viață a oamenilor este una umană.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Suntem singuri fără nicio scuză"—, adică absolut liberi și responsabili pentru faptele noastre. Chiar în situațiile cele mai constrîngătoare, cum este aceea, la limită, de a fi nevoiți să participăm la un război, în fapt avem întotdeauna o soluție pe care putem să o adoptăm, fiind mereu solidari cu faptele pe care le trăim, ca fiind ale noastre. De aceea, nu există situații inumane, tot ceea ce are loc privitor la noi înșine este al nostru.
- O altă perspectivă filozofică privind libertatea este cea a lui Fr. Nietzsche,

conform căruia libertatea exprimă voința de putere. Raportul existent între această viziune și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță, deoarece libertatea este înțeleasă ca o consecință a naturii noastre, care trebuie să-și asume pe deplin libertatea în condițiile în care sunt respinse constrângerile exterioare, cauzale.

Varianta 16

Subiectul I – E

A. Conceptul de libertate individuală semnifică libertatea persoanei, a proprietății și a domiciliului. Este o libertate a sferei private, asupra căreia Fr. Hayek făcea precizarea că reprezintă un ansamblu de circumstanțe protejate de intervenția arbitrară a celorlalți.

B. O particularitate a concepției politice a lui J. St. Mill este dată de pledoaria privind respectul acordat drepturilor și libertăților individuale, inclusiv pentru cele ale femeilor. Mill este un adept al liberalismului care susține că intervenția statului nu este legitimată decât dacă se realizează în scopul apărării indivizilor față de violență sau față de amestecul nejustificat din partea celorlalți în sfera lor de libertate. Ca adept al individualismului, Mill a subliniat importanța limitării puterii autorității și ocrotirii libertății individuale ca libertate de conștiință, de gândire și de exprimare, ca libertate de asociere. El a subliniat că binele general trebuie conceput nu ca reper valoric impus indivizilor de către o autoritate statală, ci împlinirea binelui individual, așa cum este înțeles și promovat de fiecare, va conduce către binele general.

C. O consecință a prezenței unor mecanisme coercitive în societate este diminuarea șanselor de realizare umană. Așa, de exemplu, prevederea legală prin care femeile sunt pensionate la o vârstă diferită și mult redusă față de cea a bărbaților este o constrângere privind șansele acestora de a performa în carieră, de a obține venituri comparabile cu cele ale colegilor lor, de a deține poziții sociale semnificative privind accesul la resurse și la luarea deciziilor.

D. Corelația dintre termenii *libertate personală* și *sferă privată* poate viza următoarele idei:

- Libertatea personală presupune autonomia de decizie în sfera privată, libertatea persoanei, a domiciliului și a proprietății.
- Libertatea personală implică dreptul fiecăruia de a decide asupra propriul corp, a funcțiilor acestuia, a modalităților specifice de a actualiza potențialul de care dispune.
- Libertatea din sfera privată nu trebuie să intre în contradicție cu libertatea din sfera publică, dar, adesea, prin prevederile de politici publice se aduc atingeri sferei private.

Subiectul I – F

A. Valorile politice sunt valorile prezente în viața politică. Ca exemple de valori politice pot fi invocate: democrația, dreptatea, egalitatea, echitatea, solidaritatea, suveranitatea. Valoarea politică principală promovată de teoriile de factură liberală este libertatea. În liberalism se acreditează ideea conform căreia libertatea este valoarea politică supremă, deoarece respectul față de aceasta este o condiție de posibilitate și pentru respectarea în societate a celorlalte valori. A trăi într-un regim politic democratic, în care constrângerile asupra cetățenilor să fie doar cele justificate de necesitatea respectului față de lege și de protecția libertății oricărui membru al societății înseamnă a trăi într-o societate civilizată. Libertatea este prioritară în sensul că nimic nu justifică diminuarea libertății sau renunțarea la libertate. Nici chiar pacea, ordinea socială, bunăstarea, egalitatea cetățenilor nu pot fi dobândite prin sacrificarea libertății. Toate acestea au o bună semnificație doar corelate libertății.

B. O caracteristică a democrației în accepțiunea lui K. Popper este aceea conform căreia democrația este doar un cadru în care se desfășoară activitățile, ea nu oferă ca atare beneficii sau gratuități cetățenilor. O altă caracteristică a democrației este că ea se bazează pe instituții democratice, care sunt cele mai puțin periculoase dintre instituțiile pe care le cunoaștem. Adevărata problemă a democrației este împiedicarea privării de libertate, împiedicarea oricărei forme de putere, alta decât statul de drept.

C. Un exemplu care ilustrează o consecință a unei guvernări nelegitime asupra modului de organizare a relațiilor dintre membrii unei comunități poate fi creșterea solidarității acestora împotriva unui regim politic apreciat ca nedrept. Cetățenii pot organiza proteste, pot da curs nesupunerii civice, adică unei acțiuni publice, deliberate, neviolente, de nesupunere față de o lege sau o politică a guvernului.

D. Corelația dintre termenii *putere* și *legitimitate* poate viza următoarele idei:
- Legitimitatea unei puteri politice reprezintă recunoașterea de către cei guvernați a faptului că mecanismul dominație–supunere este unul în acord cu legile.
- Raportul dominație–supunere constituie motorul relației politice, elementul esențial al puterii îl reprezintă dominația.
- Legitimitatea unei guvernări semnifică acordul prin care conducătorii sunt acceptați, recunoscuți de către cei pe care îi conduc pe baza liberului lor consimțământ.

Subiectul II – E, F

a. Specificul naturii umane în perspectiva lui L. Blaga, după cum se regăsește în *Geneza metaforei și sensul culturii*, este dată de faptul că omul are un destin creator, posibil pentru că trăiește într-un orizont al misterului și al revelării. Omul a devenit subiect creator ca urmare a unei mutații ontologice prin care a făcut un salt evolutiv fundamental față de animale. Așa se

face că diferența între om și animale este una nu doar de grad, ci de natură. Omul trăiește într-un orizont al valorilor, al culturii: un mod eminamente uman.

b. O altă concepție filozofică asupra naturii umane este cea exprimată de H. Bergson în lucrarea *Evoluția creatoare*. Conform acestuia, omul este capabil de a fabrica unelte și unelte de făcut unelte. Specificul său este acela de *homo faber* (om meșteșugar). Față de animale, care nu sunt capabile decât să folosească ocazional instrumente artificiale, care învață doar din experiența imediată, acționând după o relație instinctivă de tipul stimul–răspuns, omul este capabil să își aplice inteligența în fabricarea uneltelor, obiecte care nu existau mai înainte în natură. Uneltele sunt purtătoare de progres, ele sunt semnificative pentru epocile cărora le dau denumirea: epoca pietrei, epoca bronzului, epoca mașinii cu aburi.

c. Raportul existent între cele două perspective filozofice prezentate este de contradicție. Blaga îl critică pe Bergson, considerând că acesta deosebește omul de animale doar dintr-o perspectivă evoluționistă, căreia îi rămâne tributar. Diferența între om și animale este însă una fundamentală deoarece omul este capabil să trăiască într-un orizont al culturii, la care animalele nu au acces. Acestea rămân doar într-un orizont biologic de existență. Omul este capturat de un destin creator, subliniază Blaga, pentru care, dacă este necesar, poate sacrifica avantajele echilibrului și bucuriile securității.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **R. Descartes** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Principiile filozofiei*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin conceptul de *liber-arbitru* R. Descartes înțelege capacitatea omului ca ființă rațională de a alege între bine și rău, capacitate care ne permite să fim stăpânii faptelor noastre.
- Liberul-arbitru este premers de cunoaștere, realizată prin bunăvoința grației divine. De aceea liberul-arbitru, ca un demers în cunoștință de cauză de a fi confruntat de variantele de alegere, este un act de libertate asumat cu responsabilitate. Pe lângă faptul că omul dispune de un intelect capabil de cunoaștere certă, acțiunile îi sunt marcate și de voința sa. Aceasta se extinde uneori mai mult decât este intelectul capabil să cunoască adecvat și ca atare dă naștere erorilor. Am putea remarca faptul că libertatea prea mare a voinței are drept consecință în planul cunoașterii producerea erorilor sau a cunoștințelor confuze ori obscure.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „a avea liber-arbitru" înseamnă a deveni „demn de laudă sau de dispreț"—, deci având capacitatea de a alege între bine și rău, omul devine responsabil pentru alegerea sa. O consecință directă a existenței liberului-arbitru este aceea după care omul poate fi considerat ca responsabil pentru faptele sale.
- O altă concepție despre libertate este cea exprimată de Fr. Nietzsche în lucrarea *Amurgul idolilor*. Filozoful german arată că liberul-arbitru este un artificiu al teologilor menit să creeze culpabilitate, să instituie dependență și

vinovăție. Responsabilitatea este văzută într-o conotație negativă ca responsabilizare, ca învinovățire uneori, chemare la a da seamă, alteori. Raportul existent între cele două perspective filozofice prezentate este de contradicție. În timp ce Descartes apreciază liberul-arbitru drept o calitate deosebită a omului, un atribut care-l apropie de perfecțiunea divină, Nietzsche îl prezintă ca un compromis între existența unei determinări divine și afirmarea libertății umane. Dintr-o perspectivă ateistă, Nietzsche denunță pierderea valorilor tradiționale, în timp ce Descartes își susține ideile referitoare la om, libertate, cunoaștere tocmai pe baza valorilor consacrate prin recunoașterea relevanței raportului om–Dumnezeu.

Varianta 17

Subiectul I – E

A. Rousseau înțelegea prin conceptul de *contract social* o formă de asociere, prin care se realizează un pact social care asigură protecția persoanei și a proprietății, satisfăcând totodată condiția ca libertatea fiecăruia să nu afecteze negativ libertățile celorlalți. Prin acest acord ipotetic, guvernarea poate fi legitimă doar dacă exprimă voința tuturor. Consecințe ale contractului social sunt crearea inegalităților sociale și instituirea voinței generale, ca voință a majorității.

B. Rousseau susține că nu există libertate acolo unde nu sunt legi sau unde cineva este deasupra legilor, deoarece, în absența legilor, se presupune o stare de dezordine socială, de anarhie, în care expunerea la violență nu ar putea fi controlată, oricând indivizii aflându-se într-un potențial pericol; iar dacă cineva este deasupra legilor, cum ar fi de pildă ceea ce Rousseau numește „stăpânul", cel care făcând legile consideră că le poate nesocoti sau schimba după bunul sau plac, nu există libertate deoarece domină arbitrarul. Rousseau arăta că un popor este liber doar dacă se supune organului legii, dacă are „conducători", iar nu stăpâni. Legile sunt garanția libertății individuale. Acestea mediază relațiile între oameni, între conducători și conduși, cu toții fiind datori să respecte legile. Libertatea bunului plac nu este recunoscută drept o libertate autentică, libertatea unui om nu se poate realiza în detrimentul libertății semenilor săi.

C. O consecință a concepției lui Rousseau despre libertate poate fi aceea că instaurarea ordinii sociale într-un stat este considerată vitală pentru conviețuirea socială. Ca atare se impune acceptarea unui contract social prin care ordinea să fie instituită și păstrată în societate.

D. Corelația dintre termenii *stat* și *voință generală* poate viza următoarele idei:

- Într-un stat, voința generală reprezintă voința majorității, adică voința celor mai mulți dintre participanți.
- Un stat poate fi condus democratic dacă se exprimă voința majorității populației privind interesele lor comune.
- Statul reprezintă un instrument de dominare a indivizilor prin intermediul constrângerilor impuse de voința generală.

Subiectul I – F

A. Discriminarea semnifică tratamentul diferențiat al unora dintre oameni, în virtutea unor caracteristici ale acestora (legate de vârstă, gen, etnie, clasă socială, orientare sexuală, apartenență religioasă sau naționalitate); deosebirile care se fac între oameni au consecințe negative asupra celor discriminați, care trăiesc o adevărată stare de nedreptate socială. Opusă discriminării este egalitatea de șanse. Conceptul de egalitate a șanselor semnifică modul în care acordarea de șanse obiective permite valorificarea reală a șanselor subiective.

B. Una dintre condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca toți oamenii să fie egali în fața legii este funcționarea în plan politic a statului de drept. Acesta trebuie să vegheze aplicarea legilor prin practici corecte în situații complexe de viață.

C. Diferența de vârstă între oameni poate constitui un motiv de discriminare, atunci când un angajator condiționează accesul la postul scos la concurs de faptul că persoanele care aspiră să îl ocupe trebuie să aibă vârsta cuprinsă între, de exemplu, 18 și 30 de ani. Persoanele de peste 30 de ani sunt nedreptățite în cazul dat, neavând din start ocazia să probeze calitățile lor profesionale.

D. Corelația dintre termenii *egalitate în fața legii* și *democrație* poate viza următoarele idei:

- Un regim politic democratic face posibilă egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, oferă un cadru general în care activitatea să se desfășoare în condiții de siguranță.
- Egalitatea în fața legii înseamnă că legea funcționează echidistant față de fiecare membru al societății, nu îi privilegiază pe unii în defavoarea celorlalți.
- Democrația nu presupune acceptarea tiraniei majorității, fiecare voință individuală trebuie să se poată regăsi în hotărârile comune.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea formulată de R. Descartes. Conform lui, numai rațiunea conferă legitimitate unei opinii; ceea ce căutăm prin cunoaștere este adevărul clar și distinct (clar dacă este prezent și diferit de orice altceva). Descartes recunoștea că experiența ne oferă cunoștințe, dar observa că simțurile ne pot înșela uneori. De aceea recurge la îndoiala metodică presupunând că singurul fapt de care nu trebuie să ne îndoim este chiar faptul de a ne îndoi. Îndoiala este un act de gândire, iar gândirea este o mărturie a existenței noastre. Astfel, împotriva îndoielii sceptice (care era o îndoială definitivă, după care urma suspendarea căutării-lor și atingerea stării de liniște sufletească), îndoiala metodică ne permite să înaintăm spre adevărul deplin, adevăr pe care îl putem surprinde pe cale rațională.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea exprimată de empiristul J. Locke, care susține că întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în experiență. Conform acestuia, ideile noastre vin pe calea senzației sau a reflecției. Simțurile sunt cele care ne permit formarea primelor idei cum ar fi cele referitoare la culori (galben, alb) sau la gusturi (amar, dulce). Apoi, procesele minții noastre ne conduc prin reflecție să ne formăm idei, cum ar fi cele de gândire, îndoială, raționament ș.a. Raportul existent între empirism și raționalism este de opoziție pentru că, în timp ce în empirism simțurile sunt considerate sursa cunoașterii adecvate a realității, în raționalism este apreciat faptul că numai rațiunea ne permite derivarea unei cunoașteri autentice.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția empiristă asupra cunoașterii poate fi modul în care ni se formează noțiunea de *dulce*. Numai gustând efectiv ceva dulce, să spunem zahăr sau miere, putem să știm ce este dulcele. Nu putem explica, apelând la rațiune, ce este dulcele unui om despre care presupunem că nu ar ști acest fapt. Nu este suficient în acest sens să dăm o definiție a dulcelui pentru ca, prin înțelegerea semnificației acesteia, să se dezvăluie în mod concret ce este acest gust.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Ființa și neantul***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Sartre înțelegea prin expresia „existența precede esența" faptul că numai prin derularea existenței umane ca libertate absolută, manifestată printr-un șir nesfîrșit de alegeri și reunirea acestora într-un proiect, se decantează treptat esența a ceea ce suntem. Esența umană nu este presupusă dinainte, nu este dată. Numai în urma procesului devenirii sale, omul se face ceea ce este. Sartre susține că nu există determinism și, de aici, nici o esență umană dată în prealabil existenței propriu-zise.
- Sartre arăta că responsabilitatea absolută este o consecință a libertății absolute. Chiar și în situații limită, cum este aceea a participării la un război, nu putem să ne găsim scuze. Atunci când suntem într-o anume situație de viață, aceea este a noastră și nu ne putem dezice de consecințele ei. Nu ne putem sustrage, nu ne putem plânge de ceea ce ni se întâmplă, deoarece tot ce ni se întâmplă este al nostru. Numai în funcție de proiectul fiecăruia faptele sunt apreciate ca deținând un anume coeficient de adversitate. Circumstanțele nu ne sunt ostile în sine, ci numai în măsura în care ne împiedică realizarea proiectelor noastre. De aceea responsabilitatea noastră este maximă.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „pentru a defini mai clar responsabilitatea pentru-sinelui, să o adăugăm pe aceasta: «Avem războiul pe care îl merităm»"—, fiecare dintre noi își *merită* pe deplin situația de viață în care se află, își duce în fapt propria luptă pentru existență.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui R. Descartes. Acesta consideră liberul-arbitru un atribut important al omului, prin care devine stăpânul

faptelor sale. Liberul-arbitru face posibilă responsabilitatea, omul devenind astfel demn de laudă sau de dispreț. Responsabilitatea de care dă dovadă omul se va manifesta ca un act de punere în acord cu ordinea universală, un act de recunoaștere a creatorului său. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Sartre este de contradicție. În timp ce Descartes își construiește concepția despre libertate acceptând determinismul religios, condiționând chiar modul în care funcționează liberul-arbitru de bunăvoința grației divine, Sarte se plasează pe poziția existențialismului ateist, conform căruia nu poate fi acceptată o determinare de tip divin.

Varianta 18

Subiectul I – E

A. Prin drepturi ale omului înțelegem drepturile care sunt recunoscute ca aparținând persoanei umane în virtutea calității sale de ființă umană. Referirea la drepturile omului trimitea în mod tradițional la drepturile naturale: dreptul la viață, la libertate și la proprietate. Acestea erau recunoscute ca drepturi fundamentale, inalienabile.

B. O trăsătură a dreptului la educație se datorează implicării statului în realizarea acestuia, ceea ce îl etichetează ca un drept pozitiv. Prin intermediul instituțiilor sale, statul creează condițiile necesare pentru ca educația fiecărui membru al societății să fie posibilă. O altă caracteristică a dreptului la educație este conferită de aplicabilitatea sa pentru fiecare om în parte. De aceea putem aprecia că este un drept individual.

C. Tinerii care nu beneficiază de dreptul la educație suportă consecințele nivelului lor redus de pregătire, mai cu seamă privind găsirea unui loc de muncă bine cotat, apreciat și recompensat ca atare de către societate.

D. Corelația dintre termenii *drept pozitiv* și *drept negativ* poate viza următoarele idei:

- Drepturile negative și drepturile pozitive sunt calificate astfel în funcție de criteriul intervenției statului în respectarea lor, în crearea condițiilor optime pentru ca indivizii să-și poată atinge scopurile.
- În timp ce dreptul negativ este respectat tocmai prin interzicerea intervenției statului, dreptul pozitiv presupune implicarea statului pentru realizarea sa.
- Respectul acordat unei categorii de drepturi nu suplinește respectul datorat altor drepturi, drepturile oamenilor trebuie respectate în ansamblu.

Subiectul I – F

A. În filozofia politică, prin liberalism se înțelege acea concepție care consideră libertatea drept valoare centrală și face din apărarea drepturilor și

libertăților individuale un deziderat în virtutea căruia este susținut pluralismul politic, deschiderea către democrație, precum și limitarea puterii statului, care nu trebuie să aibă prerogative mai largi decât îi permite ordinea de drept.

B. O altă teorie politică este elitismul, conform căruia puterea politică este deținută de un număr mic de oameni care au calități deosebite: elitele. R. Michels a formulat „legea de fier a oligarhiei" prin care arăta că într-o organizație, oricât de democratică ar părea că este, se manifestă tendința de concentrare a puterii în mâinile unui număr mic de oameni, care vor lua deciziile. Puterea nu este distribuită în societate, ci, dimpotrivă, este concentrată, cumulativă în favoarea unui număr mic de persoane, care au acces la decizie. O altă particularitate este dată de strânsa legătură între sferele sociale: economică, politică, militară ș.a. Ca atare, sferele respective se întrepătrund în deținerea puterii. Statul este dominat de influența grupurilor de elite care intră în competiție pentru a-l conduce. O altă caracteristică este dată de faptul că politicile publice sunt rezultatul negocierilor între grupurile de interese și instituțiile statului.

C. Dacă statul se implică excesiv în viața socială, intervenția acestuia poate determina îngrădirea libertății cetățenilor, ca în cazul în care statul preia o serie de atribuții ale familiei, cum ar fi susținea persoanelor care au nevoie de o protecție specială. Pentru a oferi suportul social necesar celor cu slabe posibilități, statul are nevoie, la rândul său, de resurse consistente. Astfel, va ajunge să solicite plata unor taxe și impozite mari din partea populației. În acest fel intervenția în sfera libertății individuale este mare, cetățenii fiind obligați să facă eforturi suplimentare pentru a răspunde solicitărilor statului.

D. Corelația dintre termenii *libertate individuală* și *democrație* poate viza următoarele idei:

- Într-un regim politic democratic, statul trebuie să fie garantul drepturilor și libertăților individuale, reprezintă singura autoritate care deține monopolul exercitării legitime a forței.
- Libertatea individuală și democrația sunt valori politice recunoscute în liberalism, alături de statul de drept, toleranță, drepturile omului.
- Libertatea individuală înseamnă libertatea persoanei, a proprietății și a domiciliului, libertatea care îi permite fiecăruia să-și exercite autonomia în promovarea propriului său bine.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea dată în cadrul teoriei adevărului-coerență. Conform acestei teorii, valoarea de adevăr a unei opinii este dată de relația logică a acesteia cu alte opinii, în cadrul unui sistem de idei considerat adevărat. În concepția lui B. Blanshard, coerența reprezintă un criteriu al adevărului. Coerența este o caracteristică a cunoașterii. Idealul vizat din perspectiva adevărului-coerență este unificarea cunoașterii într-un sistem unic, coerent.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea conferită de teoria pragmatistă. Conform pragmatismului, adevărul este stabilit prin gradul său de utilitate: dacă se dovedește că o idee este funcțională, utilă în activitatea noastră practică, atunci aceasta este adevărată. W. James preciza că adevărul este un eveniment care se produce în privința unei idei, nu este o proprietate a acesteia dată în prealabil. Ideile adevărate sunt cele pe care le putem valida, pe care le putem verifica, iar false sunt cele pentru care nu se poate realiza verificarea. Raportul existent între cele două teorii este de opoziție pentru că, în timp ce în pragmatism numai apelul la practică, la realitate este criteriu pe baza căruia se stabilește valoarea de adevăr, în cadrul teoriei adevărului-coerență ideile sunt relaționate cu alte idei, ceea ce permite constatarea adevărului prin raportarea consistentă a ideilor unele la altele în cadrul unui sistem considerat adevărat. Acordul idelor între ele nu face necesară trimiterea la realitatea concretă.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția pragmatistă poate fi dat pornind de la constatarea lui W. James, după care o idee este adevărată atâta timp cât avem nevoie de a o crede ca atare. De pildă, credem în posibilitatea unui iubiri romantice atâta timp cât experiența de viață ne permite. Dacă o astfel de ipostază afectivă se află în contradicție cu circumstanțele constrângătoare ale vieții reale, atunci renunțăm la o astfel de perspectivă, pe care, dacă nu o putem aplica, o și considerăm ca fiind neadevărată.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Utilitarismul*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Mill înțelege prin superioritatea plăcerilor spiritului faptul că acest tip de plăceri este mai elevat decât tipul plăcerilor corporale. Superioritatea acestora se remarcă prin durată, certitudine și intensitate.
- Prin *Principiul Celei Mai Mari Fericiri* Mill preciza că acțiunile sunt bune, corecte în măsura în care aduc fericire și rele dacă produc opusul acesteia. Prin fericire înțelegea plăcerea și absența suferinței, iar prin nefericire prezența durerii și absența plăcerii. Principiul menționat aparține utilitarismului, care este o concepție teleologică despre fericire. Actele umane sunt apreciate ca fiind morale în măsura în care ne permit să atingem scopul de a fi fericiți.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „A presupune că viața n-are scop mai elevat, obiectiv mai bun și mai nobil de urmat decât plăcerea, înseamnă, potrivit acestor spirite, o doctrină bună mai degrabă pentru porci". De aici, observă Mill, înțelegem acuzațiile aduse discipolilor lui Epicur și chiar concepției hedoniste de ansamblu asupra fericirii, căreia i se reproșează că reduce înțelegerea plăcerii la plăcererile inferioare, ale corpului. Mill, remarcă faptul că dacă lucrurile ar sta astfel, doctrina respectivă ar fi deopotrivă la fel de bună atât pentru oameni, cât și pentru porci. În fapt este vorba depre o discrepanță între modul în care este înțeleasă fericirea

și așteptările față de o natură umană, considerată superioară, capabilă de plăceri spirituale. Nu putem fi de acord cu obținerea unei fericiri provenite din plăceri josnice, din moment ce omul are acces la plăcerile superioare.

- O altă perspectivă etică teleologică este cea eudaimonistă, exprimată de Aristotel. În concepția filozofului grec, fericirea reprezintă un scop în sine, ea este întotdeauna dorită pentru sine, iar nu pentru altceva. Comparativ, onoarea, plăcerea, inteligența sau orice altă virtute sunt de dorit atât pentru ceea ce reprezintă, cât și pentru obținerea fericirii. Fericirea este posibilă prin activitatea sufletului conformă cu virtutea. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere al lui Mill este de opoziție. Mill asociază fericirea cu *starea* de plăcere, concepția sa fiind marcată de influența hedonistă, iar Aristotel consideră fericirea o *activitate*, mai precis activitatea de cunoaștere proprie virtuții corespunzătoare naturii umane raționale.

Varianta 19

Subiectul I – E

A. În filozofia politică, prin conceptul de *contract social* se înțelege o convenție ipotetică pe care se baza ordinea în societate, un acord realizat între oameni, prin care aceștia renunță la dreptul lor de autoguvernare, acceptă că libertatea lor nu trebuie să afecteze negativ libertățile celorlalți și câștigă în schimb protecția persoanei și a proprietății.

B. O caracteristică a teoriilor contractualiste este dată de relativitatea pe care o presupune orice convenție. Aceasta funcționează atâta timp cât participanții sunt dispuși să o respecte. O altă caracteristică a teoriilor contractualiste rezultă din modul în care prevăd formarea statului. Acesta nu este un dat, ci un construct social.

C. O consecință rezultată din supunerea față de voința generală, prin care Rousseau desemna voința majorității, ar putea fi îngrădirea ocazională a libertății individuale, care nu se regăsește întotdeauna reprezentată. De pildă, în cazul votului electoral, indivizii care trebuie să accepte o decizie luată prin opțiunile exprimate de către majoritatea participanților ar putea să se considere mai puțin liberi decât cei ale căror opțiuni s-au reflectat în rezultatul obținut.

D. Corelația dintre termenii *proprietate* și *inegalitate socială* poate viza următoarele idei:

- Diferențele privind deținerea de proprietăți pot conduce la inegalități sociale considerate nedrepte, pentru că sunt rezultatul unor aranjamente sociale și fac posibilă încălcarea drepturilor fundamentele ale oamenilor.
- Inegalitățile sociale sunt fie drepte, fie nedrepte în funcție de criteriul cu ajutorul căruia sunt evaluate.
- Egalitatea în drepturi presupune inclusiv egalitatea privind dreptul la

proprietate, care nu înseamnă însă egalitatea în proprietăți; unui om îi poate fi respectat dreptul la a proprietate, chiar dacă acesta nu are în fapt nicio proprietate.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *libertate politică* este desemnată o formă a libertății posibile în societate, care se referă la modul în care cetățenii pot actualiza drepturile lor legate de libertatea de gândire și conștiință, de exprimare a opțiunilor, inclusiv a celor politice, dreptul de a alege și a fi ales, dreptul de asociere, dreptul de a participa la viața comunității.

B. Un tip de constrângere considerată justificată de către cetățenii unui stat totalitar este cea referitoare la prevenirea actelor de violență împotriva semenilor (îndreptate împotriva furtului, a violenței fizice, a crimelor). Un alt tip de constrângere considerată justificată este cea referitoare la plata unor taxe și impozite, din care să fie posibil un suport social pentru copii, persoane cu dizabilități, bătrâni ș.a.

C. Într-o stare anarhică, adică lipsită de reguli ferme de stabilire a ordinii sociale, o consecință asupra libertății cetățenilor ar putea fi crearea unui raport de dependență față de deținerea unei anume forțe: este liber doar cine este puternic. Cum însă nimeni nu este suficient de puternic pentru mult timp, înseamnă că libertatea va fi pusă sub semnul întrebării.

D. Corelația dintre termenii *proprietate* și *inegalitate socială* poate viza următoarele idei:
- Un guvernământ legitim va respecta drepturile și libertățile individuale ale cetățenilor, altfel legitimitatea sa ar putea fi pusă sub semnul îndoielii.
- Libertatea și legitimitatea sunt posibile în contextul respectării legilor, sunt subordonate legalității.
- Libertatea individuală înseamnă libertatea persoanei, a domiciliului și a proprietății, libertatea proprie spațiului privat și autonomiei personale.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică de factură morală este cea eudaimonistă, prin care se înțelege faptul că dobândirea fericirii, a acelei stări de armonie, seninătate și echilibru care îi permit omului „a avea un spirit bun" reprezintă scopul demn de urmărit. Un promotor al acestei concepții este Aristotel, care, în lucrarea *Etica nicomahică*, susține că fericirea este un scop în sine, care poate fi atins prin activitate serioasă, conformă cu virtutea. Cum prin virtute înțelegem adecvarea desăvârșită dintre esența unui lucru și acțiunea împlinită de acel lucru, iar în cazul omului aceasta privește manifestarea sa ca ființă rațională, rezultă că omul își poate atinge fericirea prin activitatea de cunoaștere. Eudemonia omului este exercitarea corectă a facultății de a raționa. Din această perspectivă sunt considerate morale acele activități călăuzite de rațiune.

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea exprimată de J. St. Mill. Conform lui, moralitatea unei acțiuni rezultă prin evaluarea consecințelor ei utile. O acțiune este dezirabilă dacă ne permite să realizăm scopul de a fi fericiți. Mill a preluat modul hedonist de înțelegere a fericirii ca absență a suferinței și prezență a plăcerii. Conform *Principiului Celei Mai Mari Fericiri*, acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit atingerea fericirii, și incorecte dacă au ca rezultat opusul acesteia. Raportul existent între perspectiva utilitaristă și concepția eudaimonistă este de contrarietate, pentru că, deși cele două poziții filozofice sunt de factură teleologică, adică subordonează comportamentele morale capacității lor de a ne permite să atingem binele ca scop în sine, modurile în care este posibil să facem asta sunt diferite. Aristotel pune accent pe natura omului ca ființă rațională și pe activitatea proprie acestuia, activitatea de cunoaștere, iar Mill gândește fericirea prin asociere cu starea de plăcere.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția utilitaristă poate fi acela al unui meloman, care se simte fericit atunci când ascultă muzică. Starea de bine pe care o atinge, pe baza plăcerii superioare legată de actele culturale în care se implică, îl poate face fericit. Dacă pentru acesta este util să asculte muzică astfel fiind posibilă fericirea, faptul respectiv este unul moral.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre adevăr, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre sursele cunoașterii și ale ignoranței*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin adevăr manifest adevărul care se dezvăluie pe deplin, care poate fi cunoscut așa cum este structurat și organizat. Adevărul manifest este un concept pe care Popper îl asociază epistemologiei clasice, atât empiriștii (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume), cât și raționaliștii (R. Descartes, B. Spinoza, G. W. Leibniz) considerând că odată ce apelăm la sursa bună de cunoaștere: simțurile, respectiv rațiunea și derivăm în mod adecvat cunoștințele din aceasta, adevărul poate fi cunoscut cu certitudine. Teza adevărului manifest este respinsă de către Popper. Pentru el cunoașterea este un proces prin care înaintăm spre adevăr, dar acesta nu poate fi surprins deplin, în același fel în care un alpinist nu poate vedea prin ceață vârful principal al muntelui. Adevărul manifest presupunea o anumită raportare la eroare, considerată ca o lipsă, fără niciun rol în cunoaștere.
- Popper arăta că adevărul și eroarea se întrepătrund; prin eliminarea treptată a erorilor, ne apropiem în mod gradat de adevăr, în procesul nesfârșit al cunoașterii.
- Cunoașterea începe cu probleme, explica Popper, și continuă cu probleme, orice răspuns deschide alte întrebări, iar aceasta înseamnă că vom continua să căutăm adevărul într-un demers care trece din etapă în etapă. Așa este posibilă cunoașterea ca un proces în care omul se înscrie cu o anumită atitudine critică. Supunând criticii orice idee, avem șanse mai bune de a ne apropia de adevăr. Caracterul procesual al cunoașterii ne sugerează că

adevărul manifest este un adevăr la un moment dat, dar că, pe măsură ce realitatea se schimbă și cunoașterea progresează, ceea ce se afirmă ca fiind adevărat poate fi cu totul altceva.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Prin doctrina că adevărul este manifest am în vedere [...] viziunea optimistă că adevărul, dacă ni se prezintă în nuditatea lui, poate fi totdeauna recunoscut drept adevăr"—, Popper precizează că doctrina adevărului manifest este una optimitstă pentru că, în accepțiunea lui Descartes, Dumnezeu nu poate fi înșelător. Tot ceea ce ne apare ca fiind adevăr clar și distinct este cu siguranță astfel, pentru că Dumnezeu nu ne înșală, nu ne duce în eroare, dimpotrivă, ne-a dat capacitatea de a surprinde pe deplin adevărul.
- O altă perspectivă filozofică despre adevăr este cea raționalistă, exprimată de R. Descartes. În concepția acestuia, adevărul poate fi surprins ca adevăr clar și distinct, dacă nu ne lăsăm înșelați de informațiile provenite prin simțuri și apelăm la rațiune, singura care poate oferi legitimitate unei opinii. Descartes sublinia că eroarea este o privațiie, datorată lipsei unei cunoștințe anumite. Eroarea se poate datora neconcordanței între voință și intelect, vrem să cunoaștem mai mult decât suntem capabili la un moment dat. Raportul existent între poziția filozofică susținută de Descartes și punctul de vedere al lui Popper este de contradicție. Popper arăta că epistemologia clasică promova o viziune optimistă asupra adevărului ca adevăr manifest, dar că, în fapt, ceea ce este important pentru adevăr este tocmai că procesul cunoașterii nu se oprește, deci adevărul nu este unul definitiv. În locul problemei clasice referitoare la „Care este sursa bună a cunoașterii: simțurile sau rațiunea?" Popper propunea o alta: „Cum putem spera să detectăm și să elimină eroarea?"

Varianta 20

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *voință puternică*, Nietzsche înțelege un impuls lipsit de raționalitate, care ne conduce viața, este o voință care se afirmă ca voință de a trăi.

B. Morala de sclavi, adică morala celor asupriți, oprimați, a robilor, istoviților și indecișilor este o morală a utilității prin care se exprimă o suspiciune pesimistă față de condiția umană, invidie față de virtuțile celor puternici, scepticism, suspiciune, chiar un rafinat sentiment al bănuielii.

C. Un exemplu prin care este ilustrat modul în care voința puternică a unui lider se impune în luarea deciziei într-o echipă de lucru, poate fi acela al unui partid în care opiniile președintelui de partid sunt ascultate și recunoscute drept valoroase, în virtutea poziției semnificative de putere pe care o ocupă în organizație. Voința puternică prin care a străbătut etapele ierarhice până la poziția cea mai înaltă în partid constituie un fundament suficient de riguros de autoritate încât în fața lui membrii obișnuiți de partid să se supună fără drept de apel.

D. Corelația între termenii *liber-arbitru* și *supunere* poate viza următoarele idei:
- Liberul-arbitru este un artificiu al teologilor menit să inducă responsabilizare, să impute vinovății, să creeze culpabilitate în rândul credincioșilor cărora li se cere supunere.
- Liberul-arbitru este dat de sentimentul de superioritate asupra celui care trebuie să se supună, exprimă o formă a voinței de putere.
- Liberul-arbitru, arăta Nietzsche, este o expresie a voinței de putere: „eu sunt liber, el trebuie să se supună".

Subiectul I – F

A. În sfera eticii aplicate intră o serie de probleme morale controversate: eutanasia, avortul, clonarea umană, drepturile animalelor.

B. Una dintre problemele morale menționate la punctul A este eutanasia. Prin eutanasie se înțelege *moarte bună, moarte dorită,* omorârea unei persoane, numită pacient, de către o altă persoană, medic sau un alt agent, care respectă dorința de a opri suferința. Eutanasia poate fi activă sau pasivă. Eutanasia activă presupune intervenția nemijlocită prin care se favorizează producerea morții. De exemplu, prin administrarea unei injecții letale sau prin deconectarea pacientului de la aparatele care îl susțineau în viață. Eutanasia pasivă se referă la situația în care, prin neintervenția în sprijinul unei persoane sau prin oprirea tratamentului care ar fi susținut-o în viață, se produce moartea acesteia. Eutanasia pasivă este la fel de condamnabilă din punct de vedere moral ca și eutanasia activă.

C. O consecință morală rezultată din neacordarea primului ajutor în caz de urgență este crearea unei vinovății morale, a unor mustrări de conștiință față de cursul pe care l-au luat evenimentele. La nivelul simțului comun, a acorda ajutor în caz de urgență este un fapt moral menit să salveze viața celui aflat în primejdie, sau să diminueze consecințele negative ale situației date.

D. Corelația între termenii *eutanasie pasivă* și *persoană* poate viza următoarele idei:
- Orice persoană trebuie să dispună de dreptul moral la viață, un drept fundamental, inalienabil.
- Eutanasia pasivă poate afecta dreptul moral la viață al unei persoane prin neintervenția în cazul unui curs negativ al evenimentelor, caz în care persoana în cauză este lăsată efectiv să moară.
- În etica aplicată, conceptul de persoană desemnează ființa umană căreia trebuie să i se respecte drepturile fundamentale.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice asupra naturii umane este cea teoretizată de Aristotel. În lucrarea *Politica,* filozoful arăta că specificul naturii umane este sociabilitatea înnăscută. Omul se împlinește pe deplin ca om doar în cadrul societății, iar în afara acesteia este fiară sau zeu. Sociabilitatea umană este superioară față de a oricăror ființe gregare; se remarcă printr-o

comunicare superioară, posibilă prin graiul articulat și prin implicarea valorilor morale: bine – rău, drept – nedrept.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui J. J. Rousseau, care în lucrarea *Discurs asupra inegalității dintre oameni* susținea că sociabilitatea nu mai este necesară, deoarece cele două principii anterioare rațiunii (interesul pentru bunăstarea și conservarea noastră și repulsia față de suferință și pieire) sunt baza dreptului natural. Raportul existent între perspectiva lui Rousseau și cea a lui Aristotel asupra naturii umane este de contradicție, pentru că Aristotel susține faptul că sociabilitatea este o trăsătură înnăscută, iar Rousseau, dimpotrivă, arăta că sociabilitatea nu este o calitate a omului. În accepțiunea lui Rousseau, conviețuirea în societate este datorată unui contract social, unui pact ideal prin care sunt reglementate relațiile între oameni. În urma acestui acord, cooperarea în societate este posibilă prin exercitarea voinței generale.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Rousseau poate fi acela al unui colectiv de elevi care respectă regulamentul școlar. Pentru deciziile care privesc interesul comun, în clasă, deliberările impun să fie adoptată opinia voinței majorității. Chiar dacă vor exista resentimente, fiecare va accepta totuși decizia voinței generale.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre libertate*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Mill înțelegea prin conceptul de libertate individuală sfera de acțiune privind interesele proprii, modul specific de împlinire a binelui fizic și moral. Libertatea individuală cuprinde libertatea de conștiință, libertatea de opinie, de atitudine, libertatea înclinațiilor, libertatea de a ne construi planuri de viață personale. Apoi, se mai referă la libertatea de a se asocia în orice scop, cu respectarea condiției de a nu aduce vătămare altora.
- În concepția lui Mill, puterea poate interveni legitim în sfera de libertate individuală doar în scopul prevenirii sau diminuării violenței, în scopul protecției oamenilor față de orice pericol. Criteriul pe baza căruia poate deveni legitimă intervenția autorității este utilitatea generală, care impune subordonarea acțiunilor spontane controlului extern, în contexte ce îi pot afecta negativ pe ceilalți. Excepție de la cerința conform după care oamenii nu pot fi constrânși privind realizarea propriului lor bine o constituie lipsa de discernământ. Copiii sau tinerii care se află în procesul de educație pot fi striniți, astfel încât să fie apărați împotriva primejdiilor la care se expun prin propriile lor fapte. O altă excepție o fac barbarii, din perioadele înapoiate ale dezvoltării societății, populația încă imatură, care nu poate fi condusă spre progres altfel decât prin despotism.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, dacă „doar o singură persoană ar fi de părere contrară, omenirea n-ar fi îndreptățită să reducă la tăcere acea unică persoană", atunci libertatea de opinie trebuie să fie neîngrădită.

- O altă perspectivă filozofică privind libertatea politică este cea a lui F. A. Hayek. Acesta explica în lucrarea *Drumul către servitute* că o țară aflată sub Domnia Legii, în care acțiunile autorității sunt îngrădite prin reguli care au o mare stabilitate în timp și sunt cunoscute în prealabil de către cei guvernați oferă cadrul adecvat manifestării libertății oamenilor. Libertatea individuală este posibilă pentru că în cadrul regulilor cunoscute indivizii sunt liberi să-și împlinească scopurile și dorințele personale. Raportul existent între perspectiva conturată de Hayek și punctul de vedere susținut de Mill este de concordanță, cei doi filozofi susținând argumentat necesitatea protecției libertății individuale.

Varianta 21

Subiectul I – E

A. Două orientări epistemologice aflate în disputa pe tema surselor cunoașterii sunt empirismul și raționalismul.

B. O caracteristică a raționalismului este aceea că rațiunea este considerată temeiul cunoașterii certe și adevărate. Cunoașterea de tip raționalist trebuie să satisfacă cerințele de necesitate și universalitate. Metoda de înaintare în cunoaștere este prin excelență deducția. Subiectul cunoscător se implică activ prin structurile sale de gândire în demersul cunoașterii.

C. În activitatea școlară, la o oră de chimie, atunci când o temă de studiu legată de obținerea clorului în condiții de laborator presupune realizarea unui experiment, observăm în mod direct cum se desfășoară reacția chimică, modificările realizate cu substanțele respective, prin intermediul simțurilor vedem gazul galben-gălbui, simțim un miros înțepător etc., iar pe de altă parte profesorul explică teoria aferentă, solicitând înțelegerea rațională a unor relații de tip cauză–efect, îmbinăm cunoașterea prin simțuri cu aceea rațională.

D. Corelația dintre termenii *adevăr empiric* și *adevăr a posteriori* poate viza următoarele idei:
- Adevărul empiric este unul a posteriori, obținut prin apelul la informațiile provenite prin simțuri.
- Un adevăr a posteriori decurge din experiență, care era considerată de filozofii empiriști drept o sursă adecvată a cunoașterii.
- Adevărurile a posteriori pot fi sintetice, caz în care cunoașterea este îmbogățită prin faptul că într-o judecată predicatul adaugă ceva nou subiectului, ceea ce nu se afla mai înainte în acesta.

Subiectul I – F

A. Un tip de etică teleologică este cea utilitaristă, iar un alt tip este etica eudaimonistă.

B. În etica utilitaristă criteriul de apreciere al moralității este utilitatea: o acțiune

este bună în măsura în care contribuie la realizarea fericirii unui număr cât mai mare de oameni. Fericirea poate fi obținută mai cu seamă prin cultivarea plăcerilor superioare, ale spiritului. Acestea se remarcă prin durată, certitudine și intensitate față de plăcerile corpului.

C. Dacă în cadrul unui grup de prieteni se aplică o etică de tip hedonist, atunci este de așteptat ca relațiile dintre membrii acestui grup să fie astfel circumscrise încât să fie posibilă plăcerea, adică, în conformitate cu viziunea lui Epicur, „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet". Astfel, se va urmări evitarea a tot ceea ce ar aduce opusul plăcerii, de pildă efortul exagerat pentru atingerea unui obiectiv comun.

D. Corelația dintre termenii *datorie* și *fericire* poate viza următoarele idei:
- Acțiunile realizate din datorie au un conținut moral și ne permit să atingem demnitatea de a fi fericit.
- Fericirea este un ideal posibil de atins dacă am știi mijloacele, dar cum orice mijloc se aplică diferit în contexte diferite, fericirea este mai degrabă un ideal.
- Ceea ce aspiră în fiecare om spre fericire este înclinația, dar aceasta nu poate determina acțiuni cu un conținut moral.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre libertate este cea exprimată de Fr. Nietzsche în lucrarea *Dincolo de bine și de rău*. Filozoful german susținea că libertatea este corelată voinței de putere, fiind însoțită de un sentiment de superioritate asupra celui care trebuie să se supună. Nietzsche respinge orice tip de determinare care ar putea sta în calea libertății. O voință puternică își va impune alegerea făcută. Dacă nu reușește acest lucru înseamnă că avem de-a face cu o voință slabă. Cei cu o astfel de voință nu recunosc slăbiciunea de care dau dovadă, ci preferă să considere că au avut o „voință încătușată" prin constrângerile exterioare de nedepășit. În fapt însă este vorba doar de o voință slabă, pentru că altfel orice și-ar propune o voință puternică devine posibil, dincolo de orice circumstanțe ostile. Libertatea este o expresie a voinței de putere.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este aceea a lui J. P. Sartre exprimată în lucrarea *Ființa și neantul*. Conform lui Sartre, libertatea este absolută, responsabilitatea este absolută. Sartre respinge determinismul, susținând că omul este ceea ce alege să fie. Raportul existent între perspectiva lui Sartre și cea a lui Nietzsche este de concordanță. Raportul poate fi susținut prin faptul că ambele concepții resping determinarea exterioară și relaționează libertatea doar prin constrângerile interioare.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Sartre poate fi acela al unei situații limită, de pildă acela al unei femei care, din motive de sănătate, trebuie să recurgă la realizarea unui avort. Oricât de dramatică ar putea fi situația, pe care simțul comun ar califica-o drept inumană, aceasta trebuie totuși asumată cu deplină responsabilitate de către toate persoanele implicate.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Republica***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon înțelege prin *suiș al sufletului către locul inteligibilului* progresul realizat în cunoaștere, trecerea de la cunoașterea aparentă spre cunoașterea esenței. Prin *artă a răsucirii* Platon sugerează că atenția subiectului cunoscător trece din lumea sensibilă spre cea inteligibilă, saltul de la simpla opinie, la cunoașterea esențelor, a Ideilor.
- Conform opiniei lui Platon, statutul filozofiei este unul privilegiat, conferit de rolul său de *paideia*, de educare a firii umane.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „domeniul deschis vederii e asemănător cu locuința închisoare, lumina focului din ea, cu puterea soarelui"— Platon stabilește o paralelă între lumea inteligibilă și cea sensibilă, pentru a marca, mai apoi, diferențele dintre acestea. Lumina focului reprezintă puterea de a gândi rațional, prin intermediul căreia înțelegem lumea sensibilă, iar lumina soarelui este asociată Ideii Ideilor, Ideea Binelui.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Aristotel. Acesta susține că filozofia este *știința* primelor cauze și principii, este *știința* care studiază *ființa ca ființă*. Filozofia este o cunoaștere generală, iar nu o cunoaștere a fiecărui caz particular. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și cea a lui Platon este de concordanță. Cei doi gânditori antici susțin că originea filozofiei este uimirea în fața universului, iar demersul filozofic este unul prin care se realizează un tip aparte de cunoaștere, o cunoaștere dezinteresată, realizată doar de dragul cunoașterii.

Varianta 22

Subiectul I– E

A. Prin conceptul de *coerciție legitimă* se înțelege constrângerea realizată de către o autoritate asupra indivizilor, acceptată drept corectă pentru că se realizează în limitele date de lege. Constrângerea legitimă se referă la acțiunile unei puteri politice care la rândul său este legitimă. Nu orice formă de putere politică este acceptată ca fiind îndreptățită să-i constrângă pe cetățeni.

B. Un elev care susține examenul de bacalaureat beneficiază de șanse subiective de reușită, în măsura în care, prin efortul său de formare, dispune de capacitățile intelectuale necesare pentru susținerea examenului dat, respectiv de subiecte, bareme de corectare și de notare, timp de lucru, deci de aceleași șanse obiective ca și ceilalți candidați.

C. Pentru ca *oameni diferiți să beneficieze de aceleași șanse obiective*, în plan politic, trebuie să funcționeze, prin practici corecte, statul de drept. De pildă,

tinerii care sunt pe cale de a intra pe piața muncii au beneficiat în prealabil de aceleași șanse obiective privind accesul lor la educație prin intermediul învățământului general și obligatoriu.

D. Corelația dintre termenii *stat de drept* și *libertate* poate viza următoarele idei:
- Libertatea individuală este posibilă într-un stat de drept, care funcționează în limitele impuse de ordinea dată prin legile existente, organizate ierarhic într-un sistem juridic coerent și subordonate Constituției.
- Libertatea este una dintre cele mai importante valori politice, care este prioritară în raport cu alte valori. Promovarea altor valori (de exemplu, pacea, ordinea socială, bunăstarea) nu poate justifica renunțarea la libertate sau la diminuarea acesteia.
- Limitarea arbitrarului puterii și protejarea libertăților individuale reprezintă deziderate ale statului de drept.

Subiectul I – F

A. J. S. Mill înțelege prin conceptul de *libertate politică* libertatea de care dispune individul privind libertatea de conștiință, de exprimare, de asociere ș.a.m.d., asigurată prin reglementările care stabilesc limitele până la care se poate realiza amestecul autorității în viața oamenilor.

B. O modalitate în care legitimitatea unei guvernări se poate întemeia pe calitățile unui lider politic este aceea a desemnării unui președinte de partid. Calitățile sale deosebite privind strategiile prin care își impune ideile ca fiind cele mai adecvate situațiilor date, prin modul în care reușește să creeze în jurul său o adevărată emulație afectivă, un om cu o personalitate puternică poate să se impună ca șef de partid, pe care membrii grupării respective să-l urmeze cu loialitate, având încredere în conducătorul lor, în primul rând, pentru că este un om deosebit.

C. Una dintre consecințele lipsei de legitimitate a unei guvernări asupra libertății cetățenilor unui stat este restrângerea libertății acestora prin măsuri coercitive impuse arbitrar. De pildă, într-un regim despotic, bunul plac al despotului poate să impună anumite reglementări în societate care să afecteze într-un mod nedrept viețile oamenilor.

D. Corelația dintre termenii *democrație* și *tiranie* poate viza următoarele idei:
- Democrația se află în contradicție cu un regimul politic de tip tiranic, pentru că, în timp ce democrația promovează drepturile și libertățile individuale, într-o tiranie acestea pot fi încălcate în mod frecvent.
- Democrația este un cadru în interiorul căruia cetățenii își pot desfășura activitățile în condiții de siguranță.
- Într-o democrație, o formă de guvernare poate fi schimbată cu o alta, fără vărsare de sânge, dar sub o tiranie nu este posibil acest lucru, deoarece niciodată tiranul nu o să renunțe de bunăvoie la putere.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică asupra naturii umane este cea de factură religioasă. Specificul naturii umane este dat de calitatea sa de creatură a divinității.

Din perspectiva concepției filozofice a lui Augustin, natura umană presupune un dualism spirit–materie, mai precis sufletul — „omul interior"— și trupul — „omul exterior". Relația credinciosului cu creatorul său se realizează prin intermediul sufletului care, în mod direct, intuitiv, aspiră către Dumnezeu, „cel datorită căruia sunt toate".

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui J. P. Sartre. Astfel, dintr-o perspectivă diferită, Sartre susține că omul este doar ceea ce se face singur prin alegerile sale. Viața nu are un sens prealabil existenței ca atare. Valorile se constituie ca urmare a alegerilor făcute de om. Raportul existent între punctul de vedere exprimat de Sartre și concepția filozofică a lui Augustin despre om este de contradicție. Acest raport este configurat ca rezultat al contradicției între o poziție ateistă, cum este cea a lui Sartre, care nu recunoaște existența determinării divine, și una profund religioasă, cum este cea a lui Augustin, prin care condiția umană se subordonează celei de ființă muritoare.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Sartre despre om poate fi acela al aprecierii personalității unui tânăr, delimitând între tendințele înnăscute, cum ar fi cele temperamentale, și cele dobândite, cum este cazul aspectelor caracteriale, concluzionând asupra faptului că ceea ce este important pentru circumscrierea personalității este eforul realizat chiar de cel în cauză pentru propria sa dezvoltare. În cele din urmă acesta va fi ceea ce se va face prin alegerile sale asumate cu responsabilitate.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin *cunoștință a priori* Kant numea o cunoștință care se realizează independent de orice experiență, iar prin *cunoștință a posteriori* înțelegea o cunoștință provenită din experiență.
- Propozițiile *sintetice a priori* sunt de dorit pentru că ne permit înaintarea în cunoaștere prin adăugarea în mod necesar a unor noi cunoștințe. Prin demersul de tip sintetic, cunoașterea se îmbogățește ca urmare a corelării de noi cunoștințe, acest fapt realizându-se nu ocazional, ci cu siguranță, în mod necesar.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „o judecată care este gândită cu universalitate strictă nu e dedusă din experianță, ci e valabilă absolut a priori" — judecățile de tip *a priori* sunt necesare și universale. Kant făcea distincția între universalitatea empirică (ea se bazează pe o extindere de tip inductiv a valabilității de la ceea ce este valabil în cele mai multe cazuri la ceea ce este valabil în toate cazurile) și universlitatea strictă (care este absolut *a priori*).
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea empiristă. Filozofii empiriști (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume) considerau că întreaga noastră cunoaștere își

are fundamentul în experiență. Impresiile simțurilor întemeiază o cunoaștere sigură. Modul de gândire inductiv este apreciat drept o metodă adecvată de a înainta în cunoaștere pornind de la faptele empirice și apoi generalizând treptat. Mintea noastră este considerată a fi asemenea unei oglinzi în care realitatea este reflectată. Raportul existent între perspectiva empiristă și punctul de vedere al lui Kant este de opoziție. Kant arată că orice cunoaștere presupune un apel la cunoștințele oferite prin intermediul simțurilor, că începe cu experiența, dar aceasta nu înseamnă că întreaga cunoaștere provine din experiență. Ceea ce oferă necesitate și universalitate cunoașterii este dat a priori, adică independent de experiență.

Varianta 23

Subiectul I – E

A. O teorie despre natura limbajului, ilustrată în dialogul lui Platon, *Cratylos*, este aceea *convențională* expusă de personajul Hermogenes, care susținea că între nume și lucru denumit există o relație stabilită convențional într-o anumită comunitate, la un moment dat. O altă concepție despre natura limbajului este cea *naturalistă*, exprimată de personajul Cratylos, după care între nume și lucrul denumit există o corespondență de natură, pentru că prin cuvânt se regăsește structura ontică a lucrului numit.

B. O deosebire existentă între convenționalismul susținut de Hermogenes, prin care limbajul este circumscris relativ la acordurile stabilite la un moment dat într-o comunitate și teoria lui Wittgenstein despre limbaj este aceea că, în timp ce Wittgenstein arăta că între limbaj și lume există o relație intermină de reprezentare, prin care structura propozițiilor reflectă structura faptelor și de aici se poate presupune o anumită stabilitate în configurarea limbajului, în concepția prezentată în dialogul platonician se remarcă un pregnant relativism privind numele lucrurilor.

C. Un exemplu de propoziție *lipsită de sens* în accepțiunea lui Wittgenstein este „Frumosul îmi umple sufletul de încântare", un alt exemplu este „Binele realizat prin faptele morale ne permite să ne simțim oameni pe deplin". Primul exemplu poate fi considerat ca ținând de estetică, iar cel de-al doilea de etică. Aceste sfere de reflecție, alături de metafizică și de religie sunt considerate de Wittgenstein ca fiind cadrul unor propoziții lipsite de sens. Ceea ce se poate spune cu sens privește doar sfera științelor naturii.

D. Corelația dintre termenii *limbaj* și *lume* poate viza următoarele idei:

- Prin limbaj se reflectă realitatea; adevărul sau falsul unei propoziții pot fi stabilite tocmai întrucât aceasta este o imagine a realității.
- Existând o relație picturală între fapte și propoziții, prin propoziții realitatea este surprinsă ca o reprezentare, ca o imagine.
- Rolul filozofiei constă în clarificarea logică a limbajului, în clarificarea raportului dintre limbaj și lume.

Subiectul I – F

A. O caracteristică a omului, considerată esențială în conceptualizarea filozofică a naturii umane, este calitatea sa de ființă cugetătoare. Filozofi precum Descartes și Pascal au susținut că este determinant pentru om faptul de a cugeta. Descartes arăta că prin cugetare înțelege a gândi (a se îndoi, a înțelege), a voi, a imagina și a simți. O altă caracteristică a omului este menționată de L. Blaga, după care modul eminamente uman este cel al *existenței întru mister și pentru revelare*. Omul trăiește într-un orizont cultural, al valorilor, fiind capabil de asumarea unui destin creator.

B. În opinia lui Aristotel, potrivit căruia, în absența sociabilității, omul este *fie zeu, fie fiară*, se sublinia că ceea ce definește omul pe deplin ca om este sociabilitatea sa înnăscută, care îi permite ca, trăind în societate alături de semenii săi, să probeze calitățile sale specific umane. În afara comunității care îl formează, nu vorbim propriu-zis despre om, ci despre altceva. Poate despre o fiară sau despre un zeu.

C. O consecință a tezei lui Blaga, referitoare la deosebirea dintre om și animal, poate fi aceea că, în timp ce animalele trăiesc în orizontul biologic, concret, dat, imediat, și fac eforturi pentru conservarea speciei, omul există într-un orizont cultural, reflectă asupra valorilor, asupra sensului vieții. Împlinirea sensului vieții urmează calea unui destin creator despre care Blaga afirmă că este tragic și măreț în același timp.

D. Corelația dintre termenii *om* și *imagine a divinității* poate viza următoarele idei:
- În concepția creștină omul este o imagine a divinității, adică în sufletul fiecăruia dintre noi există un dram de spiritualitate care ne permite să aspirăm spre divinul absolut.
- Omul tinde să-l cunoască pe creatorul său prin intermediul sufletului, al omului interior.
- Existența umană este rezultatul creației divine a *Celui datorită căruia sunt toate*, Cel care l-a înzestrat pe om cu liber-arbitru.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre democrație este cea exprimată de Fr. Hayek, în lucrarea *Drumul către servitute*. Dintr-o perspectivă liberală, Hayek susține că o societate este democratică doar dacă se află sub supremația dreptului. El distinge între condițiile dintr-o țară în care guvernarea este arbitrară și una în care statul este limitat prin reguli care au o mare stabilitate și sunt cunoscute în prealabil, astfel încât indivizii care sunt preveniți despre regulile generale își pot desfășura activitatea în condiții de siguranță și beneficiind de libera lor inițiativă. Regulile pe care se bazează supremația dreptului stabilesc doar forma legală pe care trebuie să o respecte oamenii, nu afectează în conținut deciziile lor, acestea sunt reguli formale, iar nu materiale. Democrația este un mijloc prin care este posibilă libertatea individuală, este garantul libertății individuale. Cum prin planificarea economică se îngrădește libertatea individuală, înseamnă că adevărata democrație

nu poate coexista cu planificarea de tip economic. Specificul democrației din perspectiva concepției filozofice alese este dat de raportarea acesteia la respectarea cadrului legal, care reprezintă o condiție necesară pentru ca libertatea oamenilor să fie posibilă.

b. O altă concepție filozofică despre democrație este aceea exprimată încă din Antichitate de către filozoful grec Aristotel în lucrarea *Politica*. Acesta arăta că democrația este una dintre cele șase tipuri de regim politic (monarhia, aristocrația, politeia, tirania, oligarhia, democrația). În accepțiunea lui Aristotel democrația este o formă de conducere coruptă, deoarece în cadrul acesteia poporul este tentat să-și urmeze doar scopurile egoiste, pe termen scurt. Astfel se va produce dezordine socială. Forma bună de guvernare, conform lui Aristotel, este politeia, în care guvernarea celor mulți se face în interes public, dar pe termen lung. Raportul existent între concepția lui Aristotel și cea a lui Hayek este de opoziție. În timp ce Aristotel propunea o altă formă de guvernare — *politeia* — Hayek arată că democrația este o formă de guvernare dreaptă dacă nu este afectată de mecanismele de factură economică.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Aristotel despre democrație poate fi aceea pe care au experimentat-o unii dintre cetățenii țării noastre imediat după Revoluția din 1989. Mulți oameni au crezut atunci că, dacă este abolită dictatura și s-a instaurat un regim democratic, le este permis orice, că pot beneficia de o libertate neîngrădită. Abia mai apoi au înțeles că democrația este posibilă doar dacă legile sunt respectate.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Utilitarismul*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Mill înțelege prin utilitate un principiu pe baza căruia pot fi apreciate faptele noastre ca morale sau nu: o acțiune este dezirabilă în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de oameni. Prin fericire Mill înțelege plăcerea și absența durerii, iar prin nefericire se referă la durere și privarea de plăcere. Mill formulează *Principiul Cei Mai Mari Fericiri*, potrivit căruia acțiunile sunt corecte în măsura în care tind să promoveze fericirea și incorecte în măsura în care tind să producă inversul fericirii.
- Mill distinge între plăcerile spirituale, pe care le consideră superioare și cele ale corpului, pe care le califică drept inferioare. Diferențierea calitativă între plăcerile spirituale și cel materiale, prin remarcarea superiorității plăcerilor spirituale este dat de durata, certitudinea și intensitatea lor mai mare decât cele ale corpului, prin avantajele pe care le fac posibile.
- După cum se arăta și în textul dat în enunț — „e mai bine să fii un om nemulțumit decât un porc satisfăcut, să fii un Socrate nefericit mai degrabă decât un imbecil mulțumit" — Mill insista pe faptul că cei dotați cu capacități superioare nu vor renunța la tipul de plăceri spirituale pe care l-au cunoscut, în favoarea plăcerilor inferioare, analoage plăcerilor animalice.

nu poate coexista cu planificarea de tip economic. Specificul democrației din perspectiva concepției filozofice alese este dat de raportarea acesteia la respectarea cadrului legal, care reprezintă o condiție necesară pentru ca libertatea oamenilor să fie posibilă.

b. O altă concepție filozofică despre democrație este aceea exprimată încă din Antichitate de către filozoful grec Aristotel în lucrarea *Politica*. Acesta arăta că democrația este una dintre cele șase tipuri de regim politic (monarhia, aristocrația, politeia, tirania, oligarhia, democrația). În accepțiunea lui Aristotel democrația este o formă de conducere coruptă, deoarece în cadrul acesteia poporul este tentat să-și urmeze doar scopurile egoiste, pe termen scurt. Astfel se va produce dezordine socială. Forma bună de guvernare, conform lui Aristotel, este politeia, în care guvernarea celor mulți se face în interes public, dar pe termen lung. Raportul existent între concepția lui Aristotel și cea a lui Hayek este de opoziție. În timp ce Aristotel propunea o altă formă de guvernare — *politeia* — Hayek arată că democrația este o formă de guvernare dreaptă dacă nu este afectată de mecanismele de factură economică.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Aristotel despre democrație poate fi aceea pe care au experimentat-o unii dintre cetățenii țării noastre imediat după Revoluția din 1989. Mulți oameni au crezut atunci că, dacă este abolită dictatura și s-a instaurat un regim democratic, le este permis orice, că pot beneficia de o libertate neîngrădită. Abia mai apoi au înțeles că democrația este posibilă doar dacă legile sunt respectate.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Utilitarismul***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Mill înțelege prin utilitate un principiu pe baza căruia pot fi apreciate faptele noastre ca morale sau nu: o acțiune este dezirabilă în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de oameni. Prin fericire Mill înțelege plăcerea și absența durerii, iar prin nefericire se referă la durere și privarea de plăcere. Mill formulează *Principiul Cei Mai Mari Fericiri*, potrivit căruia acțiunile sunt corecte în măsura în care tind să promoveze fericirea și incorecte în măsura în care tind să producă inversul fericirii.
- Mill distinge între plăcerile spirituale, pe care le consideră superioare și cele ale corpului, pe care le califică drept inferioare. Diferențierea calitativă între plăcerile spirituale și cel materiale, prin remarcarea superiorității plăcerilor spirituale este dat de durata, certitudinea și intensitatea lor mai mare decât cele ale corpului, prin avantajele pe care le fac posibile.
- După cum se arăta și în textul dat în enunț — „e mai bine să fii un om nemulțumit decât un porc satisfăcut, să fii un Socrate nefericit mai degrabă decât un imbecil mulțumit" — Mill insista pe faptul că cei dotați cu capacitați superioare nu vor renunța la tipul de plăceri spirituale pe care l-au cunoscut, în favoarea plăcerilor inferioare, analoage plăcerilor animalice.

- O altă perspectivă morală este cea a lui I. Kant. După el, morale sunt doar acțiunile săvârșite din datorie (prin care înțelege necesitatea impusă nemijlocit, prin rațiunea omului, de a acționa conform unei legi morale). Natura umană este dreaptă pentru că este rațională și capabilă să realizeze acțiuni strict din datorie, în care să nu se amestece realizarea unui scop sau împlinirea unei plăceri. Voința bună reprezintă ceea ce în noi tinde să fie în acord cu valorile morale, în timp ce înclinațiile pot să ne îndemne spre altceva. Autonomia voinței este acel statut al voinței care își dă sieși legea. A te supune datoriei nu este o constrângere care se exercită asupra libertății, ci, dimpotrivă, este libertatea însăși. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere al lui Mill este de contradicție. În timp ce, în opinia lui Kant, moralitatea acțiunilor este apreciată prin raportare la intenția morală pe care o vizează, în concepția lui Mill moralitatea faptelor este dată de consecințele lor utile. În accepțiunea eticii deontologice, moralitatea unei acțiuni este conferită de gradul în care se subordonează unor principii normative, care îi asigură necesitatea și universalitatea. În etica de tip teleologic, valoarea morală a unei acțiuni este determinată de scopul pe care tinde să îl realizeze. Etica deontologică reprezentată de Kant se află în opoziție cu etica teleologică al cărui adept este Mill.

Varianta 24

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *morală a resentimentului*, Fr. Nietzsche înțelegea morala care are la bază o raportare indirectă la valori, raportare care este derivată dintr-o trăire anterioară negativă. De pildă, cei cu *morale de sclavi* nutresc resentimente față de cei cu morale de stăpâni. Așa se face că sclavii tratează ca fiind „rău" tot ceea ce în morala aristocraților era considerat drept „bun" (adică nobil, puternic, dominator). *Morală aristocrată* este una a glorificării sinelui. Cei cu *morale de stăpâni*, aristocrații, determină valorile, acționează din imboldul abundenței de putere. În fața celor inferiori, aristocrații sunt „dincolo de Bine și de Rău" .

B. În concepția lui Nietzsche, libertatea este corelată voinței de putere. Liberul-arbitru este sentimentul de superioritate față de cei care se vor supune. Libertatea se circumscrie numai prin raportare la constrângerile interioare, iar nu la cele exterioare. În fapt, nu există constrângeri fatale. Cei cu voință puternică dispun de o libertate nelimitată.

C. Un exemplu din viața unei familii ar putea fi acela în care persoana care deține cea mai mare forță fizică (sau cea mai mare putere mentală, sau cel mai mare aport financiar ș.a.) tinde să-și impună deciziile ca fiind cele mai bune pentru întreaga familie, recurgând la exercitarea forței pentru ca aceia mai slabi să i se subordoneze. Astfel, transformă puterea de care dispune într-un sentiment de superioritate asupra celorlalți. De aici, una dintre consecințele aplicării tezei lui Nietzsche despre liberul-arbitru ar putea fi

împlinirea libertății unora dintre membrii familiei în detrimentul libertății celorlalți.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *responsabilitate* poate viza următoarele idei:

- Libertatea posibilă prin intermediul exercitării liberului-arbitru, așa cum este înțeles de către teologi, conduce la o formă de responsabilitate marcată de conotații negative. Aceasta nu mai este o calitate a omului, ce decurgea din libertatea lui și îi conferea măreție, ci este un mijloc de culpabilizare, de responsabilizare.
- Liberul-arbitru este un artificiu al teologilor menit să creeze dependență și să impute vinovății.
- Responsabilitatea este o consecință a libertății; o situație este contradictorie dacă cineva va fi tras la răspundere în condițiile în care nu a acționat ca urmare a propriului liber-arbitru.

Subiectul I – F

A. Conceptul de *legitimitate* a unei guvernări înseamnă capacitatea conducătorilor și a-și exercita puterea pe baza unui acord cu aceia pe care îi conduc, acord de acceptare liber consimțită.

B. Lipsa de legitimitate a unei guvernări constituie o cauză a restrângerii libertății cetățenilor. De pildă, dacă regimul politic nelegitim este unul despotic, arbitrarul voinței despotului poate determina nesiguranță, oprimare, tensiuni sociale.

C. Un exemplu în care legitimitatea unei guvernări se poate întemeia pe tradiție este dat de autoritatea papală. În virtutea datinilor, a obiceiurilor și tradițiilor de factură religioasă, instituția papalității funcționează pe baza vechimii practicilor, a autorității eternului „de altă dată", cum preciza M. Weber.

D. Corelația dintre termenii *legitimitate* și *putere* poate viza următoarele idei:

- Puterea impune un raport de dominație asupra celor supuși, reprezintă motorul relației politice.
- Puterea politică se poate legitima prin recurs la respectul acordat legilor.
- în fața celor guvernați, mai cu seamă dacă nu este o putere legitimă.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre natura umană este cea exprimată de R. Descartes. Specificul naturii umane este acela conferit de calitatea sa de ființă cugetătoare (gândește, voiește, imaginează și simte). Natura umană este surprinsă prin dualismul spirit–materie: substanța cugetătoare și substanța întinsă.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Pascal, după care omul este „o trestie cugetătoare". Măreția umană constă în faptul că omul gândește și își conștientizează condiția. Raportul existent între pozițiile filo-

zofice ale celor doi gânditori este de concordanță, deoarece identifică drept o trăsătură esențială a omului cugetarea. Faptul că omul este spirit și materie, gândire și corp reprezintă o altă asemănare a punctelor lor de vedere.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Pascal despre om poate fi acela în care o persoană, deși trece prin momente de viață dramatice, care-i arată cât este de vulnerabilă, de pildă în cazul unor cataclisme naturale, totuși își poate mobiliza resursele, fiind conștientă de ceea ce se întâmplă.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre dreptate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Utilitarismul*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Mill înțelege prin conceptul de *utilitate* un criteriu al valorilor morale: o acțiune este morală în măsura în care determină atingerea fericirii. Prin *reguli ale dreptății* Mill desemnează clase de reguli morale care privesc esența bunăstării umane. Acestea sunt reguli obligatorii pentru îndrumarea vieții.
- Mill arată că sentimentul dreptății, ca sentiment al justiției, este unul natural, care se transformă într-unul moral prin intermediul sentimentului social. Acesta acționează în vederea binelui general. Dorința ca cel care a încălcat regulile de coexistență să fie pedepsit este subordonată față de simpatiile sociale prin care este promovat binele general.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „dreptatea rămâne numele adecvat pentru anumite utilități sociale" — Mill sugerează existența unei corelații între *Justiție* și utilitate. Ideea de utilitate a fost derivată din ideea de justiție.
- O altă perspectivă asupra dreptății este aceea a lui Fr. Hayek. Dreptatea poate fi o caracteristică a societății aflate sub *Domnia Legii*. Acțiunile guvernământului sunt îngrădite prin reguli care se bucură de o mare stabilitate și care sunt cunoscute în prealabil de către indivizi. Raportul existent între poziția filozofică a lui Hayek și punctul de vedere al lui Mill este de concordanță, un raport susținut prin referința comună la dreptatea procedurală. Cei doi gânditori împărtășesc ideea după care, dacă sunt respectate legile, reglementările dintr-o societate, atunci această societate poate fi dreaptă. Dacă regulile comune sunt încălcate, societatea nu poate fi dreaptă, iar binele general nu este posibil.

Varianta 25

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Hayek, conținutul conceptului de *stat minimal* face referire la idealul de dreptate procedurală, reprezentând statul care nu ar avea alt rol decât acela de a asigura respectarea legii.

B. O particularitate a concepției lui Hayek despre raportul existent între dreptate și lege este aceea după care dreptatea se realizează doar în cadrul unei

comunității, în care sunt respectate legile, deci este o dreptate procedurală. O altă caracteristică a raportului menționat este dată de funcționalitatea acestuia în corelație cu problematica egalității sociale. Pot fi acceptate ca fiind drepte inegalitățile dintre oameni, dacă acestea sunt rezultatul unor aranjamente sociale care însă nu încalcă prevederile legale. O altă caracteristică a raportului între dreptate și lege poate fi remarcată în modul în care are loc distribuția bunurilor rezultate din cooperare. Orice distribuire (a veniturilor, a recompenselor, a privilegiilor sau a resurselor) poate fi considerată dreaptă dacă se realizează fără încălcarea prevederilor legale.

C. O consecință a aplicării teoriei *statului minimal* (conform căreia rolul statului este doar acelea de a veghea respectarea contractelor și a oferi o protecție împotriva oricăror vătămări aduse persoanei prin forță, furt sau înșelătorie — cum preciza R. Nozick — adică acel stat care deține doar acele atribute cărora le putem conferi o justificare morală) este posibilitatea unei mari libertăți individuale. Aceasta însă poate să nu fie valorificată de cei care nu reușesc prin efort propriu să-și asigure cele necesare unui trai decent. În acest sens, I. Berlin ne atenționează că: „libertatea individuală nu este o necesitate primară". Exercitarea unei libertăți neîngrădite nu este ceea ce-și doresc analfabeții, cei bolnavi, cei care nu au ce mânca sau cu ce se îmbrăca. Pentru aceștia ar fi necesară o intervenție semnificativă din partea statului, care să le ofere un susținut suport social.

D. Corelația dintre termenii *libertate individuală* și *coerciție necesară* poate viza următoarele idei:
- Libertatea individuală este acea sferă a libertății în care un om nu este supus coerciției arbitrare din partea celorlalți.
- Coerciția necesară este determinată de respectul acordat legilor.
- Coerciția necesară trebuie să fie redusă la reguli generale, care să nu îi afecteze pe indivizi în mod particular.

Subiectul I – F

A. O teorie filozofică referitoare la problematica adevărului este teoria adevărului-corespondență, iar o altă teorie este cea a adevărului-coerență.

B. Conform teoriei adevărului-corespondență, o judecată este adevărată dacă surprinde adecvat realitatea la care se referă. Opiniile sunt adevărate dacă și numai dacă ele corespund faptelor. Aristotel arăta despre corespondență că se realizează astfel: „a enunța că ceea ce este nu este sau că ceea ce nu este este constituie o propoziție falsă; dimpotrivă, o enunțare adevărată este aceea prin care spui că este ceea ce este și că nu este ceea ce nu este". Prin corespondență, arăta B. Blanshard, putem stabili înțelesul adevărului, îi putem da o definiție, însă nu avem și un criteriu pe baza căruia să putem stabili dacă o propoziție este sau nu adevărată. Corespondența nu se poate aplica pentru trecut sau pentru termeni complecși, ori pentru situații probabile.

C. Adevărul următoarelor enunțuri nu poate fi testat prin corespondență:
– „În copilărie, am fost în vacanță la Polul Nord".

– Calculul infinitezimal este dificil.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *utilitate* poate viza următoarele idei:
- Ideile adevărate sunt cele care pot fi verificate, adică acelea care se dovedesc a fi utile.
- Utilitatea este un criteriu al cunoașterii de tip pragmatist, prin care stabilim valoarea de adevăr a unei ideii numai dacă o putem valida, verifica în practică.
- Adevărul unei idei nu este o proprietate a acesteia, dată înainte de raportarea la realitate, ci este un eveniment care are loc prin verificarea aplicabilității ei la fapte.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile despre filozofie este aceea a lui Aristotel, exprimată în lucrarea *Metafizica*. După Aristotel, filozofia este *știința* care studiază primele cauze și principii, este *știința* care studiază *Ființa ca ființă*. Astfel este *filozofie primă*, metafizică, fundamentul tuturor celorlalte științe.

b. O altă concepție despre filozofie este aceea a lui L. Wittgenstein. Filozoful german considera că filozofia este activitatea de clarificare logică a limbajului. Aceasta pentru că multe dintre problemele filozofiei se datorează folosirii incorecte a limbajului nostru. Raportul existent între perspectiva lui Wittgenstein și concepția lui Aristotel este de opoziție. În timp ce Wittgenstein identifica problematica filozofiei la nivelul limbajului, Aristotel analiza rolul filozofiei în circumscrierea cu sens a fundamentelor existenței. Aristotel abordase filozofia ca metafizică, iar Wittgenstein, dimpotrivă, considera că problemele metafizice sunt pseudoprobleme, deoarece nu pot fi supuse controlului logic, nu pot fi formalizate.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Wittgenstein poate fi dat prin trimitere la analiza următoarei afirmații: „Absolutul ne uimește asaltându-ne de pretutindeni". Această propoziție este considerată din perspectiva lui Wittgenstein ca fiind lipsită de sens, pentru că nu este verificabilă prin apel la cunoașterea empirică și nu poate fi formalizată.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre om, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Geneza metaforei și sensul culturii***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Blaga înțelege prin *existență întru mister și pentru revelare* o formă a existenței specific umane, desfășurată în orizontul culturii, al valorilor, în care omul este capabil de asumare a unui destin creator. Prin *existență întru imediat și pentru securitate* Blaga face trimitere la orizontul biologic, concret, dat, imediat, în care primordiale sunt echilibrul și conservarea speciei.
- Statutul existențial al omului este unul cu totul aparte în univers pentru că acesta este „subiectul creator" într-un sens deplin, minunat. Omul se distanțează de imediat și își caută un sens al vieții prin cultură și creație.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „existența întru mister și pentru revelare este un mod eminamente uman" — chiar dacă omul trăiește și în orizontul biologicului, nu acesta este cel care îl caracterizează în mod semnificativ. Ceea ce este specific uman este tocmai existența întru mister și pentru revelare. Din această perspectivă se poate ca, în anumite situații, pentru a rămâne consecvent valorilor pe care le-a adoptat, omul să renunțe la avantajele echilibrului și la bucuriile securității.
- O altă perspectivă asupra omului este aceea a lui H. Bergson, exprimată în lucrarea *Evoluția creatoare*. Bergson arăta că ceea ce apare ca definitoriu pentru om este tocmai inteligența aplicată la fabricarea de unelte și unelte de făcut unelte, capacitatea sa de om meșteșugar — *homo faber*. Spre deosebire de animale, care folosesc ocazional obiecte artificiale, omul este capabil chiar să le fabrice. Uneltele sunt purtătoare de progres, ele au marcat semnificativ epocile în care au apărut: epoca pietrei, epoca bronzului, epoca mașinii cu aburi. Raportul existent între perspectiva lui Bergson și punctul de vedere susținut de Blaga este de contradicție. Faptul de a fi meșteșugar, făuritor de unelte este considerat de Blaga o caracteristică irelevantă pentru om. Aceasta exprimă doar o deosebire graduală față de animale, dar, în fapt, susține Blaga, deosebirea este de natură. Omul a cunoscut un salt existențial spre orizontul valorilor și al culturii.

Varianta 26

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Rawls, conceptul de *echitate* desemnează justiție, corectitudine, dreaptă măsură, spiritul de dreptate.

B. Cele două principii ale dreptății ca echitate, în accepțiunea lui J. Rawls, sunt: principiul libertății și principiul inegalităților permise. Principiul libertății menționează că fiecare participant la o practică (instituție socială) trebuie să se poată bucura de egală libertate cu a tuturor celorlalți. Principiul inegalităților permise (principiul *maximin* sau al diferenței) arată că inegalitățile pot fi permise dacă cei aflați pe poziții superioare vor lucra în avantajul tuturor, inclusiv al celor mai defavorizați.

C. Dacă într-o firmă cei aflați pe poziții sociale superioare (de exemplu, cei din conducerea firmei) vor lucra în avantajul tuturor, adică prin măsurile pe care le iau vor fi avantajați inclusiv cei aflați pe poziții inferioare, atunci inegalitățile vor putea fi considerate avantajoase pentru toți participanții în aceea instituție.

D. Corelația dintre termenii *egalitate* și *inegalități acceptabile* poate viza următoarele idei:

- Inegalitățile sunt acceptabile dacă sunt astfel circumscrise încât să fie în avantajul tuturor participanților la o practică.
- Egalitatea este considerată ca fiind un deziderat al unei societăți drepte dacă se referă la egalitatea față de un sistem de referință (legea, Dumnezeu) valabil pentru toți.

- Unele forme de egalitate pot fi compatibile cu unele forme de inegalitate permisă, în măsura în care apreciem o societate ca fiind dreaptă prin faptul că distribuția se realizează după merit.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *adevăr-corespondență* se înțelege adevărul stabilit prin confruntarea directă a judecății cu realitatea la care aceasta se referă.

B. Propozițiile sintetice sunt cele prin care se transmite o informație nouă, spre deosebire de cele analitice prin care se explicitează ceea ce era deja cuprins în conținutul conceptelor date.

C. Propozițiile sintetice sunt cele prin care, în accepțiunea lui I. Kant, se îmbogățește cunoașterea, pentru că predicatul aduce o cunoștință nouă, pe care o atașează subiectului. Astfel, se realizează o sinteză între ceva deja cunoscut și o nouă informație, făcându-se posibilă înaintarea în cunoaștere. Judecățile de experiență sunt toate sintetice.

D. Corelația dintre termenii *judecată extensivă* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:

- Prin judecățile extensive, cunoașterea se îmbogățește, predicatul adaugă o notă nouă subiectului, notă care nu era cuprinsă în acesta.
- Judecățile extensive sunt cele sintetice, cele prin care se transmite o informație nouă.
- Judecățile extensive, alături de judecățile analitice, sunt două tipuri de judecăți deosebit de importante pentru cunoaștere.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile importante despre democrație este cea dezvoltată de K. Popper. Acesta arăta că democrația este un cadru în care este posibilă acțiunea cetățenilor. Ea, ca atare, nu oferă beneficii, este doar o premisă pentru prosperitatea oamenilor pe care însă aceștia o pot obține doar prin efort propriu. Spre deosebire de despoție, în democrație se poate schimba o formă de guvernare cu alta fără vărsare de sânge. Adevărata problemă a democrației este împiedicarea privării de libertate.

b. O altă concepție despre democrație este aceea a lui Platon. Filozoful grec considera că democrația este periculoasă prin faptul că plasează puterea politică în mâinile oamenilor simpli, a poporului ignorant, care nu va ști cum să utilizeze puterea, astfel încât să fie realizabil binele comun. Raportul existent între perspectiva lui Platon și concepția lui Popper este una de opoziție. Dacă Platon nu acorda niciun credit de încredere democrației, pentru că oamenii sunt egoiști și își urmăresc doar interesele proprii, ajungând astfel la o stare de dezordine socială, care va distruge orașul-stat, Popper o considera o formă dezirabilă a organizării sociale, care se bazează pe instituțiile cele mai puțin periculoase din câte cunoaștem.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Platon despre democrație poate fi acela al unor copii crescuți într-o familie binevoitoare, care din prea multă afecțiune le permite acestora să își manifeste liber orice acțiune

și să își urmeze scopurile prin orice cale. Familia respectivă poate fi apreciată drept una „democrată". Rezultatul însă va fi unul negativ, cei care nu înțeleg bine democrația și o folosesc în scopuri egoiste vor ajunge să dezvolte comportamente care îi vor afecta negativ pe ceilalți, vor crea dezordine, haos. Atunci se va face necesară intervenția unei forțe care să restabilească ordinea și să reglementeze relațiile între indivizi, chiar dacă pentru aceasta va recurge la forță. În mod analog teoriei platoniciene, cel ce face asta va fi considerat un despot, care îi va amăgi pe cei mulți că acționează pentru realizarea intereselor lor, dar, în fapt, va acționa în nume propriu. Astfel, ar fi concluzionat Platon, democrația duce la despotism.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Sartre, expresia *existența precede esența* semnifică faptul că nu există o esență umană prealabilă, omul este doar ceea ce se face în urma alegerilor sale, derularea existenței lui este modul în care devine, în care esența sa capătă contur.
- Conform lui Sartre, relația dintre libertate și natura umană este una de condiționare directă în sensul că natura umană este marcată de libertatea absolută de care dispune: *omul este libertate* — afirma Sartre.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „nu există natură umană, fiindcă nu există vreun Dumnezeu care să o conceapă" — de pe pozițiile unui existențialism ateist Sartre nega orice condiționare religioasă, contestând determinismul.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui Metodiu de Olimp. Acesta înțelege libertatea prin manifestarea liberului-arbitru. Prin liber-arbitru omul are posibilitatea de a se supune divinității, prin semnificația faptelor sale, omul se poate apropia, sau se poate îndepărta de Dumnezeu. Oricum, răul nu preexistă, iar Dumnezeu nu poate fi cauza răului. Liberul-arbitru ne lasă să înțelegem că rău este rezultatul alegerilor noastre greșite. Raportul existent între perspectiva lui Metodiu de Olimp și punctul de vedere al lui Sartre este unul de contradicție. Acest raport se justifică prin faptul că în timp ce Sartre neagă divinitatea și circumscrie libertatea umană numai prin referire la existența sa, Metodiu de Olimp insistă pe necesitatea postulării liberului-arbitru ca o modalitate de a răspunde întrebării: „Cum se explică existența răului?"

Varianta 27

Subiectul I – E

A. Rousseau înțelege prin *stare naturală a omului* starea ipotetică în care omul era considerat bun de la natură. În acea stare ideală, oamenii trăiau în armonie,

egalitate, erau liberi, se bucurau de relații pozitive între ei.

B. Conform lui Rousseau, *libertatea domnește sau piere odată cu legile*, pentru că nu există libertate acolo unde nu sunt legi. În absența legilor, se instituie libertatea bunului plac, dezordinea socială, dar această stare este una de permanent pericol. Atunci când fiecare face ce îi place, oricând cineva poate fi lezat. În schimb, dacă legile sunt adoptate în libertate, există bune premise ca acestea să fie respectate, să se realizeze un cadru stabil de conviețuire, iar sub domnia unei ordini sociale date de legi, libertatea să fie cu adevărat posibilă.

C. O consecință a concepției lui Rousseau despre libertate asupra modului în care este evaluată, de către acesta, dreptatea existentă într-o societate, poate fi aceea că dreptatea nu poate însemna dreptul forței. Când acționăm sub amenințarea unor pericol, nu facem decât să ne protejăm viața, dar nu realizăm un fapt drept. Dar ce drept este acela, se întreabă Rousseau, care încetează atunci când forța încetează? Forța nu este un temei al dreptății.

D. Corelația dintre termenii *om sălbatic* și *cetățean* poate viza următoarele idei:

- Omul sălbatic este reprezentativ pentru starea naturală, iar cetățeanul este reprezentativ pentru societatea civilă.
- În starea de natură, omul în ipostaza de bun sălbatic, inocent și liber se bucura de armonie, egalitate și relații pozitive cu semenii săi, fără nicio îngrădire din partea vreunei autorități.
- În societatea civilă, odată cu instaurarea relațiilor de proprietate, se creează bazele unor inegalități sociale considerate de Rousseau ca fiind nedrepte, deoarece sunt construite social și îngrădesc drepturile naturale ale oamenilor.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *libertate individuală* se înțelege libertatea persoanei, a proprietății și a domiciliului.

B. Pentru ca *toți oamenii să fie egali în fața legii* trebuie ca legea să fie adoptată în libertate, să nu reprezinte legea prin care unii oameni sunt asupriți de către alții. Dacă este legea unui dominator asupra celor subjugați, aceasta va permite tratarea diferită a oamenilor în funcție de faptul de a fi dominatori sau dominați.

C. Un exemplu simplu, în care diferența de vârstă dintre oameni poate constitui un motiv de discriminare, îl reprezintă anunțurile de angajare, care precizează că angajatorul este interesat de persoane cu vârsta până în 30 de ani. Această situație discriminează persoanele de peste 30 de ani, ale căror șanse reale pe piața muncii sunt diminuate considerabil pe măsură ce înaintează în vârstă.

D. Corelația dintre termenii *drepturi pozitive* și *viață privată* poate viza următoarele idei:

- Dreptul la viață privată este un drept fundamental pentru orice persoană considerată liberă.
- Drepturile pozitive sunt posibile doar prin intervenția nemijlocită a autorității statului, care facilitează indivizilor atingerea unor scopuri pe care aceștia și le propun.

- Exercitarea drepturilor pozitive, prin susținerea lor din partea statului, nu trebuie să aducă atingere vieții private, persoanele trebuie considerate capabile de a-și urmări cel mai adecvat realizarea propriului bine, deci capabile de autonomie.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice asupra cunoașterii este aceea a lui Aristotel. Acesta arăta că specificul cunoașterii este dat de modul în care putem stabili adevărul sau falsul unei judecăți, prin trimitere la realitate, la starea de fapt, adică prin corespondență. Aceasta înseamnă „a enunța că ceea ce este nu este sau că ceea ce nu este este constituie o propoziție falsă; dimpotrivă, o enunțare adevărată este aceea prin care spui că este ceea ce este și că nu este ceea ce nu este".
b. O altă concepție despre cunoaștere este cea pragmatistă. Conform lui W. James, adevărul este un eveniment care se produce în privința unei idei, ideile se dovedesc adevărate dacă își probează utilitatea. O idee utilă este o idee adevărată. Valabilitatea unei idei este dată de încrederea pe care noi i-o acordăm; o idee este adevărată câtă vreme avem nevoie de a o crede ca atare. Raportul existent între poziția filozofică a lui James și concepția lui Aristotel despre adevăr este de concordanță, considerând că apelul la realitate este numitorul lor comun. Cele două concepții filozofice despre adevăr resping adevărul dat a priori, înainte de confruntarea cu realitatea.
c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția pragmatistă poate fi acela al funcționării unei bănci, în care oamenii investesc pentru că au încredere că aceasta este o bancă serioasă. Dacă însă, la un moment dat, mai multe ziare anunță că banca respectivă are grave probleme și este pe cale de a da faliment, atunci oamenii devin neîncrezători, și, din prudență, își retrag banii de la acea bancă. Astfel această bancă chiar ajunge să dea faliment.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Sartre înțelege prin expresia *omul este libertate* faptul că nu există determinism, iar aceasta înseamnă că nu există constrângeri exterioare, omul fiind absolut liber.
- Raportul libertate–responsabilitate este unul prin care libertatea determină responsabilitatea, mai precis, o libertate absolută conduce la o responsabilitate absolută.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, responsabilitatea „este simplă revendicare logică a consecințelor libertății noastre", deci întregește modul în care ne manifestăm libertatea absolută, prin asumarea deplină a faptelor noastre și a consecințelor acestora.
- O altă perspectivă asupra libertății este aceea a lui Fr. Nietzsche. Conform

acestuia, libertatea este conferită de voința noastră de putere. Suntem liberi pe măsura voinței noastre. Raportul existent între perspectiva lui Nietzsche și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță, pentru că în cele două concepții filozofice este respinsă orice formă de determinare, mai cu seamă determinismul divin, iar libertatea este considerată ca fiind absolută.

Varianta 28

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *om sălbatic* Rousseau înțelegea omul aflat într-o situație ipotetică, fiind caracterizat de bunătate, inocență și bucurându-se de libertate împreună cu semenii săi. Prin *stare naturală*, Rousseau se referea la situația omului înainte de apariția oricărei societăți organizate, o stare ideală, caracterizată de armonie.

B. În concepția lui Rousseau, omul nu este caracterizat prin sociabilitate, dar îi este proprie sensibilitatea. Pe baza acesteia și a conștiinței (acel principiu înnăscut de dreptate și virtute, pe temeiul căruia judecăm acțiunile noastre și pe cele ale semenilor) omul dovedește că are o natură dreaptă. Dreptatea este posibilă pentru că iubirea de oameni este derivată din iubirea de sine.

C. Un argument privind teza întoarcerii la natură, adică posibilitatea de a conviețui în armonie și libertate cu ceilalți oameni, fără restricțiile impuse de legi, poate fi un țel al omului areligios, așa cum arăta M. Eliade, în lucrarea *Sacrul și profanul*. Omul areligios manifestă printre comportamentele religioase camuflate și pe acela datorat nostalgiei față de paradisului pierdut. Astfel, sugerează Eliade, nudismul exprimă, în fapt, tendința omului areligios de a se elibera de îngrădirile epocii moderne în care trăiește. Un contraargument privitor la întoarcerea la natură poate fi formulat din perspectiva avantajelor civilizației contemporane. Întoarcerea la natură este asemenea unei excursii la munte, din care, după câteva zile, abia aștepți să te întorci în mediul urban, pentru a avea acces la diverse surse de informare. Odată ce ne-am obișnuit cu un mod de viață la un anumit standard de civilizație, nu mai putem renunța la el.

D. Corelația dintre termenii *bun sălbatic* și *existență socială* poate viza următoarele idei:

- Existența socială este ulterioară stării naturale în care trăia omul în ipostaza sa de *bun sălbatic* și se bucura de libertate, egalitate și conviețuire armonioasă cu semenii săi.
- Odată cu contractul social, se face trecerea de la starea de natură la o existență socială deosebită, în cadrul societății civile, în care este recunoscută autoritatea voinței generale, iar oamenii se confruntă cu consecințele inegalităților sociale instituite între ei.
- Calitățile *bunului sălbatic* nu se regăsesc în societatea civilă, pentru că existența în societate a determinat înăbușirea treptată a naturii de către rațiune.

Subiectul I – F

A. O teorie politică este marxismul, iar o altă teorie politică este liberalismul.

B. Liberalismul are drept valori fundamentale libertatea și drepturile omului. În concepția liberală, statul trebuie să fie unul de drept, care respectă ordinea constituțională, iar economia trebuie să fie una concurențială, de piață, în care este posibilă manifestarea liberei inițiative a întreprinzătorilor.

C. Intervenția statului în sfera privată a unui cetățean ar putea fi justificată, dacă acesta este un pericol pentru ceilalți oameni. De pildă, dacă o persoană nu manifestă discernământ și prin acțiunile sale aduce prejudicii familiei sale, vecinilor ș.a.m.d., este acceptabilă intervenția autorităților publice în scopul protecției persoanelor expuse riscurilor. În conformitate cu principiile filozofiei politice liberale, drepturile oricărei persoane trebuie respectate. De asemenea, libertatea unui individ nu trebuie să afecteze siguranța și libertatea altora. Toți oamenii trebuie să respecte legile.

D. Corelația dintre termenii *democrație* și *libertate individuală* poate viza următoarele idei:

- Democrația este un cadru în care se poate manifesta libertatea individuală, este un regim politic prin care este susținută autoritatea statului de drept.
- Într-o democrație, libertatea individuală nu este bine înțeleasă dacă, prin acțiunile lor, cei care își manifestă libertatea aduc atingere drepturilor oamenilor.
- Principalul scop al democrației este împiedicarea privării de libertate și asigurarea funcționării statului de drept.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile remarcabile despre dreptate este cea a lui J. Rawls, care, în lucrarea *O teorie a dreptății*, a formulat principiile dreptății ca echitate: principiul libertății și principiul diferenței. Conform lui Rawls, o societate este dreaptă dacă toți participanții la o practică (instituție) se vor bucura de egală libertate cu a tuturor celorlalți. Conform celui de-al doilea principiu, inegalitățile între pozițiile sociale sunt drepte dacă cei aflați pe poziții superioare vor lucra în beneficiul tuturor, iar în prealabil accesul la posturi și funcții a fost deschis cu șanse egale tuturor. Dreptatea este considerată un atribut al societății, din perspectiva acceptării doar a inegalităților care pot fi considerate îndreptățite.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este aceea a lui Fr. Hayek. Acesta înțelege dreptatea ca dreptate procedurală, adică dreptatea care se fundamentează pe respectul acordat legilor, procedurilor. Hayek arată că o societate aflată sunt un guvernământ arbitrar, samavolnic, în care regulile pot fi schimbate ad-hoc, iar guvernământul dirijează folosirea mijloacelor de producție în realizarea anumitor scopuri, indiferent de modul cum afectează libertatea individuală, nu este o societate dreaptă. În schimb, dacă o țară se bucură de *Domnia Legii*, de supremația dreptului, adică regulile

sunt astfel elaborate încât au o mare stabilitate, nu afectează în mod particular interesele oamenilor și sunt cunoscute în prealabil de către aceștia, astfel libertatea lor fiind pe deplin posibilă, abia atunci societatea respectivă este un dreaptă. Raportul între cele două perspective filozofice este de concordanță, deoarece dreptatea este abordată ca o determinație a unei societăți care nu îngrădește libertatea oamenilor.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Hayek despre dreptatea procedurală poate fi chiar cel invocat de acesta referitor la Codul Rutier, care constituie un set de reguli pe care trebuie să le respecte toți participanții la trafic. Aceste este un cadru care permite desfășurarea circulației în condiții de siguranță. Regulile de circulație nu privesc un șofer sau altul în mod particular, ci sunt general valabile pentru toți, ele sunt cunoscute cu anticipație și pot fi astfel respectate. Fiecare își poate alege traseul dorit și își poate determina modul specific în care își atinge obiectivele legate de parcurgerea unor distanțe.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul de *datorie* acțiunea rațională, realizată în mod necesar din respect față de legea morală. Prin imperativ categoric, Kant desemna în forma unei necesități obiective, necondiționate, cerința legii morale de a respecta umanitatea din om. În timp ce imperativul ipotetic este condiționat, contingent, iar valoarea sa este determinată de contexte particulare, imperativul categoric are o valoare absolută, în sine, se exprimă ca o lege morală. Kant formulează astfel imperativul categoric: „Acționează astfel încât maxima voinței tale să poată fi considerată întotdeauna și ca principiu al unei legislații universale".
- În accepțiunea lui Kant, criteriul care stă la baza evaluărilor morale este datoria. O acțiune este morală dacă este realizată din datorie și nu este morală dacă temeiul acesteia este realizarea unui scop sau împlinirea unei plăceri, adică provine din înclinație. Acționând pe baza rațiunii, oamenii nu se vor afla în situații contradictorii, așa cum ar putea să se întâmple dacă se lasă dominați de înclinații, care sunt diferite de la om la om și schimbătoare.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, „valoarea morală a unei acțiuni nu rezidă în efectul ce se așteaptă de la ea", ci valoarea morală este dată de determinațiile ei intrinseci, aceasta fiind bună în sine din punct de vedere moral. De exemplu, a spune cu consecvență adevărul este o acțiune bună în sine.
- O altă perspectivă asupra moralei este aceea exprimată de J. St. Mill, în lucrarea *Utilitarismul*. Mill arăta că acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să dobândim fericirea și sunt incorecte în măsura în care determină opusul acesteia, formulând astfel *Principiul Celei Mai Mari Fericiri*. Prin *fericire*, Mill înțelege plăcerea sau absența durerii, iar prin *nefericire* se referă la suferință sau absența durerii. Mill a preluat concepția hedonistă asupra

plăcerilor, dar a nuanțat-o. Astfel, el distinge între plăcerile simțurilor, care sunt calitativ inferioare celor ale intelectului. Cele din urmă se disting prin durată, intensitate și certitudine mai mari decât primele. Raportul existent între perspectiva lui Mill și punctul de vedere exprimat de Kant este de contradicție. În etica utilitaristă, de factură teleologică, acțiunile au un caracter moral în măsura în care ne permit să atingem anumite scopuri, se dovedesc benefice prin consecințele lor utile. În etica deontologică, valoarea morală a unei acțiuni este conferită de subordonarea acesteia la norma morală, necesară și universală.

Varianta 29

Subiectul I – E

A. O teorie despre adevăr este aceea a adevărului-corespondență, conform căreia o idee poate fi considerată adevărată dacă reflectă adecvat realitatea la care se referă; o altă teorie despre adevăr este teoria adevărului-coerență, conform căreia o idee este adevărată dacă este acceptată într-un sistem de idei considerat adevărat; o altă teorie despre adevăr este teoria pragmatistă, după care o idee este adevărată dacă se dovedește a fi utilă.
B. O particularitate a concepției lui Toma d' Aquino despre adevăr este aceea că preia teoria lui Aristotel privind adevărul-corespondență. Așa se face că adevărul este definit prin „conformitatea inteligenței cu realitatea". O altă particularitate a concepției lui Toma d' Aquino despre adevăr este rezultată din faptul că adevărul este o proprietate a limbajului, iar nu a realității. Adevărate sau false sunt propozițiile, iar nu realitatea la care se referă.
C. Adevărul propoziției „Celibatarii sunt adulții necăsătoriți" se întemeiază pe rațiune, pentru că nu avem așteptarea ca prin cercetări de teren, prin investigarea cazurilor concrete, să constatăm că celibatari sunt într-adevăr adulți necăsătoriți, ci pentru a ne lămuri vom apela la un dicționar, unde vom găsi explicația termenului celibatar. Aceasta înseamnă că un cuvânt este explicat prin trimitere la alte cuvinte, totul putând fi înțeles cu ajutorul rațiunii.
D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *inteligență*, poate viza următoarele idei:
   - Adevărul poate fi dobândit prin apel la inteligență, intelectul fiind cel care precizează corelația între spirit și realitate.
   - Adevărul obținut cu ajutorul inteligenței nu exclude apelul la realitatea surprinsă prin limbaj, acesta ne permite să cuprindem realitatea în propoziții.
   - Conceptele pe care intelectul le folosește pentru a surprinde adevărul sunt rezultatul unui proces de abstractizare, care a pornit în reflecție de la realitatea dată, dar a decantat esența despre aceasta la nivelul noțiunilor.

Subiectul I – F

A. O caracteristică a dreptății în accepțiunea lui J. S. Mill este dată de legătura între sentimentul de justiție și utilitate. Mill arăta că sentimentul drep-

tății, ca sentiment al justiției, acționează în vederea binelui general. Ideea de justiție presupune o regulă de conduită și un sentiment care sancționează regula. În măsura în care regula de conduită este comună întregii societăți și consacrată binelui acesteia, putem identifica o înțelegere a dreptății ca dreptate procedurală. Mai precis, dreptatea desemnează acea stare de fapt care este conformă cu legea.

B. Un adept al liberalismului apreciază realizarea dreptății într-o comunitate dacă în concordanță cu aceasta este respectată libertatea individuală. Libertatea este prioritară, nimic nu poate justifica renunțarea la libertate sau diminuarea acesteia.

C. Ideea potrivit căreia dreptatea, ca legalitate, este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru ca o societate să fie considerată dreaptă poate fi ilustrată prin trimitere la dificultățile pe care le întâmpină pentru asigurarea subzistenței persoanele cu handicap. Dreptatea procedurală creează un cadru general, în care drepturile și libertățile individuale sunt respectate, dar, pentru anumite persoane cu nevoi speciale, acestea nu sunt suficiente, ci sunt necesare măsuri suplimentare pentru ca în mod autentic să beneficieze și aceste persoane de oportunitățile create. De pildă, se impun măsuri de discriminare pozitivă, prin care vor fi realizate locuri de muncă protejate, iar persoanele care nu au capacitate de muncă vor fi susținute prin pensii și alocații specifice.

D. Corelația dintre termenii *dreptate* și *inegalitate* poate viza următoarele idei:
- O societate poate fi considerată dreaptă chiar în condițiile existenței unor inegalități.
- Inegalitățile între pozițiile sociale pot pune sub semnul întrebării dreptatea dintr-o societate: cum o societate este considerată dreaptă de către cei aflați pe poziții ierarhice diferite ?
- Inegalitățile ca atare sunt acceptabile, doar o parte dintre acestea sunt respinse, inegalitățile considerate nedrepte.

Subiectul II – E, F

a. Natura umană numește totalitatea determinațiilor specifice omului, care sunt date, față de ceea ce ulterior adaugă educația, cultura sau voința proprie. Specificul naturii umane este considerat de către Aristotel ca fiind dat de sociabilitatea sa înnăscută. Numai în cadrul comunității oamenii devin pe deplin oameni, la fel cum numai în strânsă legătură cu organismul din care face parte o mână este funcțional mână. Ruptă de organism, ne precizează Aristotel, aceasta rămâne mână doar cu numele.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este aceea a lui Th. Hobbes. În concepția acestuia starea de natură este una de *război al tuturor împotriva tuturor*, în care *omul este lup pentru om*. Cum însă oamenii sunt ființe raționale, vor putea depăși starea aceasta de pericol permanent prin încheierea unui contract social. Prin acest acord mutual, oamenii renunță la o parte dintre drepturile lor, câștigând în schimb protecție împotriva violenței. Raportul între cele două perspective filozofice, cea a lui Hobbes,

considerată ca fiind rea și nesociabilă, și perspectiva lui Aristotel, total opusă, este de contradicție. Acest raport se susține și prin modul în care este înțeles statul, ca un dat natural la Aristotel, ca un construct artificial al oamenilor, în accepțiunea lui Hobbes.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Hobbes despre natura umană poate fi acela al unui grup de copii care nu știu cum să se organizeze astfel încât joaca lor să fie plăcută pentru toți, și adesea cei care dețin cea mai mare putere fizică tind să-și impună punctul de vedere în fața tuturor. Dacă însă un părinte sau un educator le explică avantajele cooperării raționale și aceștia dovedesc capacitatea de a le respecta printr-o înțelegere făcută între ei, atunci activitatea lor comună poate fi una reușită.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre conștiința filozofică***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Blaga înțelege prin conceptul de *conștiință filozofică* actul de reflecție al conștiinței asupra ei însăși, un produs de lucidă veghe a omului. Prin acest demers omul reflectă asupra raporturilor sale cu existența. Prin *arie a unei probleme filozofice* Blaga se referă la totalitatea datelor *obiective* care circumscriu problema în cauză. Conceptul complementar ariei este cel de *zare interioară*, prin care Blaga se referă la conținutul de idei care ne conduce către răspuns. Un exemplu de problemă filozofică este aceea pe care și-a pus-o încă din Antichitate Thales din Milet: *Ce este lumea în totalitatea ei ?* În exemplul dat, *aria problemei* este determinată de totalitatea datelor obiective pe care le vizează problema, deci lumea în ansamblul său, iar *aria interioară* este aceea prin care poate fi anticipat răspunsul, adică ideea de substanță. Aria problemei filozofice echivalează cu totul sau cu lumea, iar zarea interioară este vag conturată, aproape indeterminată.
- Filozofia este considerată de gânditorul român ca fiind autonomă. Aceasta se diferențiază de știință, religie sau de gândirea necritică, de la nivelul simțului comun. Specificul reflecției filozofice este accentuat și prin existența unei conștiințe filozofice.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Filozoful se îndeamnă să convertească în termeni de înțelegere umană un mister amplu și adânc cât toată existența" — reflecția filozofică este una de maximă cuprindere, ea se deschide prin înțelegere spre cunoașterea existenței în ansamblu.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cela exprimată de Spinoza. În *Etica*, Spinoza considera filozofia drept *iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu*. În accepțiunea acestuia, prin filozofie omul poate cunoaște, intui, poate surprinde esența existenței sale în corelație cu divinitatea. Prin punerea în acord cu creatorul său, prin înțelegerea necesității, omul dobândește libertatea. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și punctul de vedere al lui Blaga este de opoziție. În timp ce la Spinoza granițele între credință și filozofie se pierd prin apropierea între om și Dumnezeu, filozoful român insista pe existența autonomiei indiscutabile a filozofiei.

Varianta 30

Subiectul I – E

A. Platon înțelege prin termenul de *filozofie* un act de cunoaștere prin care omul își poate orienta capacitatea de înțelegere spre esențele lucrurilor; filozofia este *suișul sufletului către locul inteligibilului*.
B. O consecință pe care o are, în viziunea lui Platon, actul filozofării este manifestarea rolului acesteia de *paideia*, de educare, de formare a firii umane.
C. Un exemplu prin care se remarcă deosebirea dintre lumea sensibilă și lumea inteligibilă este acela al ideii de floare, care aparține prin esența sa lumii inteligibile (nenăscute, nepieritoare, netransformabile) și o floare reală pe care o văd, o miros, îi simt catifelarea petalelor, deci care aparține lumii sensibile (născute, pieritoare și transformabile).
D. Corelația dintre termenii *filozofie* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
   - Filozofia este un tip aparte de cunoaștere, deosebită de cunoașterea științifică și de cunoașterea comună.
   - Cunoașterea poate fi abordată ca un capitol special al reflecției filozofice care se conturează în jurul valorilor de adevăr.
   - Filozofia conferă premise de ansamblu pentru cunoașterea științifică, de pildă concepția deterministă asupra lumii.

Subiectul I – F

A. Un temei pe baza căruia o guvernare poate fi considerată legitimă este respectul acordat legilor, regulilor rațional elaborate. Un alt temei care poate fi baza unei guvernări legitime este tradiția, autoritatea dată de obiceiuri, datini, de vechimea mare în timp a instituțiilor.
B. O caracteristică a libertății politice din perspectiva liberalismului este accentul pe care acesta îl pune pe libertate, considerată valoare fundamentală. Prioritatea libertății față de alte valori arată că nimic nu poate justifica renunțarea la libertate sau diminuarea acesteia. O altă caracteristică a liberalismului este respectul acordat legilor, statului de drept. Atribuțiile statului trebuie să se desfășoare numai în cadrul ordinii de drept, în acord cu respectarea legilor.
C. O guvernare își poate pierde legitimitatea dacă relația sa cu cei guvernați este alterată de ideologia politică pe care a adoptat-o. De pildă, la noi în țară guvernarea comunistă a fost considerată ca lipsită de legitimitate atunci când nivelul de trai al populației a scăzut foarte mult, iar drepturile omului erau în mod grav încălcate.
D. Corelația dintre termenii *putere* și *societate civilă* poate viza următoarele idei:
   - Puterea reprezintă un raport de dominație – supunere și poate fi considerată motorul relației politice, iar societatea civilă desemnează gruparea voluntară a indivizilor, care își promovează prin asociații interesele lor comune. Aceștia își asumă astfel conștient și voluntar calitatea lor de cetățeni.
   - Puterea politică se poate afla în relații de opoziție cu societatea civilă, dacă nu este una legitimă.

- Societatea civilă veghează ca drepturile și libertățile cetățenilor să nu fie afectate de exercitarea puterii politice.

Subiectul II – E, F

A. Din perspectivă utilitaristă, moralitatea unei acțiuni poate fi dată de aplicabilitatea acesteia în viața reală. Un fapt este bun dacă este util. În accepțiunea lui J. St. Mill acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să ne promovăm fericirea și incorecte dacă produc opusul acesteia. Aprecierea unei acțiuni ca dezirabilă din punct de vedere moral, posibilă prin evaluarea capacității acesteia de a realiza ceva bun, mai precis manifestarea intenției de a obține ceea ce este bun în sine însuși: binele în sine este țelul spre care este orientat orice comportament cu valoare morală. Această etică este una teleologică.

B. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este aceea a eticii deontologice. Conform acestei orientări, unele acte morale sunt bune prin ele însele, iar nu datorită consecințelor lor. Valoarea morală a unei acțiuni este conferită de caracteristicile ei intrinseci. I. Kant arăta în acest sens că morale pot fi considerate doar acțiunile realizate din datorie. Acțiunile pe care le facem urmărind un scop util sau împlinind o plăcere nu au conținut moral. Prin datorie Kant înțelege acțiunea rațională impusă în mod necesar din respect pentru legea morală. Raportul existent între concepția deontologică și cea teleologică este de contradicție. Moralitatea unei acțiuni apreciată din una dintre perspective nu ar ajunge la același rezultat și din perspectiva cealaltă.

C. Un exemplu de situație care ilustrează concepția evidențiată de Kant despre moralitatea unei fapte poate fi acela al unui bolnav care trebuie să opteze între a urma recomandările medicului, supraviețuind printr-un regim sever de viață, care impune multe restricții sau, dimpotrivă, să trăiască într-un mod necondiționat de prevederile medicale, urmându-și imboldurile bunul plac, dar punându-și astfel viața în pericol. Din punctul de vedere adoptat de Kant, morală ar fi respectarea recomandărilor medicului, chiar dacă aceasta ar însemna o viață petrecută în suferință.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre sursele cunoașterii și ale ignoranței***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin conceptul filozofic de *failibilism* faptul că eroarea nu poate fi exclusă într-un mod definitiv din cunoaștere, există doar grade de corectitudine, iar teoriile științifice sunt aproximative, expuse oricând unor întâmplări semnificative pentru aprecierea valabilității lor. Toate teoriile sunt failibile și criticabile. Prin *test de infirmare* se arată încercarea de a falsifica o teorie, prin confruntarea acesteia cu faptele de experiență. Falsificabilitatea este criteriul prin care se poate determina caracterul științific al unei teorii.
- Popper susține că prin eliminarea erorilor ne apropiem în mod gradat de

adevăr, astfel fiind posibil progresul în cunoaștere.

- Conform textului dat în enunț, „Cum putem spera să detectăm și să eliminăm eroarea?" este întrebarea care ar trebui să înlocuiască vechea preocupare epistemologică privind identificarea unei surse autentice a adevărului: simțurile sau rațiunea.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este aceea a lui R. Descartes. Filozoful raționalist considera că numai rațiunea oferă legitimitate unei opinii, ne asigură privind caracterul necesar și universal al cunoașterii. Ceea ce căutăm nu sunt orice fel de cunoștințe, ci acelea clare și distincte (clar este ceea ce apare ca prezent și evident unui spirit atent, iar distinct este ceea ce poate fi diferențiat de toate celelalte). Eroarea este o privație a unei anume cunoașteri. Aceasta poate fi însă depășită, iar adevărul poate fi pe deplin cunoscut. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Popper este unul de opoziție. În timp ce Descartes considera că eroarea este o privațiune, o lipsă și poate fi eliminată definitiv din cunoaștere, iar subiectul cunoscător poate surprinde adevărul care i se manifestă în toată completitudinea lui, Popper sesizează că eroarea poate fi eliminată doar treptat din cunoaștere, și că nu putem avea certitudinea adevărurilor ultime. Popper susține că trebuie să renunțăm la căutarea adevărurilor certe, atitudinea corectă față de o teorie fiind cea critică.

Varianta 31

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *timp fizic* se înțelege un timp măsurabil, intervalul temporal între două momente marcate distinct. Timpul fizic este abordat de către I. Newton ca *timp absolut* și ca *timp relativ*. Timpul absolut mai este numit și durată, acesta este „absolut, adevărat și matematic [...], după natura sa curge în mod egal, fără nicio legătură cu ceva extern". Timpul relativ, „aparent și comun, este acea măsură sensibilă și externă a oricărei durate determinate prin mișcare", se folosește ca oră, ziuă, lună, an. Prin conceptul de *timp uman* înțelegem timpul așa cum e reflectat în conștiința oamenilor, cum marchează condiția umană,

B. În concepția lui M. Eliade, pentru omul religios timpul sacru este deosebit de durata profană și este caracterizat prin faptul că apare ca un timp circular, reversibil și recuperabil, un prezent mitic reactualizat prin ritualuri religioase. Pentru omul areligios timpul sacru este acel timp pe care el îl înalță de sens, căruia îi acordă semnificații deosebite, cum este cazul cu anii copilăriei, ziua de naștere sau orice alt moment de timp căruia i se atribuie o reală și specială semnificație.

C. O consecință a tezei kantiene referitoare la timp, ca *intuiție pură a priori* a sensibilității, o formă a simțului intern, mai precis o structură a raportului subiectului cu sine și cu lumea ar putea fi înțelegerea „din interior" a relației de succesiune, a faptului că ceva urmează după altceva, pornind

de exemplu de la șirul bătăilor inimii, de la ritmurile ciclului metabolic ș.a.m.d.

D. Corelația dintre termenii *moarte* și *eterna reîntoarcere* poate viza următoarele idei:
- Moartea este o etapă din ciclul eternei reîntoarceri, într-o existență lipsită de sens.
- Devenirea înțeleasă ca „eternul cerc al ființei" nu ne permite să afirmăm că moartea este opusul vieții, ci, așa cum preciza Nietzsche, „ființele vii sunt doar o specie de ființe moarte, și încă una foarte rară".
- Prin trimiteri la eterna reîntoarcere și la moarte, în fapt, ajungem la imaginea unei *lumi dezvrăjite*, a unui univers dezordonat, haotic, contradictoriu.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul filozofic de *failibilism* se înțelege faptul că nu există o cunoaștere definitivă, că teoriile științifice sunt aproximative, că eroarea nu poate fi exclusă decât gradual din activitatea de cunoaștere.

B. În concepția lui Popper despre raportul existent între adevăr și eroare, putem remarca faptul că acesta nu mai este unul de contradicție, ca în epistemologia clasică, în care adevărul era abordat ca adevăr manifest, iar eroarea era considerată o lipsă pe care am putea să o depășim prin înaintarea spre adevărul cert. Raportul este unul de interdependență, adevărul și eroarea coexistă în procesul nesfârșit al cunoașterii. În sfârșit, relația adevăr–eroare este una de inversă proporționalitate, cu cât progresăm spre adevăr, cu atât eroarea se diminuează, iar cum acest demers este unul procesual, singura atitudine pe care trebuie să o avem este cea critică.

C. Ideea potrivit căreia nu există adevăruri pe deplin asigurate poate fi ilustrată prin trimitere la progresul care este remarcat în științe. Ceea ce este considerat ca fiind adevărat la un anume moment al dezvoltării unei științe se poate dovedi fie eronat, fie doar o etapă într-un act de cunoaștere mult mai complex. De pildă, ideea conform căreia Soarele se învârte în jurul Pământului, idee în care oamenii au crezut mult timp, a fost dovedită ulterior ca fiind greșită și apoi a fost abandonată în favoarea ideii că Pământul se învârte în jurul Soarelui.

D. Corelația dintre termenii *eroare* și *certitudine* poate viza următoarele idei:
- Adevărul și eroarea sunt două aspecte ale cunoașterii, considerate în epistemologia clasică drept opuse.
- Pentru a avea o cunoaștere certă este necesară eliminarea erorii și surprinderea adevărului clar și distinct.
- Certitudinea în cunoaștere este de dorit tocmai pentru a ne asigura de evitarea consistentă a erorilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție clasică despre natura umană este cea a lui Aristotel. Conform acestuia, specificul naturii umane este dat de sociabilitatea sa înnăscută. Ast-

fel, Aristotel afirma: „Statul este o instituție naturală și omul este din natură o ființă socială". Spre deosebire de alte ființe gregare, sociabilitatea umană se remarcă printr-o comunicare superioară, conferită de graiul articulat și prin faptul că omul cunoaște distincția între bine și rău, drept și nedrept, deci ține seama de valori.

b. O altă concepție despre natura umană este aceea a lui J. Locke. Conform filozofului englez, în starea naturală, oamenii se bucurau de libertate, egalitate și independență, dar cum un pericol potențial ar fi putut oricând amenința siguranța fiecăruia, oamenii au recurs la un acord de cooperare, prin care urmăreau să evite stările conflictuale și să ducă o viață mai bună, împreună. Raportul existent între perspectiva filozofică a lui Locke și concepția la lui Aristotel este de contradicție. În timp ce Locke nu recunoaște sociabilitatea ca atribut înnăscut al ființei umane, ci arată că oamenii încheie un contract social pentru a obține un plus de siguranță privind existența lor, deci statul este un construct social, Aristotel susținea că sociabilitatea este înnăscută, iar statul este un dat natural.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Locke poate fi acela al unor oameni care constată că în activitatea profesională cooperează foarte bine, obțin întotdeauna rezultatele pe care le așteaptă și, încrezători în avantajele cooperării lor, se hotărăsc să-și facă o firmă împreună. Relațiile din firmă vor fi reglementate de actele pe baza cărora respectiva firmă a fost recunoscută juridic, totodată există premise legale de evitare a potențialelor conflicte.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Etica nicomahică***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Aristotel arăta că fericirea este *scopul desăvârșit*, scopul urmărit întotdeauna pentru sine și niciodată pentru altceva. Spre deosebire de acesta, onoarea, plăcerea, inteligența și orice altă virtute sunt de dorit atât pentru sine, cât și pentru fericire. Prin *activitate a părții celei mai elevate*, Aristotel înțelege o activitate serioasă, superioară activităților vesele și amuzante, care, în cazul omului ca ființă rațională se referă la activitatea de cunoaștere.
- Teza lui Aristotel referitoare la raportul existent între fericire și rațiune este aceea că eudemonia omului este dată de exercitarea corectă a facultății lui de a raționa, deci fericirea este posibilă prin apel la rațiune.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„viața fericită este, se pare, cea conformă cu virtutea"—, iar prin virtute se înțelege acordul între scopul acțiunii unui lucru și esența acestuia. De pildă, virtutea toporului este aceea de a tăia, virtutea omului este activitatea de cunoaștere.
- O altă perspectivă etică este cea hedonistă, exprimată prin intermediul ideilor lui Epicur. Conform gânditorului grec, fericirea este posibilă ca stare de plăcere. Prin *plăcere* Epicur înțelege „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet". Cum plăcerea este primul dintre bunurile înnăscute, putem

fi fericiți cultivând plăcerea și evitând durerea. Nu însă orice fel de plăcere. Epicur face diferența între plăceri, arătând că uneori renunțăm la multe dintre plăceri dacă din acestea rezultă neplăceri mai mari. El recomandă să ducem o viață plăcută, cumsecade și dreaptă. Raportul existent între perspectiva filozofică a lui Epicur și punctul de vedere al lui Aristotel este de contrarietate, întrucât, deși sunt etici teleologice, în care valoarea morală a unui act constă în capacitatea sa de a crea ceva bun sau rău, la Epicur fericirea apare ca o stare, cea de plăcere, iar la Aristotel fericirea este posibilă ca activitate: activitatea de cunoaștere conformă cu virtutea.

Varianta 32

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *libertate individuală* sau personală Hayek înțelege acea sferă a deciziei neconstrânse referitoare la viața privată, în care nimeni nu se amestecă în mod arbitrar.
B. Un argument împotriva creșterii puterii coercitive a statului ar fi acela conform căruia este afectată libertatea individuală. Cu cât puterea statului este mai mare, cu atât este posibil ca sfera de libertate individuală să se diminueze. Așa cum arăta K. Popper, oricum statul are cea mai mare putere, mai mare decât a oricărui cetățean sau a oricărei grupări din societate. Popper subliniază necesitatea ca puterile statului să nu crească peste măsură; în acest sens recomandă „briciul liberal".
C. O consecință a nerespectării de către guvernanți a libertăților de bază ale cetățenilor asupra modului în care este evaluată, de către J. S. Mill, dreptatea în statul respectiv este aceea că, prin încălcarea libertății oamenilor, statul în cauză poate fi considerat nedrept.
D. Corelația dintre termenii *democrație* și *coerciție necesară* poate viza următoarele idei:
   - Democrația este un cadru în care cetățenii își desfășoară activitățile, în condiții de siguranță, dar respectând legile în vigoare, adică acceptând prin liberul lor consimțământ coerciția necesară ordinii sociale.
   - Un regim democratic nu poate coexista cu un regim politic care nu își exercită în mod legal coerciția necesară pentru menținerea stabilității sociale.
   - Coerciția necesară într-un stat nu este întotdeauna și suficientă pentru ca acel stat să fie unul al odinii de drept.

Subiectul I – F

A. Prin conceptului de *democrație* se înțelege acea formă de regim politic în care cetățenii au un larg acces la puterea politică și acceptă regula după care voința majorității se impune în hotărârile luate privind interesele comune.
B. O consecință a lipsei de legitimitate a unei guvernări asupra modului în

care sunt respectate drepturile negative ale cetățenilor poate fi încălcarea unora dintre acestea. Drepturile negative sunt acele drepturi care se realizează atunci când statul le garantează cetățenilor libertatea individuală, dar nu se amestecă în viața lor. Dacă guvernarea nu este legitimă probabilitatea ca ea să recurgă la hotărâri arbitrare este mai mare decât în cazul în care ar fi fost legitimă, deci recunoscută ca dezirabilă de către cei conduși.

C. Lipsa de legitimitate a unei guvernări poate fi validată prin instituția democratică a votului liber exprimat al cetățenilor, prin faptul că aceștia pot arăta printr-un referendum că puterea în cauză nu mai este acceptată de către cei conduși.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *democrație* poate viza următoarele idei:
- Democrația este un cadru de manifestare liberă a cetățenilor, cu condiția ca aceștia să respecte legile.
- Libertatea nu este posibilă sub un guvernământ despotic, aceasta este realizabilă doar în forme democratice de conducere politică.
- Democrația și despotismul sunt două regimuri politice antagonice prin modul în care se raportează la libertatea celor guvernați.

Subiectul II – E, F

a. În anumite perspective filozofice, privind temeiul dreptății, se consideră că acesta poate fi natura umană. În acest sens, se conturează două mari puncte de vedere. Unul dintre acestea susține că natura umană este nedreaptă și ca atare oamenii comit nedreptăți ori de câte ori au ocazia. Dacă totuși ceea ce domină în societate nu este nedreptatea, ci dreptatea, acest fapt se datorează fricii de pedeapsă, mai precis respectului acordat legilor. Deci, natura umană nu poate fi considerată un criteriu real al dreptății, ci numai legile, convențiile umane pot reprezenta un astfel de temei. Aceasta este perspectiva sofistă pe care o regăsim prezentată în dialogurile lui Platon *Republica* și *Gorgias*, prin intermediul personajelor Glaucon și Kalikles. Din perspectivă sofistă, specificul naturii umane este dat de lăcomie, necinste, poftă de putere.

b. Un alt punct de vedere asupra naturii umane o reprezintă pe aceasta ca fiind bună și capabilă de dreptate în mod natural. Această poziție filozofică este susținută de către J. J. Rousseau și I. Kant. Natura umană este un autentic temei al dreptății, din moment ce oamenii sunt ființe sensibile, înzestrate cu conștiință, arată Rousseau. Prin conștiință Rousseau denumește acel principiu înnăscut de dreptate și virtute pe baza căruia judecăm faptele noastre și pe cele ale semenilor. Principiul dreptății îl constituie iubirea de sine. În opinia lui Kant, natura umană este caracterizată de raționalitate, care îi permite să dea curs acțiunilor din datorie, singurele cu un conținut moral cert. Datoria semnifică acțiunea rațională, realizată în mod necesar ca respect pentru legea morală. Raportul existent între tezele filozofilor care susțin că natura umană este dreaptă și cei care susțin că natura umană este nedreaptă este de contradicție.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția evidențiată la punctul B

poate fi acela al unui om care înfăptuiește un act de binefacere. Din perspectiva lui Rousseau, se poate sublinia că acest act de bunăvoință este datorat sensibilității, raportării empatice la semeni. De pe poziții kantiene, actul de binefacere ar fi apreciat drept moral, dacă cel care îl realizează nu urmărește atingerea unui scop și nici nu împlinește astfel vreo plăcere. Singura motivație morală a acelui act de binefacere este dată doar de respectul față de norma morală.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Kant, cunoștință a priori înseamnă o cunoștință care are loc independent de orice experiență. Prin cunoștință a posteriori Kant înțelegea o cunoștință provenită din experiență.
- Propozițiile sintetice a priori permit înaintarea în cunoaștere prin sinteza unor noi cunoștințe, iar acest lucru are loc într-un mod necesar. Aceste propoziții sunt necesar adevărate.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„necesitatea și universalitatea strictă sunt criterii sigure ale unei cunoștințe a priori"—, acestea nu pot fi întemeiate pe experiență. Cel mult, precizează Kant, experiența ne permite o universalitate empirică, care este rezultatul unei înălțări arbitrare a valabilității, de la ceea ce este valabil în anumite cazuri, la ceea ce este valabil în toate cazurile.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea exprimată de R. Descartes. Conform gânditorului raționalist, singura care poate oferi legitimitate unei opinii este rațiunea. Ceea ce urmărim prin cunoaștere este adevărul cert, cel pe care nu-l poate invalida nicio formă de îndoială. Pentru aceasta, Descartes pune sub semnul îndoielii cunoștințele noastre: mă îndoiesc de toate, doar de faptul de a mă îndoi nu mă îndoiesc. Dar acest fapt este un mod de a gândi, iar aceasta este mărturia clară a existenței mele, susține Descartes. Astfel cunoașterea este fundamentată în mod temeinic. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Kant este de concordanță. Cei doi gânditori își exprimă încrederea în cunoașterea caracterizată de necesitate și universalitate.

Varianta 33

Subiectul I – E

A. Prin conceptului de *determinism divin* se înțelege acea formă de determinare care consideră divinitatea drept cauză primă a tot ceea ce există.
B. Determinismul natural se referă la concepția după care tot ceea ce are loc se datorează unor lanțuri cauzale, în care efectul urmează cu necesitate cauzei.

O caracteristică a acestuia poate fi dată de accepțiunea mecanicistă care i se asociază după anumite puncte de vedere sub influența fizicii lui Newton. O altă caracteristică poate fi dedusă prin recunoașterea în aproape tot ceea ce există a unui model de funcționare de tip ceasornic, fenomenele naturii fiind ordonate, regulate și previzibile. Pe baza cunoașterii stării de fapt actuale și a legilor care o guvernează, se poate anticipa care va fi starea sa viitoare. În acest sens, gânditorul francez P. S. Laplace preciza: „Trebuie să considerăm starea prezentă a universului ca efectul stării sale anterioare și drept cauză a stării care va urma".

C. O consecință a adoptării tezei lui Leibniz despre armonia prestabilită îl va determina pe cel care face o alegere importantă în planul profesional să considere că prin opțiunea sa se înscrie în ordinea universală, deși a putut alege la nivel de detaliu cum se realizează aceasta. Omul poate fi considerat liber numai în interiorul unor categorii de acțiune, privind faptele sale particulare, dar la nivel amplu, al universului în ansamblu, acesta nu poate să tulbure ordinea dată de divinitate.

D. Corelația dintre termenii *armonie prestabilită* și *libertate* poate viza următoarele idei:

- Armonia este prestabilită de către divinitate, ordinea universală nu poate fi tulburată prin acțiunile umane.
- Oamenii se cred liberi pentru că hotărăsc la nivelul faptelor de fiecare zi.
- Armonia prestabilită poate fi un cadru al libertății umane, dacă oamenii sunt în acord prin faptele lor cu divinitatea.

Subiectul I – F

A. Tipul de etică potrivit căruia valoarea morală a unei acțiuni constă în respectarea legilor universale este etica deontologică.

B. O consecință a aplicării tipului de etică deontologică în relațiile dintre prieteni poate fi ținerea promisiunilor făcute, indiferent de circumstanțele în care se pot realiza. Chiar dacă în planul consecințelor, respectarea unei promisiuni aduce urmări nedorite, conform eticii deontologice, aceasta este dezirabilă. O acțiune poate fi apreciată din punct de vedere moral prin trimitere la determinațiile ei intrinseci.

C. Un adept al eticii teleologice evaluează moralitatea unei acțiuni prin prisma consecințelor sale, prin modul în care țelul, adică binele, poate fi atins. Orice comportament cu valoare morală este orientat spre realizarea binelui în sine. De exemplu, dacă sănătatea este considerată un bine în sine, atunci a ne hrăni după o dietă variată este moral în măsura în care astfel ne păstrăm sănătatea. Analog, este imoral să devenim consumatori de „substanțe" (alcool, cofeină, droguri, energizante etc.), care ne-ar pune în pericol sănătatea.

D. Corelația dintre termenii *fericire* și *plăcere* poate viza următoarele idei:

- Fericirea poate fi înțeleasă ca plăcere, dacă în cazul omului este vorba de plăcerile superioare, cele ale spiritului.
- Fericirea este de dorit ca scop în sine, iar acțiunile noastre sunt corecte

în măsura în care ne permit să atingem acest deziderat.
- Plăcerea poate însemna plăcere în repaus, constând în absența durerii (de pildă când unui om nu îi este sete), sau plăcere în mișcare, care constă în acțiunea unei stări plăcute (de pildă când un om însetat își potolește setea). Atât plăcerea în repaus, cât și cea în mișcare pot conduce la fericire.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre adevăr și eroare este aceea susținută de R. Descartes, care ilustrează concepția raționalistă a epistemologiei clasice. Adevărul căutat este cel al cunoștințelor clare și distincte, iar eroarea este considerată o privațiune, o lipsă. Eroarea se poate datora faptului că voința noastră dorește să cunoaștem mai mult decât intelectul este capabil.

b. O altă concepție filozofică despre adevăr și eroare este aceea a lui K. Popper. În opinia acestuia, adevărul nu poate fi cunoscut într-un mod definitiv, iar eroarea nu poate fi decât gradual eliminată din cunoaștere. Adevărul și eroarea se regăsesc în procesul nesfârșit al cunoașterii în strânsă interdependență. Atitudinea pe care trebuie să o avem permanent este una critică. Numai astfel putem să eliminăm greșelile din teoriile noastre. Raportul existent între perspectiva susținută de Popper și concepția lui Descartes este de opoziție. În timp ce Descartes considera drept o întrebare relevantă pentru posibilitatea de a înainta în cunoaștere întrebarea referitore la sursa reală din care provine adevărul: simțurile sau rațiunea, concluzionând că, în mod evident, numai rațiunea este aceea care poate oferi o întemeiere consistentă unei opinii, Popper observă ca întrebarea adecvată pe care trebuie să ne-o punem este: „Cum putem spera să detectăm și să eliminăm eroarea?"

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția evidențiată de Popper este dată de raportul întrebare – răspuns: un răspuns deschide mai departe noi întrebări. Atunci când este găsit un remediu pentru ameliorarea unei stări de boală, se caută în continuare vaccinul care să o prevină și, mai departe, antidotul care să o elimine.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Lecția acestui secol***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Popper înțelege prin *domnie a rațiunii* capacitatea de a evalua critic pozițiile asumate de către ceilalți, dar și o raportare critică privind propria poziție. Prin *societate deschisă* Popper se referă la calitatea unei societăți de a răspunde provocărilor pe care noul le aduce, de a fi pregătită să înfrunte schimbările care oricum sunt inevitabile, astfel încât să fie mereu în pas cu rigorile pe care progresul de ansamblu le impune.
- Rolul democrației, ca formă de guvernământ care permite un anume control democratic, exercitat prin alegeri generale și prin instituții democratice, apreciate drept cele mai puțin periculoase din câte cunoaștem, este acela

de a împiedica privarea de libertate și a nu permite nici o altă formă de guvernare decât statul de drept.

- După cum reiese și din textul dat în enunț — „Democrațiile nu sunt decât forme de suveranitate populară, ci, în primul rând, instituții prevăzute să ne apere împotriva dictaturii" — Popper subinia că într-o democrație o formă de guvernare poate fi schimbată cu alta, dar într-o despoție acest lucru nu este posibil deoarece niciodată despotul nu va ceda puterea politică de bunăvoie.
- O altă concepție filozofică despre democrație este aceea exprimată încă din Antichitate de către filozoful grec Aristotel, în lucrarea *Politica*. Acesta arăta că democrația este una dintre cele șase tipuri de regim politic (monarhia, aristocrația, politeia, tirania, oligarhia, democrația). În accepțiunea lui Aristotel, democrația este o formă de conducere coruptă, deoarece poporul este tentat să-și urmeze doar scopurile egoiste, pe termen scurt. Astfel se va produce dezordine socială. Forma bună de guvernare după Aristotel este *politeia*, în care guvernarea celor mulți se face în interes public, dar pe termen lung. Raportul existent între concepția lui Aristotel și cea a lui Popper este de opoziție. În timp ce Aristotel propunea o altă formă de guvernare — *politeia* — Popper arată că democrația este o formă de guvernare dezirabilă, deoarece prin acesta statul își poate dovedi pe deplin necesitatea.

Varianta 34

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *ontologie* (din gr. *ontos* — „ființă" și *logos* —„discurs") se înțelege studiul esenței ființei, studiul temeiului ordinii lucrurilor, după expresia lui Aristotel „știința care studiază ființa ca ființă", spre deosebire de științele particulare, care „decupează anumite părți ale ființei". *Metafizica* (din gr. *meta* — „dincolo de", „după" și *physike* — „fizică", „natură") semnifică studiul realităților aflate „dincolo de realitățile fizice, materiale" (cum ar fi sufletul, ideile la Platon, Dumnezeu). Înțeleasă ca o cercetare a *ființei* lucrurilor, metafizica este sinonimă cu „știința ființei ca ființă sau cu ontologia" (Aristotel).

B. În accepțiunea lui Platon, o caracteristică a teoriei Ideilor este conferită de calitatea acestora de esențe eterne, neschimbătoare, permanent identice cu ele însele. Acestea sunt realități în sine, adică există în mod obiectiv. Prin intermediul Ideilor este posibilă cunoașterea autentică.

C. O consecință a aplicării tezei lui Platon despre caracterul absolut al valorilor asupra conduitei morale ar putea rezulta din aceea că o conduită sau alta se întemeiază pe anumite sisteme de referință date de valori. De pildă, dacă *Ideea de Dreptate* nu este diminuată în niciun fel prin aceea că în realitatea concretă există și fapte nedrepte, atunci această idee rămâne, în sine, un reper absolut pentru comportamentele oamenilor.

D. Corelația dintre termenii *Idei* și *copii imperfecte* poate viza următoarele idei:

- Ideile sunt nenăscute, nepieritoare, netransformabile, iar lumea sensibilă

este o copie imperfectă, pieritoare, transformabilă a acestora.

- Un exemplu care ilustrează modul în care lumea ideilor fundamentează lumea simțurilor ar putea fi dat prin referire la lucrurile frumoase, care sunt copii imperfecte ale unui model, ideal, perfect a Ideii de frumos. Așa se face că, de pildă, Ideea de frumos este permanentă, în pofida faptului că o floare este o vreme frumoasă, apoi se ofilește și chiar piere.
- Omul deosebește un lucru ca fiind frumos, tocmai pentru că sufletul său recunoaște în copiile imperfecte, din realitatea imediată, modelul lor ideal, *Ideea de Frumos*, la care sufletul a avut acces înainte de combinarea cu acest corp.

Subiectul I – F

A. O formă a egalității în viața socială este egalitatea juridică, adică egalitatea oamenilor în fața legilor. O altă formă de egalitate este egalitatea politică, privind drepturile și libertățile de ordin politic, cum sunt dreptul egal de a alege și a fi ales, dreptul egal de exprimare al opiniilor, de participare politică, de asociere etc.

B. Cea mai importantă formă de egalitate este egalitatea juridică, deoarece aceasta face posibile alte forme de egalitate. Egalitatea în fața legii presupune că toți oamenii trebuie să fie tratați egal prin sistemul de justiție, în virtutea faptului că legea se aplică echidistant tuturor. Această formă de egalitate arată că nimeni nu trebuie să se plaseze deasupra legilor, să se facă obiectul unei excepții privind aplicarea corectă a legii. Legea trebuie să-i trateze la fel pe toți cetățenii, indiferent de poziția lor socială, de avere, de originea etnică, indiferent de vârstă, gen sau orientare sexuală etc. Legea este una și aceeași pentru toți oamenii.

C. O consecință a etatismului, adică a doctrinei politice prin care se promovează intervenția statului în viața economică și socială, ar putea însemna neglijarea drepturilor și libertăților individuale, subordonarea acestora Binelui general. Astfel, libertatea de decizie a unui cetățean poate fi grav diminuată, în măsura în care acesta trebuie să se integreze social și, ca atare, să respecte prevederile date de autoritatea statului în scopul bunului mers al societății. De pildă, cetățenii țării noastre, care au trăit sub regimul etatist de tip comunist, își exprimau formal dreptul de a alege reprezentanți pentru guvernarea politică, dar această libertate nu era una autentică, pentru că nu existau mai multe partide politice, ci doar unul singur: partidul comunist. Statul comunist deținea pârghiile prin care să-i determine pe oameni să acționeze în conformitate cu modul în care era înțeles ca fiind posibil Binele general.

D. Corelația dintre termenii *liberalism* și *egalitate de șanse* poate viza următoarele idei:

- În doctrina politică a liberalismului, care are drept caracteristici limitarea puterii statului, acceptarea pluralității la nivel politic, deschiderea către toleranță și democrație, egalitatea în fața legii este prioritară față de orice altă formă de egalitate.

- Egalitatea șanselor nu rezultă numai din egalitatea drepturilor juridice și politice; acestea sunt doar premise necesare, dar nu și suficiente pentru acordarea unor șanse obiective reale pentru toți.
- Egalitatea de șanse este un mod prin care șansele obiective, oferite de autoritățile statului, sunt astfel acordate încât să permită ca fiecare să poată valorifica în mod adecvat capacitățile de care dispune.
- Egalitatea de șanse poate însemna, pentru oamenii care dispun de șanse subiective mici, necesitatea unui tratament diferențiat, prin care să fie maximizate șansele lor de participare socială, de integrare în comunitate și de valorificare a potențialului de care dispun.

Subiectul II – E, F

a. O concepție importantă privind libertatea este aceea a lui F. A. Hayek, care, în lucrarea *Drumul către servitute*, arăta că adevărata libertate individuală este posibilă doar într-un stat aflat sub Domnia Legii. Specificul libertății din perspectiva concepției liberalismului promovat de Hayek este dată de corelația acesteia cu dreptatea procedurală. Libertatea este posibilă doar într-un cadru dat de legile care îngrădesc acțiunile guvernământului, reguli care au o mare stabilitate și care spun cu anticipație cetățenilor cum va acționa autoritatea în situații tipice. Cunoscând și respectând legile, indivizii pot fi liberi să-și urmărească scopurile individuale.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este aceea a lui I. Berlin, exprimată în lucrarea *Două concepte de libertate*. Berlin distinge între libertatea pozitivă și libertatea negativă. Libertatea negativă constă în absența constrângerilor arbitrare (impuse de autoritățile publice sau de alți oameni), restrângerea intervenției statului în sfera libertății individuale. Libertatea pozitivă constă în realizarea acelor condiții necesare care permit indivizilor să-și atingă scopurile particulare, bazându-se pe sprijinul general al instituțiilor publice. Acestea pun la dispoziția cetățenilor pârghiile necesare, creează oportunitățile prin care oamenii își pot dezvolta capacitățile și pot beneficia de respectul drepturilor lor nu doar teoretic, ci în planul concret al dezvoltării capabilităților lor. Cele două forme de libertate se condiționează reciproc. În unele cazuri, libertatea negativă nu este suficientă pentru ca oamenii să fie cu adevărat liberi. De pildă, cei care nu reușesc prin efort propriu să-și asigure cele necesare unui trai decent, ar trebui să fie susținuți prin efort public. „Libertatea individuală nu este o necesitate primară pentru orice om", precizează Berlin, dacă necesitățile primare ale acestuia nu sunt asigurate. Cei nehrăniți, slăbiți de boală, în zdrențe, ori analfabeți vor fi interesați, în primul rând, să depășească starea modestă în care se află. Raportul existent între perspectiva lui Berlin și concepția lui Hayek este de concordanță. Cele două poziții filozofice pledează în favoarea libertății individuale și analizează în ce condiții este posibilă aceasta, ținând cont de raportul individ–societate.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui I. Berlin poate fi acela al unui tânăr care a beneficiat de oportunitățile oferite de sistemul de educație, organizat

de către autoritățile publice, valorificând, pe baza libertății pozitive, șansa de a urma cursurile învățământului de stat, și, în strânsă legătură cu libertatea negativă, a ales ce școală anume va urma, ce tip specific de pregătire teoretică sau profesională îi este potrivită etc.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin judecată analitică Kant înțelege o judecată explicativă în care predicatul explicitează o notă a subiectului. Prin judecată sintetică este vizată judecata extensivă, prin care subiectul adaugă o notă nouă subiectului, ceea ce determină o sporire a cunoașterii.
- În concepția lui Kant, cunoașterea autentică se realizează prin judecățile sintetice a priori. Din faptul de a fi sintetică, judecata respectivă sporește cunoașterea, pentru că prin predicat este adusă o notă nouă subiectului, notă care nu era cuprinsă în acesta, iar din faptul de a fi a priori ne asigură că înaintarea are loc într-un mod necesar.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, judecățile „sunt fie explicative, adică nu adaugă nimic la conținutul cunoașterii, fie extensive, cu alte cuvinte, sporesc cunoașterea noastră", iar Kant își pune întrebarea cum să se desfășoare această cunoaștere astfel încânt avansarea spre adevăr să fie sigură.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea de factură empiristă. În concepția filozofilor empiriști (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume), întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în experiență. La naștere, ne arată J. Locke, mintea noastră este asemenea unei coli albe de hârtie, a unei table nescrise, pe care nu se află nicio informație. Prin afectare din partea lumii sensibile, pe calea senzației, iar mai apoi a reflecției, vor fi înscrise diferite idei despre lume. Filozofii empiriștii resping existența ideilor înnăscute despre care raționaliștii considerau că reprezintă adevăruri indiscutabile, clare și distincte. Raportul existent între perspectiva empiristă și punctul de vedere al lui Kant este de opoziție. Empiriștii nu ar accepta adevărurile sintetice a priori. La o cercetare mai atentă, acestea se dovedesc a fi adevăruri analitice (dar, astfel, nu sunt adevăruri despre lumea reală, ci sunt adevăruri stabilite la nivelul conceptelor), fie sunt adevăruri a posteriori. Deci empiriștii consideră că adevărurile sunt fie sintetice a posteriori, fie analitice a priori.

Varianta 35

Subiectul I – E

A. În filozofie, prin conceptul de *raționalism* se înțelege curentul care consideră că rațiunea este temeiul unei cunoașteri autentice, fiind singura sursă a cunoașterii care conferă adevărurilor garanția dată de necesitate și

universalitate. Filozofii raționaliști (R. Descartes, B. Spinoza, G. W. Leibniz) apreciau cunoașterea provenită prin simțuri ca fiind înșelătoare și susțineau că numai rațiunea oferă legitimitate unei opinii. *Empirismul* numește curentul filozofic care apreciază că fundamentul cunoașterii despre lume se află în experiența sensibilă. Filozofii empiriști (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume) au conferit un rol deosebit simțurilor în activitatea de cunoaștere, au considerat că acestea reprezintă sursa corectă a adevărului.

B. În concepția lui J. Locke, sunt identificate două surse ale cunoașterii: senzația și reflecția. Prin senzație, datorată interacțiunii dintre simțurile noastre și obiectele lumii sensibile, se formează în mintea noastră anumite percepții. Așa ajungem să avem idei despre culori (galben, alb etc.), despre gusturi (amar, dulce etc.). Un al doilea izvor al ideilor este reflecția, prin care, datorită proceselor lăuntrice ale minții, ajungem la idei privind percepția, gândirea (îndoiala, raționamentul), credința ș.a.

C. Un exemplu de judecată sintetică a posteriori este cel dat de I. Kant: „7+5 =12". Ca să ajungem la suma 12 nu am procedat analitic, pentru că oricât am analiza pe 5 sau pe 7 nu reiese mai mult decât particularitatea în sine a fiecărui număr, ci am unit, pe baza intuiției temporale, legate de ideea de succesiune, numărul 5 cu numărul 7. Mai mult, acest fapt este unul necesar, nu poate fi altfel, ceea ce este fundamentat pe calitatea sa de a fi a priori.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *idei clare și distincte* poate viza următoarele idei:

- În concepția raționalistă, adevărul căutat este cel clar și distinct. Acesta este deosebit de adevărul clar, dar confuz și de adevărurile obscure.
- În accepțiunea lui Leibniz, noțiunea obscură semnifică o noțiune care nu ne permite să recunoaștem obiectul pe care îl reprezintă. Un exemplu de noțiune obscură poate fi un loc dintr-o stațiune, unde am petrecut o vacanță în copilărie, despre care părinții mi-au povestit, dar de care eu nu-mi aduc aminte.
- În timp ce noțiunile clare și confuze nu ne permit o cunoaștere adecvată, pentru că, deși recunoaștem obiectul pe care îl reprezintă, nu putem enumera separat particularitățile care îl caracterizează, noțiunile clare și distincte ne conferă o bună cunoaștere, pentru că identificăm lucrul pe care îl reprezintă și putem să delimităm caracteristicile acestuia astfel încât să-l deosebim de lucrurile asemănătoare.
- O noțiune clară, dar confuză este mirosul plăcut, despre care știu că este un parfum, dar nu știu ce marcă anume este. O noțiune clară și distinctă este aceea a sumei a două numere naturale. Ideile clare și distincte sunt toate adevărate.

Subiectul I – F

A. Ca probleme ale eticii aplicate pot fi menționate: eutanasia, eugenia, clonarea umană. Pe lângă cazul chirurgiei plastice și reparatorii (care apropie subiectul care apelează la bisturiul unui astfel de specialist de idealul social, sau, mai rar, doar de idealul personal al frumuseții perfecte), alte

situații care pun adevărate probleme etice sunt de actualitate: sexul în afara căsătoriei, controlul nașterilor, contracepția, atitudinea față de avort, eutanasia, adopția de către persoana/persoanele cu orientare homosexuală, dar și multitudinea de noi tehnologii reproductive care fac posibilă concepererea copilului în afara procesului „firesc" de procreație — fertilizarea *in vitro*, transferul de embrion, surogatul/substituția de maternitate, însămânțarea artificială.

B. Etica aplicată are în atenție probleme morale controversate asupra cărora reflecția teoretică nu poate preciza soluții ferme. Etica aplicată este o ramură a eticii care vizează analiza moralității unor probleme concrete de viață, a unor dileme morale.

C. O posibilă justificare morală a eutanasiei este încetarea suferinței. Când un pacient se află în stadiul terminal al unei boli, care îi provoacă o mare suferință, poate alege de bunăvoie să renunțe la viață pentru a curma suferința.

D. Corelația dintre termenii *moralitate a unei acțiuni* și *drept la viață* poate viza următoarele idei:

- Dreptul moral la viață este un drept fundamental al omului, un drept inalienabil.
- Orice acțiune trebuie să țină cont de dreptul moral la viață al persoanelor pentru a fi o acțiune morală.
- O acțiune prin care dreptul la viață al unei persoane este respectat în detrimentul dreptului la viață al altei persoane nu poate fi considerată morală.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate este aceea a lui J. St. Mill, care își intitula eseul pe această temă chiar *Despre libertate*. Specificul libertății din perspectiva lui Mill este înțelegerea libertății ca libertate individuală. Mill arată că intervenția în sfera de libertate individuală a unei autorități publice este justificată doar privind prevenirea lezării altora, diminuarea violenței. Privind propriul bine, fiecare trebuie lăsat să acționeze după cum crede de cuviință, cu condiția să respecte regulile comune de coexistență.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea exprimată de Fr. Hayek, după care libertatea este posibilă într-un cadru legal stabil, în care reglile care conferă ordinea socială vizează situații tipice, iar nu unele particulare și sunt cunoscute în prealabil de către membrii comunității. Libertatea individuală este posibilă într-o țară aflată sub Domnia Legii, în care acțiunile oamenilor respectă supremația dreptului. Raportul existent între perspectiva lui Hayek și punctul de vedere al lui Mill este unul de concordanță, stabilit prin susținerea libertății individuale. Aceasta presupune existența unei sfere de decizie personale asupra căreia nu se exercită coerciția arbitrară a celorlalți.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Hayek despre libertate poate fi acela al unui tânăr care intenționează să-și deschidă o firmă. El se poate informa care sunt legile ce reglementează domeniul său de interes și poate concretiza inițiativa pe care o are privind afacerea sa. Regulile

formale cărora li se aliniază acțiunile sale nu-i îngrădesc libera inițiativă, ba chiar, mai mult, creează cadrul în care aceasta să se afirme. Ca atare, într-un cadru procedural stabil, libertatea individuală este posibilă.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Kant, *cunoștință a priori* înseamnă o cunoștință care are loc independent de orice experiență. Prin *cunoștință a posteriori* Kant înțelegea o cunoștință provenită din experiență.
- Propozițiile sintetice a priori permit înaintarea în cunoaștere prin sinteza unor noi cunoștințe, iar acest lucru are loc într-un mod necesar. Aceste propoziții sunt necesar adevărate.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„dacă orice cunoaștere a noastră începe cu experiența, aceasta nu înseamnă totuși că ea provine întreagă din experiență"—, deci, deși este recunoscut aportul experienței în cunoaștere, totuși rolul acesteia este considerat limitat, întrucât doar cunoașterea rațională conferă adevărului universalitate și necesitate.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea a lui B. Blanshard, după care valoarea de adevăr a unei judecăți poate fi probată prin coerență, care este considerată criteriul adevărului. Conform teoriei adevărului-coerență, adevărul unei opinii este dat de acceptarea acesteia într-un sistem de cunoștințe considerat adevărat, între noua opinie și ideile sistemului existând un raport de implicație logică. Blanshard menționează că înțelesul adevărului, definirea acestuia poate fi realizată prin apel la corespondență, care permite stabilirea adevărului unei opinii prin confruntarea sa cu realitatea la care se referă. Raportul existent între perspectiva lui Blanshard asupra cunoașterii și punctul de vedere susținut de Kant este de concordanță, deoarece Kant consideră că, pentru realizarea unei bune cunoașteri, este necesar apelul atât la simțuri, cât și la rațiune, rolul acesteia fiind determinant. În mod analog, Blanshard apreciază rolul corespondenței, deci al trimiterilor la realitatea nemijlocită, așa cum sugerează și cunoașterea de tip empiric, dar, totodată, coerența este considerată singurul criteriu pe baza căruia putem deosebi adevărul de fals, acest demers fiind unul de factură rațională, de asemenea rolul rațiunii fiind determinant pentru cunoaștere.

Varianta 36

Subiectul I – E

A. Toma d'Aquino înțelege prin *liber arbitru* capacitatea de a alege între bine și rău, un dar de la Dumnezeu, pentru că altfel „sfaturile, îndemnurile, poruncile, interzicerile, răsplata și pedeapsa ar fi în van".

formale cărora li se aliniază acțiunile sale nu-i îngrădesc libera inițiativă, ba chiar, mai mult, creează cadrul în care aceasta să se afirme. Ca atare, într-un cadru procedural stabil, libertatea individuală este posibilă.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Kant, *cunoștință a priori* înseamnă o cunoștință care are loc independent de orice experiență. Prin *cunoștință a posteriori* Kant înțelegea o cunoștință provenită din experiență.
- Propozițiile sintetice a priori permit înaintarea în cunoaștere prin sinteza unor noi cunoștințe, iar acest lucru are loc într-un mod necesar. Aceste propoziții sunt necesar adevărate.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„dacă orice cunoaștere a noastră începe cu experiența, aceasta nu înseamnă totuși că ea provine întreagă din experiență"—, deci, deși este recunoscut aportul experienței în cunoaștere, totuși rolul acesteia este considerat limitat, întrucât doar cunoașterea rațională conferă adevărului universalitate și necesitate.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea a lui B. Blanshard, după care valoarea de adevăr a unei judecăți poate fi probată prin coerență, care este considerată criteriul adevărului. Conform teoriei adevărului-coerență, adevărul unei opinii este dat de acceptarea acesteia într-un sistem de cunoștințe considerat adevărat, între noua opinie și ideile sistemului existând un raport de implicație logică. Blanshard menționează că înțelesul adevărului, definirea acestuia poate fi realizată prin apel la corespondență, care permite stabilirea adevărului unei opinii prin confruntarea sa cu realitatea la care se referă. Raportul existent între perspectiva lui Blanshard asupra cunoașterii și punctul de vedere susținut de Kant este de concordanță, deoarece Kant consideră că, pentru realizarea unei bune cunoașteri, este necesar apelul atât la simțuri, cât și la rațiune, rolul acesteia fiind determinant. În mod analog, Blanshard apreciază rolul corespondenței, deci al trimiterilor la realitatea nemijlocită, așa cum sugerează și cunoașterea de tip empiric, dar, totodată, coerența este considerată singurul criteriu pe baza căruia putem deosebi adevărul de fals, acest demers fiind unul de factură rațională, de asemenea rolul rațiunii fiind determinant pentru cunoaștere.

Varianta 36

Subiectul I – E

A. Toma d'Aquino înțelege prin *liber-arbitru* capacitatea de a alege între bine și rău, un dar de la Dumnezeu, pentru că altfel „sfaturile, îndemnurile, poruncile, interzicerile, răsplata și pedeapsa ar fi în van".

B. O consecință a neacceptării tezei lui Toma d'Aquino, potrivit căreia *omul este înzestrat cu liber-arbitru*, ar putea fi negarea existenței divinității și posibertatea umană poate fi înțeleasă în afara unui raport cu divinitatea. tularea libertății absolute, independent de orice condiționare religioasă. Li-

C. Un elev își poate exercita liberul-arbitru alegând, de pildă, să practice un anume sport și își poate manifesta responsabilitatea pentru opțiunea sa prin modul în care își organizează orarul zilnic, astfel încât să-și îndeplinească obligațiile școlare, chiar dacă își consacră o parte din zi antrenamentelor sportive.

D. Corelația dintre termenii *liber-arbitru* și *voință constrânsă* poate viza următoarele idei:
   - Liberul-arbitru presupune exercitarea voinței de putere asupra celorlalți, a căror voință ar putea fi constrânsă să se supună.
   - Voința constrânsă poate fi o voință încătușată de determinările exterioare, pe care nu le depășește în încercarea de a-și atinge scopurile.
   - Liberul-arbitru poate fi înțeles și ca un artificiu al teologilor care intenționau să constrângă voința credincioșilor, astfel încă să să-i responsabilizeze, să-i culpabilizeze.

Subiectul I – F

A. Drepturi pozitive ale omului sunt: dreptul la educație, dreptul la asistență medicală și dreptul la protecție socială.

B. Drepturile pozitive sunt realizabile prin intervenția statului, prin aportul său în a crea mijloacele necesare astfel încât cetățenii să-și poată atinge scopurile pe care și le propun. Prin intervenția activă a statului în viața oamenilor, drepturile pozitive sunt receptate ca unele constrângătoare, coercitive, ele apar nu numai ca oportunități, ci și drept obligații. De pildă, acest aspect este surprins în cazul învățământului numit *general și obligatoriu*. Atât în Declarația Universală a Drepturilor Omului, cât și în aplicarea prevederilor acesteia în viața reală, drepturile pozitive se află în corelație și strânsă interdependență cu drepturile negative, adică a acelor drepturi pentru a căror respectare intervenția statului trebuie să fie cât mai mică.

C. O consecință a nerespectării de către guvernanți a drepturilor negative ale unui tânăr, adică îngrădirea drepturilor și libertăților acestuia ca persoană autonomă, apță să decidă pentru sine care este binele dezirabil și ce mijloace vor fi adoptate pentru a-l atinge, ar putea determina considerarea acelei guvernări ca fiind ilegitimă. Evaluarea legitimității unei guvernări este făcută și din perspectiva respectării drepturilor și libertăților individuale, iar nu numai din perspectiva contribuției acesteia la realizarea binelui general.

D. Corelația dintre termenii *drept economic* și *egalitate socială* poate viza următoarele idei:
   - Dreptul la un nivel de trai considerat decent pentru populație poate însemna un drept economic, prin care se realizează egalitatea socială.

- Dacă societatea nu deține resursele necesare asigurării drepturilor economice, se presupune că o adevărată egalitate socială nu este posibilă.
- Adepții egalitarismului consideră că egalitatea de șanse implică o egalizare a posibilităților practice și a resurselor ca rezultat al respectării drepturilor economice ale indivizilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre adevăr și eroare este aceea a epistemologiei clasice. Specificul adevărului în concepția empiristă și în cea rațională este dat de faptul că poate fi pe deplin cunoscut, ca adevăr manifest. Eroarea este apreciată ca o lipsă, ca un neajuns care poate fi depășit.
b. O altă concepție filozofică despre adevăr și eroare este aceea a lui K. Popper. Pentru Popper cunoașterea este un proces prin care înaintăm spre adevăr, dar acesta nu poate fi surprins pe deplin, în același fel în care un alpinist nu poate vedea prin ceață vârful principal al muntelui. Popper arată că adevărul și eroarea se întrepătrund, iar prin eliminarea treptată a erorilor, ne apropiem în mod gradat de adevăr, în procesul nesfârșit al cunoașterii. Raportul existent între poziția filozofică a lui Popper și concepția epistemologiei clasice este de opoziție. În timp ce pentru moderni întrebarea ridicată se referea la sursa bună a cunoașterii — simțurile sau rațiunea—, Popper arată că întrebarea pe care trebuie să o elucidăm este: „Cum putem spera să identificăm și să eliminăm eroarea?"
c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Popper poate fi aceea în care un elev constată că, deși a urmat algoritmul consacrat de rezolvare, totuși undeva a greșit la problemă. Atenția sa va fi orientată asupra modului în care poate elimina eroarea din rezolvare, astfel încât să obțină rezultatul așteptat, iar nu să găsească un algoritm mai bun de rezolvare. Indiferent de algoritmul folosit, importantă este eliminarea erorilor.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui I. Kant despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin imperativ categoric, Kant desemna în forma unei necesități obiective, necondiționate, cerința legii morale de a respecta umanitatea din om. În timp ce imperativul ipotetic este condiționat, contingent, iar valoarea sa este determinată de contexte particulare, imperativul categoric are o valoare absolută în sine, se exprimă ca o lege morală. Kant formulează astfel *imperativul categoric*: „Acționează astfel încât maxima voinței tale să poată fi considerată întotdeauna și ca principiu al unei legislații universale".
- Prin *maximă a unei acțiuni* se înțelege o regulă de conduită individuală.
- Kant consideră că omul reprezintă un scop în sine, o valoare care trebuie recunoscută doar în virtutea faptului că omul este o ființă rațională a cărei

demnitate trebuie respectată. Comportamentele oamenilor trebuie să țină seama de respectul cuvenit persoanei umane, chiar dacă odată cu diviziunea muncii oamenii constituie unii pentru alții și mijloace de atingere a scopurilor. Aceasta însă nu trebuie să însemne considerarea omului doar un mijloc, el este mai presus de împrejurări o valoare în sine. În lucrarea *Critica rațiunii practice*, Kant formula *imperativul practic* astfel: „acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc".

- După cum se arată și în textul dat în enunț —„orice ființă rațională există ca scop în sine"—, deci numai datorită calității sale intrinseci de om acesta deține o valoare care trebuie respectată în mod absolut.
- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este cea hedonistă. Hedoniștii consideră că plăcerea este binele suprem pentru om. Plăcerea este dezirabilă în sine, constituie un reper care ghidează comportamentele oamenilor. Reprezentantul de marcă al hedonismului, Epicur, considera că plăcerea este primul dintre bunurile înnăscute și o înțelegea drept: „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet". Raportul existent între perspectiva morală a hedoniștilor și punctul de vedere exprimat de Kant este de contradicție. În timp ce etica hedonistă este una teleologică, în care valoarea morală a unei acțiuni este dată de capacitatea acesteia de a realiza ceva bun, de a atinge un scop, în etica deontologică, valoarea morală a unei acțiuni este conferită de subordonarea acesteia la norma morală, necesară și universală.

Varianta 37

Subiectul I – E

A. O teorie filozofică asupra naturii adevărului este pragmatismul, iar o alta este teoria adevărului-corespondență.

B. Prin conceptul filozofic de *adevăr-utilitate* se înțelege adevărul stabilit având drept criteriu utilitatea sa nemijlocită. W. James arăta în lucrarea *Pragmatismul* că „ideile adevărate sunt cele pe care putem să le asimilăm, pe care le putem valida, cărora le putem acorda adeziunea noastră și pe care le putem verifica".

C. Un adept al teoriei adevărului-coerență stabilește valoarea de adevăr a poziției „Ștefan cel Mare a murit în 1504", prin apel la documente, la diferite izvoare istorice în care sunt referiri la acest fapt. Pentru că nu putem recurge la verificarea directă a faptului menționat în realitatea imediată, deoarece acesta este un eveniment trecut, nu ne rămâne decât să corelăm anumite idei cu alte idei, să apelăm la criteriul coerenței.

D. Corelația dintre conceptele de *adevăr* și de *realitate* poate viza următoarele idei:

- Adevărul poate fi stabilit prin apel la confruntarea lui cu realitatea la care se referă.

demnitate trebuie respectată. Comportamentele oamenilor trebuie să țină seama de respectul cuvenit persoanei umane, chiar dacă odată cu diviziunea muncii oamenii constituie unii pentru alții și mijloace de atingere a scopurilor. Aceasta însă nu trebuie să însemne considerarea omului doar un mijloc, el este mai presus de împrejurări o valoare în sine. În lucrarea *Critica rațiunii practice*, Kant formula *imperativul practic* astfel: „acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc".

- După cum se arată și în textul dat în enunț —„orice ființă rațională există ca scop în sine"—, deci numai datorită calității sale intrinseci de om aceasta deține o valoare care trebuie respectată în mod absolut.
- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este cea hedonistă. Hedoniștii consideră că plăcerea este binele suprem pentru om. Plăcerea este dezirabilă în sine, constituie un reper care ghidează comportamentele oamenilor. Reprezentantul de marcă al hedonismului, Epicur, considera că plăcerea este primul dintre bunurile înnăscute și o înțelegea drept: „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet". Raportul existent între perspectiva morală a hedoniștilor și punctul de vedere exprimat de Kant este de contradicție. În timp ce etica hedonistă este una teleologică, în care valoarea morală a unei acțiuni este dată de capacitatea acesteia de a realiza ceva bun, de a atinge un scop, în etica deontologică, valoarea morală a unei acțiuni este conferită de subordonarea acesteia la norma morală, necesară și universală.

Varianta 37

Subiectul I – E

A. O teorie filozofică asupra naturii adevărului este pragmatismul, iar o alta este teoria adevărului-corespondență.

B. Prin conceptul filozofic de *adevăr-utilitate* se înțelege adevărul stabilit având drept criteriu utilitatea sa nemijlocită. W. James arăta în lucrarea *Pragmatismul* că „ideile adevărate sunt cele pe care putem să le asimilăm, pe care le putem valida, cărora le putem acorda adeziunea noastră și pe care le putem verifica".

C. Un adept al teoriei adevărului-coerență stabilește valoarea de adevăr a propoziției „Ștefan cel Mare a murit în 1504", prin apel la documente, la diferite izvoare istorice în care sunt referiri la acest fapt. Pentru că nu putem recurge la verificarea directă a faptului menționat în realitatea imediată, deoarece acesta este un eveniment trecut, nu ne rămâne decât să corelăm anumite idei cu alte idei, să apelăm la criteriul coerenței.

D. Corelația dintre conceptele de *adevăr* și de *realitate* poate viza următoarele idei:

- Adevărul poate fi stabilit prin apel la confruntarea lui cu realitatea la care se referă.

- Realitatea nemijlocită poate fi cunoscută, adevărul despre aceasta poate fi surprins în toată completitudinea sa.
- Adevărul nu este o proprietate a realității, ci una stabilită la nivelul limbajului despre realitate.

Subiectul I – F

A. Criteriul în baza căruia se realizează diferențierea dintre drepturi negative și drepturi pozitive este cel referitor la intervenția statului. Dacă dreptul în cauză este posibil fără amestecul statului în viața oamenilor, atunci dreptul este considerat negativ, iar dacă respectarea dreptului presupune intervenția activă din partea statului, atunci dreptul va fi considerat pozitiv.

B. Două drepturi pozitive sunt: dreptul la educație și dreptul la asistență medicală. Dreptul la educație este un drept pozitiv pentru a cărui realizare statul acordă un suport consistent populației, organizând prin susținere publică, bugetară, sistemul de învățământ. Învățământul public este gratuit și obligatoriu până la o anumită treaptă.

C. Un exemplu de drept pozitiv este cel referitor la asistența medicală. Statul a organizat sistemul sanitar astfel încât cetățenii să primească îngrijirile necesare sănătății lor. Privind componenta de prevenție, în sistemul sanitar sunt organizate campanii de vaccinare împotriva unor boli transmisibile. Referitor la prevenția îmbolnăvirilor realizată prin vaccinarea populației, putem observa că o mare parte din aceasta este obligatorie. În acest sens, statul intervine coercitiv în viețile cetățenilor. De pildă, pentru a înscrie un copil la grădiniță sau la școală este necesar ca acesta să fie vaccinat, astfel încât să nu reprezinte un potențial pericol pentru sănătatea celorlalți copii.

D. Corelația dintre termenii *drepturi naturale* și *stat* poate viza următoarele idei:
- Drepturile naturale sunt: dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la proprietate. Aceste drepturi sunt inalienabile. Statul de drept veghează respectarea drepturilor naturale.
- Prin intervenția statului, drepturilor naturale li s-au adăugat drepturile negative și pozitive.
- J. J. Rousseau presupune că drepturile naturale existau în starea naturală, atunci când încă nu se încheiase contractul social în urma căruia avea să apară statul.

Subiectul II – E, F

a. O concepție importantă despre filozofie este aceea a lui Platon. Filozoful grec consideră că filozofia reprezintă „suișul sufletului către locul inteligibilului", adică ne permite o cunoaștere autentică prin depășirea aparenței și surprinderea esenței, prin trecere de la lumea sensibilă la lumea inteligibilă. Specificul filozofiei din perspectiva concepției lui Platon este dat de considerarea filozofiei ca *paideia*, ca formare, educare a spiritului uman.

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui Spinoza. Acest gânditor consideră filozofia drept „iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu". Filozofia este calea spre libertate, fericire și chiar mântuire, în măsura în care ne permite să ne apropiem de Dumnezeu. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și concepția lui Platon este de concordanță. Cei doi filozofi arată că ne putem depăși condiționările legate de existența umană finită și că avem acces la căile de înălțare spirituală.
c. De exemplu, pentru un om credincios reflecția filozofică poate fi un mijloc prin care se realizează contemplarea naturii divine.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul filozofic de lege morală acea regulă necesară și universală prin care se stabilește că o acțiune este morală dacă este realizată în acord cu datoria. Pe baza rațiunii, este posibilă conformitatea acțiunilor cu legea datoriei, care este un principiu obiectiv, general valabil pentru toți. Acesta precizează drept scop ultim respectul față de persoana umană. Valoarea unei acțiuni depinde de conformitatea voinței cu recomandările legii morale. Legea morală presupune existența libertății (actele care nu sunt libere nu pot fi morale), nemurirea sufletului și existența lui Dumnezeu, care va permite ca fericirea să fie pe măsura meritelor.
- Raportul existent între imperativul categoric și datoria morală este unul de concordanță. Legea morală este „un fapt al rațiunii", care comandă ca un imperativ categoric, adică necondiționat.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„respectul pentru lege este conștiința unei supuneri libere a voinței față de lege, unită totuși cu o constrângere inevitabilă, care este exercitată asupra tuturor înclinațiilor, dar numai prin rațiunea noastră proprie"—, Kant precizând astfel că realizarea unei acțiuni din înclinație nu are un conținut moral. Deci, voința bună ne permite să fim în acord cu legea morală, chiar împotiva înclinațiilor noastre.
- O altă perspectivă asupra moralei este aceea exprimată de J. St. Mill, în lucrarea *Utilitarismul*. Mill arată că acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să dobândim fericirea și sunt incorecte în măsura în care determină opusul acesteia, formulând astfel *Principiul Celei Mai Mari Fericiri*. Prin *fericire*, Mill înțelege plăcerea sau absența durerii, iar prin *nefericire* se referă la suferință sau absența durerii. Mill a preluat concepția hedonistă asupra plăcerilor, dar a nuanțat-o. Astfel, el distinge între plăcerile corpului, care sunt calitativ inferioare celor ale spiritului. În conformitate cu principiul utilității, se poate remarca faptul că unele plăceri sunt mai dezirabile decât altele pentru că sunt mai valoroase decât acestea. Mill arată că aprecierea plăcerilor nu se face atât cantitativ, cât mai cu seamă din punctul de vedere al calității lor. Raportul existent între perspectiva lui Mill și poziția filozofică a lui Kant este de contradicție. În etica utilitaristă, de factură teleologică, acțiunile au un caracter moral în măsura în care ne permit să atin-

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui Spinoza. Acest gânditor consideră filozofia drept „iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu". Filozofia este calea spre libertate, fericire și chiar mântuire, în măsura în care ne permite să ne apropiem de Dumnezeu. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și concepția lui Platon este de concordanță. Cei doi filozofi arată că ne putem depăși condiționările legate de existența umană finită și că avem acces la căile de înălțare spirituală.
c. De exemplu, pentru un om credincios reflecția filozofică poate fi un mijloc prin care se realizează contemplarea naturii divine.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul filozofic de lege morală acea regulă necesară și universală prin care se stabilește că o acțiune este morală dacă este realizată în acord cu datoria. Pe baza rațiunii, este posibilă conformitatea acțiunilor cu legea datoriei, care este un principiu obiectiv, general valabil pentru toți. Acesta precizează drept scop ultim respectul față de persoana umană. Valoarea unei acțiuni depinde de conformitatea voinței cu recomandările legii morale. Legea morală presupune existența libertății (actele care nu sunt libere nu pot fi morale), nemurirea sufletului și existența lui Dumnezeu, care va permite ca fericirea să fie pe măsura meritelor.
- Raportul existent între imperativul categoric și datoria morală este unul de concordanță. Legea morală este „un fapt al rațiunii", care comandă ca un imperativ categoric, adică necondiționat.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„respectul pentru lege este conștiința unei supuneri libere a voinței față de lege, unită totuși cu o constrângere inevitabilă, care este exercitată asupra tuturor înclinațiilor, dar numai prin rațiunea noastră proprie"—, Kant precizând astfel că realizarea unei acțiuni din înclinație nu are un conținut moral. Deci, voința bună ne permite să fim în acord cu legea morală, chiar împotiva înclinațiilor noastre.
- O altă perspectivă asupra moralei este aceea exprimată de J. St. Mill, în lucrarea *Utilitarismul*. Mill arată că acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să dobândim fericirea și sunt incorecte în măsura în care determină opusul acesteia, formulând astfel *Principiul Celei Mai Mari Fericiri*. Prin *fericire*, Mill înțelege plăcerea sau absența durerii, iar prin *nefericire* se referă la suferință sau absența durerii. Mill a preluat concepția hedonistă asupra plăcerilor, dar a nuanțat-o. Astfel, el distinge între plăcerile corpului, care sunt calitativ inferioare celor ale spiritului. În conformitate cu principiul utilității, se poate remarca faptul că unele plăceri sunt mai dezirabile decât altele pentru că sunt mai valoroase decât acestea. Mill arată că aprecierea plăcerilor nu se face atât cantitativ, cât mai cu seamă din punctul de vedere al calității lor. Raportul existent între perspectiva lui Mill și poziția filozofică a lui Kant este de contradicție. În etica utilitaristă, de factură teleologică, acțiunile au un caracter moral în măsura în care ne permit să atin-

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui Spinoza. Acest gânditor consideră filozofia drept „iubirea intelectuală a sufletului față de Dumnezeu". Filozofia este calea spre libertate, fericire și chiar mântuire, în măsura în care ne permite să ne apropiem de Dumnezeu. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și concepția lui Platon este de concordanță. Cei doi filozofi arată că ne putem depăși condiționările legate de existența umană finită și că avem acces la căile de înălțare spirituală.
c. De exemplu, pentru un om credincios reflecția filozofică poate fi un mijloc prin care se realizează contemplarea naturii divine.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul filozofic de lege morală acea regulă necesară și universală prin care se stabilește că o acțiune este morală dacă este realizată în acord cu datoria. Pe baza rațiunii, este posibilă conformitatea acțiunilor cu legea datoriei, care este un principiu obiectiv, general valabil pentru toți. Acesta precizează drept scop ultim respectul față de persoana umană. Valoarea unei acțiuni depinde de conformitatea voinței cu recomandările legii morale. Legea morală presupune existența libertății (actele care nu sunt libere nu pot fi morale), nemurirea sufletului și existența lui Dumnezeu, care va permite ca fericirea să fie pe măsura meritelor.
- Raportul existent între imperativul categoric și datoria morală este unul de concordanță. Legea morală este „un fapt al rațiunii", care comandă ca un imperativ categoric, adică necondiționat.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„respectul pentru lege este conștiința unei supuneri libere a voinței față de lege, unită totuși cu o constrângere inevitabilă, care este exercitată asupra tuturor înclinațiilor, dar numai prin rațiunea noastră proprie"—, Kant precizând astfel că realizarea unei acțiuni din înclinație nu are un conținut moral. Deci, voința bună ne permite să fim în acord cu legea morală, chiar împotiva înclinațiilor noastre.
- O altă perspectivă asupra moralei este aceea exprimată de J. St. Mill, în lucrarea *Utilitarismul*. Mill arată că acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să dobândim fericirea și sunt incorecte în măsura în care determină opusul acesteia, formulând astfel *Principiul Celei Mai Mari Fericiri*. Prin *fericire*, Mill înțelege plăcerea sau absența durerii, iar prin *nefericire* se referă la suferință sau absența durerii. Mill a preluat concepția hedonistă asupra plăcerilor, dar a nuanțat-o. Astfel, el distinge între plăcerile corpului, care sunt calitativ inferioare celor ale spiritului. În conformitate cu principiul utilității, se poate remarca faptul că unele plăceri sunt mai dezirabile decât altele pentru că sunt mai valoroase decât acestea. Mill arată că aprecierea plăcerilor nu se face atât cantitativ, cât mai cu seamă din punctul de vedere al calității lor. Raportul existent între perspectiva lui Mill și poziția filozofică a lui Kant este de contradicție. În etica utilitaristă, de factură teleologică, acțiunile au un caracter moral în măsura în care ne permit să atin-

gem anumite scopuri, se dovedesc benefice prin consecințele lor utile. În etica deontologică, valoarea morală a unei acțiuni este conferită de subordonarea acesteia la norma morală, necesară și universală.

Varianta 38

Subiectul I – E

A. Rousseau înțelege prin conceptul de *voință generală* voința majorității, care depășește interesele individuale spre realizarea binelui comun. Această formă a voinței nu trebuie confundată cu *voința tuturor*, care este dată de suma voințelor particulare.

B. Conform lui Rousseau, „nu există libertate acolo unde nu sunt legi sau unde cineva este deasupra legilor" deoarece, în absența reglementărilor, a normelor rațional adoptate, într-o stare de dezordine socială, de anarhie, oamenii nu se pot bucura de libertate. Pericolul potențial care îi amenință de pretutindeni pe oameni, întâmplările scăpate de sub orice control vor face imposibilă libertatea. Dacă cineva este deasupra legilor, de pildă un despot, care acționează după bunul său plac, atunci hotărârile sale arbitrare vor putea afecta libertatea celor care sunt supuși. Libertatea bunului plac nu este o accepțiune corectă dată libertății deoarece, precizează Rousseau, atunci când fiecare face ce-i place, se realizează adesea ceea ce îi afectează negativ pe ceilalți oameni.

C. O consecință a concepției lui Rousseau despre libertate asupra modului în care este instaurată ordinea socială într-un stat ar putea însemna adoptarea unui contract social, a unui acord mutual între oameni, prin care, deși acceptă să renunțe la o parte dintre libertățile lor, de pildă, acceptă că libertatea fiecăruia nu se extinde decât până unde nu îngrădește libertatea celorlalți, acceptă să delege un conducător care să-i guverneze, se vor bucura în schimb de ordinea socială, prin care le va fi garantată siguranța persoanei și a proprietății.

D. Corelația dintre termenii *conducător* și *dreptate* poate viza următoarele idei:
- Conducătorul, spre deosebire de stăpân, care se crede deasupra legilor, îi conduce pe oameni acționând numai în acord cu legile. De aceea există șanse bune ca deciziile luate de conducător să fie corecte, drepte.
- Dreptatea ca virtute a unei societăți nu este posibilă dacă societatea respectivă are un conducător care încalcă legile.
- Un conducător care își exercită autoritatea făcând apel la forță nu realizează fapte corecte, echitabile, juste, iar societatea respectivă nu este dreaptă. Dreptatea nu poate însemna dreptul forței.

Subiectul I – F

A. Prin *egalitate de șanse* se înțelege că societatea oferă șanse obiective, astfel încât oameni cu șanse subiective diferite să-și poate în mod real valorifica

șansele de care dispun. În cazul articolului menționat din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, teoria șanselor egale se aplică femeilor și bărbaților, fără să se țină cont de deosebirile de gen dintre aceștia. De altfel, principiul menționat se regăsește stipulat nu numai cu privire la încheierea căsătoriei, ci și pe parcursul acesteia sau cu privire la condițiile de desfacere a ei. De asemenea, bărbații și femeile trebuie să se bucure de șanse egale în ceea ce privește calitatea lor de părinți.

B. O condiție ce trebuie îndeplinită pentru ca *toți oamenii să fie egali în fața legii* este aceea după care, într-un stat de drept, aplicarea legilor se realizează prin practici corecte. Egalitatea teoretică în fața legilor trebuie întregită cu acele aspecte care țin de corectitudine și justețe în aplicarea efectivă a acestora în cazurile complexe și diverse din realitate.

C. Diferența de vârstă dintre oameni poate constitui un motiv de discriminare la angajare. Minorii sub 16 ani nu au dreptul de a fi angajați din considerente care țin de protecția lor, pentru asigurarea condițiilor optime de dezvoltate fizică și psihică. Totuși, dacă unii dintre aceștia sunt nevoiți să muncească pentru a se întreține, nu o pot face în condițiile acceptate de lege.

D. Corelația dintre termenii *libertate individuală* și *dreptate* poate viza următoarele idei:
   - Exercitarea libertății individuale nu trebuie să provoace o stare de nedreptate socială, ci dimpotrivă, să fie o modalitate de manifestare a avantajelor unei societăți drepte.
   - O societate nu poate fi apreciată ca fiind dreaptă atâta timp cât îngrădește libertatea individuală a cetățenilor săi.
   - Libertatea individuală și dreptatea sunt valori de care orice guvernare ar trebui să țină cont.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre cunoaștere este aceea a lui B. Russell exprimată în lucrarea *Problemele filozofiei*. Conform lui Russell, sunt mai multe abordări ale cunoașterii. În una dintre ele adevărul sau falsul unei opinii depind întotdeauna de ceva care se află în afara acesteia. Mai precis, „adevărul constă dintr-o anumită formă de corespondență între opinie și fapt". După alte puncte de vedere, falsul unei opinii este dat de dezacordul dintre acesta și ansamblul opiniilor noastre, ceea ce este relevant pentru un adevăr este dat de apartenența sa la un sistem de idei considerat adevărat. După Russell, corespondența ne permite să înțelegem adevărul, să-i surprindem natura, să-l definim, iar coerența reprezintă un criteriu al adevărului prin care putem testa prezența acestuia.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este aceea a lui B. Blanshard exprimată în lucrarea *Natura gândirii*. Conform lui Blanshard, adevărul-corespondență are anumite limite. De pildă, corespondența nu poate fi aplicată pentru trecut, deoarece unul dintre termenii care urmează să fie puși în corespondență, în speță realitatea, nu mai este de față, s-a schimbat. O altă obiecție adusă corespondenței se referă la aceea că noi nu ne raportăm empiric la realitatea dată, acesta nu este un „fapt brut" al experienței

noastre sensibile, ci ne raportăm conceptual, punând în acord anumite idei ale noastre cu alte idei, deci realizăm nu o corespondență între idei și realitate, ci o coerență între ideile noastre. Raportul existent între perspectiva filozofică a lui Blanshard și concepția lui Russell despre cunoaștere este unul de concordanță. Raportul se explică prin concluzia lor comună, după care, prin corespondență definim adevărul, iar coerența oferă un criteriu al acestuia.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția evidențiată de Blanshard poate fi acela al evaluării judecății: „Pe creasta muntelui este o floare de colț". La o primă abordare, propoziția pare să fi fost stabilită în urma faptului că am văzut acea floare în mod efectiv. Totuși, la o examinare mai atentă atât „creasta de munte" cât și „floarea de colț" nu sunt realități sensibile (cum ar apărea, de exemplu, unei capre negre de munte), ci sunt concepte pe care noi le punem în acord cu alte concepte. De pildă, cu cele care se referă la configurația formelor de relief sau privind acele specii rare considerate monumente ale naturii.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate și responsabilitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Ființa și neantul*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin expresia *omul este ceea ce se va face singur*, Sartre înțelege că nu există o esență prealabilă a omului, nimic nu este dat a priori. Nu există determinism, omul este absolut liber și absolut responsabil pentru faptele sale. De aceea, omul este ceea ce a ales să fie prin șirul nesfârșit de alegeri cărora trebuie să le facă față.
- Raportul dintre esență și existență este unul în care existența determină esența. Prin derularea efectivă a existenței sale, omul își va decanta propria esență.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„tot ceea ce mi se întâmplă este *al meu* [...]"— aceasta înseamnă o asumare deplină a faptelor noastre și a consecințelor acestora. Cele mai teribile situații de viață în care ne putem afla nu constituie pentru noi amenințări decât în măsura în care intră în dezacord cu proiectul nostru. Singurele constrângeri reale sunt cele interioare.
- O altă perspectivă asupra libertății și responsabilității este aceea a lui Fr. Nietzsche. Conform lui Nietzsche, libertatea este o formă a voinței de putere. Liberul-arbitru reprezintă tendința de a-i domina pe ceilalți. Pentru o voință puternică nu există constrângeri cărora să nu le facă față. „Suntem hărăziți la independență și poruncire", arată Nietzsche. Cei cu morale de stăpâni au o morală a durității, ei nu sunt responsabili decât în fața celor asemenea lor, pentru toți ceilalți aceștia se află „dincolo de bine și de rău". De altfel, valorile sunt tot rezultatul creației lor. Raportul existent între concepția lui Nietzsche și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță, deoarece susțin deopotrivă că nu există constrângeri exterioare, că suntem liberi și responsabili de faptele noastre într-un mod absolut.

Varianta 39

Subiectul I – E

A. Prin conceptul filozofic de *om religios* se înțelege un om care crede în existența divinității, a faptului că tot ceea ce există i se datorează acesteia, de asemenea omul religios crede în nemurirea sufletului.

B. Pentru omul areligios o caracteristică a *sacrului* este dată de faptul că nu mai este asociat cu religiosul, ci are o semnificație personală, prin care fiecare valorizează, dă semnificații anumitor aspecte ale vieții sale. Sacrul nu se mai opune profanului, cum se întâmpla în cazul omului religios, ci acum sacrul se opune banalului, cotidianului, obișnuitului. Sacrul, în accepțiunea omului areligios, se manifestă prin comportamente religioase camuflate sau degenerate, cum sunt de pildă inaugurarea unei case noi sau sărbătorirea unui nou serviciu, ca ritualuri de înnoire.

C. Rolul sacrului în viața omului religios este deosebit de important. De pildă, timpul sacru este cel al ritualurilor religioase, iar spațiul sacru este apreciat ca fiind lăcașul de cult. Atunci când omul religios participă la o slujbă religioasă consideră că se află într-un real semnificativ, prin care transcende lumea aceasta și se apropie de divinitate.

D. Corelația dintre termenii *om areligios* și *societate modernă* poate viza următoarele idei:

- Omul areligios este un exponent al societății moderne, este descendentul lui *homo religiosus*, care era întâlnit în perioadele mai vechi ale istoriei.
- În societatea modernă au loc tot felul de comportamente religioase camuflate, prin care omul areligios își exprimă nevoia de sacru.
- Omul areligios își asumă o nouă situație existențială, aceea de agent al istoriei, cel care își împlinește condiția umană în societatea modernă.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul filozofic de *liber-arbitru* se înțelege capacitatea omului de ființă rațională, conștientă și care poate proba discernământ, de a alege între bine și rău.

B. O consecință a înzestrării omului cu liber-arbitru este aceea a responsabilității pentru faptele sale. Putând alege în libertate, omul devine responsabil pentru opțiunile sale. În concepțiile religioase, se consideră că prin semnificația faptelor sale omul se apropie sau se îndepărtează de Dumnezeu, iar liberul-arbitru nu este altceva decât modul în care credinciosul răspunde bunăvoinței divine.

C. Dacă liberul-arbitru al unui elev nu se poate exercita, părintele fiind cel care hotărește, de pildă, ce formă de învățământ să urmeze copilul său, se poate ca libertatea copilului să fie în mod consistent afectată. Dreptul de decizie al părintelui asupra copilului său minor determină totodată și răspunderea pe care părintele o are față de acesta.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *alegere* poate viza următoarele idei:

- Libertatea de alegere este un drept fundamental, inalienabil al omului.
- Alegerile realizate în condiții de libertate vor putea întemeia responsabilitatea asupra faptelor, care rezultă din aplicarea deciziilor luate.
- Alegerea liberă dă cu adevărat semnificația termenului alegere; o alegere constrânsă nu reprezintă propriu-zis o alegere.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice asupra sensului vieții este aceea exprimată de A. Camus în *Mitul lui Sisif*. Specificul sensului vieții din perspectiva existențialistă a lui Camus este dat prin asumarea destinului absurd și prin conștientizarea existenței așa cum este. Sensul vieții se bazează pe alegeri și preferințe, pe o anume scară a valorilor. Destinul este o problemă a omului, pe care acesta și-o asumă.

b. O altă concepție filozofică despre sensul vieții / natura umană este aceea a filozofului român L. Blaga. După Blaga, omul își asumă un destin creator, care este minunat, dar tragic. Sensul vieții se împlinește prin creație. Aceasta este posibilă pentru că omul este capabil să trăiască într-un orizont al culturii și al valorilor. Odată cu omul s-a petrecut un adevărat salt ontologic din orizontul biologic în cel cultural. Raportul existent între perspectiva lui Blaga și concepția lui Camus este de concordanță. În timp ce Camus ne arată necesitatea asumării destinului într-o existență în care „fericirea și absurdul sunt doi copii ai aceluiași părinte", putem aprecia că Blaga împărtășește un punct de vedere similar, ba chiar mai mult, arată cum este acest destin uman, marcat de lumea valorilor într-un orizont eminamente uman al creației.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Blaga despre sensul vieții poate fi acela al unui artist care își consacră întreaga existență artei sale, chiar dacă prin aceasta face sacrificii legate de aspectele materiale ale vieții. Artistul poate renunța la confortul cotidian, își poate asuma dramatismul condiției sale, sperând astfel că își va împlini sensul spiritual al existenței sale.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul filozofic de *scop relativ* acel scop corelat imperativului ipotetic și care are o valoare condiționată, contingentă. Prin conceptul de *scop în sine* Kant se referă la natura rațională a omului, față de care formulează imperativul categoric, acesta având o valoare absolută, obiectivă.
- Omul trebuie respectat ca scop în sine în virtutea naturii sale raționale, purtătoare de valoare în sine. Cerința legii morale este aceea de a respecta umanitatea din om.

- După cum se arată și în textul dat în enunț —„ființele fără rațiune au numai o valoare relativă, ca mijloc, și de aceea se numesc lucruri, pe când ființele raționale se numesc persoane, fiindcă natura lor le distinge ca scopuri în sine"— Kant distinge între lucruri și persoane. Lucrurile au valoare relativă, ca mijloace și sunt asociate imperativului ipotetic, iar ființele raționale, persoanele sunt tratate ca scopuri în sine și sunt corelate imperativului categoric.
- O altă perspectivă morală este aceea a lui Fr. Nietzsche, exprimată în lucrarea *Dincolo de bine și de rău*. Cum viața este: „sustragere, rănire, biruință asupra celui străin și asupra celui mai slab" înseamnă că oamenii pot fi tratați de către cei cu voință puternică și drept mijloace pentru atingerea scopurilor lor. „Exploatarea aparține esenței vieții", afirmă Nietzsche. Raportul existent între perspectiva lui Nietzsche și punctul de vedere susținut de Kant este de contradicție. Nietzsche apreciază că imperativul categoric este cel mult un mod de legitimare al autorului în fața cititorilor, o recomandare care poate fi aplicată la nivelul cercurilor de egali, dar în niciun caz cu valoare de principiu universal. Dacă acest fapt s-ar realiza, atunci comportamentele oamenilor ar veni în contradicție cu însăși instinctul de conservare al vieții.

Varianta 40

Subiectul I – E

A. O caracteristică a judecăților analitice este aceea că sunt judecăți explicative, prin care predicatul analizează o notă a subiectului. O altă caracteristică a judecăților analitice este dată de faptul că ele nu îmbogățesc cunoașterea.

B. Prin *judecată sintetică a priori* Kant înțelege o judecată în care predicatul aduce o notă nouă subiectului, acest fapt fiind unul necesar. Judecățile sintetice a priori permit înaintarea în cunoaștere prin sinteza unor noi cunoștințe, iar acest lucru are loc într-un mod obligatoriu. Aceste propoziții sunt necesar adevărate.

C. Un exemplu de *judecată sintetică a priori* este dat de Kant: „Linia cea mai scurtă dintre două puncte este linia dreaptă" este o judecată sintetică a priori (conceptul „linia cea mai scurtă" nu poate fi scos din analiza conceptului de „linie dreaptă", ci se adaugă acestuia, realizând o sinteză, independent de orice experiență).

D. Corelația dintre conceptele de *adevăr* și de *cunoaștere* poate viza următoarele idei:

- Cunoașterea este un demers prin care este căutat adevărul, pe care îl distingem de eroare, fals, minciună, iluzie, halucinație ș.a.
- Valorile de adevăr pe care le întâlnim în cunoaștere sunt: adevărul, falsul și probabilul.
- Pentru ca o opinie să constituie cunoașterea, aceasta trebuie să fie adevărată și întemeiată.

Subiectul I – F

A. În etica hedonistă, prin conceptul de *fericire* se înțelegea obținerea plăcerii. Epicur arăta că plăcerea este „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet".

B. O consecință a aplicării eticii eudaimoniste în alegerea carierei ar putea fi opțiunea pentru o carieră intelectuală. Conform eticii eudaimoniste, fericirea este posibilă prin exercitarea facultății de a raționa, deci un tânăr care ar alege să studieze urmând cursuri universitare, postuniversitare etc. ar putea fi fericit desfășurând o „activitate serioasă, de cunoaștere conformă cu virtutea", cum ar spune Aristotel; totodată și-ar împlini cariera aleasă.

C. O consecință a aplicării eticii hedoniste în viața de familie ar fi cultivarea plăcerilor și evitarea durerii pentru fiecare dintre membrii acesteia.

D. Corelația dintre termenii *fericire* și *virtute* poate viza următoarele idei:

- Virtute reprezintă, în accepțiunea lui Aristotel, adecvarea între esența unui lucru și scopul îndeplinit de acel lucru. O acțiune conformă cu virtutea poate face posibilă fericirea.
- Fericirea obținută în absența unor repere morale, în afara virtuții nu reprezintă o fericire autentică.
- Fericirea și virtutea sunt două valori ale eticii eudaimoniste; dacă virtutea omului este aceea de ființă rațională, înseamnă că el poate obține fericirea dacă desfășoară activități în conformitate cu virtutea sa, adică prin cunoaștere, prin știință.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre dreptate este aceea a lui Fr. Hayek, exprimată în lucrarea *Drumul către servitute*. Specificul dreptății, din perspectiva concepției lui Hayek, este dat prin raportarea dreptății la legi, o societate este considerată dreaptă dacă sunt respectate legile, dacă starea de fapt este una în conformitate cu legalitatea și este nedreaptă dacă legile sunt încălcate; deci dreptatea este înțeleasă ca dreptate procedurală. Hayek face distincția între o țară aflată sub un guvernământ samavolnic și o țară aflată sub Domnia Legii. Sub un guvernământ samavolnic, autoritatea stabilește până în detaliu cum vor fi utilizate resursele, astfel încât să fie atinse anumite scopuri. De aceea, statul nu rămâne imparțial, iar cadrul legal este unul constrângător, coercitiv asupra oamenilor. Într-o țară aflată sub supremația dreptului, unde se recunoaște Domnia Legii, în care acțiunile guvernământului sunt îngrădite de reguli fixe și care au o mare stabilitate în timp, fiind anunțate în prealabil, astfel încât oamenii să cunoască modul cum vor acționa acestea în situații tipice, libertatea este posibilă tocmai prin faptul că respectarea normelor, procedurilor constituie garanția unei societăți drepte. Deși în ambele cazuri procedurile sunt respectate, atunci când acestea sunt restrictive, impun măsuri arbitrare, cum este cazul cu guvernământul samavolnic, consecința este încălcarea libertății oamenilor.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este aceea a lui R. Nozick, exprimată în lucrarea *Anarhie, stat și utopie*. Conform lui Nozick, orice distribuire a valorilor la care s-a ajuns în mod legal, deci fără încălcarea legilor în achiziția sau transferul bunurilor, ori în acordarea de șanse egale este dreaptă. O societate poate fi considerată dreaptă dacă modul în care se desfășoară activitățile nu încalcă ordinea procedurală, legile sunt respectate. Raportul existent între perspectiva lui Nozick și concepția lui Hayek este de concordanță, cei doi gânditori înțeleg dreptatea ca dreptate procedurală. Idealul de dreptate procedurală se corelează cu dezideratul unui stat minimal, al cărui rol este doar acela de a asigura respectarea legii.
c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Nozick despre dreptatea procedurală poate fi acela al unui tânăr care a primit o moștenire importantă. Acesta intră în posesia moștenirii respective respectând legile și procedurile în vigoare. Faptul în sine este unul drept pentru că s-a realizat în concordanță cu prevederile în uz.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Augustin** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Confesiuni*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Augustin, prin conceptul filozofic de *om interior* este desemnat sufletul cu capacitatea sa de reflecție, de cunoaștere, iar prin conceptul de *om exterior* se face referire la trup cu condiționările lui materiale.
- Potrivit lui Augustin, omul este imagine a Trinității, o imagine a lui Dumnezeu. Trinitatea, adică Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt simultan Dumnezeu; trinitatea este o unitate.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„iată trupul și sufletul în mine îmi sunt mie la îndemână, unul exterior, altul interior"— natura umană este surprinsă ca o dualitate materie–spirit.
- O altă perspectivă asupra esenței umane este aceea a lui R. Descartes. În concepția gânditorului francez, omul este alcătuit din trup și suflet, două substanțe diferite, cu atribute diferite: trupul se caracterizează prin faptul că este o substanță întinsă, iar sufletul are drept determinație relevantă faptul de a cugeta. Deși este legat strâns de corpul său, esențială pentru om este gândirea, remarcabil fiind faptul că este „un lucru ce cugetă", adică „unul ce se îndoiește, înțelege, afirmă, neagă, voiește, nu voiește, totodată imaginează și simte". Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Augustin este de concordanță. Atât Augustin, cât și Descartes recunosc faptul că omul dispune de un trup și de un suflet, care, deși se află în strânsă legătură, nu ne împiedică să remarcăm rolul determinant al sufletului, care, prin capacitatea lui de cunoaștere, îl poate apropia pe om de creatorul său.

Varianta 41

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *armonie divină* se înțelege o caracteristică a universului, prestabilită de către creatorul său, prin care între părțile sale distincte se realizează un acord, o concordanță care arată că întregul este mai mult decât suma părților, iar în ansamblu există o ordine benefică.

B. O consecință a acceptării determinismului ar putea fi anularea ideii de libertate individuală. Dacă totul în univers se desfășoară după regularități stricte, există o ordine și o armonie care nu pot fi tulburate, atunci omul va fi nevoit să se înscrie în această stare de fapt, iar libertatea lui va fi doar o închipuire. La fel ca în exemplul dat de Spinoza, în care o piatră care se mișcă urmărind o anume traiectorie ar putea fi considerată liberă, dar acest lucru nu reprezintă decât o dovadă de necunoaștere a cauzei care o determină.

C. Acceptarea existenței determinismului, de pildă a determinismului de factură divină, care se manifestă în forma destinului, a unui șir inevitabil de evenimente dictate de o forță supranaturală, poate implica anularea responsabilității în cazul în care un elev consideră că rezultatele sale școlare sunt expresia destinului său. Dacă acesta obține rezultate foarte bune la învățătură fără să depună un efort deosebit în activitatea de pregătire, ar putea crede că reușita se datorează unui destin favorabil, iar eforturile sale pe mai departe pot rămâne modeste, pentru că formarea sa nu ține atât de activitățile pe care le desfășoară, nu intră în responsabilitatea sa, ci sunt efecte ale determinării divine. Dacă după un timp rezultatele școlare vor fi sub așteptări, înseamnă că soarta nu-i mai este favorabilă, dar elevul în cauză poate crede că nici de data aceasta nu este de competența lui, nu intră în responsabilitatea sa să acționeze astfel încât să schimbe spre bine starea de fapt.

D. Corelația dintre conceptele de *constrângere* și de *libertate* poate viza următoarele idei:
- Libertatea este posibilă în condițiile în care constrângerile exterioare sunt minime, acestea determină doar un cadru ordonat de existență.
- În cazul constrângerilor de factură divină, de pildă prin intermediul destinului, oamenii pot fi liberi doar în măsura în care, fiind raționali și având putere de discernământ, dispun de liber-arbitru.
- Libertatea și constrângerea sunt doi termeni opuși, când cineva este constrâns înseamnă că nu poate fi liber, iar când cineva este liber, atunci constrângerile nu există.

Subiectul I – F

A. Liberalismul se caracterizează prin valorile pe care le adoptă: libertatea, democrația, statul de drept. O altă caracteristică a liberalismului rezultă din promovarea drepturilor și libertăților individuale, iar de aici, în liberalism apare drept importantă restrângerea intervenției statului în sfera privată a oamenilor.

B. Prin conceptul de *egalitarism* este denumită poziția filozofică prin care egalitatea este receptată ca o determinație importantă într-o societate dreaptă. Egalitarismul îmbracă diverse aspecte cu referire la egalitatea economică, socială, politică etc. O formă deosebită de înțelegere a egalității este egalitatea de șanse.

C. O consecință a limitării libertății de exprimare a oamenilor poate fi împiedicarea afirmării unor idei novatoare, a schimbului de puncte de vedere diferite, iar de aici chiar o înfrânare a progresului. Atunci când în istoria unei comunități s-au manifestat în diverse forme de constrângere din partea autorității statului limitări ale libertății de exprimare a oamenilor, aceștia s-au revoltat, au avut loc frământări sociale.

D. Corelația dintre conceptele de *putere politică* și de *legitimitate* poate viza următoarele idei:
- O putere politică își dobândește legitimitatea dacă acțiunile sale sunt în acord cu respectarea legilor.
- Legitimitatea unei puteri politice reprezintă acordul prin care conducătorii sunt acceptați, recunoscuți de către cei pe care îi conduc.
- Puterea politică desemnează un raport de tip dominație–supunere în cadrul unei organizări stabile prin care poate fi monitorizată rezistența celor guvernați.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică asupra naturii umane este aceea a lui Th. Hobbes. Specificul naturii umane este dat de faptul că acesta trăiește în starea naturală într-un „război al tuturor împotriva tuturor". Ca atare „omul este lup pentru om". Natura umană este rea și egoistă. Pentru a depăși pericolul permanent în care se află, oamenii vor încheia un acord, un contract social.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este exprimată de J.J. Rousseau. În accepțiunea sa omul este bun de la natură. În starea naturală „bunul sălbatic" trăiește în armonie, egalitate și libertate alături de semenii săi. Din păcate starea respectivă se deteriorează, se pierde, iar pentru a recupera ordinea socială oamenii vor ajunge la un acord mutual, vor încheia un contract social. Raportul existent între perspectiva lui Rousseau și poziția filozofică a lui Hobbes privind natura umană este de opoziție, natura umană este concepută drept bună de către Rousseau și, respectiv, rea de către Hobbes. Consecința la care se va ajunge este însă una comună: contractul social. Aici punctele de vedere ale celor doi gânditori se aseamănă, raportul dintre acestea fiind de concordanță.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Rousseau poate fi aceea al unei comunități în care oamenii se întrajutorează, se sprijină reciproc, fără ca bunele lor relații să fie rezultatul unor reglementări speciale. Acele relații sociale pot fi considerate ca o articulare firească a comportamentelor pozitive ale unei naturi umane bune.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin *judecăți analitice* judecățile în care predicatul este cuprins în subiect, explicitează o notă a subiectului, deci sunt judecăți explicative. Prin judecăți sintetice Kant are în vedere judecățile extensive, în care predicatul adaugă o notă nouă subiectului, care nu era cuprinsă în acesta.
- Judecățile sintetice a priori sunt caracterizate prin universalitate și necesitate conferite din ipostaza lor a priori. Prin faptul de a fi a priori, precizează Kant, o cunoștință are loc independent de orice experiență. Judecățile derivate din experiență nu sunt caracterizate de „universalitate adevărată sau strictă". Universalitatea trimite la ceea ce este comun mai multor obiecte particulare, iar necesitatea marchează ceea ce nu poate fi fals, o stare de fapt care nu poate să nu existe.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „există o deosebire între judecăți din punctul de vedere al conținutului, și anume aceea că ele sunt fie pur explicative, [...], fie extensive" — criteriul după care delimitează Kant judecățile este cel al conținutului acestora. Kant arată că în delimitarea între judecăți anailitice și judecăți sintetice nu a avut în vedere nici originea judecăților, nici forma lor logică.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea rațională. Filozofii raționaliști (R. Descartes, B. Spinoza, G.W. Leibniz) apreciau că numai rațiunea poate oferi legitimitate unei opinii. Raționaliștii consideră că există mai multe tipuri de adevăruri sintetice, pe care le cunoaștem a priori. Unele dintre acestea sunt adevărurile aritmetice, altele cele geometrice. Alți raționaliști apreciază că adevărurile eticii sunt sintetice a priori. Raportul existent între perspectiva rațională și punctul de vedere al lui Kant este de concordanță. Acest raport poate fi susținut prin observarea acordului punctelor de vedere menționate asupra importanței cunoștințelor sintetice a priori în realizarea progresului cunoașterii.

Varianta 42

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *coerciție* Hayek înțelege constrângere. Hayek identifică drept constrângere modul în care unii oameni intervin printr-o voință arbitrară în sfera de libertate a lor oameni.

B. Un argument împotriva politicii egalitariste a statului poate fi formulat din perspectiva respectului față de libertatea individuală. Prin politica egalitaristă, un stat poate practica o egalizare economică (de pildă, prin redistribuire, prin transfer de la cei care dețin resurse la cei care au nevoie de acestea, dar nu au mijloacele de a și le apropia singuri), care să fie în fapt o modalitate de a stânjeni libertatea individuală, libera inițiativă etc.

C. Asigurarea dreptului cetățenilor unui stat democratic la siguranță personală poate intra în conflict cu respectarea dreptului acestora la liberă circulație, dacă aceasta este restricționată în anumite intervale orare, de pildă pe timpul nopții, sau pe anumite teritorii, de exemplu dincolo de graniță. Pentru o deplină siguranță personală, de exemplu, un tânăr poate fi împiedicat să părăsească țara de origine în timpul nopții, poate fi reținut în vamă până a doua zi, când se consideră că poate circula în deplină siguranță.

D. Corelația existentă dintre termenii *voință arbitrară* și *libertate individuală* poate viza următoarele idei:
   - Voința arbitrară a unor oameni poate restricționa libertatea individuală a altora, de exemplu în cazul voinței arbitrare a unui despot care își impune punctele de vedere asupra celor pe care îi guvernează.
   - Libertatea individuală este ocrotită într-un stat de drept, în care voinței arbitrare a unora dintre oameni nu-i este permis să se amestece în sfera de libertate a altor oameni.
   - Libertatea individuală nu înseamnă exercitarea nerestricționată a voinței arbitrare, o libertate a bunului plac.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *democrație* Popper înțelege ansamblul instituțiilor prin care este apărată libertatea oamenilor împotriva tiraniei, un cadru în care cetățenii pot acționa în siguranță.

B. O consecință a lipsei de legitimitate a unei guvernări asupra libertății cetățenilor unui stat poate fi diminuarea sau chiar anularea arbitrară a libertății. Legitimitatea este receptată ca o garanție a respectului drepturilor cetățenilor, lipsa de legitimitate poate însemna că guvernarea nu este acceptată de către cei guvernați, deci este posibil ca mijloacele la care apelează pentru a se impune să fie folosite în dauna libertății individuale.

C. Legitimitatea unei guvernări se poate întemeia pe calitățile unui lider politic dacă acesta reușește să creeze în jurul său o anume comunitate emoțională, dacă îi convinge pe oameni că deciziile sale sunt juste, iar aceștia își exprimă încrederea în calitățile pe care le deține. Autoritatea, precizează M. Weber, poate fi conferită de neobișnuitul har al unei persoane.

D. Corelația dintre termenii *principiul majorității* și *stat* poate viza următoarele idei:
   - Statul poate fi guvernat prin aplicarea principiului majorității, prin care punctele de vedere ale celor mai mulți dintre cetățeni sunt adoptate ca fiind corecte.
   - Principiul majorității nu trebuie să însemne tirania majorității, ci respectul față de opiniile individuale, în contextul unui stat de drept.
   - Statul este garantul posibilității de exprimare a voințelor individuale, prin protecția acordată minorităților, chiar dacă guvernarea de ansamblu este posibilă prin aplicarea principiului majorității.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este aceea exprimată de B. Pascal în *Cugetări*. Specificul naturii umane este dat prin aceea că Pascal consideră că omul este o trestie cugetătoare, având un corp vulnerabil asemenea unei trestii slabe din natură, un suflet capabil de cugetare. În accepțiunea lui Pascal, omul poate fi definit prin referire la o trăsătură esențială. Aceasta este cugetarea, determinație prin care se înțelege că omul gândește și este conștient de existența sa.

b. O altă concepție despre natura umană este cea a lui R. Descartes, care în lucrarea *Meditații despre filozofia primă* susține teza potrivit căreia omul este o ființă cugetătoare, pornind de la premisa că știm despre existența noastră și de la constatarea că nimic nu este mai relevant pentru ființa umană decât faptul de a gândi, a voi, a imagina și a simți, deci a cugeta. Relația dintre trup (corp cu atributul întinderii) și suflet (cu atributul cugetării) este una de strânsă legătură; din interior știm despre durere, foame, sete, iar nu una de exterioritate cum este aceea a unui corăbier care observă, din afară, ce se întâmplă pe corabia sa. Raportul dintre cele două puncte de vedere este de concordanță, cei doi gânditori apreciază că esența omului constă în cugetare. De asemenea, aceștia recunosc în om prezența unui dualism spirit – materie: omul dispune de cugetare, dar și de un corp de care este strâns legat.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Descartes despre natura umană poate fi acela în care o persoană își dă seama, înțelege „din interior" că are o anume problemă de sănătate. Deși ceea ce este reprezentativ pentru om este sufletul acestuia, nu poate fi ignorată legătura strânsă a sufletului cu corpul său. Identificarea unei probleme de sănătate afectează simultan și sufletul și corpul.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin judecăți analitice judecățile în care predicatul este cuprins în subiect, explicitează o notă a subiectului, deci sunt judecăți explicative. Prin judecăți sintetice Kant are în vedere judecățile extensive în care predicatul adaugă o notă nouă subiectului, o notă care nu era cuprinsă în acesta.
- Propozițiile sintetice a priori sunt de dorit pentru că ne permit înaintarea în cunoaștere prin adăugarea în mod necesar a unor noi cunoștințe. Prin demersul de tip sintetic, cunoașterea se îmbogățește ca urmare a corelării de noi cunoștințe, acest fapt realizându-se nu ocazional, ci cu siguranță, în mod necesar.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „problema dacă există o astfel de cunoștință independentă de experiență și chiar de orice impresii ale simțurilor"— este remarcată de către Kant drept o problemă de a cărei soluționare depinde realizarea unei cunoașteri sigure.

- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea empiristă. Filozofii empiriști (Fr. Bacon, J. Locke., D. Hume) considerau că întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în experiență. Impresiile simțurilor întemeiază o cunoaștere sigură. Modul de gândire inductiv este apreciat drept o metodă adecvată de a înainta în cunoaștere, pornind de la faptele empirice și apoi generalizând treptat. Mintea noastră este considerată a fi asemenea unei oglinzi în care realitatea este reflectată. Raportul existent între perspectiva empiristă și punctul de vedere al lui Kant este de opoziție. Kant arată că orice cunoaștere presupune un apel la cunoștințele oferite prin intermediul simțurilor, că începe cu experiența, dar aceasta nu înseamnă că întreaga cunoaștere provine din experiență. Ceea ce oferă necesitate și universalitate cunoașterii este dat a priori, adică independent de experiență.

Varianta 43

Subiectul I – E

A. O caracteristică a *timpului relativ* poate fi dată de faptul că acesta este înțeles, de pildă de către Leibniz, drept ordine a succesiunilor. Într-o altă accepție, aceea a lui A. Einstein, timpul relativ este caracterizat prin asocierea lui cu spațiul relativ; vorbim, în fapt, despre un continuu spațiu-timp a cărui percepție este influențată de către cei doi factori: viteza și densitatea materiei.

B. O teorie asupra timpului este aceea a lui fizicianului I. Newton, care, în lucrarea *Principiile matematice ale filozofiei naturale* remarca timpul absolut ca un timp adevărat, matematic, care curge în mod egal și pe care îl mai numim și durată. O altă teorie filozofică asupra timpului este cea exprimată de către I. Kant, după care timpul este „forma simțului intern".

C. O consecință a acceptării timpului relativ, pentru omul religios ar putea însemna, de exemplu, ca acesta să participe la ritualuri și sărbători religioase ca o evadare din timpul profan, relativ și o intrare într-un timp semnificativ, sacru, prin care se reactualizează un trecut mitic reversibil, recuperabil.

D. Corelația dintre conceptele de *timp sacru* și *timp profan* pot viza următoarele idei:

- Pentru omul religios timpul sacru se opune duratei profane. Timpul sacru poate fi recuperat prin ritualuri religioase.
- Pentru omul areligios timpul sacru poate fi un moment deosebit al vieții sale cum este ziua de naștere, timpul privilegiat petrecut în compania unor persoane dragi, timpul vacanțelor; timpul profan poate fi înțeles de către omul areligios ca timpul cotidian, banal, obișnuit.
- Timpul sacru și timpul profan sunt două accepțiuni date timpului în funcție de raportarea la ceva semnificativ. Pentru omul religios ceea ce este semnificativ trimite la divinitate, pentru omul areligios semnificativ reprezintă ceea ce este relevant, valorizat din punct de vedere personal.

Subiectul I – F

A. O consecință care decurge din acceptarea liberului-arbitru este aceea a responsabilității pentru faptele realizate ca urmare a unei decizii libere. O altă consecință poate fi asocierea răului cu alegerile umane. Dacă un om a făcut o alegere greșită, răul este posibil datorită liberului-arbitru folosit incorect.

B. O teorie filozofică asupra libertății umane este cea stoică, prin care libertatea era gândită ca o libertate interioară. Gânditorii stoici, cum ar fi Epictet sau Marcus Aurelius susțineau că, dacă la nivelul lumii exterioare există o necesitate de nedepășit, liberi putem fi numai în plan interior. O altă teorie filozofică despre libertate este cea de factură existențialistă, a lui J. P. Sartre. Acesta susține că libertatea este absolută, iar determinismul nu există.

C. O consecință a acceptării liberului-arbitru, în viața omului religios este aceea a faptului că, prin exercitarea liberului-arbitru, omul religios consideră că poate comite și fapte condamnabile din punct de vedere religios, păcate. De pildă, a nu ține postul înaintea sărbătorilor pascale este un act greșit, iar dacă liberul-arbitru a orientat comportamentul cuiva în această direcție, merită să suporte consecințele.

D. Corelația dintre conceptele de *responsabilitate* și de *liber-arbitru* poate viza următoarele idei:

- Responsabilitatea este doar o consecință a exercitării liberului-arbitru al omului.
- Liberul-arbitru reprezintă capacitatea unei ființe raționale de a alege dintre bine și rău, ceea ce ar trebui să se realizeze cu deplină responsabilitate.
- Lipsa de responsabilitate față de hotărârile luate de liberul-arbitru poate conduce la consecințe foarte grave privind integrarea unui individ în societate.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre morală este aceea a lui Aristotel. În perspectiva acestuia, moralitatea unei acțiuni este dată de modul în care ne permite să atingem ceva bun. Etica aristotelică este una teleologică. În cazul omului, cel mai mare bine este să obțină eudemonia. Aceasta poate fi obținută prin exercitarea corectă a facultății lui de a raționa. Din perspectiva lui Aristotel, specificul moralei este conturat printr-o concepție raționalistă asupra fericirii.

b. O altă concepție filozofică despre morală este cea hedonistă. Conform hedonistului Epicur, plăcerea este scopul vieții, este primul dintre bunurile înnăscute. Plăcerea este un bine în sine pentru că este dezirabilă universal. Plăcerea mai poate fi considerată un bine în sine și pentru că face inteligibile principiile și normele morale în privința cărora cei mai mulți oameni sunt de acord. Raportul dintre perspectiva hedonistă și cea a lui Aristotel este de contrarietate, deoarece, deși sunt etici teleologice, în cazul lui Aristotel fericirea este gândită drept o activitate, cea de cunoaștere conformă cu virtutea, iar în opinia lui Epicur, fericirea este posibilă ca o stare, respectiv

ca stare de plăcere.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Epicur ar putea fi dată prin trimitere la plăcerea pe care un tânăr o obține atunci când, fiind curios în privința unei probleme, găsește navigând pe internet soluția căutată.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre conștiința filozofică*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Blaga, prin *autonomie a filozoficî* este remarcată diferența între filozofie, artă, științe religie. Filozofia dispune de o anume specificitate a demersului reflexiv, care o deosebește de toate celelalte demersuri teoretice realizate de om.
- Autoreflexivitatea filozofiei se datorează conștiinței filozofice prin care gândirea se reflectă asupra ei însăși. Filozofia despre filozofie este un rezultat al autoreflexivității acesteia.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„conștiința filozofică este, cu alte cuvinte, atunci când ia ființă, și acolo unde se împlinește, un produs de supremă veghe a omului"— conștiința filozofică fiind expresia unui efort susținut de luciditate, prin care omul tratează raporturile cu sine și cu lumea.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este aceea a lui L. Wittgenstein. În opinia acestuia, filozofia trebuie să ne permită o clarificare logică a gândirii. Multe din problemele pe care le întâmpinăm se datorează folosirii greșite a limbajului nostru. De aceea, rolul filozofiei este acela de clarificare logică a limbajului. Raportul între poziția filozofică a lui Wittgenstein și punctul de vedere al lui Blaga este de opoziție. În timp ce Blaga arată că filozofia își pune probleme de o maximă amploare, aria unui probleme filozofice fiind lumea în ansamblul ei, Wittgenstein abordează problemele filozofiei la nivelul limbajului, iar modul de soluționare al acestora este dat de analiza logică.

Varianta 44

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui I. Kant, o caracteristică a *timpului, ca formă a sensibilității* este aceea că timpul, ca și spațiul sunt condiții a priori ale sensibilității. Timpul reprezintă forma simțului intern, prin care este posibilă intuirea stării noastre interne. Toate lucrurile ca fenomene, adică obiecte ale intuiției sensibile, sunt în timp.

B. O teorie filozofică asupra naturii timpului este cea a lui G. W. Leibniz, prin care timpul era considerat ca ceva pur relativ: „timpul este o ordine a succesiunilor".

C. O altă teorie filozofică asupra timpului este aceea exprimată de I. Newton. În concepția lui Newton, timpul este absolut, adevărat, matematic, curge în mod egal și îl mai numim și durată. De pildă, prima zi din viața de student este receptată ca un eveniment cu o semnificație aparte, ca un timp relevant uman prin trăirile pe care le implică. Pentru tânărul care și-a dorit foate mult să-și continue studiile și își vede visul împlinit, momentul de timp respectiv este valorizat, este semnificat, devine un timp al gloriei personale. De acest moment al începutului unei noi etape din viața sa își va aduce aminte cu nostalgie pe parcursul întregii vieți. Referitor la acest exemplu, un adept al teoriei filozofice a lui M. Eliade, despre timpul semnificat al omului modern, ar putea considera că este vorba despre un adevărat ritual de înnoire, o formă de mitologie camuflată.

D. Corelația dintre conceptele de *formă a priori* și de *timp* poate viza următoarele idei:

- În concepția lui I. Kant, timpul este o formă a priori a intuiției interne, prin care aceasta este dată înaintea obiectelor.
- Timpul nu poate fi o determinare a fenomenelor externe, deși este, împreună cu spațiul, o condiție a priori a cunoașterii lucrurilor ca fenomene.
- Așa cum apar intuiției sensibile, lucrurile sunt înțelese ca fenomene, iar timpul ca formă a simțului intern ne permite această cunoaștere, fiind dat apriori.

Subiectul I– F

A. O caracteristică a eticii eudaimoniste este dată de faptul că este o etică teleologică, în care valoarea morală a oricărui act este dată de capacitatea acestuia de a realiza ceva bun. O altă caracteristică a eticii eudaimoniste este accentul deosebit pe care îl conferă rațiunii, ca mod specific uman de a atinge fericirea. Așa, de pildă, în accepțiunea lui Aristotel, fericirea este posibilă prin activitatea de cunoaștere, conformă cu virtutea.

B. O altă teorie etică este hedonismul, care, așa cum decurge și din semnificația numelui său provenit din grecescul *hedone* (plăcere), identifică binele cu plăcerea. În concepția lui Epicur, un reprezentant de marcă al hedonismului, fericirea este posibilă ca plăcere. Prin plăcere, filozoful antic înțelege „absența suferinței din corp și a tulburării din suflet". Plăcerea reprezintă criteriul alegerii morale.

C. O consecință a aplicării eticii eudaimoniste în alegerea de către un tânăr a profesiei poate fi opțiunea acestuia către o carieră de tip intelectual. Dacă el consideră că fericirea este posibilă prin cultivarea spirituală, prin cunoaștere, prin exercitarea prioritară a facultăților rațiunii, atunci se presupune că va aplica drept deziderate ale vieții sale reperele de factură eudaimonistă.

D. Corelația dintre conceptele de *fericire* și de *acțiune morală* poate viza următoarele idei:

- Fericirea nu este autentică în absența unor repere morale, dacă acțiunile nu sunt corecte din punct de vedere moral.

- Acțiunile morale sunt o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru ca fericirea să fie posibilă.
- O acțiune morală este un prim pas spre dobândirea fericirii, care este un scop în sine pentru orice om.

Subiectul II – E, F

a. O concepție despre filozofie este aceea a lui Aristotel. Specificul filozofiei din perspectiva lui Aristotel este dat de considerarea acesteia ca filozofie primă, demers teoretic prin care sunt cercetate primele cauze și principii. În istoria filozofiei este consacrată considerarea filozofiei prime la Aristotel drept *metafizică*, adică studiul acelor aspecte ale realității aflate *după* cele analizate de fizică.

b. O altă concepție despre filozofie este cea exprimată încă din Antichitate de Platon. În accepțiunea acestuia, filozofia este o modalitate de educare a spiritului omenesc (*paideia*), o „artă a răsucirii" dinspre lumea simțurilor spre cea a inteligibilului. Prin filozofie reușim să delimităm aparența de esență, ceea ce este trecător de ceea ce este etern. Astfel, filozofia nu este doar o cale a cunoașterii autentice, care nu se lasă înșelată de aparențe, ci și o șansă de a ne manifesta iubirea de înțelepciune. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și cea lui Platon este de concordanță. Cei doi gânditori antici susțin că originea filozofiei este uimirea în fața universului, iar reflecția filozofică este una prin care se realizează un tip aparte de cunoaștere, o cunoaștere dezinteresată, realizată doar de dragul cunoașterii.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Platon despre filozofie poate fi gândit prin recunoașterea, la nivelul vieții cotidiene, a acelor fapte atât de uimitoare, în fața cărora ne exprimăm uimirea și încercăm să înțelegem pe ce temeiuri se fundamentează existența lor. De pildă, suntem uimiți în fața unui fenomen astrologic și începem să ne punem întrebări asupra ordinii din acest univers. În felul acesta ajungem să gândim mai diferit decât atunci când dorim să rezolvăm probleme practice, în legătură cu interesele concrete ale vieții de fiecare zi. Cunoașterea dezinteresată, pornită din uimirea în fața a tot ceea ce ne înconjoară poate determina un act de filozofare accesibil simțului comun. Ca să ajungem însă la filozofie în sensul riguros al cuvântului este necesară o filtrare critică a ideilor noastre și o circumscriere a gândirii într-un mod riguros.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **R. Descartes** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Meditații metafizice***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Descartes arată că voința pe care o avem de la Dumnezeu este „cât se poate de întinsă și, în felul ei, desăvârșită", iar acest aspect ne favorizează libertatea. Prin exercitarea liberului-arbitru devenim stăpânii faptelor noastre.
- Conform lui Descartes, raportul existent între voință și intelect este unul

de neconcordanță, pentru că voința ne îndeamnă să cunoaștem mai mult decât intelectul este capabil și astfel „se abate de la ceea ce este adevărat și bun", precizează Descartes.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „grația divină și cunoașterea naturală, departe de a-mi diminua libertatea, mai degrabă o sporesc și o consolidează"— deci libertatea poate fi însoțită de responsabilitate în măsura în care alegerile sunt premerse de cunoaștere. Alegând în cunoștință de cauză, alegem cu responsabilitate.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea exprimată de Fr. Nietzsche. Liberul-arbitru este etichetat de Nietzsche drept „cel mai ticălos dintre artificiile teologilor", un compromis între destin și libertate făcut cu intenția de a imputa credincioșilor vinovății, de a crea culpabilitate și responsabilizare într-un sens negativ. Liberul-arbitru este, în fapt, corelat voinței de putere, sentimentului de superioritate față de cel care trebuie să se supună. Raportul existent între perspectiva lui Nietzsche și punctul de vedere al lui Descartes este de contradicție. În timp ce Descartes acceptă determinismul divin și gândește libertatea numai ca rezultat al grației divine, Nietzsche respinge orice determinare exterioară, inclusiv cea divină, arătând că libertatea este posibilă pentru cei cu o voință puternică.

Varianta 45

Subiectul I – E

A. O caracteristică a *determinismului* este aceea că se bazează pe raporturi necesare între cauze și efecte. O altă caracteristică a doctrinei deterministe este aceea că evenimentele care au loc sunt predeterminate, există cauze cărora li se datorează. În acest sens, gânditorul francez P. S. Laplace preciza: „Trebuie să considerăm starea prezentă a universului ca efectul stării sale anterioare și drept cauză a stării care va urma".

B. Determinismul poate fi de cel puțin două tipuri: determinism divin, atunci când cauza ultimă a tot ceea ce există o reprezintă divinitatea; determinismul „științific", cu referire la fenomenele din natură a căror desfășurare poate fi surprinsă în termenii unor regularități de tip cauză–efect. Natura este guvernată de anumite legi, formulate pe baza raporturilor cauză–efect, prin intermediul cunoașterii de tip științific.

C. Un adept al determinismului poate considera că responsabilitatea acțiunilor proprii nu îi aparține deoarece nu face decât să urmeze ceea ce destinul i-a hărăzit în mod obligatoriu ca soartă a sa. De pildă, eșecul în încercarea de a se integra unui grup sportiv poate fi privit ca rezultat al faptului că „nu a fost destinul său" acela de fi sportiv. Pur și simplu nu a fost să fie.

D. Corelația dintre conceptele de *ordine divină* și de *liber-arbitru* poate viza următoarele idei:

- Încadrarea în ordinea divină este o condiție a manifestării într-un sens

bun a liberului-arbitru, acesta nu trebuie înțeles ca un mijloc prin care omul ar putea tulbura armonia prestabilită.

- Ordinea divină și liberul-arbitru sunt două noțiuni la care fac apel concepțiile filozofice despre libertate posibilă în contextul existenței divinității.
- Liberul-arbitru reprezintă capacitatea de a alege între bine și rău, de care oamenii dispun ca un semn al măreției lor, al grației divine prin care li s-a conferit un loc aparte în ordinea divină.

Subiectul I– F

A. O teorie etică este cea hedonistă, iar o altă teorie etică este cea eudaimonistă.

B. O consecință a aplicării eticii deontologice în viața de elev ar putea fi observată la nivelul comportamentelor acestuia. Dacă respectivul elev nu urmează înclinația spre distracții, ci își satisface în mod corespunzător obligațiile școlare, putem aprecia că acțiunile sale se apropie de dezideratul moralei deontologice. Cum însă mai mereu la nivelul vieții cotidiene se amestecă și aspecte care țin de urmărirea unor scopuri utile, cum ar fi acela de a se forma pentru a deveni practicantul unui profesii, și chiar satisfacerea unor înclinații, cum este cunoașterea realizată din curiozitatea de a afla lucruri noi, faptele sale nu apar ca fiind datorate strict unor repere morale, nu sunt doar *din datorie*, astfel conținutul lor moral putând fi pus sub semnul întrebării din punct de vedere kantian.

C. Un adept al eticii hedoniste evaluează moralitatea acțiunilor sale prin raportare la plăcere. Dacă acesta consideră dezirabilă cultivarea plăcerilor și evitarea durerii, atunci va aprecia pozitiv acțiunile care conduc la plăceri, și negativ pe cele care determină durere. De exemplu, pentru un adept al eticii hedoniste este moral să-și petreacă timpul liber prin activități legate de pasiunile sale și este imoral să-și diminueze timpul liber muncind suplimentar, să spunem în folosul comunității. Cultivarea plăcerilor individuale este un deziderat de factură hedonistă.

D. Corelația dintre conceptele de *acțiune umană* și de *lege morală* poate viza următoarele idei:

- O acțiune umană este morală dacă se realizează în conformitate cu legea morală.
- O lege morală este un ideal de moralitate, un reper valoric de care oamenii țin cont în acțiunile lor. Astfel, acestea devin acțiuni morale.
- Acțiunile pe care le fac oamenii ar trebui să fie marcate de raționalitate și, de aici, de moralitate.

Subiectul II – E, F

a. Una dintre concepțiile filozofice despre dreptate este aceea exprimată de gânditorii sofiști. Conform sofiștilor, natura umană nu constituie un temei al dreptății. De exemplu Glaucon, personajul sofist din dialogul platonician *Republica*, argumentează că atât omul drept, cât și omul nedrept, dacă ar avea posibilitatea de a face fapte nedrepte fără să fie pedepsit, nu s-ar

putea remarca nici o deosebire între aceștia, deoarece pur și simplu natura umană este nedreaptă. În *Republica,* Platon prezintă dialogul dintre două personaje: Socrate și Glaucon, în legătură cu natura dreptății. Poziția filozofică a sofistului Glaucon reiese din *Mitul lui Gyges,* pe care acesta îl povestește pentru a-l prova pe Socrate să spună la rândul său ce este dreptatea. Conform lui Glaucon, dreptatea se întemeiază pe frica de pedeapsă, mai exact de respectul silit față de legi.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este aceea exprimată de J. J. Rousseau, în lucrarea *Emil sau despre educație*. „Iubirea de oameni derivată din iubirea de sine este principiul dreptății umane", precizează Rousseau. Dreptatea este deci fundamentă pe natura umană sensibilă. Fiecare om posedă un simț înnăscut al dreptății, pe temeiul căruia poate aprecia moralitatea faptelor. Acesta este conștiința. Încă în starea naturală, existau două principii anterioare rațiunii, care reglementau relațiile între oameni: interesul pentru bunăstarea și conservarea noastră; repulsia față de suferință și pieire. Mai ales din cel de-al doilea principiu înțelegem că dreptatea este cultivată pentru a evita suferința. Raportul existent între perspectiva lui Rousseau și poziția filozofică sofistă asupra dreptății este de opoziție. În timp ce în opinia lui Rousseau natura umană este dreaptă, dimpotrivă, în accepțiunea sofistă, natura umană este nedreaptă, iar dreptatea poate însemna și dreptul forței.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Rousseau ar putea fi acela al unui om care mulțumește unei persoane care i-a făcut un bine. Faptul în sine este apreciat ca unul gratuit, dacă nu vizează atingerea vreunui scop practic nemijlocit. Dacă însă mulțumirile adresate binefăcătorului sunt bazate pe conștiință, atunci ele au un conținut moral. Adresăm mulțumiri unui om care ne-a făcut un bine din considerente legate de sensibilitatea umană: așa ne simțim cu conștiința împăcată.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Ființa și neantul,*** poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Sartre, libertatea umană este absolută pentru că nu există constrângeri exterioare, nu există determinism. De aici înțelegem că „viața nu are sens a priori", nu are sens înainte de a fi trăită efectiv, aceasta însemnând în deplină libertate.
- Potrivit lui Sartre, responsabilitatea absolută decurge din libertatea absolută. Asumarea faptelor noastre și a consecințelor acestora este inevitabilă, pentru că nimic în afara noastră nu a decis ceea ce avem de făcut. De aceea nu putem găsi explicații exterioare, nu putem pune pe seama a ceva din afara noastră nicio situație în care ne aflăm: „nu există situații inumane".
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„un eveniment social care se produce deodată și care mă poartă cu el nu vine din afară; dacă sunt mobilizat într-un război, acest război este războiul meu, seamănă cu mine și îl merit"— în fapt fiecare dintre noi își duce, după exemplul dat de Sartre,

propriul său război, se confruntă cu propriile alegeri și cu consecințele acestora. Prin alegerile pe care le facem ajungem în anumite situații de viață care pot presupune și un anume grad de adversitate, de împotrivire. Însă chiar și acestea ne aparțin, fiind rezultatul impactului sub care am receptat modul în care ne afectează propriul proiect.

- O altă perspectivă asupra libertății este aceea exprimată de R. Descartes. Liberul-arbitru, arată Descartes, este cea mai importantă calitate umană, o *perfecțiune* a omului. Liberul-arbitru este premers de cunoaștere. De aceea se presupune că, alegând în cunoștință de cauză, sunt responsabil de alegerile pe care le-am făcut. Raportul existent între poziția filozofică a lui Descartes și punctul de vedere al lui Sartre este de opoziție. În timp ce Descartes acceptă existența divinității și a constrângerilor exterioare, datorate predeterminării divine, Sartre exclude orice condiționare exterioară și nu recunoaște determinismul divin. În opinia lui Descartes, libertatea este gândită ca liber-arbitru, o libertate posibilă doar prin *grația divină*, iar Sartre consideră libertatea ca fiind absolută, circumscrisă doar de alegerile umane.

Varianta 46

Subiectul I – E

A. Potrivit concepției empiriste, cunoașterea se fondează pe experiența sensibilă. O altă caracteristică a concepției empiriste ar putea fi faptul că empiriștii nu acceptă existența unor idei înnăscute, care ar constitui fundamentul ultim al cunoașterii.

B. Prin *adevăr a priori* se înțelege o cunoștință absolut independentă de experiență. Se opune cunoștințelor a posteriori, adică adevărului empiric.

C. Una dintre consecințele acceptării perspectivei empiriste asupra cunoașterii ar putea fi refuzul judecăților sintetice *a priori* postulate de Kant. Empirismul logic consideră că singurele adevăruri *a priori* sunt acelea pur formale, logice. Așadar, propozițiile matematice, dacă sunt *a priori*, sunt analitice, iar cele ale fizicii, în măsura în care sunt sintetice, pot fi verificate doar prin experiență.

D. Corelația dintre conceptele de *rațiune* și de *adevăr* poate viza următoarele idei:

- Adevărul nu este nici un fapt, nici un dat. El ține de discurs sau de reprezentarea, de către rațiune, a realității. Adevărul trebuie întotdeauna să fie cercetat.
- Potrivit concepției raționaliste, rațiunea este temeiul adevărului unei opinii. Filosofii raționaliști, spre deosebire de cei empiriști, au considerat rațiunea ca pe un mijloc de cunoaștere sigur și independent de experiența sensibilă.

Subiectul I – F

A. Din perspectivă filozofică, se poate considera (precum o fac, de exemplu, Descartes sau Pascal) că omul are drept caracteristică esențială cugetarea,

sau se poate considera (așa cum procedează Sartre, de exemplu) că nu există o esență umană dată, că omul este ceea ce *se face* el însuși, că omul este *proiect*.

B. Potrivit lui L. Blaga, modul de a fi al omului este *existența întru mister și pentru revelare*. Consecința imediată a locuirii într-un asemenea orizont (al misterului) este faptul că omul este capturat de un *destin creator*. Sensul existenței umane se află, așadar, în cultură, întrucât actul revelator ia forma creațiilor culturale.

C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru importanța socialului în definirea naturii umane, poate fi acela al unui copil ce a fost pierdut de părinții săi în pădure. Crescut de o lupoaică, de exemplu, să presupunem că este găsit peste zece ani de către niște tăietori de lemne și adus înapoi acasă. Este puțin probabil ca părinții să-l trateze pe tânărul cu chip de om și apucături de lup ca pe fiul lor pierdut în urmă cu zece ani. E adevărat, poate, că ei vor încerca să-l reintegreze în societate, dar procesul umanizării, al reeducării sălbaticului copil-lup, va fi unul lung și dificil, neexistând, din nefericire, nicio garanție a succesului.

D. Corelația dintre conceptele de *destin creator* și de *existență umană* poate viza următoarele idei:

- Blaga nu acceptă perspectiva biologic-naturalistă asupra omului, potrivit căreia omul ar fi o simplă etapă superioară a evoluției speciilor. Filozoful român postulează o diferență *de esență* între om și animal: destinul existenței umane este întru mister și pentru revelarea acestuia. Iar actul revelator ia forma creațiilor culturale.
- Omul depășește cadrele imediatului și ale securității prin aceea că este capabil să-și sacrifice propria existență pentru a crea cultură, pentru a deveni *subiect creator*. Iar acest destin creator al ființei umane este consecința imediată a existenței sale în orizontul misterului.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre libertate poate evidenția specificul libertății din perspectiva concepției lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea a lui Sartre, potrivit căruia omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât el este rezultatul alegerilor sale. Pentru om, *a exista* înseamnă *a se alege*. Raportul existent între perspectiva lui Sartre și concepția lui Descartes este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

c. Pentru a ilustra concepția lui Sartre despre libertate, am putea oferi drept exemplu situația unui prizonier, a unui om închis împotriva voinței sale. Chiar și în acest caz, el este liber: liber de a sparge zidurile, chiar cu riscul

de a fi ucis. Libertatea sa este angajată, întrucât situaţia sa este un rezultat al propriei alegeri: poate alege să rămână prizonier sau să riște totul pentru a se elibera. Rămânând prizonier, el este absolut liber și absolut responsabil de condiţia sa, din moment ce nu i s-a sustras.

Subiectul III – E, F

Analiza demersului teoretic al eticii aplicate poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Demersul teoretic al eticii aplicate este unul inductiv. El este opus demersului deductiv în morală și constă în analiza unor probleme și dileme morale create de diverse practici, precum cele medicale (biologice), ecologice, legale, politice sau sociale.
- Prin *eutanasie pasivă* se înțelege actul (medical) de retragere a tratamentului care întreținea viața pacientului. *Eutanasia activă* înseamnă a provoca moartea rapidă a unei persoane, eutanasia fiind efectuată la solicitarea acesteia și doar cu intenția ușurării suferințelor acelui pacient.
- Eutanasia activă nu este mai condamnabilă, din punct de vedere moral, decât cea pasivă, în sensul că împotriva ambelor poate fi invocat argumentul respectului pentru viață.
- Etica aplicată ia în discuție o serie de alte probleme, precum cele legate de avort sau de tratamentul aplicat animalelor (drepturile animalelor).
- O altă perspectivă asupra demersului teoretic în morală este cea a lui I. Kant. Acesta este adeptul eticii deontologice, potrivit căreia valoarea morală a unei acțiuni este apreciată independent de consecințele acesteia și constă în respectarea necondiționată a legilor universale, a imperativului categoric. Raportul existent între morala kantiană a datoriei și punctul de vedere al eticii aplicate este de opoziție, deoarece problemele și dilemele morale cu care se confruntă, de exemplu, medicii și savanții contemporani nu pot fi cu ușurință soluționate *a priori*, aplicând mecanic principii incontestabile.

Varianta 47

Subiectul I – E

A. Alte două perspective asupra naturii umane ar putea fi, de exemplu, cea formulată de Augustin (potrivit căreia omul este o imagine a divinității) și cea formulată de Aristotel (potrivit căreia omul este o ființă socială).
B. Potrivit lui B. Pascal, omul este o ființă *de interval*, un „lucru de mijloc" între două extreme. De aceea, omul este totodată și o *ființă contradictorie*, întrucât este, de exemplu, atât „depozitar al adevărului", cât și „îngrămădire de incertitudine și eroare".
C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru ideea potrivit căreia omul este o ființă reflexivă, poate fi acela al unui cerșetor. Chiar și un om al străzii meditează

asupra propriei condiții (oricât ar fi aceasta de mizeră, de nefericită).

D. Corelația dintre conceptele de *ființă cugetătoare* și de *măreția omului* poate viza următoarele idei:
   - În calitate de ființă cugetătoare, omul are conștiință de sine, fiind capabil de reflecție nu doar asupra lumii, ci și asupra propriei condiții.
   - Conștiința de sine poate fi privită ca sursă a demnității ființei (sau a condiției) umane, a măreției omului.

Subiectul I – F

A. Hedonismul și etica eudaimonistă sunt etici teleologice (pentru care moralitatea unei acțiuni rezidă în scopul sau în consecințele acesteia).

B. Etica deontologică este o etică a datoriei, care se deosebește de cele teleologice prin aceea că nu evaluează moralitatea unei acțiuni în raport cu scopul sau consecințele acesteia. În consecință, va fi morală o acțiune al cărei principiu se poate considera ca fiind valabil pentru orice om.

C. Una dintre consecințele aplicării eticii deontologice în relația existentă între medic și pacient ar putea fi refuzul medicului de a efectua eutanasia, în virtutea respectului pentru dreptul la viață al oricărui pacient. El nu va provoca moartea nedureroasă a unei persoane suferind de o boală incurabilă, chiar dacă viața îi devine pacientului său insuportabilă.

D. Corelația dintre conceptele de *lege morală* și de *datorie* poate viza următoarele idei:
   - Morala kantiană nu este o morală a fericirii, ci una a datoriei. Acțiunea morală nu este aceea care face omul fericit, ci aceea care îl face demn de a fi om.
   - Potrivit lui Kant, legea morală nu spune niciodată ce trebuie să facă o persoană într-o anumită situație, ci numai ce criteriu formal (universalitatea) trebuie să satisfacă maxima acțiunii morale.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre adevăr și eroare poate evidenția specificul adevărului și erorii din perspectiva concepției lui R. Descartes. Potrivit acestuia, omul se aseamănă cu divinitatea doar prin întinderea voinței sale. Intelectul uman este limitat, astfel că, pentru a accede la adevăr, la cunoaștere, el trebuie să fie luminat de grația divină. Eroarea este o *lipsă a cunoașterii*, iar cauza ei este tocmai inadecvarea dintre voință și intelect, extinderea hotărârilor voinței dincolo de limitele evidenței.

b. O altă concepție filozofică despre adevăr și eroare este cea a lui K. Popper, potrivit căreia adevărul este doar un principiu normativ, valoarea fundamentală către care tinde știința. Dar oamenii nu pot obține *certitudinea* faptului că au ajuns în posesia adevărului. Nu pot decât să-și testeze autocritic propriile teorii, încercând să le infirme. Astfel, prin eliminarea erorilor, cunoașterea poate *doar* să se apropie de adevăr. Raportul existent între

perspectiva lui Popper și concepția lui Descartes este de opoziție. Dacă Descartes considera că *evidența* este criteriul adevărului, iar eroarea nu este decât imposibilitatea noastră de a-l sesiza, pentru Popper, știința este *continua* căutare a adevărului prin intermediul criticii, adică un proces permanent de apropiere de adevăr prin eliminarea erorilor.

c. Pentru a ilustra concepția lui Popper despre adevăr și eroare, am putea oferi drept exemplu situația descrisă chiar de filozoful austriac, aceea a unui alpinist care urcă pe un munte al cărui vârf este întotdeauna învăluit în nori. Este posibil ca alpinistul să nu fie niciodată în stare să se asigure că a atins vârful muntelui, dar el va fi cu siguranță în stare să-și dea seama că nu l-a atins. În cunoaștere, deci, omul este mai degrabă capabil să recunoască și să elimine erorile, decât să aibă certitudinea că deține adevărul în sens obiectiv.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Existențialismul este un umanism*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Sartre, *omul este aruncat în lume*, adică el există în mod pur contingent, întâmplător, gratuit. Deși are conștiința propriei prezențe în această lume, omul nu găsește nicio necesitate a acestui fapt, nicio rațiune explicativă și nici valori care ar putea fi date *a priori*. Libertatea absolută a ființei umane provine din această lipsă de temei, de justificare a existenței care este facticitatea. Altfel spus, în cazul omului, *existența precede esența*.
- Prin *alegere liberă* se înțelege, practic, actul întemeietor al ființei umane, întrucât omul există în măsura în care *se face*, se alege. Nefiind capabil să-și întemeieze existența prin recurs la o origine care-i rămâne opacă, omul nu poate decât să se angajeze în viitor: el este proiect (de sine). Conștiința umană nu este, din perspectiva lui Sartre, decât un proiect, ea nu este decât vizată (ceea ce Husserl numește „intenționalitate").
- O altă perspectivă asupra libertății este, de exemplu, cea a lui B. Spinoza. Acesta este adeptul ideii potrivit căreia toate evenimentele și lucrurile lumii sunt supuse unui determinism strict. Neexistând, prin definiție, altă *substanță* în natură în afara lui Dumnezeu, pentru care totul este mod sau atribut, înseamnă că tot ceea ce există în lume există cu necesitate, nu poate fi altfel decât este. Iar acțiunile și dorințele umane nu vor face excepție, căci ele pot fi explicate prin cauzele care le determină. Numai ignoranța noastră, necunoașterea acestor cauze ne permite să vorbim despre libertatea de alegere, despre *„liberul-arbitru"*. Potrivit lui Spinoza, libertatea constă nu în absența constrângerilor, ci în înțelegerea, prin cunoaștere, a necesității. Raportul existent între concepția lui Spinoza despre libertate și punctul de vedere al lui Sartre este de opoziție. Libertatea voinței este, din perspectiva lui Spinoza, iluzorie, în vreme ce, pentru Sartre, omul este libertate.

Varianta 48

Subiectul I – E

A. Potrivit lui Wittgenstein (cel din *Tractatus logico-philosophicus*, cel puțin), filozofia este activitatea de clarificare a limbajului. Altfel spus, filozofia se reduce la clarificarea propozițiilor aparținând științelor naturii, întrucât acestea sunt singurele care au sens.

B. Una dintre consecințele acceptării tezei lui Wittgenstein potrivit căreia *limitele limbajului nostru semnifică limitele lumii noastre* ar putea fi aceea că filozofia ar trebui să se reducă la analiza limbajului natural. Cu alte cuvinte, filozofii ar trebui să renunțe la preocupările lor metafizice, de exemplu, întrucât propozițiile aparținând acestui domeniu sunt lipsite de sens. Iar despre ceea ce nu se poate vorbi (cu sens) ar trebui să se tacă.

C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru o altă accepțiune asupra raportului dintre limbaj și realitate, poate fi acela al unui enunț performativ, precum cele teoretizate de filozoful analitic englez J. L. Austin. În lucrarea sa *Cum să facem ceva folosind cuvintele*, Austin arată că limbajul nu ar putea fi redus la funcția sa reprezentativă. Enunțuri precum „Întreaga mea avere o las moștenire nepotului meu." nu sunt doar propoziții descriptive (sau afirmații susceptibile de a fi adevărate sau false), ci constituie în ele însele acte (de limbaj) și produc efecte.

D. Corelația dintre conceptele de *obiect al filozofiei* și de *viziune de ansamblu asupra lumii* poate viza următoarele idei:

- În mod tradițional, ca obiect al filozofiei este amintită încercarea metafizicii de a oferi o viziune de ansamblu asupra lumii.
- Potrivit concepției lui Wittgenstein, problemele metafizicii, eticii, esteticii sau ale religiei sunt doar pseudoprobleme. Enunțurile aparținând acestor domenii sunt lipsite de sens, din moment ce nu există condiții în raport cu care ele s-ar putea dovedi adevărate sau false. Altfel spus, filozofia ar trebui să aibă ca obiect activitatea de clarificare a limbajului.

Subiectul I – F

A. Din perspectiva lui Sartre, libertatea umană este absolută, întrucât nu există o esență umană dată. Fiind proiect (de sine), existând doar în măsura în care *se face* el însuși, omul este absolut liber, dar și absolut responsabil. El este condamnat la libertate.

B. O altă perspectivă asupra libertății umane este reprezentată, de exemplu, de concepția formulată de B. Spinoza. Acesta este adeptul ideii potrivit căreia toate evenimentele și lucrurile lumii sunt supuse unui determinism strict. Numai ignoranța noastră, necunoașterea cauzelor care determină și explică acțiunile umane ne permite să vorbim despre libertatea de alegere, despre *„liberul-arbitru"*. Potrivit lui Spinoza, libertatea constă nu în absența constrângerilor, ci în înțelegerea, prin cunoaștere, a necesității.

C. Una dintre consecințele acceptării liberului-arbitru în relația existentă între părinți și copii ar putea fi luarea deciziilor importante în viața lor chiar de către copii. Dacă părinții îi consideră suficient de maturi pentru a-i lăsa să decidă singuri în privința viitoarei lor profesiuni, de exemplu, copiii trebuie, în schimb, să învețe să-și asume responsabilitatea pentru alegerea făcută.

D. Corelația dintre conceptele de *libertate* și de *responsabilitate* poate viza următoarele idei:

- Potrivit lui Sartre, existența umană nu poate fi justificată prin nimic altceva decât prin ea însăși. În aceste condiții, fiecare decizie angajează omul în întregime, proiectându-l într-o aventură imprevizibilă: propria sa viață. Condamnat să fie liber, omul poartă pe umerii săi povara lumii întregi. El este responsabil, prin alegerile sale, prin modul său de a fi, nu doar față de sine însuși, ci și față de lume. Altfel spus, „suntem singuri, fără nicio scuză".
- Omul este ceea ce el singur alege să devină și a exista înseamnă, pentru om, a fi propriul proiect, a se face. Libertatea absolută se traduce prin aceste acte, prin aceste alegeri (de sine) ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre cunoaștere poate evidenția specificul cunoașterii din perspectiva concepției lui R. Descartes. Potrivit acestuia, tot ceea ce percepem clar și distinct este adevărat. Elementele prime ale cunoașterii aparțin în mod natural spiritului uman, ca „semințe ale adevărului", cunoașterea lor fiind posibilă printr-o evidență imediată. Divinitatea a înzestrat, așadar, omul cu facultatea de a cunoaște adevărul, însă această facultate este mărginită. Eroarea reprezintă o negație, o lipsă a unei cunoștințe pe care omul ar fi trebuit să o dețină și provine din nepotrivirea dintre intelect (care este finit) și voință (care este infinită). Ea se produce atunci când voința se întinde peste limitele intelectului.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui K. Popper, potrivit căruia niciodată nu putem avea pe deplin certitudinea că am atins adevărul. Nu există adevăruri ultime. Cunoașterea înseamnă testarea autocritică a propriilor teorii, încercarea de a le infirma. Astfel, prin eliminarea erorilor, cunoașterea poate *doar* să se apropie de adevăr. Raportul existent între perspectiva lui Popper și concepția lui Descartes este de opoziție. Pentru Popper, cunoașterea nu este, precum la Descartes, o acumulare de adevăruri, ci un proces *continuu* de apropiere de adevăr prin eliminarea erorilor.

c. Pentru a ilustra concepția lui Popper despre cunoaștere, am putea oferi drept exemplu situația unui Robinson Crusoe. Tot ce poate face acesta este să spere că, într-o bună zi, va putea să zărească un vas salvator, nefiind capabil să precizeze cu certitudine nici dacă, și nici când se va întâmpla evenimentul mult așteptat. Ceea ce naufragiatul poate ști cu siguranță este, din păcate, doar faptul că așteptările i-au fost înșelate și de data aceasta.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre om, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Geneza metaforei și sensul culturii***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Blaga nu acceptă perspectiva biologic-naturalistă asupra omului, potrivit căreia omul ar fi o simplă etapă superioară a evoluției speciilor. Filozoful român postulează o diferență *de esență* între om și animal: destinul existenței umane este *întru mister și pentru revelarea acestuia*. Categorie centrală a ontologiei și gnoseologiei lui Blaga, *misterul* nu este doar un concept liminar al cunoașterii, ci un fenomen originar, rezultat al actului creator al Marelui Anonim, fenomen prin care iau naștere toate procesele specific umane. *Omul luciferic* nu numai că este orientat spre mister, dar este și permanent tentat de a-l revela. Iar actul revelator ia forma creațiilor culturale.
- Omul depășește cadrele imediatului și ale securității prin aceea că este capabil să-și sacrifice propria existență pentru a crea cultură, pentru a deveni *subiect creator*. Iar acest destin creator al ființei umane este consecința imediată a existenței sale în orizontul misterului.
- O altă perspectivă asupra naturii umane este cea a lui Augustin. Potrivit acestui gânditor creștin, omul este o imagine a Trinității. Omul interior, adică sufletul și facultățile sale, reflectă divinitatea. Faptul de a fi un sine, cunoașterea acestui sine și iubirea de sine constituie, așadar, atributele esențiale ale ființei umane.
- Raportul existent între concepția lui Augustin și punctul de vedere al lui L. Blaga este de concordanță, deoarece ambii filozofi acceptă ideea potrivit căreia omul este o creație a divinității.

Varianta 49

Subiectul I – E

A. Libertatea individuală este o valoare politică esențială pentru adepții liberalismului. Definită în mod negativ, ca absență a oricărei constrângeri exterioare, libertatea individuală presupune ideea de a nu fi împiedicați de nimeni în ceea ce dorim și ar trebui să vrem să facem. Astfel, libertatea individuală este limitată de lege, care constituie totodată condiția ei de posibilitate.

B. Dintre preocupările teoriilor politice, amintim aici problema raportului existent între lege și libertate, precum și problema legitimității exercitării puterii asupra individului, a stabilirii limitei dintre sfera publică și cea privată.

C. Una dintre consecințele regimului totalitar ar putea fi restrângerea libertății de alegere a unui tânăr. De exemplu, în timpul regimului comunist, tinerii români puteau să studieze în țările vest-europene numai cu acordul autorităților de la București.

D. Corelația dintre conceptele de *libertate* și de *democrație* poate viza următoarele idei:

- Într-un stat democratic, autoritatea politică își are temeiul în puterea liberă

pe care o are fiecare om de a se guverna pe el însuși. Ca formă de guvernământ, democrația presupune, așadar, suveranitatea populară. Potrivit teoriilor contractualiste, singurul conducător legitim posibil este poporul, adică ansamblul de cetățeni care votează legile (expresie a voinței generale) și acceptă să li se supună.

- Democrațiile liberale sunt regimuri politice care presupun legea majorității, având ca valori fundamentale libertatea și egalitatea în drepturi a cetățenilor.

Subiectul I – F

A. Egalitatea în drepturi (sau egalitatea civică și politică) se opune privilegiilor, presupunând acordarea aceleiași demnități tuturor oamenilor. În mod imparțial, toți cetățenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări, fiind egali în fața legii.

B. Drepturile omului sunt acele condiții considerate necesare pentru ca societățile să acorde ființelor umane întreaga lor demnitate. În accepțiune liberală, asigurarea drepturilor omului presupune existența statului de drept, al cărui scop este protejarea libertăților cetățenești și limitarea exercitării arbitrare a puterii.

C. Una dintre consecințele nerespectării drepturilor omului ar putea fi refuzul de a învesti toate persoanele cu aceeași valoare. De exemplu, rasiștii consideră că discriminarea persoanelor aparținând altei rase este îndreptățită, refuzând să le recunoască acestora valoarea și demnitatea umană absolute.

D. Corelația dintre conceptele de *normă morală* și de *drepturi ale omului* poate viza următoarele idei:

- Pentru că este o persoană, omul este subiect al unor drepturi, adică apt să ia decizii care-l fac responsabil. Oamenii sunt egali în drepturi pentru că au aceeași valoare. Declarația drepturilor omului nu are doar semnificație juridică, ci și una morală, întrucât persoana este subiectul unor drepturi, dar și obiectul unor obligații.
- Potrivit lui Kant, persoana are o valoare absolută și există ca scop în sine, spre deosebire de lucruri, care au o valoare relativă și de care ne putem folosi ca simple mijloace. Cum norma (legea) morală indică numai ce criteriu formal (universalitatea) trebuie să satisfacă maxima acțiunii morale, înseamnă că principiul respectului absolut al persoanei, exprimat prin intermediul imperativului categoric, constituie temeiul moralei.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre natura umană poate evidenția specificul ființei umane din perspectiva concepției lui Augustin. Potrivit acestuia, faptul de a fi un sine, cunoașterea acestui sine și iubirea de sine constituie atributele esențiale ale ființei umane. Omul este o imagine a Trinității, întrucât omul interior, adică sufletul și facultățile sale, reflectă fiecare dintre ipostazele divinității.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui R. Descartes, potrivit căruia libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Însă intelectul uman este limitat, astfel că, pentru a accede la adevăr, la cunoaștere, el trebuie să fie luminat de grația divină. Eroarea este o *lipsă a cunoașterii*, iar cauza ei este tocmai inadecvarea dintre voință și intelect. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și concepția lui Augustin este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că asemănarea cu divinitatea este definitorie pentru condiția umană.

c. Pentru a ilustra concepția lui Descartes despre natura umană, am putea oferi drept exemplu situația unui manager al unei firme. Acesta dorește ca firma să prospere, dar ia decizii în condiții de incertitudine, riscând să greșească și să afecteze în mod negativ viețile tuturor angajaților firmei respective.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Ființa și neantul***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Sartre, *omul este condamnat să fie liber*, întrucât, în cazul său, *existența precede esența*. Conștientizarea contingenței, a lipsei de rațiune justificativă a propriei existențe se asociază cu *angoasa* pe care o trăiește ființa umană. Cuprins de sentimentul întregii sale gratuități, omul se gândește pe sine ca ființare „pentru nimic", într-o permanentă absență a sensului. Alegerea permanentă (de sine) îi permite omului să încerce să recupereze acest *neant*, această *lipsă a ființei*. Omul este ceea ce el singur alege să devină și a exista înseamnă, pentru om, a fi propriul proiect, a se face. Libertatea absolută se traduce prin aceste acte, prin aceste alegeri (de sine) ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar. Cu alte cuvinte, „suntem singuri, fără nicio scuză".
- Prin *realitate umană* se înțelege, practic, descoperirea contingenței, a facticității condiției umane. Existența umană nu poate fi justificată prin nimic altceva decât prin ea însăși. În aceste condiții, fiecare decizie angajează omul în întregime, proiectându-l într-o aventură imprevizibilă: propria sa viață. Condamnat să fie liber, omul poartă pe umerii săi povara lumii întregi. El este responsabil, prin alegerile sale, prin modul său de a fi, nu doar față de sine însuși, ci și față de lume. Altfel spus, „nu există situații inumane".
- O altă perspectivă asupra libertății este, de exemplu, cea a lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege. Raportul existent între concepția lui Descartes despre libertate și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

Subiectul I – E

A. Pentru Rousseau, prin *libertate* se poate înțelege atât starea de independență naturală a oamenilor (libertatea naturală, primitivă), cât și libertatea politică. Cea din urmă presupune capacitatea omului de a acționa în vederea interesului public, de a se supune fără rezerve legilor, care sunt expresia directă a voinței generale, participând astfel, în calitate de cetățean, la suveranitate.

B. Pierzându-și, prin semnarea contractului social, independența lor naturală, oamenii rămân tot atât de liberi ca înainte pentru că, supunându-se legii publice, se supun legii pe care ei înșiși și-au fixat-o. Această libertate politică este chiar mai demnă pentru om decât libertatea naturală, pentru că este morală și pentru că este întemeiată pe conștiința obligației.

C. Una dintre consecințele concepției lui Rousseau despre libertate și dreptate ar putea fi afirmarea ideii potrivit căreia omul natural este făcut mai degrabă pentru solitudine. Numai un cataclism extraordinar a putut obliga la această regrupare artificială, constrângătoare și alienantă reprezentată de societatea umană. Societățile nu sunt, așadar, niște reuniuni naturale, ci asociații istorice, fondate pe baza unui pact și a unui consimțământ mutual.

D. Corelația dintre conceptele de *stare naturală* și de *egalitate* poate viza următoarele idei:

- În *Contractul social*, Rousseau analizează principiile dreptului politic, întrebându-se ce poate legitima autoritatea politică, dat fiind că oamenii se nasc liberi și egali.
- Concluzia lui Rousseau este că numai o convenție fundamentală poate legitima autoritatea politică. Prin aceasta, concepută ca un pact de asociere (un contract social), poporul se constituie ca atare. Așadar, numai voința generală poate exercita suveranitatea, iar legea, care este unica putere suverană, este expresia directă a acesteia.

Subiectul I – F

A. Prin *discriminare* se înțelege încălcarea dreptului unei persoane de a fi tratată în mod egal cu ceilalți oameni, de a i se recunoaște aceeași demnitate. Deosebirile sunt făcute, în acest caz, după criterii total arbitrare, irelevante.

B. O condiție care trebuie îndeplinită pentru ca toți oamenii să fie egali în fața legii este imparțialitatea judecătorilor.

C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru modul în care diferența de vârstă dintre oameni poate constitui un motiv de discriminare, poate fi acela al refuzului unui patron de a angaja o persoană calificată pentru un anumit post, dar trecută de vârsta de 40 de ani.

D. Corelația dintre termenii *egalitate în fața legii* și *guvernare tiranică* poate viza următoarele idei:

- Egalitatea în fața legii presupune ca nimeni să nu fie mai presus de lege, normele rațional adoptate să fie respectate de către toți.

- O guvernare tiranică tinde să acorde privilegii oamenilor care aduc servicii puterii, pedepsind aspru orice tentativă de nesupunere.
- Sub o guvernare tiranică nu poate fi vorba despre egalitatea cetățenilor în fața legii, deoarece aceasta îi va trata diferențiat pe oameni, în funcție de interese aleatoare.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre cunoaștere poate evidenția specificul cunoașterii din perspectiva concepției lui K. Popper. Potrivit acestuia, procesul cunoașterii presupune căutarea de soluții la problemele noastre. Având o concepție falibilistă, Popper consideră că o cunoștință care nu poate fi confruntată cu faptele de experiență, care pare de nerespins, nu este științifică. De aceea, filozoful austriac nu va admite ca teoriile științifice să fie considerate definitive, certe, ci mereu deschise spre confruntarea cu noi fapte de experiență.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea pragmatistă, potrivit căreia valoarea de adevăr a unei propoziții, a unei teorii este dată nu de corespondența ei cu faptele, cu realitatea, ci de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. Raportul existent între perspectiva pragmatistă și concepția lui Popper este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că nu ne putem aștepta de la teoriile științifice să descrie cu certitudine realitatea, dar ne putem aștepta ca ele să ne ajute să ne rezolv mai bine problemele.

c. Pentru a ilustra concepția pragmatistă despre cunoaștere, am putea drept exemplu modul în care este evaluat „adevărul" unei hărți. A hartă va fi considerată utilă („adevărată") dacă ne ajută să ajungem la destinația dorită.

Subiectul III – E, F

Analiza demersului teoretic al eticii aplicate poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Demersul teoretic al eticii aplicate este unul inductiv. El este opus demersului deductiv în morală și constă în analiza unor probleme și dileme morale create de diverse practici, precum cele medicale (biologice), ecologice, legale, politice sau sociale.
- Prin eutanasie se înțelege actul (medical) de retragere a tratamentului care întreținea viața pacientului (*eutanasia pasivă*) sau acela de a provoca moartea rapidă a unei persoane, la solicitarea acesteia și doar cu intenția ușurării suferințelor acelui pacient (*eutanasia activă*).
- Eutanasia activă nu este mai condamnabilă, din punct de vedere moral, decât cea pasivă, în sensul că împotriva ambelor poate fi invocat argumentul respectului pentru viață.
- Etica aplicată ia în discuție o serie de alte probleme, precum cele legate de avort sau de tratamentul aplicat animalelor (drepturile animalelor).

- O altă perspectivă asupra demersului teoretic în morală este cea a lui I. Kant. Acesta este adeptul eticii deontologice, potrivit căreia valoarea morală a unei acțiuni este apreciată independent de consecințele acesteia și constă în respectarea necondiționată a legilor universale, a imperativului categoric. Raportul existent între morala kantiană a datoriei și punctul de vedere al eticii aplicate este de opoziție, deoarece problemele și dilemele morale cu care se confruntă, de exemplu, medicii și savanții contemporani nu pot fi cu ușurință soluționate *a priori*, aplicând mecanic principii incontestabile.

Varianta 51

Subiectul I – E

A. Potrivit concepției raționaliste, rațiunea este temeiul adevărului unei opinii. Filozofii raționaliști, spre deosebire de cei empiriști, au considerat rațiunea ca pe un mijloc de cunoaștere sigur și independent de experiența sensibilă.
B. Cunoașterea prin experiență este acea cunoaștere pe care o dobândim prin intermediul simțurilor. Cunoașterea empirică, *a posteriori*, este opusă cunoașterii *a priori*.
C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru ideea potrivit căreia cunoașterea senzorială este insuficientă, poate fi acela al unui enunț universal, de tipul „Toți S sunt P". Astfel, adevărul enunțului „Toți ursii polari sunt albi" nu se poate întemeia numai pe experiență, întrucât nu putem studia toate cazurile de indivizi aparținând acestei specii. Oricât de multe cazuri cercetate de noi ar confirma acest enunț, nu putem spune cu certitudine că el este adevărat, întrucât un singur contraexemplu îl poate infirma.
D. Corelația dintre termenii *opinie* și *cunoștință* poate viza următoarele idei:
   - A avea o opinie înseamnă a crede că o anumită propoziție este adevărată. Opiniile pot fi, însă, și false.
   - Putem vorbi despre cunoștințe numai în situația în care opiniile noastre sunt adevărate și dovedite ca adevărate.

Subiectul I – F

A. Prin *liber-arbitru* se înțelege, în genere, capacitatea omului de a se determina prin el însuși, în mod spontan și voluntar. Sinonim cu libertatea, liberul-arbitru presupune capacitatea de a alege între două sau mai multe comportamente, fără a înclina *a priori* către unul sau altul.
B. O altă perspectivă asupra raportului existent între libertate și alegere este reprezentată, de exemplu, de concepția formulată de B. Spinoza. Adept al ideii potrivit căreia toate evenimentele și lucrurile lumii sunt supuse unui determinism strict, Spinoza va considera că ideea potrivit căreia omul dispune de *liber-arbitru* este o iluzie. Numai ignoranța noastră, necunoașterea cauzelor care determină și explică acțiunile umane ne permite să vorbim despre libertatea de alegere. Potrivit lui Spinoza, libertatea constă nu în absența constrângerilor, ci în înțelegerea, prin cunoaștere, a necesității.

C. Una dintre consecințele exercitării liberului-arbitru în alegerea carierei este, desigur, asumarea responsabilității pentru alegerea făcută. Dacă noi suntem cei care am ales, în cunoștință de cauză, o anumită profesiune, atunci va trebui să ne asumăm și obligațiile pe care aceasta le presupune și să efectuăm, dacă este nevoie, ore suplimentare, de exemplu.

D. Corelația dintre termenii *liber-arbitru* și *responsabilitate* poate viza următoarea idee:
   - Fiind înzestrat cu liber-arbitru, omul este ceea ce el singur alege să devină. Libertatea absolută se traduce prin aceste acte, prin aceste alegeri (de sine) ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este cea a lui Aristotel. Filozoful grec susține teza potrivit căreia fericirea este un scop în sine, pentru că ea este dorită doar pentru sine, iar nu pentru ceva căruia să-i fie subordonată, iar toate celelalte virtuți (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt doar mijloace în vederea obținerii fericirii. Fericirea poate fi atinsă prin activitatea rațională a sufletului, prin activitate conformă cu virtutea.

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui J. St. Mill, în opinia căruia o acțiune este apreciată drept morală în funcție de consecințele sale utile. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție. În timp ce Aristotel susține că fericirea este un scop în sine, Mill are o concepție hedonistă, deși avea în vedere în special plăcerile superioare, plăcerile spiritului.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Mill este promovarea sistematică a plăcerilor spirituale, care sunt superioare celor ale corpului, în cazul unui tânăr care își alocă cea mai mare parte a timpului său studiului, nu divertismentului facil.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre putere și legitimitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Lecția acestui secol*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper leagă virtutea politică, aidoma virtuții științifice, de posibilitatea unei cercetări libere, autocritice, supusă doar unor constrângeri care minimizează probabilitatea unor sisteme inadecvate. Contrar sensului etimologic al cuvântului, Popper înțelege prin democrație doar un cadru instituțional imperfect, dar care este singurul ce poate proteja drepturile și libertățile cetățenilor. Democrația nu este o formă de conducere bună, dar este cea mai bună dintre cele pe care le avem la dispoziție.
- Caracteristica cea mai importantă a democrației constă în posibilitatea de a schimba conducătorii fără violență, prin vot. Pentru a învăța, trebuie să

ne folosim de propriile noastre greșeli. Aceasta înseamnă că nu trebuie să fim tentați să le ascundem, ci trebuie ca societatea să rămână deschisă la critică. Pentru societatea deschisă, existența îndoielii asupra faptului că guvernanții dețin adevărul este vitală. Dimpotrivă, dacă un sistem social se fundamentează pe o teorie închisă, unică, atotcuprinzătoare, atunci falsificarea acesteia ar fi o catastrofă socială. De aceea, fiecare societate închisă, fiecare dictatură trebuie să facă toate eforturile pentru ca o asemenea falsificare a ideologiei sale să nu se poată produce în nicio împrejurare. Tiranii nu renunță de bunăvoie la putere.

- O altă perspectivă asupra democrației este cea a lui Rousseau. Concepția sa trimite la sensul etimologic al cuvântului democrație, la o teorie a suveranității, potrivit căreia autoritatea politică își are temeiul în puterea liberă pe care o are fiecare om de a se guverna el însuși. Astfel, din perspectiva lui Rousseau, societatea politică ia naștere dintr-un contract social, potrivit căruia singurul conducător legitim posibil este poporul, adică ansamblul de cetățeni care votează legile (expresie a voinței generale) și acceptă să li se supună. Raportul existent între concepția lui Rousseau și punctul de vedere al lui Popper este de concordanță. În ciuda diferențelor dintre cele două perspective, ambii filozofi acceptă ideea potrivit căreia cetățenii nu au stăpâni, ci conducători.

Varianta 52

Subiectul I – E

A. Potrivit teoriei adevărului-corespondență, o propoziție este adevărată dacă ea corespunde faptelor, stării de lucruri la care se referă.

B. Potrivit teoriei adevărului-coerență, prin adevăr se înțelege concordanța reciprocă a ideilor, lipsa lor de contradicție. Nicio propoziție nu poate fi considerată ca fiind adevărată dacă este luată în mod izolat. Numai relația cu celelalte propoziții ale sistemului teoretic din care face parte determină valoarea ei de adevăr.

C. Un exemplu de judecată *sintetică a priori* este propoziția matematică „Doi ori doi fac patru.".

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *eroare* poate viza următoarele idei:
   - În raport cu adevărul manifest, cu adevărul obiectiv, pe care îl definim prin corespondența cu faptele și pe care suntem încrezători că-l putem dobândi, eroarea va fi percepută ca o negație, o lipsă a cunoașterii.
   - Dar dacă acceptăm ideea potrivit căreia adevărul este doar un principiu normativ, valoarea fundamentală către care tinde știința, fără ca oamenii să poată obține *certitudinea* faptului că au ajuns în posesia lui, eroarea capătă o accepțiune pozitivă. Ea reprezintă criteriul progresului în știință, întrucât aceasta progresează mai degrabă prin eliminarea treptată a erorilor, decât prin acumularea de adevăruri.

Subiectul I – F

A. Din perspectiva concepției lui Descartes, eroarea nu este decât o privațiune, o lipsă în cunoașterea noastră.

B. Potrivit lui K. Popper, eroarea joacă un rol pozitiv în cunoaștere, întrucât știința înseamnă mai degrabă un proces de eliminare a erorilor, decât o acumulare de adevăruri despre lume. Eroarea este, așadar, criteriul în funcție de care este apreciat progresul în cunoaștere.

C. Una dintre consecințele eliminării erorilor ar putea fi înregistrarea unui progres în cunoaștere. Astfel, „uciderea" (falsificarea) teoriilor noastre ne poate salva, uneori, chiar viața. De exemplu, analizele (sau diagnosticele) greșite, precum și autopsiile sistematice ne pot ajuta să înțelegem multe despre eroarea medicală și să o corectăm.

D. Corelația dintre termenii *progres al cunoașterii* și *adevăr* poate viza următoarele idei:
- Potrivit lui Popper, experiența are puterea de a falsifica teoriile, dar nu și pe aceea de a le confirma. O ipoteză care supraviețuiește încercării de a o respinge poate fi acceptată ca adevărată doar în mod provizoriu.
- Progresul cunoașterii înseamnă o apropiere permanentă de adevăr, fără speranța de a putea fi siguri vreodată că l-am atins, întrucât teoriile care nu au fost falsificate (încă) de experiență nu sunt confirmate, ci numai „coroborate".

Subiectul II – E, F

a. Problematica relației existente între filozofie și știință este tratată de către Lucian Blaga pornind de la deosebirea dintre problema filozofică și problema științifică. Aria unei probleme științifice este dată de un grup de fenomene clar circumscrise unor anumite părți ale realității, pe când aria unei probleme filozofice o formează, implicit sau explicit, totul existenței, chiar și atunci când ne aplecăm asupra unui aspect limitat al ei. Astfel, pentru Blaga, filozofia este o formă autonomă a culturii umane, cu valori proprii, cu orizonturi proprii, urmată, acolo unde se împlinește, de o trează conștiință filozofică. Astfel, filozofia poate deveni produsul de „supremă veghe a omului".

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui F. Nietzsche. Mult mai virulent la adresa filozofiilor de până la el, gânditorul german consideră că orice sistem filozofic nu reprezintă decât confesiunea autorului său. Nietzsche pledează pentru o transmutare a tuturor valorilor, filozofia autentică trebuind să se situeze „dincolo de bine și de rău". Cele două poziții filozofice, cea a lui Nietzsche și cea a lui Blaga, se află într-un raport de opoziție. Blaga îi conferă filozofiei o poziție privilegiată (în raport cu știința), în timp ce Nietzsche o întoarce pe aceasta spre propria-i evaluare.

c. Ilustrarea poziției lui Nietzsche referitoare la filozofie se poate realiza prin exemplul unei persoane înșelate în așteptările sale de către cei pe care îi considera prieteni. Omul acesta simte impetuos nevoia unei reevaluări radicale a propriilor principii, valori, idealuri.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Augustin** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Confesiuni*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin *om interior*, Augustin înțelege sufletul și atributele acestuia, orientate către cunoașterea divinului, a ideilor eterne.
- Prin *om exterior*, filozoful creștin înțelege aspectul carnal și efemer al ființei umane, cunoașterea întemeiată pe simțuri, și nu pe rațiune.
- Ca reprezentant de seamă al creștinismului, Augustin vede în om imaginea divinității. Privit drept creație a lui Dumnezeu, omul lui Augustin reflectă cele trei ipostaze ale Creatorului prin facultățile sufletului: existență, cunoaștere, voință.
- O altă perspectivă asupra naturii umane este cea a lui B. Pascal, pentru care omul este, prin excelență, o ființă contradictorie, care rătăcește pe drumul vieții, neștiind unde să se așeze. În această îngrămădire de contradicții care este omul, cert e doar faptul cugetării și în aceasta constă toată demnitatea și măreția omului.
- O direcție ce poate fi adusă tezei lui Augustin este aceea că toată istoria umanității demonstrează faptul că omul nu este nicidecum o imagine a divinității. El nu este, în foarte multe situații, bun și altruist, ci mai degrabă egoist și rău, interesat doar de satisfacerea propriilor pofte.

Varianta 53

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Kant, timpul nu mai este gândit ca o determinare obiectivă, ca o proprietate reală, intrinsecă a lucrurilor, ci ca o formă *a priori* a sensibilității. Timpul este o intuiție *a priori*, o formă a simțului intern. Spațiul (forma simțului extern) și timpul constituie, așadar, condițiile (subiective) de posibilitate a experienței.

B. *Timpul sacru* este timpul originar, timpul mitic al creației lumii, în care aflăm arhetipurile. Timpul sacru este timpul paradisiac, timpul care privilegiază anumite momente. Timpul profan este cel trăit de om, este timpul istoric, omogen, a cărui curgere ireversibilă îl îndepărtează pe om de începuturile sale.

C. Una dintre consecințele curgerii timpului poate fi, pentru un elev, sfârșitul adolescenței. Este și motivul pentru care examenul de bacalaureat, care se susține la finalul ciclului liceal, este denumit examen de maturitate.

D. Corelația dintre termenii *timp* și *conștiință a morții* poate viza următoarele idei:

- Timpul nu este doar măsura evenimentelor lumii, ci și a vieții omului. Existența umană este în timp, deci este finită.
- A fi în timp înseamnă a te confrunta, în fiecare clipă, cu iminența morții.

Existența umană este existență pentru moarte, însă conștiința, anticiparea morții poate să-i confere un sens.

Subiectul I – F

A. Teoriile de factură liberală consideră că funcția statului este de a garanta drepturile și libertățile individuale.
B. O altă perspectivă asupra raportului existent între stat și individ este reprezentată, de exemplu, de concepția formulată de Aristotel. Potrivit filozofului grec, statul (cetatea) este o instituție naturală, căci numai viața în cadrul comunității face posibilă realizarea perfecțiunii umane. Fiind un animal social, omul își găsește binele propriu și scopul său numai în interiorul cetății. Aristotel este, deci, un susținător al ideii potrivit căreia statul este anterior individului.
C. Una dintre consecințele creșterii autorității statului poate fi restrângerea, anularea chiar, a libertății individuale. Dacă, în încercarea lor de a reglementa, de a „corecta" viața societății civile, instituțiile statului interzic, de exemplu, difuzarea anumitor programe TV la ore de maximă audiență, atunci este îngrădită libertatea unor angajați ai postului de televiziune respectiv.
D. Corelația dintre termenii *putere* și *legitimitate* poate viza următoarele idei:
   - O formă de guvernământ are autoritate atunci când puterea pe care o exercită se presupune a fi legitimă, adică este autorizată de un sistem de norme la care cei guvernați consimt. Nu toate motivele acestui consimțământ sunt, însă, de ordin rațional.
   - Deși poate fi dobândită prin forță sau chiar prin violență, nicio putere nu ar putea subzista fără recunoașterea legitimității sale, fără consimțământul supușilor săi.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea utilitaristă. Potrivit acesteia, utilitatea este singurul criteriu al moralității. Acțiunile sunt bune în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de indivizi. Fiind o etică hedonistă, utilitarismul va lega promovarea fericirii de maximizarea cantității de plăcere, însă J. S. Mill admitea existența unor diferențe de ordin calitativ între plăcerile spiritului și cele ale trupului. Mill preferă imaginea unui Socrate nemulțumit, mai degrabă decât pe cea a unui porc satisfăcut.
b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui I. Kant. Acesta este adeptul eticii deontologice, potrivit căreia valoarea morală a unei acțiuni este apreciată independent de consecințele acesteia și constă în respectarea necondiționată a legilor universale, a imperativului categoric. Legea morală nu spune niciodată ce trebuie să facă o persoană într-o anumită situație, ci numai ce criteriu formal (universalitatea) trebuie să satisfacă maxima acțiunii morale. Raportul existent între perspectiva lui Kant

și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție, întrucât morala kantiană nu este o morală a fericirii, ci una a datoriei.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Kant ar putea fi cel al unui filantrop ce săvârșește o acțiune caritabilă mai degrabă din înclinație (din dorința de a câștiga capital electoral, de exemplu), decât din datorie. Ca atare, acțiunea sa nu va fi apreciată ca fiind morală.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin *cunoștințe a priori*, Kant înțelege acel tip de cunoștințe care sunt dobândite absolut independent de experiență. Aceste cunoștințe sunt opuse celor *a posteriori*, empirice, adică celor care nu sunt posibile decât prin experiență.
- O judecată analitică expune (*a priori*) ceea ce este deja cuprins într-un concept, fiind pur explicativă. O judecată sintetică este extensivă, întrucât produce sinteza (*a posteriori*) între mai multe date ale experienței. În schimb, judecățile matematice și cele ale fizicii vor fi considerate de către Kant drept judecăți *sintetice a priori*, întrucât leagă un concept de un dat care nu era cuprins în el, dar acest concept nu este empiric. În consecință, judecățile matematicii și ale fizicii sunt necesare, au o valoare universală și aduc un spor în cunoaștere.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea empiristă. Prin opoziție față de concepția lui Kant, empirismul logic, de exemplu, neagă existența unui dat *a priori* care condiționează cunoașterea lumii. Tot ceea ce putem ști despre lume este derivat din experiență și singurele certitudini *a priori* sunt cele pur formale ale logicii.

Varianta 54

Subiectul I – E

A. Prin inegalitate socială se înțelege diferența de statut economic și social dintre cetățeni. Între oamenii din clase sociale diferite se pot constata deosebiri în privința mijloacelor și a condițiilor de existență.

B. Primul principiu al dreptății, care exprimă angajamentul lui Rawls în favoarea liberalismului, semnifică faptul că libertatea este primul dintre bunuri și că dreptatea — concepută ca echitate — înseamnă mai întâi și în mod esențial repartiția egală între toți oamenii a libertății. Aceasta constituie valoarea și demnitatea lor, iar acest principiu este absolut prioritar. Libertatea unei persoane nu poate fi sacrificată pentru niciun motiv.

C. Una dintre consecințele teoriei dreptății procedurale ar putea fi afirmarea ideii potrivit căreia inegalitățile sociale sunt considerate a fi juste, în măsura

în care ele nu se produc în urma încălcării legilor. Inegalitățile de avere, de exemplu, oricât ar fi de mari, sunt drepte dacă nu apar prin nerespectarea legilor în vigoare.

D. În situația în care salariile angajaților unei firme sunt dublate, inegalitatea economică dintre aceștia va crește, diferențele dintre „bogații" și „săracii" firmei se vor accentua. Însă, în condițiile în care se poate constata faptul că nu se încalcă dreptul la libertate al vreunui angajat, dar și că situația creată este avantajoasă pentru toți salariații (ale căror salarii cresc), iar în ocuparea posturilor mai bine plătite s-au acordat șanse egale tuturor, atunci se poate aprecia măsura ca fiind justă, întrucât ea este echitabilă.

Subiectul I – F

A. Prin *etică aplicată* se înțelege acea ramură a eticii care studiază probleme morale practice, cum sunt cele legate de avort, eutanasie, tratamentul aplicat animalelor, dar și o serie de alte probleme de natură ecologică, juridică, economică sau socio-politică.

B. *Eutanasia activă* înseamnă a provoca moartea rapidă a unei persoane, eutanasia fiind efectuată la solicitarea acesteia și doar cu intenția ușurării suferințelor acelui pacient.

C. Eutanasia pasivă presupune a amâna momentul morții unei persoane, prin aplicarea unui tratament care îi întreține, în mod artificial, viața. Codurile medicale consideră că practicarea acestei forme de eutanasie este, în unele cazuri, justificabilă. Este vorba despre cazurile în care eutanasia este efectuată la solicitarea pacientului (aflat într-un stadiu avansat al unei boli incurabile, de exemplu) sau a familiei (în cazul în care pacientul este în comă), în intenția ușurării suferințelor acestuia și după ce medicii cad de acord asupra faptului că moartea este cel mai mare bine sau cel mai mic rău care i se poate întâmpla pacientului.

D. Corelația dintre termenii *drept moral la viață* și *alegere liberă* poate viza următoarele idei:
   - Împotriva ambelor forme ale eutanasiei poate fi invocat argumentul respectului pentru viață. Orice persoană are dreptul moral la viață, un drept inalienabil, care trebuie respectat în mod necondiționat.
   - Chiar dacă este adeseori combătută, eutanasia este un lucru pe care mulți oameni și l-ar dori pentru ei înșiși dacă viața le-ar deveni insuportabilă, exercitându-și, astfel, dreptul la liberă alegere.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre cunoaștere poate evidenția specificul cunoașterii din perspectiva pragmatismului. Potrivit acestei concepții, valoarea de adevăr a unei propoziții, a unei teorii este dată nu de corespondența ei cu faptele, cu realitatea, ci de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. Progresul în cunoaștere este apreciat în raport cu „valoarea în bani gheață" a teoriilor noastre.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui K. Popper, potrivit căruia procesul cunoașterii presupune căutarea de soluții la problemele noastre. Având o concepție failibilistă, filozoful austriac nu va admite ca teoriile științifice să fie considerate definitive, certe, ci mereu deschise spre confruntarea cu noi fapte de experiență. Raportul existent între perspectiva lui Popper și concepția pragmatistă este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că nu ne putem aștepta de la teoriile științifice să descrie cu certitudine realitatea, dar ne putem aștepta ca ele să ne ajute să ne rezolvăm mai bine problemele.

c. Pentru a ilustra concepția lui Popper despre cunoaștere, am putea oferi drept exemplu modul în care este evaluat „adevărul" unei teorii. Câtă vreme teoria lui Newton nu este infirmată de numeroase observații și experimente, ea este doar „coroborată", fără a fi vreodată confirmată. La fel se poate spune și despre teoria lui Einstein, că ea este acceptată ca adevărată doar în mod provizoriu. Ambele teorii ne permit accesul către lume, înțelegerea ei, dar teoria lui Einstein a fost preferată în virtutea faptului că unele probleme rămase nerezolvate la Newton au devenit, în principiu, rezolvabile.

Subiectul III – E, F

- Analiza concepției lui **Aristotel** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Politica***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Celebra formulă a lui Aristotel, potrivit căreia natura nu face nimic în mod inutil, în mod gratuit, semnifică faptul că tot ceea ce se produce în mod natural este ceea ce trebuie să se producă. Natura nu realizează nici schițe, nici ciorne, nici modele ratate. Universul este un ansamblu armonios, în care totul este la locul său, având o anumită rațiune de a fi. Natura, în sensul de ființă sau esență, este principiul de realizare a unui lucru, adică scopul în virtutea căruia el există și în funcție de care se dezvoltă.
- Aristotel consideră că Binele suprem constă, pentru orice ființă, în realizarea naturii sale, a scopului pentru care a fost creată, în exercitarea virtuții sale. Iar virtutea proprie omului este aptitudinea de a duce o viață rațională. Scopul suprem, Fericirea nu este posibilă decât în interiorul cetății, ca fericire de a fi împreună. Prin urmare, omul este o ființă socială, întrucât el nu se poate realiza complet decât în cadrul unei comunități.
- Fiind forma cea mai înaltă a vieții sociale, superioară familiei, Statul (cetatea) răspunde unei necesități primare, unei tendințe fundamentale a individului. Statul este, așadar, o instituție naturală, întrucât individul își găsește binele propriu și scopul său numai în cadrul comunității. Singurătatea nu este suportabilă decât pentru un zeu sau pentru o ființă pe care un prim stadiu de izolare a degradat-o în mod definitiv. Omul nu este o ființă pentru care viața socială să fie total improprie, care ar accepta o astfel de viață din interes.
- O altă perspectivă asupra naturii umane este cea a lui J. J. Rousseau. Acesta constată faptul că societatea dă naștere la tensiuni, dezvoltă conflicte atât de puternice între oameni, îi face atât de nefericiți, încât ne putem îndoi de faptul că omul ar fi făcut pentru a trăi în societate. Rousseau ajunge chiar

să afirme că omul natural este făcut mai degrabă pentru solitudine, starea lui naturală nefiind cea socială. Societatea nu este o reuniune naturală, ci un construct, un produs al oamenilor, fiind fondată pe baza unui contract social, a consimțământului mutual al indivizilor. Raportul existent între concepția lui Rousseau și punctul de vedere al lui Aristotel este de opoziție. Pentru Rousseau, individul precede logic societatea, pe când la Aristotel, statul este anterior individului, sociabilitatea fiind o predispoziție naturală a oamenilor.

Varianta 55

Subiectul I – E

A. Problema originii cunoașterii este soluționată în mod diferit de către două teorii considerate, în mod tradițional, ca fiind opuse: empirismul și raționalismul.
B. Potrivit concepției empiriste, cunoașterea se fondează pe experiența sensibilă. Potrivit concepției raționaliste, rațiunea este temeiul adevărului unei opinii. Filozofii raționaliști, spre deosebire de cei empiriști, au considerat rațiunea ca pe un mijloc de cunoaștere sigur și independent de experiența sensibilă.
C. Un exemplu de judecată *a posteriori* (empirică) ar putea fi propoziția „Fratele meu este mai înalt decât bunicul tău.".
D. Corelația dintre termenii *judecată sintetică* și *judecată a priori* poate viza următoarele idei:
   - Judecățile sintetice sunt extensive, aduc un spor în cunoaștere, întrucât leagă un concept de un dat care nu era cuprins în el. Ele pot fi, din perspectiva lui Kant, *a posteriori* (empirice), sau *a priori* (atunci când conceptele nu sunt extrase din experiență). Potrivit lui Kant, există în spiritul nostru principii *a priori*, adică independente de experiență, care o organizează și fac posibilă cunoașterea prin experiență.
   - Prin opoziție față de concepția lui Kant, empirismul logic neagă existența unui dat *a priori* care condiționează cunoașterea lumii. Tot ceea ce putem ști despre lume este derivat din experiență. Singurele judecăți *a priori* sunt acelea pur formale, logice.

Subiectul I – F

A. Prin *cunoștințe a priori*, Kant înțelege acel tip de cunoștințe care sunt dobândite absolut independent de experiență. Aceste cunoștințe sunt opuse celor *a posteriori*, empirice, adică celor care nu sunt posibile decât prin experiență.
B. Judecățile sintetice sunt extensive, aduc un spor în cunoaștere, întrucât leagă un concept de un dat care nu era cuprins în el. Ele pot fi, din perspectiva lui Kant, *a posteriori* (empirice), sau *a priori* (atunci când conceptele nu sunt extrase din experiență).
C. Un exemplu de judecată analitică ar putea fi propoziția „Nici un celibatar

nu este căsătorit". Enunțul este analitic, întrucât predicatul său nu face decât să expliciteze ceea ce este conținut în conceptul subiectului (în înțelesul termenului *celibatar*).

D. Corelația dintre termenii *experiență* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
- Potrivit lui Kant, propozițiile matematicii și cele ale fizicii, prin care sunt exprimate legile naturii, au proprietatea de a fi universale și necesare. Noi nu putem, așadar, să le extragem din experiență, întrucât aceasta ne informează doar că lucrurile s-au întâmplat, până acum, într-un anume fel, însă nu și că ele se vor întâmpla întotdeauna și în mod necesar în același fel.
- Potrivit lui Kant, există în spiritul nostru principii *a priori*, adică independente de experiență, care o organizează și fac posibilă cunoașterea prin experiență. Așadar, cunoașterea debutează cu experiența, dar ea nu provine în întregime din experiență.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre natura umană poate evidenția specificul ființei umane din perspectiva concepției contractualiste a lui J. J. Rousseau. Potrivit acestuia, omul natural este făcut mai degrabă pentru solitudine, starea lui naturală nefiind cea socială. Societatea nu este o reuniune naturală, ci un produs al oamenilor, fiind istoricește constituită prin consimțământul mutual al indivizilor.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Aristotel, potrivit căruia omul este o ființă socială, întrucât el nu se poate realiza complet decât în cadrul unei comunități. Omul nu este o ființă pentru care viața socială să fie total improprie, care ar accepta o astfel de viață din interes. Statul (cetatea) răspunde unei necesități primare, unei tendințe fundamentale a individului, fiind o instituție naturală, întrucât individul își găsește binele propriu și scopul său numai în cadrul comunității. Fericirea nu este posibilă decât în interiorul cetății, ca fericire de a fi împreună. Raportul existent între concepția lui Aristotel și punctul de vedere al lui Rousseau este de opoziție. Pentru Aristotel, statul este anterior individului, sociabilitatea fiind o predispoziție naturală a oamenilor. La Rousseau, dimpotrivă, individul precede logic societatea.

c. Pentru a ilustra concepția lui Aristotel despre natura umană, potrivit căreia singurătatea nu este suportabilă decât pentru un zeu sau pentru o ființă pe care un prim stadiu de izolare a degradat-o în mod definitiv, am putea oferi drept exemplu situația copiilor-lupi. Aceștia vor avea tendința să evite contactul cu oamenii, dificultățile reintegrării lor sociale fiind, în multe cazuri, insurmontabile.

Subiectul III – E, F

- Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Sartre, *omul este liber, omul este libertate*, întrucât, în cazul său, *„existența precede esența"*. Existența umană nu poate fi justificată prin nimic altceva decât prin ea însăși. Conștientizarea contingenței, a lipsei de rațiune justificativă a propriei existențe se asociază cu *angoasa* pe care o trăiește ființa umană. Cuprins de sentimentul întregii sale gratuități, omul se gândește pe sine ca ființare „pentru nimic", într-o permanentă absență a sensului. Alegerea permanentă (de sine) îi permite omului să încerce să recupereze acest *neant*, această *lipsă a ființei*. Omul este ceea ce el singur alege să devină și a exista înseamnă, pentru om, a fi propriul proiect (de sine), a se face.
- Libertatea absolută se traduce prin alegerile de sine ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar. Fiecare decizie angajează omul în întregime, proiectându-l într-o aventură imprevizibilă: propria sa viață. Condamnat să fie liber, omul poartă pe umerii săi povara lumii întregi. El este responsabil, prin alegerile sale, prin modul său de a fi, nu doar față de sine însuși, ci și față de lume. Omul este responsabil până și de situațiile pe care nu le-a provocat el însuși, întrucât, dacă nu se sustrage acestora, înseamnă că le-a ales. Nu există, așadar, scuze sau situații inumane.
- O altă perspectivă asupra libertății este, de exemplu, cea a lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber arbitru*, adică de posibilitatea de a alege. Raportul existent între concepția lui Descartes despre libertate și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

Varianta 56

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Aristotel, conceptului de *Ființă* semnifică ceea ce este comun tuturor lucrurilor. Lucrurile sunt ceea ce sunt pentru că ființează (au ființă). Ființa deține mai multe accepțiuni, poate fi surprinsă în categorii, care sunt genuri ale ființei. Astfel, putem clasifica ființa după calitate, după cantitate etc.

B. O particularitate a categoriilor *Ființei*, potrivit concepției lui Aristotel, este aceea că ele constituie cele zece genuri majore ale Ființei: substanța, cantitatea, calitatea, relația, timpul, locul, situația, acțiunea, pasiunea, posesia. Așa se face că prin categorii Ființa poate fi surprinsă mijlocit, indirect. Categoriile au o funcție logică și o funcție ontologică.

C. Dacă *existența precede esența*, înseamnă că, potrivit lui J. P. Sartre, omul este ceea ce se face prin derularea existenței sale cu fiecare alegere pentru care optează. Existența se constituie ca o adevărată matrice de posibilitate. Esența nu este dată a priori, înainte de existență, ci este pusă în evidență abia a posteriori, după ce existența propriu-zisă a avut loc.

D. Corelația dintre termenii *copie* și *model* poate viza următoarele idei:
- În concepția lui Platon, există două lumi, una a Ideilor, a modelelor, iar alta a lucrurilor sensibile, a copiilor.
- Un lucru din lumea sensibilă este o copie după un model din lumea Ideilor. Legătura dintre acestea se realizează prin *participare*, concept care desemnează relația de atribuire a ceea ce ține de esență spre lucrurile din lumea sensibilă, care sunt copii ale Ideilor.
- Noțiunile de *copie* și de *model* sunt utilizate de Platon în scopul de a circumscrie multe dintre problemele filozofice, cum ar fi cele referitoare la cunoaștere, cele care privesc nemurirea sufletului ș.a.

Subiectul I– F

A. O caracteristică definitorie a *naturii umane* este aceea că reprezintă un dat, față de ceea ce ulterior adaugă educația, cultura sau voința proprie. O altă caracteristică a naturii umane este dată de faptul că reprezintă un ansamblu de atribute specifice omului, ceea ce îl deosebește de alte viețuitoare. Th. Hobbes aprecia că omul este rău conform naturii sale, un lup pentru semenii săi. Omul a fost considerat ca fiind bun de la natură, de gânditori precum Socrate sau J. J. Rousseau.

B. O perspectivă filozofică privind raportul existent între om și cultură este dezvoltată de L. Blaga, în lucrarea *Geneza metaforei și sensul culturii*. Blaga arată că omul există „întru mister și pentru revelare", iar acest orizont este unul eminamente uman. În acest cadru, omul se remarcă drept un „subiect creator", care trăiește un destin creator tragic și măreț în același timp.

C. O consecință a faptului că omul este o ființă rațională ar putea fi faptul că acceptă să colaboreze cu semenii săi în scopul unui trai mai bun, deși acest lucru presupune și anumite compromisuri. Rațiunea îi permite însă să evalueze avantajele și să opteze pentru comunitate. Tot pe baza rațiunii, omul va consimți să nu își facă singur dreptate, ci să apeleze la instanțele comune, prin care dreptatea este restabilită în mod public.

D. Corelația dintre termenii *ființă socială* și *instinct* poate viza următoarele idei:
- Odată cu încheierea contractului social, oamenii ca ființe sociale nu mai acționează în mod spontan, doar pe baza instinctelor primare.
- Sociabilitatea este o caracteristică a omului, despre care Aristotel credea că este un dat natural, un instinct de a trăi împreună cu semenii în comunitate.
- Instinctul ca dat natural continuă să însoțească natura umană chiar și când oamenii trăiesc în societăți civilizate, doar că manifestările comportamentale sunt mult cenzurate prin educație, după expresia lui J. J. Rousseau: „rațiunea a înăbușit natura".

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre adevăr și eroare este aceea a lui R. Descartes, un reprezentant de marcă al raționalismului. În această orientare epistemologică

rațiunea era considerată singura sursă credibilă a adevărului, singura care poate oferi legitimitate unei opinii. În concepția lui Descartes, specificul adevărului constă în faptul că este gândit ca adevăr manifest, adică un adevăr care se dezvăluie în totalitate cunoașterii, față de care oamenii dispun de capacitatea de a-l surprinde întocmai. Complementar, eroarea este apreciată ca o lipsă, o privațiune care poate fi eliminată definitiv din cunoaștere.

b. O altă concepție despre adevăr și eroare este aceea a lui K. Popper. Acesta arată că ceea ce se urmărește în cunoaștere nu este adevărul cert, ci un adevăr interesant, nou, care, deține o bună capacitate explicativă și ne ajută să răspundem la problemele noastre. Eroarea este parte din procesul cunoașterii, nu există adevăruri ultime; noi aproximăm adevărul în diferite grade de corectitudine. Eliminarea erorilor reprezintă mai mult decât un scop al cunoașterii, eroarea ne determină să adoptăm o atitudine critică față de teoriile noastre și să considerăm ca având o valoare științifică numai acele cunoștințe care fac față examinării critice. Raportul existent între poziția filozofică a lui Popper și concepția epistemologică a lui Descartes este de contradicție. Popper consideră că adevărul are un caracter procesual, înaintăm spre adevăr eliminând treptat erorile, dar niciodată în mod definitiv, absolut, așa cum se credea în epistemologia clasică. Dacă la nivelul gândirii moderne a cunoașterii principala întrebare era privitoare la sursa autentică a cunoașterii, simțurile sau rațiunea, sursă care odată identificată permitea găsirea adevărului cert, în opinia lui Popper, indiferent de sursa de cunoaștere la care apelăm, important este să fie identificate și eliminate erorile.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Popper poate fi cel referitor la modul în care este remediată o problemă de funcționare a unei mașini aflate în trafic. În situația dată, nu interesează atât cauza din care a provenit defecțiunea, cât mai ales modul în care aceasta poate fi reparată, astfel încât mașina să ajungă în condiții optime la destinație.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre putere și legitimitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Lecția acestui secol,*** poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin conceptul de instituție democratică Popper înțelege acea formă de organizare a unor funcții publice, ansamblul de reguli și practici statornicite în obișnuințe, prin care cetățenii sunt protejați împotriva „abuzului de libertate", împotriva dictaturii. Popper menționează că instituțiile democratice sunt cele mai puțin periculoase din câte cunoaștem.
- Popper demonstra că raportul existent între coerciția legitimă și libertatea individuală este de concordanță, în măsura în care coerciția este legitimă. În general, cu cât coerciția este mai mare, cu atât libertatea individuală este mai mică. Dar dacă este vorba de o constrângere legitimă din partea

autorităților, aceasta poate fi receptată drept o condiție necesară pentru ca libertatea individuală să fie posibilă.

- După cum se arată și în textul dat în enunț —„democrațiile nu sunt deci forme de suveranitate populară, ci, în primul rând, instituții prevăzute să ne apere împotriva dictaturii"— de aceea forma de legitimate pe care o fac posibilă este dezirabilă pentru funcționarea corectă a unui stat de drept.
- O altă concepție privind legitimitatea puterii este aceea exprimată de K. Jaspers, în lucrarea *Originea și sensul istoriei*. Jaspers arată că temeiul legitimității poate fi considerat îndoielnic, dar, oricum ar fi fundamentată, legitimitatea este preferabilă lipsei de legitimitate. Astfel, dacă dreptul ereditar ar legitima și un „idiot" sau pe cel „lipsit de caracter", iar legitimitatea prin alegeri și voturi poate fi conjuncturală, atunci am putea avea rezerve față de orice formă de legitimitate. Totuși legitimitatea este necesară pentru ca „omul să poată trăi fără frică". Raportul între perspectiva filozofică a lui Jaspers față de punctul de vedere al lui Popper este de concordanță. Cei doi filozofi recunosc că nu există o formă unanim acceptabilă de legitimitate, dar, totodată, arată că legitimitatea de tip democratic este cea mai bună formă pe care o cunoaștem până în prezent. Principalul merit al acestei forme de legitimitate este dat de posibilitatea „corectării erorilor fără recurs la violență", cum precizează Jaspers, sau în termenii lui Popper, de schimbare a unei forme de guvernare cu alta fără vărsare de sânge.

Varianta 57

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *stare naturală a omului*, Rousseau se referă la o situație ipotetică existentă înaintea încheierii contractului social. În starea naturală, oamenii erau liberi și trăiau în armonie cu semenii lor.

B. Conform lui Rousseau, *există un principiu înnăscut de dreptate și virtute*, pe baza căruia judecăm faptele noastre și pe cele ale semenilor. Aceasta este conștiința. Oamenii sunt ființe morale, capabile de fapte drepte. Moralitatea se bazează pe sensibilitatea umană și pe faptul de a avea conștiință. Aceasta fiind un principiul înnăscut înțelegem că dreptatea se fundamentează pe natura umană.

C. O consecință a concepției lui Rousseau despre libertate, conform căreia nu există libertate acolo unde nu există legi, poate conduce la înțelegerea dreptății prin corelație cu respectul față de legi. Ca dreptate procedurală, dreptatea este considerată un atribut al societății. Aceasta este o perspectivă diferită asupra dreptății față de aceea în care dreptatea era concepută ca decurgând din natura umană dreaptă.

D. Corelația dintre termenii *societate* și *drept natural* poate viza următoarele idei:

- Drepturile naturale (dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la proprietate) reprezentau drepturile pe care oamenii le aveau încă din starea

naturală, înainte de încheierea contractului social și formarea societății civile.
- Societatea umană a cunoscut mai multe etape de dezvoltare, de la starea naturală la statul de drept.
- *Societate* și *drept natural* sunt două noțiuni folosite frecvent în filozofia politică referitoare la contractul social. Filozofi precum Th. Hobbes, J. Locke, J.J. Rousseau au teoretizat asupra contractului social, implicând în discursul lor și noțiunile de societate și drept natural.

Subiectul I– F

A. Prin conceptul de *libertate de opinie* se înțelege acea formă de libertate de care se pot bucura oamenii privind exprimarea părerilor lor despre diverse aspecte ale realității. Așa cum arată și articolul 19 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, acesta include dreptul la un punct de vedere personal, pe care orice om îl formulează pe baza ideilor și convingerilor sale; apoi presupune dreptul de a fi informat și, în sfârșit, se referă la faptul că orice om are libertatea de a adera la anumite opinii, de a le prelua și a le difuza mai departe, prin orice mijloace crede de cuviință.

B. O condiție ce trebuie îndeplinită pentru ca *toți oamenii să fie egali în fața legii* este aceea prin care, sub aspect politic, societatea respectivă este guvernată de un regim politic legitim. Lipsa de legitimitate a guvernării pune sub semnul întrebării și legitimitatea legilor, modul în care acestea se aplică. Egalitatea cetățenilor în fața legilor este garantată de guvernările legitime.

C. Diferența de vârstă dintre oameni poate constitui un motiv de discriminare dacă vârsta este inclusă printre criteriile de selecție într-o anumită sferă a vieții sociale. De pildă, conform vechilor prevederi din *Codul familiei* se stipula că fetele se pot căsători începând cu vârsta de 16 ani, iar băieții își pot întemeia o familie numai după ce împlinesc vârsta de 18 ani. Această prevedere era discriminatorie, tratând diferit persoanele care, în fapt, trebuie să se bucure de drepturi egale. În cazul dat, discriminarea privea aspectele legate de corelația vârstă–gen. Noile prevederi legislative au eliminat această formă de discriminare și stabilesc că vârsta minimă la care tinerii se pot căsători este aceea de 18 ani, indiferent dacă este vorba de fete sau băieți.

D. Corelația dintre termenii *libertate de asociere* și *cetățean* poate viza următoarele idei:
- Într-un stat de drept, orice cetățean se bucură de libertatea de asociere, poate inițiia constituirea unor grupuri prin care să-și promoveze opiniile, poate face parte din diverse grupuri față de care are afinități, se poate retrage din componența unui grup, sau poate participa la dizolvarea acestuia în cazul în care convingerile sale nu se regăsesc reprezentate prin activitatea grupului respectiv.
- Libertatea de asociere este un drept cetățenesc, alături de alte drepturi cum ar: fi dreptul de a alege și a fi ales, dreptul de exprimare a opiniilor, dreptul de a participa la viața politică ș.a.
- Asociațiile permit indivizilor din societățile moderne democratice să-și promoveze ideile și să-și susțină interesele într-un mod public.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea exprimată de W. James în lucrarea *Pragmatismul*. Conform lui James, adevărul nu este o calitate a unei idei, ci este un eveniment care se produce în privința acesteia. „Ideile adevărate sunt cele pe care le putem valida", afirmă James, cele care ne asigură un succes practic nemijlocit. Criteriul adevărului este utilitatea. O idee devine astfel adevărată dacă este funcțională în rezolvarea problemelor noastre. James arată că această accepțiune este proprie și științelor, care nu reține nimic în conținutul lor, dacă nu se dovedește drept valoros, dacă nu își probează în mod indiscutabil aplicabilitatea.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea raționalistă. Filozofii raționaliști (R. Descartes, B. Spinoza, G. W. Leibniz) considerau că numai rațiunea poate oferi legitimitate unei opinii. Ei apreciau că experiența poate fi înșelătoare și putem fi duși ușor în eroare de datele oferite prin simțuri. Cunoașterea veritabilă este doar aceea care deține atributele de necesitate, universalitate și certitudine. Raportul existent între concepția raționalistă și cea pragmatistă este de opoziție. În timp ce raționaliștii admit adevărurile *a priori*, deci adevărurile date înainte de orice experiență, pragmatiștii arată că adevărul se poate proba numai după confruntarea ideilor cu realitatea, deci *a posteriori*.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția raționalistă asupra cunoașterii poate fi afirmația: „Orice lucru este identic cu sine". Acesta este principiul identității, specific logicii, despre care putem conchide pe cale rațională că este adevărat *a priori*. Nu trebuie să verificăm în realitatea nemijlocită că lucrurile stau astfel, propoziția în cauză este o tautologie, adică este necesar adevărată *a priori*.

Subiectul III – E, F

În analiza demersului teoretic al eticii aplicate se pot avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Unele dintre particularitățile demersului teoretic al eticii aplicate decurg din faptul că se referă la probleme practice, complexe, cu o anume specificitate. De aceea, un rezultat al unei cercetări nu se pretează a fi aplicat în alte cazuri, fiecare situație fiind unică și impunând o evaluare diferită. O altă caracteristică a eticii aplicate este dată de demersul de tip inductiv, pe care îl adoptă, având în atenție, în primul rând, problemele particulare și abia mai apoi reflecții cu un grad mai amplu de abstractizare și generalizare. O altă caracteristică o constituie faptul că, deși problemele pe care le are în atenție etica aplicată au fost în bună parte prezente în istoria umanității, frământările de factură morală care le-au însoțit fiind de asemenea o realitate incontestabilă, abia în secolul XIX etica aplicată a cunoscut o amplă extindere, mai cu seamă în cultura anglo-saxonă, ca un tip de abordare teoretizatoare cu relevanță filozofică.
- Prin conceptul etic de eutanasie pasivă se înțelege acel tip de eutanasie în care prin neintervenția într-un curs al evenimentelor se produce moartea.

De pildă, atunci când nu se acordă primul ajutor în cazul unui accident. Prin conceptul etic de eutanasie activă este vizată situația în care agentul intervine activ într-un curs al evenimentelor care va duce la moarte. De exemplu, administrarea unei injecții letale sau decuplarea de la aparatele care susțin în viață o persoană.

- Teza potrivit căreia eutanasia activă nu este mai condamnabilă, din punct de vedere moral, decât eutanasia pasivă a fost susținută de mai mulți gânditori, printre care și de către filozoful James Rachels. În lucrarea *Eutanasia activă și eutanasia pasivă*, Rachels arată că nu este nicio diferență morală între a omorî pe cineva și a-l lăsa să moară. Cele două situații sunt la fel de reprobabile din punct de vedere moral. Efectul lor, indiferent de circumstanțe, este același: instituirea morții. Convingerea comună că a omorî pe cineva printr-o acțiune directă este mai aproape de vinovăția unei crime comise voluntar, decât a lăsa lucrurile să se desfășoare de la sine, caz în care prin neimplicare există prezumția unei absențe de vinovăție, trebuie combătută. A te abține să realizezi un anume fapt, ca și a-l înfăptui propriu-zis sunt situații echivalente dacă rezultatul lor este similar.
- O problemă de etică aplicată este avortul voluntar. În abordarea avortului din punct de vedere etic sunt relevante conceptele de persoană și drept moral la viață. O altă problemă de etică aplicată privește statutul moral al viețuitoarelor non-umane, ca o problemă de bioetică referitoare, de pildă, la drepturile animalelor, la salvarea speciilor pe cale de dispariție.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, „din nevoia de a evalua moralitatea unora dintre opțiunile și deciziile adoptate în situații curente de viață", se constituie ca un domeniu de mare interes pentru viața cotidiană reflecția din cadrul eticii aplicate.
- O altă perspectivă asupra demersului teoretic în morală este dată în utilitarism, prin intermediul punctului de vedere susținut de J. St. Mill. Conform lui Mill, acțiunile sunt corecte în măsura în care ne permit să atingem fericirea și incorecte dacă nu fac posibil acest lucru. Prin fericire, Mill înțelege plăcerea sau absența suferinței, iar prin nefericire se referă la suferință sau absența plăcerii. Singurul criteriu al moralității este utilitatea. Raportul existent între utilitarism și punctul de vedere al eticii aplicate este unul de concordanță. Acest raport poate fi susținut prin trimitere la o idee cu o mare aplicabilitate la nivelul moralei de fiecare zi: ceea ce este util devine moral. Un alt aspect comun între utilitarism și reperele eticii aplicate este dat de dezideratul evitării durerii.

Varianta 58

Subiectul I – E

A. Prin conceptul de *ordine divină* se înțelege ordinea pe care divinitatea a consacrat-o, prin chiar actul creației pentru întreg universul. Ideea de ordine se corelează cu teza referitoare la determinismul divin. Divinitatea fiind

cauza ultimă a tot ceea ce există, conferă o anume unitate și armonie universului ca întreg. Încadrându-se în ordinea universului, orice eveniment este predeterminat, este dinainte stabilit.

B. O consecință a manifestării liberului-arbitru este aceea că omul își exercită libertatea în mod voluntar și responsabil. O altă consecință a manifestării *liberului-arbitru* se referă la atribuirea răului imperfecțiunii umane. Dumnezeu nu poate fi cauza răului.

C. O consecință a anulării responsabilității poate însemna pentru un elev faptul că acesta crede că îi este permis orice, fără să fie sancționat. Dacă, de pildă, respectivul elev comite acte de violență, putem considera că a acționat fără discernământ și fără responsabilitate. De aici, înțelegem că a fi responsabil față de faptele tale înseamnă a avea un comportament moral.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *constrângere* poate viza următoarele repere:
   - Libertatea este posibilă atunci când constrângerile sunt cât mai reduse, când acționează doar acele constrângeri care sunt justificate de crearea unui cadru de ordine și stabilitate socială.
   - Libertatea și constrângerea sunt doi termeni opuși ai filozofiei, utilizați pentru a circumscrie problematica libertății umane, pornind de la ideea că, atunci când afirmăm că cineva este liber, în fapt susținem că nu este constrâns.
   - Constrângerile pot fi de mai multe tipuri: constrângeri exterioare și constrângeri interioare. Fiecare tip de constrângere resemnifică sfera libertății într-un mod specific.

Subiectul I– F

A. O perspectivă filozofică diferită asupra *naturii umane* este cea dată din punct de vedere politic. Omul este abordat ca o ființă care dispune de sociabilitate în mod natural, respectiv își dobândește sociabilitatea prin conviețuirea cu semenii săi pe baza unui acord mutual, a unui contract social.

B. Din perspectiva concepției creștine, natura umană este rezultatul creației divinității, omul este creația lui Dumnezeu, este făcut după chipul și asemănarea acestuia. În perspectiva lui Augustin, ființa umană apare ca om interior și om exterior, suflet și corp. Omul tinde să-l cunoască pe creatorul său prin intermediul sufletului în care se află un dram de divinitate, ceea ce îi permite omului să-l contemple pe Dumnezeu.

C. O consecință a înțelegerii omului ca ființă cugetătoare poate fi aceea dată de așteptarea ca acesta să dea curs numai unor comportamente raționale. Manifestându-și capacitatea de a cugeta, un om poate înțelege, de pildă, cât este de important pentru conviețuirea armonioasă cu semenii săi rezolvarea pe cale pașnică a conflictelor. Recursul la violență face dovada lipsei de raționalitate, iar, de aici, punerea sub semnul întrebării dacă într-adevăr cugetarea reprezintă o determinație fundamentală a omului.

D. Corelația dintre termenii *persoană* și *conștiință de sine* poate viza următoarele idei:

- În mod convenţional, se admite că persoană este un individ uman care are conştiinţă de sine. Criteriul conştiinţei de sine este unul discutabil deoarece nici nou-născutul, nici omul aflat în comă, nici persoana cu handicap mintal sever şi nici bătrânul aflat într-un grad avansat de senilitate nu probează prezenţa conştiinţei.
- Conştiinţa de sine reprezintă un atribut important al fiinţei umane ca persoană raţională, capabilă să acţioneze cu discernământ.
- *Persoană* şi *conştiinţă de sine* sunt doi termeni utilizaţi în etica aplicată în analiza unor probleme controversate cum sunt avortul şi eutanasia.

Subiectul II – E, F

a. O concepţie filozofică despre dreptate este cea a lui I. Kant, după care natura umană raţională stă la baza comportamentelor din datorie, care sunt drepte, realizate în acord cu legea morală. Kant înţelegea prin datorie acţiunea raţională realizată în mod necesar ca respect pentru legea morală.

b. O altă concepţie despre dreptate este cea sofistă, aşa cum reiese din dialogul platonician *Republica*. Personajul sofist Glaucon susţine teza potrivit căreia natura umană este nedreaptă. Atât omul drept, cât şi omul nedrept, dacă ar putea face fapte nedrepte, fără să fie pedepsit, acesta le-ar da curs. Deci natura umană este nedreaptă, iar dacă totuşi dreptatea este posibilă în societate, acest fapt se datorează convenţiilor umane, legilor care se impun a fi respectate prin măsurile coercititve care se iau împotriva acelora care le încalcă. Raportul existent între punctul de vedere exprimat de Glaucon şi perspectiva filozofică a lui Kant este de contradicţie; în timp ce Kant susţine că natura umană este dreaptă, personajul sofist insistă pe ideea că dreptatea nu ţine de natura umană, ci mai degrabă de respectul acordat, din frica de pedeapsă, legilor.

c. Un exemplu care ilustrează concepţia sofistă poate fi acela al unui elev care copiază ori de câte ori poate face acest lucru fără să fie prins şi astfel să suporte consecinţele faptei sale incorecte. Deşi a lua o notă nemeritată este un fapt nedrept, totuşi, dacă este posibil, atunci comportamentul respectiv este preferat de elevul dat ca exemplu pentru că denotă că natura sa este nedreaptă.

Subiectul III – E, F

Analiza concepţiei lui **K. Popper** despre cunoaştere, exprimată şi în fragmentul extras din lucrarea ***Cunoaşterea şi problema raportului corp–minte,*** poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunţul itemului):

- Popper înţelege prin progres al cunoaşterii faptul că în procesul cunoaşterii putem aprecia cum, prin trecerea de la o problemă iniţială la o alta, ulterioară, cunoaşterea s-a îmbogăţit prin cumularea de noi răspunsuri. Cum însă un răspuns nu este niciodată unul definitiv, ci doar ocazia unor noi întrebări,

progresul cunoașterii poate fi remarcat prin succesiunea de întrebări și răspunsuri pe care oamenii le parcurg în drumul nesfârșit spre adevăr.

- În accepțiunea lui Popper, eroarea este un criteriu pe baza căruia putem testa gradul în care o teorie este sau nu științifică. Dacă o teorie nu poate fi falsificată de către faptele noi de experiență, apărând ca și cum ar fi de nerespins, vom considera că aceasta nu este o teorie științifică.
- Popper arată că problema de fond în cunoaștere este distincția între știință și non-știință. Posibilitatea de a constata că faptele de experiență pot determina respingerea unei teorii înseamnă falsificabilitatea teoriei. În acest context, falsitatea și criteriile falsității se referă la posibilitatea ca o teorie să fie respinsă de către un fapt nou de experiență. Eliminarea erorilor, a falsității constituie criterii în realizarea progresului cunoașterii.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „cunoașterea începe cu probleme și sfârșește (în măsura în care ea se sfârșește vreodată) cu probleme"— deci, ne avertizează Popper, cunoașterea este un proces prin care parcurgând etapă cu etapă în eliminarea erorilor înaintăm spre adevăr. Ceea ce contează este „cum putem să detectăm și să eliminăm eroarea".
- O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui W. James care, în lucrarea *Pragmatismul*, arată că adevărul este un eveniment care se produce în legătură cu o idee. Valoarea de adevăr a unei propoziții este dată de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. În acest sens, James afirmă: „Adevărul constă pur și simplu în ceea ce este avantajos pentru gândire". Raportul existent între perspectiva filozofică pragmatistă și punctul de vedere al lui Popper este de concordanță, deoarece, în accepțiunea lui Popper, căutăm nu adevărul banal, după exemplu său, de tipul „doi ori doi fac patru", ci căutăm adevărul care are o mare capacitate explicativă, deci pe acela pe care îl apreciem că ne este util.

Varianta 59

Subiectul I – E

A. Prin conceptului filozofic de *democrație* Popper înțelege ansamblul instituțiilor menite să le ocrotească libertatea oamenilor, să-i apere împotriva tiraniei.

B. O particularitate a punctului de vedere al lui J. St. Mill despre libertatea individului este că aceasta poate fi abordată ca o formă de libertate negativă, pentru că Mill arată că, privind propriul bine, fiecare trebuie lăsat să acționeze așa după cum crede de cuviință. O altă particularitate privind libertatea individuală, în accepțiunea a lui Mill, surprinde acele aspecte care o califică drept o formă de libertate pozitivă, în care statul intervene pentru a preveni, a diminua sau a opri violența împotriva celorlalți oameni. Deci, acțiunea autorității este justificată dacă prin aceasta se previne lezarea altor oameni.

C. O consecință a neconcordanței dintre libertatea individului și coerciția necesară din cadrul societății poate fi îngrădirea libertății prin existența unei coerciții prea ample. De pildă, sistemul de taxe și impozite dintr-o societate, deși poate fi considerat necesar pentru susținerea activităților de interes comun, totuși peste un anumit prag se poate vorbi despre o fiscalitate ridicată care înăbușe activitatea micilor întreprinzători, libera inițiativă.

D. Corelația dintre termenii *ordine socială* și *democrație* poate viza următoarele idei:
- Un regim democratic se bazează pe o ordine socială solidă, care să-i permită o mare stabilitate a respectării legilor adoptate.
- Democrația însăși reprezintă o formă de ordine socială, dată prin funcționarea unor instituții democratice, care presupun o anume birocrație, exercitată pe baza unor rutine unanim acceptate.
- Lipsa de ordine socială conduce la haos, la anarhie, la situații sociale necontrolabile. Pentru siguranța oamenilor este necesară recuperarea ordinii, chiar dacă aceasta presupune conducerea autoritară a unui tiran. Astfel, putem afirma că lipsa de ordine socială distruge democrația.

Subiectul I – F

A. O concepție teleologică este hedonismul, iar o alta este eudemonismul.

B. O deosebire între teoriile amintite poate fi dată de calea asumată spre fericire, în mod diferit (așa cum reiese și din denumirea lor: gr. *hedone* — „plăcere"; *eudaimonia:* — „fericire", „starea de bine, de armonie"). În timp ce în hedonism se susține că plăcerea reprezintă cel mai mare bine pentru om, în eudemonism se consideră că scopul oricărei ființe umane este să atingă fericirea. O altă deosebire poate fi aceea că fiecare concepție arată că omului îi este proprie o altă determinație. În hedonism se apreciază că plăcerea este scopul vieții, după o expresie a lui Epicur „plăcerea este primul dintre bunurile înnăscute", iar în eudemonism se consideră că cel mai mare bine pentru om este exercitarea corectă a facultății lui de a raționa. În acest sens, Aristotel arăta că „binele specific uman va fi activitatea sufletului în acord cu virtutea".

C. Un adept al eticii deontologice evaluează moralitatea unei acțiuni ținând cont de distincția între înclinație și datorie. O acțiune realizată din înclinație nu are un conținut moral, în timp ce acțiunile din datorie sunt etichetate drept morale. De exemplu, când un actor își joacă rolul său în piesa de teatru, deși în plan personal este extrem de abătut de o mare supărare, putem considera că acțiunea sa are un conținut moral. În cazul dat, actorul nu a jucat rolul din plăcerea de a fi actor, ci doar din rațiunea de a fi în acord cu legea morală.

D. Corelația dintre termenii *bine* și *scop* poate viza următoarele idei:
- În hedonism plăcerea este binele suprem pentru om, scopul său fiind atingerea fericirii. Atunci când ceva constituie cel mai mare bine pentru om

implică faptul că merită să fie dorit de dragul lui, ca un scop autentic pe care vrem să-l atingem.

- Pentru a avea un comportament moral este bine ca omul să fie considerat întotdeauna ca scop, niciodată numai ca mijloc.
- Dacă scopul unui om este acela de a atinge o stare sufletească de bine, atunci recunoașterea faptului că numai în plan interior suntem liberi poate fi o cale spre fericire.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate este aceea a lui J. St. Mill. Acest gânditor consideră că libertatea individuală ar trebui să fie neîngrădită atâta timp cât nu afectează negativ libertatea celorlalți oameni. Privind propriul bine, fiecare om ar trebui să fie lăsat să-l atingă așa cum consideră că este adecvat. De pe poziții filozofice liberale, Mill susține că intervenția autorităților publice este acceptabilă doar dacă scopul său este apărarea libertății individuale. Principalele aspecte ale libertății individuale vizate de Mill sunt: libertatea de conștiință și de gândire, libertatea de exprimare și libertatea de asociere.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este aceea a lui J. Rawls, care susține că primul principiu al dreptății ca echitate este acela al libertății. Libertatea este prioritară deoarece nimic nu justifică îngrădirea ei; nici un alt deziderat cum ar fi ordinea socială, bunăstarea etc. nu poate fi atins într-un mod autentic dacă se realizează în detrimentul libertății. Principiul libertății se impune față de cel de-al doilea principiu al dreptății ca echitate: principiul inegalităților permise. Conform principiului libertății, orice persoană care participă la o practică (instituție) „trebuie să aibă un drept egal la cea mai amplă libertate fundamentală compatibilă cu libertatea celorlalți". Raportul existent între concepția lui Rawls despre libertate și punctul de vedere susținut de Mill este de concordanță. Cei doi autori susțin că libertatea este un drept de care trebuie să se bucure în mod egal toți oamenii, nimeni nu este mai liber decât semenii săi.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Rawls despre libertate poate fi gândit în contextul de funcționare al unei asociații de locatari. În cadrul asociației, toți participanții trebuie să respecte regulile comun convenite: să păstreze liniștea, curățenia, să-și achite la timp datoriile financiare etc. Dacă unul dintre aceștia, de pildă, tulbură liniștea publică, înseamnă că el își îngăduie o mai mare libertate decât a vecinilor săi, ceea ce conduce la o stare de fapt socială nedreaptă.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Cunoașterea și problema raportului corp–minte,*** poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin adevăr și eroare două concepte filozofice corelative, care circumscriu aria cunoașterii. În orice act de cunoaștere, ceea ce căutăm este adevărul, iar eroarea este de dorit să fie eliminată. Acestea se regăsesc însă pe parcursul cunoașterii: eroarea nu poate fi eliminată definitiv, iar adevărul pe care îl putem afla nu este unul definitiv, nu există adevăruri pe deplin asigurate. Ceea ce căutăm nu este adevărul deja consacrat, de acum banalizat prin uzură, ci unul prin care se aduce ceva nou în cunoaștere, un adevăr cu o bună capacitate explicativă, care presupune ceea ce din punct de vedere logic este improbabil, un adevăr la care este greu să ajungi, atunci când cauți un răspuns la problemele care te frământă, ceea ce căutăm este adevărul interesant.
- Popper consideră că progresul în cunoaștere poate fi remarcat prin trecerea de la o problemă la alta. Atunci când dispunem de un răspuns la o anumită problemă, acesta va atrage la rândul său o altă întrebare. De aceea, cunoașterea continuă. Diferența de cunoaștere acumulată între prima problemă și cea ulterioară ei constituie un indiciu al progresului în cunoaștere.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — când „teoria noastră este supusă testării, încercând s-o infirmăm: aceasta este metoda critică a eliminării erorilor" —, iar de aici atitudinea generală pe care o recomandă Popper este cea critică. Pentru a elimina erorile din teoriile noastre trebuie să le supunem permanent evaluărilor critice.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii și erorii este cea empiristă. Filozofii empiriști (Fr. Bacon, J. Locke, D. Hume) susțineau că întreaga noastră cunoaștere își are fundamentul în impresiile simțurilor. Empiriștii resping existența ideilor înnăscute, pe care raționaliștii le considerau ca fiind sădite în mintea noastră de către creator. Reprezentantul de marcă al empiriștilor, J. Locke, afirma că mintea noastră este la naștere o coală nescrisă, pe care ulterior, prin afectare din partea simțurilor, aveau să fie înscrise diverse informații. Locke afirmă: „Nu există nimic în intelect care să nu fi trecut mai înainte prin simțuri". Raportul existent între perspectiva empiristă și punctul de vedere al lui Popper este unul de opoziție. Deși putem remarca o asemănare privind apelul la experiență, în ambele concepții confruntarea cu faptele empirice permițând probarea valorii de adevăr, delimitarea adevărului de eroare, totuși deosebirile între cele două poziții filozofice sunt mai importante decât asemănările. Întrebarea de fond pe care și-o asumau filozofii în epistemologia clasică era aceea referitoare la sursa bună, corectă din care provine cunoașterea. După cum am arătat, empiriștii considerau că sursa autentică a cunoașterii este experiența. În concepția lui Popper, problema cunoașterii trebuie formulată în alți parametri. Nu reprezintă un interes deosebit întrebarea referitoare la sursele adevărului, ci o altă întrebare ne ajută să progresăm în cunoaștere, și anume: „Cum putem spera să detectăm și să eliminăm erorile?" Sub acest aspect, raportul dintre concepția filozofiei empiriste asupra adevărului și aceea a lui Popper este de opoziție.

Varianta 60

Subiectul I – E

A. Temeiul cunoașterii presupus din punctul de vedere exprimat în enunțul lui Descartes „Mă îndoiesc, deci cuget" este specific filozofiei raționaliste.

B. O altă teorie filozofică asupra surselor cunoașterii este empirismul. O particularitate a empirismului este faptul că sursa din care provine cunoașterea se consideră a fi experiența. O altă particularitate arată că subiectul cunoscător este pasiv, asemenea unei oglinzi în care se reflectă realitatea. O a treia particularitate este dată de respingerea ideilor înnăscute. În concepția empiristă, mintea noastă este la naștere asemenea unei table nescrise. Abia prin intermediul simțurilor vor fi înscrise primele impresii și idei.

C. Un exemplu de judecată a priori poate fi: „Tată este bărbatul care are cel puțin un copil". Acest fapt poate fi stabilit înainte și independent de orice experiență, doar la nivelul înțelesului cuvintelor, observând că predicatul explicitează o notă a subiectului, care deja era cuprinsă în acesta. Sub acest aspect, judecata este analitică.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *îndoială* poate viza următoarele idei:
- Acumularea de adevăruri trebuie corelată cu o evaluare critică prin punerea sub semnul îndoielii a valabilității acestora.
- *Adevărul* și *îndoiala* sunt doi termeni pe care R. Descartes i-a consacrat în filozofia raționalistă asupra cunoașterii.
- În concepția raționalistă, adevărul cunoscut fără urmă de îndoială este adevărul clar și distinct.

Subiectul I – F

A. O teorie filozofică asupra criteriilor adevărului este teoria coerenței, iar o alta este pragmatismul.

B. O particularitate a teoriei pragmatiste este aceea că adevărul poate fi stabilit numai după confruntarea cu realitatea față de care își poate proba funcționalitatea, adevărul este un eveniment, iar nu o proprietate a unei idei. O idee nu este adevărată, ci devine astfel dacă se dovedește utilă. O altă particularitate a pragmatismului este dată de opoziția sa față de sistemele filozofice speculative. Acestea, chiar dacă sunt impresionante prin construcția ideatică, nu pot fi valorificate în mod direct în practică. O altă particularitate a pragmatismului rezultă din confruntarea cu cerințele de factură morală. Pragmatismului i se reproșează că nu întotdeauna ceea ce este util este și dezirabil din punct de vedere moral.

C. Un exemplu de propoziție adevărată este: „Orice triunghi dreptunghic are un unghi drept". Temeiul în baza căruia s-a stabilit valoarea ei de adevăr este rațiunea. Faptul că din însăși noțiunea de triunghi dreptunghic rezultă nota de a avea un unghi drept poate fi evidențiat prin analiza noțiunii

respective, înainte de orice experiență. Propoziția în cauză este analitică a priori.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *opinie* poate viza următoarele idei:
- O opinie reprezintă un punct de vedere subiectiv, o părere. Aceasta poate fi adevărată sau falsă.
- Cunoașterea presupune o opinie adevărată și un temei care să o fundamenteze.
- *Adevărul* și *opinia* reprezintă două noțiuni importante în teoria cunoașterii. De pildă, Platon face trimitere la cele două noțiuni în mitul peșterii relatat în dialogul *Republica*.

Subiectul II – E, F

a. O concepție despre filozofie este aceea a lui R. Carnap, care, în lucrarea *Depășirea metafizicii prin analiza logică a limbajului*, arăta că filozofia speculativă se datorează unor erori provenite din folosirea unor cuvinte lipsite de semnificație (cum sunt *Ființa în sine*, *Absolutul*, *Nimicul* etc.) și, de aici, a unor enunțuri lipsite de sens (de pildă, afirmația lui Hegel „Ființa pură și neantul pur sunt unul și același lucru"). Specificul filozofiei din perspectiva lui Carnap este dat de recursul la analiză logică. Filozofia este o metodă, aceea a analizei logice.

b. O altă concepție despre filozofie este aceea a lui L. Wittgenstein. Gânditorul german considera că filozofia este activitatea de clarificare logică a limbajului. Aceasta pentru că multe dintre problemele filozofiei se datorează folosirii incorecte a limbajului nostru. Propozițiile acceptabile sunt fie enunțurile formale ale logicii, fie enunțurile empirice ale științelor naturii. Metafizica este alcătuită în bună măsură din pseudopropoziții, din propoziții care nu pot fi verificate. Metoda corectă a filozofiei, arată Wittgenstein, în *Tractatus logico-philosophicus* este: „a nu spune nimic altceva decât ceea ce se poate spune, deci propoziții ale științelor naturii". Raportul existent între perspectiva lui Wittgenstein și concepția lui Carnap este de concordanță. Atât Carnap, cât și Wittgenstein identifică problematica filozofiei la nivelul limbajului și propun pentru găsirea soluțiilor optime ale acesteia apelul la analiză logică.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva filozofică a lui Wittgenstein este dat de următoarea propoziție: „Ființa este, neființa este". Din punctul de vedere a lui Wittgenstein, această propoziție este lipsită de sens, autocontradictorie, nu poate fi formalizată. Ca atare, ar trebui respinsă ca o propoziție care generează doar probleme în filozofie.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism,*** poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Prin conceptul filozofic de *alegere*, Sartre înțelegea libertatea de a hotărî care

dintre mai multe alternative este cea dezirabilă în legătură cu proiectul de ansamblu al persoanei în cauză. Conceptul de *posibilitate* trimite la existența mai multor alternative dintre care putem prefera una anume, vizează o potențialitate care, în urma alegerii, se va actualiza ca atare.

- Sartre susținea teza potrivit căreia omul este condamnat la libertate, în sensul că libertatea acestuia este absolută, omul fiind în situația de a se confrunta cu un șir nesfârșit de alegeri. El alege chiar și atunci când nu alege. A alege în absența reperelor morale este apăsător, libertatea nu mai apare ca un temei al măreției umane, ci ca un fapt constrângător, o adevărată condamnare.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, „argumentul decisiv folosit de bunul-simț împotriva libertății constă în a ne aminti neputința noastră", ceea ce ar putea însemna că libertatea noastră ar fi limitată, iar răspunderea care o presupune, de asemenea. Totuși, nu există situații inumane, orice situație în care un om se află este a lui, inclusiv neputința este o stare pe care trebuie să și-o asume. Am putea remarca, în spiritul lui Sartre, că, în cazul dat, neputința este modul în care cel care argumentează împotriva libertății își manifestă în fapt libertatea pentru situația dată, specifică. Chiar neputința ar trebui însoțită de responsabilitate.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui R. Descartes, după care libertatea este conferită de existența liberului-arbitru, o calitate deosebită a omului, care-l apropie de perfecțiune. Prin liberul său arbitru, omul alege între bine și rău, devine stăpânul faptelor sale. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și punctul de vedere al lui Sartre este de contradicție. În timp ce Descartes recunoaște determinarea divină, menționând că libertatea este posibilă doar pentru că omul este înzestrat cu liber-arbitru, iar responsabilitatea se articulează în măsura în care alegerile sunt premerse de cunoaștere realizabilă tot prin bunăvoința grației divine, Sartre arată că nu există constrângeri exterioare, omul este absolut liber și absolut responsabil de faptele sale.

Varianta 61

Subiectul I – E

A. Conceptul de *experiență* poate semnifica totalitatea cunoștințelor despre realitatea exterioară ale subiectului, dobândite nemijlocit prin interacțiunea dintre om și lume. Ideea empiristă, conform căreia cunoașterea își are izvorul în experiență vizează experiența ca o reflectare a realității obiective în conștiință. Materialul experienței senzoriale este o dezvăluire a proprietăților obiectului (independent de subiect), fără acestea el nu ar putea fi semnificat. Potrivit concepției empiriste, experiența este baza oricărei cunoașteri.

B. O concepție asupra surselor cunoașterii, diferită de cea empiristă, este raționalismul. Potrivit acestei concepții, rațiunea este considerată izvorul și temeiul

cunoașterii. Cunoștințele furnizate de rațiune au caracter de universalitate, necesitate și certitudine. Raționalismul subliniază rolul activ al subiectului în cunoaștere, concepând cunoașterea ca o creație prin asimilarea datelor experienței în concepte create de gândire, independent de experiență.

C. Un exemplu de propoziție falsă este: „Individul X, în același timp, există și nu există". Falsitatea enunțului este furnizată de încălcarea principiului logic al identității, deci rațiunea este temeiul pe baza căruia s-a stabilit valoarea de adevăr a enunțului.

D. Corelația dintre termenii *corespondență* și *coerență* poate viza următoarele idei:

- Corespondența și coerența reprezintă două criterii pe baza cărora se poate stabili valoarea de adevăr a unei opinii.
- Criteriul corespondenței presupune o adecvare între conținutul enunțului și realitate, adevărul aparținând judecăților. Criteriul coerenței este util în situația în care termenii corespondenței lipsesc sau sunt complecși. Potrivit acestui criteriu, adevărul opiniei se decide în funcție de coerența logică a acesteia cu un sistem de opinii, acceptate deja ca adevărate.
- B. Russell, identificând anumite vicii ale teoriei adevărului coerență, sublinia necesitatea întoarcerii la criteriul corespondenței, acesta „reprezentând adevărata natură a adevărului ".

Subiectul I – F

A. Cele două tipuri de etică teleologică sunt: etica hedonistă, care vizează obținerea fericirii ca plăcere și etica eudaimonistă pentru care fericirea se dobândește pe cale rațională.

B. Etica aristotelică este una de tip teleologic, centrându-se pe căutarea scopului desăvârșit. Acesta este concretizat în ideea de *bine ultim*, dorit întotdeauna pentru sine și niciodată în vederea a ceva. Acel ceva care corespunde acestui specific este *fericirea*: „Fericirea este activitatea sufletului conformă cu virtutea". Activitatea sufletului este în acest caz una rațională, etica aristotelică este una eudaimonistă.

C. Un elev care aplică principiul diferențierii calitative a plăcerilor în alegerea tipului de activitate extrașcolară pe care o practică va prefera să participe la un centru de excelență pentru disciplina preferată, în detrimentul unei ieșiri cu prietenii într-un club, fiind conștient că plăcerile raționale sunt superioare ca durată și intensitate celor ale corpului.

D. Corelația dintre termenii *valoare morală* și *voință autonomă* poate viza următoarele idei:

- Valoarea morală a unei acțiuni nu depinde de conținutul acesteia, ci de maxima care o guvernează, de aceea Kant înlocuiește conceptul central al eticii tradiționale, fericirea, cu cel de *datorie*.
- Acțiunea săvârșită din datorie este conformă cu legea morală, iar legea morală provine din interiorul individului, fiind un principiu al propriei voințe autonome.

- *Autonomia voinței* rezidă în independența voinței, în sensul că își dă sieși legi și veghează la respectarea lor, evaluând în baza acestor principii moralitatea acțiunilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Aristotel. Filozoful grec definește omul ca „zoon politikon" (animal social). În accepțiunea lui Aristotel, sociabilitatea desemnează o înclinație naturală a omului de a trăi într-o comunitate. Această comunitate este statul, fundamentat pe modelul familiei, derivat din natura socială a omului, motiv pentru care este numit „instituție naturală". Antisocialul este „ori fiară, ori zeu".
b. O altă concepție despre natura umană este cea a lui H. Bergson. Urmând punctul de vedere evoluționist, filozoful precizează că între om și animal nu există deosebire de esență, ci doar o deosebire graduală, care permite trecerea de la inteligență la invenție. O treaptă superioară pe scara evoluției, omul este definit prin „capacitatea de a fabrica obiecte [...] și de a varia la infinit fabricarea lor", adică prin calitatea lui de *homo faber* (om meșteșugar). Raportul existent între perspectiva lui Bergson și concepția lui Aristotel este de contradicție. În timp ce Bergson gândește omul integrat în rândul animalelor superioare de care se diferențiază doar prin capacitatea de făuritor de unelte, Aristotel precizează explicit deosebirea dintre om și animal în explicitarea conceptului de ființă socială, care are la bază limbajul articulat și rațiunea.
c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Bergson este chiar cel furnizat de către filozof, potrivit căruia invenția mecanică este o realitate în jurul căreia gravitează viața socială și care a generat la rându-i un lanț nesfârșit de invenții.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Republica*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon înțelege prin *filozofie* modalitatea de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței. „Inteligibilul", simbolizat în mitul peșterii prin intermediul soarelui, vizează cunoașterea veritabilă, esența exprimată prin Idee și accesibilă prin contemplare. Demersul contemplativ este deschis prin filozofie, care înseamnă „suișul sufletului către locul inteligibilul". Calea de urmat, filozofia, nu înseamnă deținere a înțelepciunii, ci așa cum sugerează etimologia, *iubire de înțelepciune*.
- Pentru Platon filozofia deține un rol privilegiat, care se fixează în tipul special de demers furnizat de solicitarea operațiilor gândirii (contemplația, meditația etc). Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la aparența sensibilă la o înțelegere superioară posibilă pe cale rațională. Această înălțare

transcende rolul cognitiv, transformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară odată dobândită schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „dacă cineva i-ar spune că ceea ce văzuse mai înainte erau deșertăciuni, dar că acum se află mai aproape de ceea-ce-este"—, filozofia permite denunțarea lumii senzoriale ca iluzorie și înșelătoare și accesarea cunoașterii raționale. Rolul filozofului, ilustrat în chip strălucit de modelul socratic, este de a salva de ignoranță omul de rând și de a-l educa în sensul reorientării către adevăr.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Blaga, care acordă filozofiei un rol privilegiat, considerând-o un domeniu aparte față de știință și artă, deoarece problematica ei vizează totalitatea și demersul se centrează pe problematizare într-o manieră specifică.
- Raportul existent între punctul de vedere a lui Blaga și punctul de vedere al lui Platon este de concordanță, deoarece ambii filozofi consideră filozofia un domeniu distinct și centrat pe reflexivitate.

Varianta 62

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui M. Eliade, timpul nu este omogen, ci poate fi receptat ca timp *sacru* și timp *profan*. Timpul profan, sau istoric, este cel al experienței cotidiene, reprezentând curgere monotonă și ireversibilă. *Timpul sacru* semnifică „utilizarea la infinit a unui timp mitic, adus în prezent", regândind raportul dintre timp și devenirea eternă, astfel încât transcende timpul istoric, fiind ciclic, reversibil și în permanentă regenerare. El este timpul specific *omului religios*.

B. *Omul areligios* are o existență fixată în profan, timpul său fiind timpul *profan*. Acest tip de om recuză transcendența, acceptă secularizarea și se temporalizează pe sine ca ființă istorică. Prin contrast, omul *religios* se instalează în proximitatea sacrului, care transcende această lume și consideră că existența umană este asumată plenar doar în momentele de actualizare a timpului sacru, originar.

C. Un exemplu care să ilustreze ideea conform căreia unele momente ale timpului sunt privilegiate în raport cu altele este celebrarea Anului Nou ca semnificație a reînnoirii, moment în care omul are senzația că timpul se scurge diferit, iar reeditarea anuală a acestuia semnifică dorința de a ne sustrage timpului învechit și epuizat și de a ne aloca un timp regenerat și resemnificat.

D. Corelația dintre termenii *eternă reîntoarcere* și *regenerare a timpului* poate viza următoarele idei:

- Conform lui M. Eliade, nu există experiențe unice ale timpului, datorită valorizării diferite a momentelor temporale de către subiect. Intervenția

categoriei *sacrului* în această valorizare determină gândirea unui timp aparte regenerat prin intermediul experienței religioase.

- Eterna reîntoarcere caracterizează la Eliade timpul sacru ca timp al reeditării cosmogoniei (timpului mitic) prin prezentificare, ceea ce atestă: „credința și speranța unei regenerări periodice a timpului scurs, a istoriei".
- Săgeata timpului se transformă în buclă temporală, definită ca o eternitate dinamică posibil de reeditat și ca antidot al duratei.

Subiectul I – F

A. Din punct de vedere etimologic, cuvântul *filozofie* provine din termenii greceşti *phileo* —„a iubi" și *sophia* — „înțelepciune", desemnând *iubirea de înțelepciune*.

B. Un punct de vedere asupra raportului filozofie–viață este cel exprimat de C. Noica. Acesta spunea: „Prin om, filozofia gândește umanul dincolo de el... dar în jurul omului pivotează totul". Diada om–filozofie semnifică instalarea omului în orizontul posibil al metafizicii prin desituarea față de cotidian și actualizarea potențialului gândirii. Filozofia nu se rezumă la un ansamblu de teorii care au drept țintă totalitatea, ci este o stare care implică omul în ființa sa autentică. Ea determină o funcție definitorie pentru natura umană și anume, ceea ce Heidegger numea „căutarea sensului Ființei". Accentul pus pe om nu rămâne astfel o întâmplare, ci se fundamentează în considerentul că filozofia îi determină și orientează sensul vieții.

C. O consecință a tezei lui L. Blaga despre autonomia filozofiei este aceea că în filozofie „spiritul își păstrează o extraordinară spontaneitate în ceea ce privește soluționarea problemelor". Un exemplu în acest sens îl constituie soluția furnizată de Pascal în ceea ce privește problema existenței lui Dumnezeu. Cunoscut sub denumirea de *pariul lui Pascal*, demersul mizează pe evaluarea avantajelor deciziei de a admite că Dumnezeu există sau nu. În urma evaluării raționale, metoda ne arată că miza acceptării existenței lui Dumnezeu este mai avantajoasă, deoarece pune în joc finitul nostru pentru a câștiga infinitul.

D. Corelația dintre termenii *destin creator* și *mister* poate viza următoarele idei: În sensul filozofiei lui Blaga, omul trăiește sub semnul *destinului creator* ca marcă de diferențiere față de animal.

- Creația culturală se edifică în timp ca rezultat al *existenței întru mister și pentru revelare* sub forma unui proces de căutare și constituire, astfel încât semnificația individului se estompează în favoarea semnificației creației.
- Rolul ambivalent al *misterului* (ocultare și incitare la cunoaștere) ne situează într-un univers cu potențialități care se cer fructificate în cadrul *destinului creator*.

Subiectul II – E, F

a. O concepție exemplară despre morală este cea exprimată de Aristotel, în lucrarea *Etica nicomahica*. Demersul aristotelic este unul de tip teleologic,

focalizat pe căutarea scopului desăvârșit, vizând domeniul practicii umane. Astfel, de la natură, fiecare aspiră către *bine propriu*, dorit întotdeauna pentru sine și niciodată în vederea a ceva. Binele uman este activitatea sufletului care se conformează rațiunii și determină împlinirea individului. Acel ceva care corespunde acestui specific este, conform opiniei aristotelice, *fericirea*. „Fericirea este activitatea sufletului conformă cu virtutea".

b. O altă concepție filozofică despre morală este cea a lui I. Kant, conform căreia evaluarea actelor morale se realizează în funcție de concordanța lor cu datoria manifestată pe baza legii morale, ca element intrinsec naturii raționale a subiectului. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere exprimat de Aristotel este de contrarietate; în timp ce Kant susține o etică deontologică centrată pe căutarea principiilor morale, Aristotel este exponentul unei etici orientate către un anumit conținut — fericirea.

c. Un exemplu care ilustrează punctul de vedere exprimat de Kant, după care faptele morale decurg exclusiv din conformitatea cu datoria, poate fi acela al unui om care își conservă viața, în ciuda unor suferințe cumplite, dintr-un considerent pur moral.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre putere și legitimitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Paradoxurile suveranității*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Semnificațiile acordate de către K. Popper conceptelor de *responsabilitate individuală* și *domnie a rațiunii* se corelează în configurarea specificului unei societăți democratice. *Domnia rațiunii* deține o valență specifică în plan politic, manifestă în denunțarea dictaturii și lupta în favoarea respectării drepturilor omului. Prin intermediul *domniei rațiunii* se poate realiza ceea ce Popper numește o „societate deschisă" care poate garanta securitatea și libertatea celei mai importante componente — individul. Din acest demers rezultă *responsabilitatea deciziei individuale* de a permite examinarea critică și de a conferi astfel sens faptelor sale.
- Potrivit lui K. Popper, democrația nu afirmă puterea poporului, ci necesitatea protejării de dictatură și limitarea intervenției statului în viața oamenilor, deoarece aceasta determină lezări ale drepturilor fundamentale. Exercitându-și *domnia rațiunii*, individul trebuie să dețină controlul pârghiilor decizionale, având ascendență asupra societății, în sensul exercitării unui control eficient împotriva instalării dictaturii.
- După cum se arată în enunț, „[...] alegerile generale sau guvernul reprezentativ nu trebuie considerate mai mult decât niște instrumente... niște dispozitive tradiționale de protecție destul de eficiente împotriva tiraniei", dezirabilitatea mecanismelor democratice nu constituie un scop în sine, ci mecanisme menite să diminueze ascensiunea statului asupra individului.
- O altă perspectivă asupra puterii și legitimității este cea a lui J. St. Mill, conform căruia individul și libertatea sa sunt valori supreme, iar în sfera libertății individuale nu este permisă nicio imixtiune din partea puterii.

Legitimitatea puterii este ancorată în respectarea legii. De asemenea, într-un regim democratic, legitimitatea puterii este consfințită prin alegeri și vot liber exprimat. O putere își sporește legitimitatea dacă, prin acțiunile ei, intervine cât mai puțin asupra cetățenilor și doar când acțiunile indivizilor dăunează altora. Raportul existent între perspectiva lui J. St. Mill și punctul de vedere al lui K. Popper este de concordanță, deoarece ambii filozofi consideră legitimă o putere doar în situația în care pune accent pe individ și drepturile sale, fără a-l subordona pe acesta în mod abuziv.

Varianta 63

Subiectul I – E

A. Natura umană semnifică specificul existențial al omului în raport cu celelalte ființe, descoperit pe cale reflexivă, prin conștientizarea unicității omului în univers. În indicarea acestui specific, filozofii oscilează între sociabilitate și cugetare.

B. În accepțiunea lui B. Pascal, ființa umană posedă următoarele particularități: este o entitate plasată între două infinituri, infinitul mic al diviziunii substanței și infinitul mare al universului; domeniul rațiunii se extinde doar asupra finitului, determinând astfel conștientizarea propriilor limite și omul este o ființă contradictorie datorită dublei alcătuiri: parte senzorială și parte rațională.

C. Consecința naturii contradictorii a omului poate fi inconsecvența între afirmație și faptă, un exemplu în acest sens fiind trădarea din partea prietenilor.

D. Corelația dintre termenii *ființa umană* și *rațiune* poate viza următoarele idei:
- Accentul pus pe rațiune și puterea acesteia a determinat antropocentrismul ca fenomen specific occidental de afirmare a superiorității omului. Originea lui o regăsim în filozofia antică greacă, trece prin creștinism și cunoaște apogeul în raționalism.
- Pentru Pascal omul este „o trestie, dar este o trestie gânditoare". Slăbiciunea, datorată părții carnale supuse deteriorării și morții, este compensată de măreția rațiunii.
- Rațiunea determină specificul reflexiv și autoreflexiv al omului, fiind astfel condiția de posibilitate a existenței filozofiei.

Subiectul I – F

A. Focalizată pe probleme morale concrete, etica aplicată abordează teme precum: eutanasia, clonarea, avortul, transplantul de organe, inseminarea artificială etc.

B. Generată de obiecțiile aduse eticilor de tip tradițional care nu țin cont de discrepanța dintre teorie și practică în domeniul moral, etica aplicată este un demers de tip inductiv, pornind de la situații concrete de viață pe baza

cărora generalizează principii morale. De asemenea, este un demers de analiză reflexivă asupra acțiunilor concrete.

C. Consecința nerespectării normelor morale între membrii unui grup poate fi starea de anarhie. Un exemplu care să ilustreze acest aspect este scăderea coeziunii în grupul respectiv, astfel încât acesta devine vulnerabil în fața presiunii altor grupuri și se destramă sau este anihilat.

D. Corelația dintre termenii *drept moral la viață* și *datorie morală* poate viza următoarele idei:
   - Dreptul moral la viață este o reinterpretare a dreptului la viață, ca drept fundamental și datorie morală a omului.
   - Persoana care posedă conștiință deține dreptul moral la viață în virtutea acesteia, iar, din perspectivă kantiană, conservarea vieții este atât instinct, cât și datorie.
   - Conștiința de sine înseamnă intuirea propriei persoane ca subiect cunoscător și autoreflexiv. Autoreflexivitatea constituie condiția a priori a autoevaluării acțiunilor din punct de vedere moral, datoria morală față de sine, fundamentând și datoria morală față de ceilalți.

Subiectul II – E, F

a. J. St. Mill, în lucrarea *Despre libertate*, susține teza potrivit căreia, într-un regim democratic, legitimitatea puterii este consfințită prin alegeri și vot liber exprimat. O putere își conservă legitimitatea dacă prin acțiunile ei intervine cât mai puțin asupra cetățenilor și doar în situațiile în care acțiunile indivizilor dăunează altora. Garantarea libertății de expresie reprezintă o condiție a existenței dreptății într-o societate, Mill văzând în democrație modelul de guvernare eficient și în concordanță cu acest deziderat. Libertatea de expresie permite semnalarea nedreptății autorităților și corijarea acesteia. Votul și alegerile libere permit înlocuirea puterii pe cale pașnică.

b. O altă concepție filozofică despre putere și legitimitate este cea a lui K. Jaspers, potrivit căruia puterea legitimă asigură liniștea cetățenilor, deoarece, având consensul acestora, nu este nevoită să guverneze prin teroare. Consecința legitimității este ordinea socială, binele general (care înseamnă binele fiecăruia în parte) și libertatea politică. Raportul existent între perspectiva asupra raportului putere – legitimitate a lui Jaspers și punctul de vedere exprimat de J. St. Mill este de concordanță. Cei doi filozofi enunță necesitatea legitimității guvernării în vederea asigurării libertății cetățenilor și evitării etatismului.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva lui K. Jaspers este dreptul fiecărui cetățean de a-și exprima liber votul, ca singura modalitate de legitimare a puterii.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **R. Descartes** despre liber-arbitru și eroare, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Meditationes de prima philosophia***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Descartes susține că libertatea este manifestă în forma liberului-arbitru acceptat cu necesitate pentru evitarea aporiilor la care conduce ideea unui determinism divin absolut. Condiția de exercitare a liberului-arbitru o constituie prezența „voinței infinite", care generează libertate infinită. Subiectul își poate manifesta capacitatea de deliberare fără nicio restricție, „grația divină" permițând nu doar manifestarea libertății, ci și consolidarea ei prin cunoaștere.
- Cauza erorii este identificată de către Descartes în libertatea umană imperfectă, datorată inadecvării dintre voința infinită și intelectul limitat. Întemeindu-și epistemologia pe doctrina *veracitas dei* (Dumnezeu, în virtutea perfecțiunii sale, nu ne poate înșela, ci este sursa adevărului), Descartes explică eroarea ca o lipsă a unei cunoștințe, pe care ar fi trebuit să o deținem. Explicația absenței cunoștințelor rezidă în ideea că, fiind infinită, voința acționează depășind sfera intelectului.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„cercetând ce fel sunt greșelile mele (care singure dovedesc o anumită nedesăvârșire în mine) bag de seamă că ele atârnă de două pricini întâlnite la un loc, anume de facultatea de a cunoaște, care e în mine, și de facultatea de alegere, ori libertatea arbitrului, cu alte cuvinte de intelect și totodată de voință"— libertatea de alegere determină erori și imperfecțiuni pentru că nu se adecvează în permanență facultății de cunoaștere.
- O altă perspectivă asupra adevărului și a erorii poate fi cea a lui B. Spinoza care considera falsitatea ca absență temporară a unei cunoștințe datorată „ideilor neadecvate și confuze". Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și punctul de vedere al lui Descartes este unul de concordanță. Ambii filozofi consideră că nu deținem o facultate separată pentru eroare, ci eroarea este explicată prin intermediul absenței cunoștințelor, care în virtutea faptului că suntem creație a divinității care deține cunoașterea absolută, ar trebui să se afle în noi.

Varianta 64

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Augustin, concepția temporală antică este convertită, conferindu-i dimensiunea conștiinței temporale subiective. Dacă privim timpul ca pe ceva obiectiv, atunci se descompune în momente distincte, deoarece trecutul s-a epuizat și nu mai este, ceea ce urmează încă nu există, iar prezentul este convergența dintre trecut și viitor. Și totuși, omul are conștiința duratei și poate măsura timpul pe baza conservării în memorie a acelor *imagini* pe care le lasă impresiile simțurilor. Modalitatea de rememorare a imaginilor caracterizează cele trei dimensiuni temporale: „prezentul a ceea ce este trecut, și anume, memoria; prezentul a ceea ce este prezent, și anume, viziunea; prezentul a ceea ce este viitor, și anume, așteptarea." Timpul se înfățișează astfel ca o extensie a sufletului, și îl măsurăm prin suflet.

B. Timpul, în concepția lui Platon, este: „copie mobilă a eternității imobile", adică, după paradigma lucrurilor care aparțin lumii sensibile, se naște prin participare la Ideea de eternitate. În consecință, timpul este devenire eternă.
C. Un exemplu pentru actualizarea momentului originar cu încărcătură sacră de către omul religios și trăirea lui de parcă s-ar petrece din nou sub ochii săi, ar putea fi iconografia din bisericile românești care înfățișează personajele biblice în vestimentația specifică epocii în care s-au petrecut evenimentele. Astfel, persoana, prin medierea imaginii, își asumă timpul respectiv.
D. Corelația dintre termenii *timp fizic* și *timp uman* poate viza următoarele idei:
   - Timpul fizic este un fundal obiectiv pe care se proiectează evenimentele. El poate fi considerat în sine, ca substanță, sau măsurabil, ca relație între evenimente.
   - Asumarea modului în care timpul se înfățișează conștiinței, ne determină să îl semnificăm subiectiv, conceptualizându-l ca timp uman.
   - Percepția timpului în forma curgerii continue și ireversibile determină o notă a conceptului de timp uman — asumarea conștiinței morții, ca final al timpului care se scurge pentru un anumit subiect, fără a reprezenta însă finalul istoriei umanității.

Subiectul I – F

A. Etica utilitaristă poate fi considerată o etică hedonistă, deoarece semnificația conceptului de fericire este *utilitatea*, adică „plăcerea sau absența durerii". De asemenea, etica utilitaristă este o etică teleologică, vizând fericirea ca scop al acțiunilor omului.
B. În urma aplicării criteriului diferențierii calitative a plăcerilor, se poate disocia între plăceri inferioare și plăceri superioare. Plăcerile simțurilor sunt calitativ inferioare, deoarece durează mai puțin și sunt mai puțin intense. Plăcerile intelectului sunt superioare, pentru că sunt de lungă durată și mai intense. De exemplu, din această perspectivă, plăcerea obținerii unui premiu la un concurs este superioară plăcerii degustării unei prăjituri.
C. O consecință a ideii după care numai acțiunile săvârșite din datorie au valoare morală este aceea că acțiunile realizate din înclinație nu dețin o astfel de valoare. Un exemplu pentru această consecință poate fi decizia familiei de a accepta prelevare de organe de la un tânăr aflat în moarte clinică, din milă pentru un alt tânăr care are nevoie de un transplant pentru a-i fi salvată viața. Din perspectivă kantiană, gestul nu are valoare morală decât în momentul în care singura motivație a acțiunii este conformitatea cu legea morală de a-ți iubi aproapele, și nu compasiunea.
D. Corelația dintre termenii *fericire* și *scop în sine* poate viza următoarele idei:
   - Pentru Aristotel fericirea reprezintă scop în sine, pentru că nu este dorită în vederea a altceva, ci doar pentru sine.
   - Corelația fericire–scop în sine înseamnă identificarea ideii că actele de virtute sunt demne de dorit în sine pentru că presupun efort, ori o viață

fericită este una care stă sub semnul activității și se sustrage pasivității.
- Scopul în sine al omului este binele acestuia, care determină calitatea unei vieți pusă sub semnul fericirii.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Augustin, exprimată în lucrarea *Confesiuni*. Datorită convingerilor sale creștine, Augustin definește natura umană din perspectivă creaționistă, considerând-o ca fiind după modelul divinității, mai exact al Trinității. Studiul naturii umane înseamnă pentru Augustin dezvăluirea complexității ei extreme, furnizată mai ales de dualitatea acesteia. În opinia lui Augustin, conceptul de *om exterior* desemnează trupul, muritor și material, iar *omul interior* semnifică sufletul și facultățile sale, „existența, cunoașterea și voința". Urmând concepția platoniciană, Augustin considera că sufletul sălășluiește în trup și îl înalță prin aspectele sale raționale.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Aristotel. Datorită faptului că filozoful grec definește omul ca „zoon politikon" (animal social), concepția sa se subsumează teoriei politice a naturii umane. În accepțiunea lui Aristotel, sociabilitatea desemnează o înclinație naturală a omului de a trăi într-o comunitate. Omul nu a fost creat doar în vederea unei vieți instinctuale, ci pentru o comunitate în care își poate împlini aspirațiile personale. Această comunitate este statul, derivat din natura socială a omului, motiv pentru care este numit „instituție naturală". Raportul între cele două concepții este unul de contradicție deoarece Aristotel accentuează dimensiunea socială a omului, în timp ce Augustin insistă pe dimensiunile spiritual-metafizice ale omului.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Aristotel asupra naturii umane este situația unui copil abandonat, care privat fiind de mic de socializarea datorată familiei, totuși, el caută mereu grupuri cărora să se atașeze și în care să se integreze.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. R. Popper** despre adevăr și eroare, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre sursele cunoașterii și ale ignoranței***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Popper conceptul de *criterii ale falsității* desemnează științifice prin aplicarea cărora se vizează infirmarea unei teorii. Un astfel de test este testul de infirmare prin care se încearcă respingerea unei ipoteze ca fiind falsă, supunând-o unor experimente care se presupune că o contrazic. Acest demers este specific falibilist, având la bază prezumția că în știință nu există adevăruri absolute, ci doar grade de corectitudine. Denunțarea vechilor ipoteze printr-un asemenea demers determină progresul cunoașterii.
- Teza lui Popper privitoare la cauzele erorii își are originea în examinarea

importanței metodei inductive pentru cunoașterea de tip științific. În urma analizei, Popper respinge posibilitatea de a deduce o lege pe cale inductivă (pornind de la particular spre general) oricât de numeroase ar fi cazurile. În concluzie falsificarea empirică a ipotezelor este oricând posibilă, iar teoria este cu atât mai bogată, cu cât oferă mai multe posibilități de falsificare.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Cum se poate întâmpla însă, dacă adevărul e manifest, să cădem vreodată în eroare?"— necesitatea contestării adevărului absolut se impune de îndată ce înaintăm pe terenul cercetării care ne relevă nenumărate erori din istoria științei, care necesită explicație.
- O altă concepție despre adevăr este ce a lui J. Locke. Reprezentând un punct de vedere empirist, Locke susține că dobândirea cunoștințelor se realizează prin experiență. La naștere omul este o *tabula rasa*, ideile înnăscute ale rațiunii (postulate de raționaliști) nu există, iar înzestrarea cu idei se realizează pe calea *senzației* și *reflecției*. Experiența ca sursă a cunoașterii furnizează idei adevărate. Raportul existent între opinia lui Locke și opinia lui Popper în privința adevărului și a erorii este unul de contradicție, deoarece, în timp ce Locke susține ideea că sursa și controlul adevărului este experiența, Popper consideră că nu există adevăruri certe, iar rolul experienței este de infirmare, falsificare a teoriilor, pentru că pe cale inductivă legile nu au certitudine.

Varianta 65

Subiectul I – E

A. Din perspectiva lui L. Wittgenstein, relația dintre fapte și propoziții este una picturală, propozițiile fiind imagini ale faptelor. Lumea constă din obiecte simple, analizabile, purtătoare ale numelor logice, aranjate astfel încât să alcătuiască faptele. Toate propozițiile sunt funcții de adevăr al propozițiilor elementare, descrise anterior, aranjate pentru a reda imaginea unei configurații posibile de obiecte simple. Faptele reprezentate de propoziții furnizează caracterul adevărat sau fals al propozițiilor.

B. Un alt punct de vedere asupra raportului existent între limbaj și realitate este cel exprimat de A. Tarski. Pornind de la analiza paradoxului mincinosului, Tarski sugerează că falsa problemă se datorează confuziei dintre formularea enunțului și a valorii de adevăr a enunțului în limbaj natural, datorată autoreferențialității. O analiză corectă a limbajului trebuie să opereze distincția dintre nivelul *limbajului-obiect* care operează cu enunțuri despre obiecte și *metalimbaj* care include primul nivel corelat cu valoarea de adevăr a enunțului respectiv.

C. În accepțiunea lui Wittgenstein pseudopropozițiile sunt propozițiile metafizicii, eticii și esteticii. Un exemplu de pseudopropoziție este: „Ființa este identică cu esența".

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *aparență* poate viza următoarele idei:
   - În concepția lui Fr. Nietzsche, ideile de Adevăr, Bine, Dumnezeu sunt

mistificări datorate limbajului, mai exact suprapunerii funcțiilor gramaticale cu structurile realității. Această suprapunere determină gândirea acestor concepte ca având referent real.

- Structurile limbajului ne determină să gândim o a doua lume paralelă, astfel încât, omul nu poate decât în aparență, prin intermediul discursului să creadă că înțelege esența lucrurilor.
- Adevărul constituie o ficțiune, care trebuie înlocuită cu apologia aparenței, limbajul fiind considerat o convenție de reprezentare fără funcție explicativă.

Subiectul I – F

A. Din perspectiva lui J. P. Sartre, înțelesul expresiei *sunt absolut liber* vizează ideea conform căreia neexistând natură umană dată, deoarece „omul începe prin a exista" construcția de sine se realizează în virtutea libertății absolute. În absența oricărui determinism, libertatea este nelimitată, iar omul, fiind o ființă care se proiectează mereu dincolo de prezent și spre viitor, are de optat doar să se realizeze, adică să se transforme în ceea ce este: „omul este condamnat la libertate". Libertatea este neantul în clipa în care suntem conștienți de ceea ce nu suntem.

B. Libertatea absolută îl dezvăluie pe om în cadrul unui proiect existențial fundamentat doar pe sine, inclusiv în ceea ce privește stabilirea reperelor. De aceea se află în situația de responsabilitate deplină pentru sine. Asumarea responsabilității înseamnă accesarea sinelui într-un demers care nu este doar reflexiv, ci și constitutiv. În conformitate cu libertatea absolută, orice situație a omului reprezintă efectul alegerii sale, deci este responsabil pentru ea.

C. Un exemplu care să ilustreze opinia potrivit căreia nu există situație intolerabilă în sine este situația unui om condamnat la pedeapsa cu moartea pentru o crimă pe care a săvârșit-o. Acesta poate să se sustragă pedepsei, urmându-și propria alegere, prin evadare sau sinucidere.

D. Corelația dintre termenii *posibilitate* și *alegere* poate viza următoarele idei:

- Acțiunile noastre constituie posibilități pe care le concretizăm prin alegerea de a le efectua sau nu.
- Persoana umană posedă *existență pentru sine*, determinată de conștiință, care permite corelarea alegerii cu asumarea responsabilității pentru aceasta, chiar dacă nu avem niciun motiv să ne alegem posibilitățile așa sau într-un alt fel.
- Conștiința de sine înseamnă intuirea posibilităților de alegere nu în sensul de a-mi alege să *exist*, pentru că existența este deja dată, ci exist pentru a alege felul specific în care doresc să exist.

Subiectul II – E, F

a. O concepție deosebită despre natura umană este cea a lui J. J. Rousseau. În accepțiunea lui Rousseau, natura umană originară poate fi caracterizată prin

două atribute: urmarea interesului pentru propria conservare și repulsia naturală față de suferința și moartea semenilor, care determină o existență fericită a omului. *Starea socială a omului*, ca rezultantă a contractului social, semnifică situația opusă *stării naturale*, libere. Odată cu dezvoltarea culturii și a formelor de organizare socială, egalitatea naturală dintre indivizi se estompează. Factorii importanți care produc această turnură pot fi diviziunea muncii și apariția proprietății private. Acumularea de cunoștințe îl înlănțuie pe om prin teorii inutile și eronate, rațiunea îi slăbește simțul natural, iar proprietatea determină inegalități sociale și politice, omul în starea socială fiind nefericit.

b. O altă concepție despre natura umană este cea a lui Aristotel, în opinia căruia natura umană este una socială, fundamentată într-o înclinație naturală a omului pentru existența în comunitate. Raportul existent între această concepție și punctul de vedere al lui Rousseau este unul de contrarietate, deoarece, deși ambele concepții aparțin teoriei politice a naturii umane, ele diferă în punctul în care Rousseau explică geneza societății prin intermediul ideii de contract social, iar Aristotel o fundamentează în trăsătura înnăscută a sociabilității.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva lui Spinoza asupra filozofiei este situația unui om care suferă de o boală incurabilă, supunându-se astfel necesității oarbe, dar reușește să se elibereze și să fie fericit dedicându-și ultima parte a vieții unor acțiuni caritabile.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției politice a lui **J. St. Mill**, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre libertate*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Înțelesul dat de Mill conceptului de despotism este corelat pericolului pe care îl reprezintă creșterea excesivă a puterii statului. Aceasta înseamnă centralizare economică, administrativă, birocrație și sacrificarea libertății. Alternativa o reprezintă liberalismul de tip individualist care își propune limitarea puterii statului pentru a preveni abuzurile și încălcarea libertății omului. De aceea valorile centrale ale liberalismului sunt: libertatea, toleranța, statul de drept, respectarea drepturilor omului.
- Democrația reprezintă forma de guvernare care valorizează puterea poporului și protejează indivizii împotriva abuzului de putere și a imixtiunilor ilegitime în privința drepturilor lor, deoarece puterea statului este diminuată doar la aceea de garant al libertății. Pentru ca acest rol să se respecte trebuie să existe pârghii de control a celor guvernați asupra guvernării.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„unicul țel în care puterea se poate exercita în mod legitim asupra oricărui membru al societății civilizate împotriva voinței sale este acela de împiedica vătămarea altora"— raportul individ–stat trebuie să fie în favoarea individului, atâta timp cât acesta respectă drepturile celorlalți.

- O altă perspectivă asupra democrației este cea a lui K. R. Popper, conform căreia democrația reprezintă forma de guvernare menită să restrângă cât mai mult puterea statului și să protejeze indivizii împotriva imixtiunilor ilegitime în privința drepturilor lor. Responsabilității umane i se acordă rol maxim de către Popper, deoarece în cadrul statului democratic individul este valorizat. De aceea sunt importante deciziile individuale, existând o ascendență a deciziei asupra faptei. Raportul existent între poziția filozofică a lui Popper și punctul de vedere al lui Mill este de concordanță, deoarece în ambele concepții filozofice este accentuată importanța deciziei individuale, diminuarea puterii statului și garantarea drepturilor și libertăților cetățeanului.

Varianta 66

Subiectul I – E

A. Timpul ca dimensiune intrinsecă subiectului uman poate fi tematizat prin reflexivitate. O accepțiune diferită asupra timpului ni-l relevă ca timp fizic. Caracteristica fundamentală a acestuia rezidă în faptul că este măsurabil. Cum măsurarea timpului vizează, de fapt, perioada scursă între două evenimente, considerate ca repere de măsurare, derivă o a doua caracteristică a timpului fizic, ireversibilitatea.

B. *Timpul uman* semnifică percepția subiectivă a devenirii, prin intermediul reflecției și meditației. Astfel, subiectul se descoperă pe sine ca fiind identic cu timpul, în sensul că acesta îi structurează existența și cunoașterea. Pentru Kant timpul reprezintă registrul esențial al cunoașterii, un fișier după care subiectul își aranjează percepțiile despre lume. Structurarea existenței umane pe schema devenirii reprezintă pentru subiect conștientizarea unui raport de esență între timp-existență și limită. Conștiința limitei și implicit a morții transformă omul în singura ființă capabilă să intuiască sensul Ființei, așa cum specifică Heidegger.

C. O consecință a concepției potrivit căreia *schimbarea nu este posibilă decât în timp* asupra modului în care este explicată relația dintre timp și devenire ar fi faptul că, în absența devenirii, evoluția nu este posibilă. Un exemplu simplu care să ilustreze acest aspect este apariția computerului, care a generat schimbări uriașe în societatea contemporană. Acest moment al dezvoltării umanității a fost pregătit și facilitat de o serie de alte evoluții ale tehnicii care au avut loc în timp.

D. Corelația dintre termenii *timp* și *suflet* poate viza următoarele idei:
- Cele trei dimensiuni temporale: trecutul, prezentul și viitorul există doar în suflet ca stări ale subiectului.
- A vorbi despre timp înseamnă a vorbi despre amintirea unui timp trecut, despre atenția focalizată asupra prezentului și despre așteptările noastre mentale legate de viitor.
- Pentru Augustin, doar timpul uman poate da răspuns la întrebarea ce este timpul, deoarece timpul în sine se sustrage tematizării.

Subiectul I – F

A. Alte două tipuri de etică teleologică decât cea utilitaristă sunt: etica eudaimonistă, conform căreia fericirea se obține pe cale rațională, și etica hedonistă, centrată pe ideea că fericirea constă în plăceri senzoriale.

B. Una dintre consecințele eticii utilitariste asupra modului în care sunt promovate preocupările ecologiste este că acestea ar trebui să aibă un impact suficient de mare datorită faptului că mobilul lor este asigurarea pe termen lung a unei stări de bine a umanității (de exemplu prin diminuarea poluării), deci a utilității.

C. Un exemplu simplu, privitor la modul în care este evaluată, de către un reprezentant al eticii utilitariste, moralitatea unei acțiuni voluntare, este situația unei persoane care trebuie să aleagă între a se dedica familiei sau carierei. Dacă va alege cariera, își poate justifica moral alegerea, deoarece aceasta îi va fi utilă pe moment pentru că îi aduce satisfacții, dar și pe viitor, pentru că îi procură resursele necesare întreținerii familiei.

D. Corelația dintre termenii *scop* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
- Scopul demersurilor noastre este cunoașterea, inclusiv în ceea ce privește modalitatea de a ne raporta la semeni.
- În procesul de cunoaștere a celuilalt suntem obligați să respectăm imperativul categoric, astfel încât să îl considerăm scop în sine și niciodată mijloc.
- Pentru filozof, tema generală a subiectului cunoscător ridică probleme morale, inclusiv în ceea ce privește scopul acțiunilor noastre în privința celorlalți.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate și responsabilitate este cea exprimată de J. P. Sartre. În accepțiunea acestuia, în absența oricărui determinism, „omul e condamnat să fie liber". Libertatea sa semnifică în primul rând posibilitatea de a se construi pe sine, deoarece „existența îi precede esența". În acest demers de edificare a sinelui, orice act constituie o responsabilitate, pentru că se răsfrânge asupra lui.

b. O altă concepție despre libertate și responsabilitate este cea a lui Ch. Taylor, conform căruia libertatea permite „reflecție asupra sinelui", iar prin aceasta se realizează o „evaluare radicală [...] asupra problemelor sale cele mai importante". În actul evaluării, subiectul deține maxima responsabilitate definitorie pentru noțiunea de persoană. Raportul existent între perspectiva lui Sartre și concepția lui Taylor este de concordanță. Cele două poziții filozofice consideră raportul libertate–responsabilitate drept definitoriu pentru construcția subiectului uman.

c. Un exemplu de situație care ilustrează concepția lui Taylor este acela a unui om care săvârșește la un moment dat o faptă antisocială pentru că așa a ales în momentul respectiv, dar ulterior, prin reevaluarea acțiunii sale, constată că prin consecințele ei acea faptă a indus suferință. În consecință, se decide să se dedice din acea clipă unor acțiuni caritabile. Asumarea responsabilității înseamnă în acest caz o reorientare a sinelui.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Blaga** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre conștiința filozofică*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Blaga, filozofia este un domeniu autonom față de știință și artă, deoarece problematica ei vizează totalitatea. Prin *conștiință filozofică* Blaga înțelegea o serie de acte reflexive prin care filozofia se pune pe sine în interogație în vederea conștientizării specificului ei.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„filozoful își articulează problematica în legătură cu tot ce depășește orice limită inerentă experienței..."— domeniul de studiu al filozofiei transcende empiricul și finitul, propunându-și nu doar îmbogățirea cunoașterii, ci și investigarea unor aspecte care se sustrag oricărei alte abordări.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Platon, care acordă filozofiei un rol privilegiat, considerând-o „suișul sufletului către locul inteligibilului". Raportul existent între punctul de vedere a lui Platon și punctul de vedere al lui Blaga este de concordanță, deoarece ambii filozofi consideră filozofia un domeniu distinct și centrat pe reflexivitate.

Varianta 67

Subiectul I – E

A. În accepțiunea lui Nietzsche, *morala resentimentului* semnifică motivul reacției sclavilor la adresa valorilor clasei dominante care, fiind considerate sursa nedreptăților, sunt respinse și înlocuite cu propriile valori generate de umilință. Resentimentul reprezintă de fapt sursa libertății sclavilor în morală, prin demersul de intervertire a valorilor.

B. Pentru Nietzsche o caracteristică a *liberului-arbitru* este aceea că determină anularea libertății. O altă caracteristică rezidă în faptul că ideea de *liber-arbitru* a fost introdusă doar pentru a face omenirea responsabilă.

C. Prin respingerea ideii de liber-arbitru, Nietzsche glorifică libertatea deplină. Evaluarea acțiunii în vederea stabilirii responsabilității se realizează după următorii parametri: tot ce-și are originea în slăbiciune este rău și tot ce potențează voința de putere este bine. Astfel, nedând dovadă de slăbiciune, un medic cu voință puternică, pus în situația de a eutanasia un pacient, este exonerat de responsabilitate.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *voință încătușată* poate viza următoarele idei:

- În accepțiunea lui Nietzsche *voința încătușată* nu există, în realitate se manifestă *voințe puternice* și *voințe slabe*.
- *Voința puternică* desemnează autonomia și asumarea curajoasă a libertății.
- Afirmarea libertății nelimitate a omului induce contestarea conceptului de voință încătușată.

Subiectul I – F

A. Alte două caracteristici ale omului decât *destinul creator* sunt: „instinctul pentru formarea comunităților" , așa cum menționează Aristotel, și cugetarea în accepțiunea lui Pascal.

B. *Destinul creator* al omului are ca fundament „existența întru mister și pentru revelare". *Misterul* prin caracterul său ambivalent ocultează și simultan se cere dezvăluit, iar dezvăluirea ia forma *revelării*. Aceasta se concretizează în creații culturale. *Destinul creator* include și ideea de sacrificiu pentru creație, ca notă definitorie a umanului.

C. Raportul existent între *orizontul imediatului și al securității* și *orizontul misterului și revelării* poate fi reformulat prin enunțul: „necesitatea este mama inventiei". Un exemplu îl poate constitui apariția televiziunii, care constituie un produs cultural care satisface, printre altele, o nevoie primară, cea de relaxare.

D. Corelația dintre termenii *avantajele echilibrului* și *bucuriile securității* poate viza următoarele idei:

- În sensul filozofiei lui Blaga, omul este capabil să renunțe la *avantajele echilibrului* și la *bucuriile securității* pentru a se dedica *destinului creator*.
- Creația culturală se edifică în timp ca rezultat al unui proces revelatoriu și evolutiv, astfel încât semnificația individului se estompează în favoarea semnificației creației.
- Comoditatea traiului zilnic, de rutină și urmarea instinctelor trebuie dislocate pentru realizarea unei activități creatoare rodnice.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este cea exprimată de Aristotel, în lucrarea *Etica nicomahica*. Demersul aristotelic este unul de tip teleologic, centrându-se pe căutarea scopului desăvârșit. Acesta este concretizat în ideea de *bine ultim*, dorit întotdeauna pentru sine și niciodată în vederea a ceva. Acel ceva care corespunde acestui specific este, conform lui Aristotel, *fericirea*: „Fericirea este activitatea sufletului conformă cu virtutea". Cum activitatea sufletului este în acest caz una rațională, etica aristotelică este una eudaimonistă.

b. O altă concepție filozofică despre morală este cea a lui I. Kant, după care evaluarea actelor morale se realizează pe baza legii morale ca element intrinsec naturii raționale a subiectului. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere exprimat de Aristotel este de contrarietate; în timp ce Kant susține o etică deontologică, Aristotel este exponentul unei etici de tip eudaimonist și teleologic.

c. Un exemplu care ilustrează punctul de vedere exprimat de Kant, după care faptele morale decurg exclusiv din respectul pentru legea morală (datorie), poate fi acela al unui om care își ajută semenul aflat în dificultate, chiar dacă la un moment dat a suferit din cauza lui. Se poate aprecia că acest om nu mai manifestă simpatie pentru semen, dar cu toate acestea îl ajută dintr-un considerent pur moral.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Republica***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon înțelege prin expresia „artă a răsucirii" faptul că filozofia este pasajul de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței. „Inteligibilul", simbolizat în mitul peșterii prin intermediul soarelui, vizează cunoașterea veritabilă, esența exprimată prin Idee și accesibilă prin contemplare.
- Pentru Platon, rolul privilegiat al filozofiei se fixează în tipul special de demers pe care aceasta îl reclamă prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, posibilă pe cale rațională. Această înălțare transcende rolul cognitiv, tranformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară odată dobândită schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).
- După cum se arată în enunț, filozoful trebuie să fie „prieten și înrudit cu adevărul, cu dreptatea, cu vitejia și cu cumpătarea", accentuându-se nu doar dimensiunea cognitivă, cât și formarea etică a acestuia.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Blaga, în accepțiunea căruia filozofia este un domeniu autonom față de știință și artă, deoarece problematica ei vizează totalitatea. Determinarea acestui specific este posibilă prin intermediul „conștiinței filozofice" ca act ulterior constituirii filozofiei. Raportul existent între perspectiva lui Blaga și punctul de vedere al lui Platon este de concordanță, deoarece ambii filozofi consideră filozofia un domeniu distinct și centrat pe reflexivitate.

Varianta 68

Subiectul I – E

A. În demersul de „revalorizare a tuturor valorilor", Nietzsche observă că multe dintre nevoile metafizice ale omului, cum este de pildă *nevoia de absolut*, sunt deghizări ale valorilor morale.
B. Perspectivismul înseamnă o filozofie care deconstruiește vechile valori, denunțându-le ca fiind *ficțiuni* și le înlocuiește cu apologia senzorialului și puterii.
C. Consecința eliminării problemelor metafizice asupra rolului filozofiei poate fi ilustrată prin situația în care un elev utilizează demersul filozofic în interpretarea unui text literar, deoarece în absența problemelor metafizicii, rolul filozofiei poate fi unul hermeneutic.
D. Corelația dintre termenii *filozofie* și *limbaj* poate viza următoarele idei:
   - Pentru Wittgenstein, filozofia este o luptă împotriva „siderării inteligenței noastre prin mijloacele limbii pe care o deținem".

- Filozofia se deosebește de știință fiind mai degrabă o activitate cu funcție logică de descoperire și eliminare a nonsensurilor.
- Singurele enunțuri pertinente sunt cele din științele naturii, problemele metafizicii, eticii și esteticii fiind pseudoprobleme.

Subiectul I – F

A. În accepțiunea lui Aristotel sociabilitatea desemnează o înclinație naturală de a trăi într-o comunitate, omul fiind un „animal social". Vorbirea reprezintă un simptom al faptului că omul nu a fost creat doar în vederea unei vieți instinctuale, ci pentru o comunitate în care își poate realiza aspirațiile personale.

B. Individul este obligat să se conformeze unei ordini sociale deja instituite, în sensul respectării legii, datorită faptului că „statul este anterior individului".

C. Un exemplu care să ilustreze raportul reciproc dintre calitatea de ființă morală și cea de ființă socială a omului este situația cetățenilor unei regiuni marcate de o catastrofă naturală care vor acționa cu discernământ, se vor mobiliza și, fără să dispere, își vor oferi reciproc sprijin, căutând soluții pentru diminuarea dezastrului.

D. Corelația dintre termenii *instituție naturală* și *comunitate* poate viza următoarele idei:
   - Statul ca formă de comunitate este o instituție naturală, justificată de nevoia indivizilor de a-și împlini aspirațiile și de a le fi reglementate raporturile.
   - Comunitatea și statul ca instituție naturală se justifică prin instinctul sociabilității, fixat în comunicarea pe baza limbajului articulat.
   - La baza constituirii statului stă familia, care este cea mai simplă formă de comunitate.

Subiectul II – E, F

a. J. St. Mill în lucrarea *Utilitarismul* susține teza potrivit căreia ideea de dreptate presupune două aspecte: „o regulă de conduită necesară realizării binelui umanității" și „un sentiment care sancționează regula". Conceptul de dreptate se subsumează teoriei utilitariste, astfel încât indivizii hotărăsc ce este mai bine de făcut, alegând acea acțiune care generează maximum de fericire într-o anumită situație. Acest aspect generează o viziune asupra dreptății în societate, consfințită prin respectarea drepturilor omului și, implicit, a dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă, prin consecințele ei, vine să legitimeze restrângerea libertății pentru cei care nu respectă regula de conduită.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este cea a sofistului Glaucon, așa cum este exprimată de Platon, în dialogul *Republica*. Ideea sa centrală este aceea că omul, ghidat de dorința de a avea mai mult, practică nedreptatea. Comportamentul nostru moral, în sensul realizării dreptății, este funcțional doar prin manifestarea constrângerii (prin lege și forță). Raportul existent între perspectiva asupra dreptății a lui Mill și punctul de vedere exprimat de

sofistul Glaucon este de concordanță. Ambii filozofi enunță necesitatea impunerii regulilor în vederea reglementării problemei dreptății, pornind de la prezumția că omul nu este o ființă bună și pură de la natură.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva sofistului Glaucon ar fi situația în care un elev premiant este tentat să utilizeze la un test de cunoștințe anumite surse inspirație, pentru a obține o notă cât mai bună. Chiar și persoana care de obicei acționează corect este tentată să obțină mai mult, prin mijloace subversive și, mai ales, în absența unor mijloace de constrângere eficiente.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Popper** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Cunoașterea și problema raportului corp–minte*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper înțelege prin expresia „cunoașterea începe cu probleme și sfârșește cu probleme" faptul că întreaga cunoaștere este o investigare a supozițiilor și toate teoriile reprezintă ipoteze care se mențin provizoriu până în momentul în care sunt infirmate. În urma infirmării unei teorii se elaborează o alta, care va fi la rândul ei pusă sub semnul întrebării, procesul fiind continuu, astfel progresând cunoașterea.
- Teza failibilistă consideră că în cunoașterea științifică nu există adevăruri absolute, de necontestat, ci doar teorii coroborate, adică acceptate provizoriu până când vor fi falsificate prin testul de infirmare.
- După cum se arată și în textul dat în enunț „cunoașterea începe cu probleme și sfârșește cu probleme"— progresul în cunoaștere nu se fundamentează pe certitudini, ci problematizarea (în sensul punerii unei teorii sub semnul întrebării) se dovedește mai utilă decât descoperirea propriu-zisă a adevărului la un moment dat.
- O altă perspectivă asupra adevărului și a erorii poate fi cea a lui B. Spinoza care considera falsitatea ca absență temporară a unei cunoștințe datorată, „ideilor neadecvate și confuze". Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și punctul de vedere al lui Popper este unul de contradicție. Spinoza credea că eroarea poate fi eliminată definitiv din cunoaștere și că la un anumit nivel al cunoașterii putem înainta spre adevărul cert. Popper considera, dimpotrivă, că eliminarea erorilor este o modalitate prin care cunoașterea progresează, adresându-i-se mereu provocări de a genera noi teorii.

Varianta 69

Subiectul I – E

A. Prin *participare*, Platon înțelege raportul dintre lucruri și Idei, prin intermediul căruia lucrurile imperfecte și perisabile devin copii, în diferite grade, ale Ideilor ca esențe și modele perfecte.

B. Printre caracteristicile lumii Ideilor se numără transcendența (este o realitate diferită de cea a lumii simțurilor), eternitatea (este gândită ca temei

etern pentru lumea perisabilă a simțurilor) și perfecțiunea (deoarece Ideile servesc drept model pentru lucrurile imperfecte).

C. Un exemplu ilustrativ pentru rolul Ideilor în explicarea unității categoriilor de lucruri sunt faptele morale care se evaluează prin raportarea la categoria binelui. Pentru ca evaluarea să se poată realiza trebuie să existe un concept de bine, postulat ca ideal, pe care o anumită acțiune îl satisface sau nu, dar toate îl vizează ca atare.

D. Corelația dintre termenii *frumos în sine* și *operă de artă* poate viza următoarele idei:
- Frumosul în sine reprezintă un ideal creator, prezența lui constituind sursa operei de artă.
- Raportul frumos în sine–operă de artă este unul de participare după modelul platonician al raportului dintre lucru și Idee.
- Frumosul în sine ca ideal estetic constituie baza pe care poate fi evaluată opera de artă.

Subiectul I – F

A. În etica utilitaristă semnificația conceptului de fericire ca scop este *utilitatea*, adică „plăcerea sau absența durerii".

B. Etica teleologică se deosebește de etica deontologică prin faptul că vizează conținutul determinat al acțiunilor morale, deci nu are caracter de necesitate, și prin faptul că nu determină maxime cu caracter de universalitate în baza cărora să poată fi evaluată moralitatea acțiunilor.

C. Un exemplu care să ilustreze coerența dintre fericire și cunoaștere ca scop desăvârșit sunt cuvintele rostite de Neil Amstrong în momentul aselenizării: „un pas mic pentru om, un pas uriaș pentru umanitate".

D. Corelația dintre termenii *viață fericită* și *virtute* poate viza următoarele idei:
- Pentru Aristotel „fericirea este activitatea conformă cu virtutea", eliminând stările de pasivitate ca inutile.
- Corelația fericire–virtute înseamnă identificarea faptului că actele de virtute sunt demne de dorit în sine pentru că presupun efort și nu pasivitate, or o viață fericită este una care stă sub semnul activității și se sustrage pasivității.
- Virtutea este activitate superioară și elevată aparținând părții raționale a omului care determină calitatea unei vieți care stă sub semnul fericirii.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate este cea a lui R. Descartes, exprimată în lucrarea *Meditații metafizice*. Descartes arată că libertatea este manifestă în forma liberului-arbitru acceptat cu necesitate pentru evitarea aporiilor la care conduce ideea unui determinism divin absolut. Condiția de posibilitate a liberului-arbitru este manifestarea „voinței infinite" care generează libertate infinită. Subiectul își poate manifesta capacitatea de deliberare fără nici a restricție, „grația divină" permițând nu doar manifestarea libertății, ci și consolidarea ei.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea a lui B. Spinoza: libertatea nu înseamnă absența determinării, ci cunoaștere eliberatoare. Modalitatea de transcendere a determinismului divin este înțelegerea necesității divine. Cunoașterea intelectuală determină sporirea puterii sufletului în dobândirea libertății. Raportul între cele două concepții filozofice este unul de concordanță, deoarece ambele afirmă ideea de determinism divin, care poate fi însă depășit în concepția lui Descartes prin voință, iar în concepția lui Spinoza prin cunoaștere.
c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Spinoza asupra libertății este situația unui infractor care este condamnat la închisoare, iar după ispășirea pedepsei publică o carte cu versuri consemnate în perioada detenției. Deși nu a putut înlătura cauza determinantă, și-a manifestat libertatea interioară prin intermediul creației literare.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Augustin** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *De moribus ecclesiae catholicae*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În accepțiunea lui Augustin, conceptul de *om exterior* desemnează trupul, muritor și material, iar *omul interior* semnifică sufletul și facultățile sale „existența, cunoașterea și voința".
- Datorită convingerilor sale creștine, Augustin definește natura umană din perspectivă creaționistă, considerând-o ca fiind după modelul divinității. Studiul naturii umane înseamnă pentru Augustin dezvăluirea complexității ei extreme, furnizată mai ales de natura duală a acesteia.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„omul este un suflet rațional care se slujește de un trup muritor și material"— asemeni lui Platon, Augustin considera că sufletul sălășluiește în trup și îl înalță prin dimensiunile sale raționale.
- Pascal oferă o altă perspectivă asupra naturii umane, pe care o percepe drept paradoxală și contradictorie, prin oscilația dintre perisabilitate, vulnerabilitate și măreția conferită de gândire. Definitorie rămâne însă cugetarea care conferă omului o diferență funciară față de tot ceea ce există. „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare". Raportul existent între această perspectivă și punctul de vedere al lui Augustin este de concordanță. Cele două puncte de vedere susțin dualismul trup–suflet și accentuează dimensiunea rațională a omului.

Varianta 70

Subiectul I – E

A. Concepția potrivit căreia cunoașterea are la bază impresiile simțurilor este una de tip empirist.
B. O altă concepție referitoare la sursele cunoașterii este cea raționalistă. Ideea centrală a raționalismului rezidă în faptul că numai rațiunea poate oferi

legitimitate opiniilor, în timp ce datele provenite din impresiile simțurilor pot fi eronate.

C. Locke exprimă prin conceptul de *tabula rasa* ideea conform căreia, la naștere, omul nu posedă nici o cunoștință, mintea sa fiind precum „o coală albă de hârtie". Dobândirea cunoștințelor se realizează prin experiență.

D. Un exemplu de judecată sintetică, în care predicatul adaugă o proprietate subiectului, fiind extensivă, este: „Tabloul este restaurat".

E. Corelația dintre termenii *adevăr* și *îndoială metodică* poate viza următoarele idei:
   - *Îndoiala metodică* este demersul cartezian prin care o cunoștință incertă este respinsă ca falsă.
   - Îndoiala este posibilă datorită cugetării (cogito-ul cartezian: „Mă îndoiesc, deci cuget. Cuget, deci exist"), iar prin eliminări succesive ale cunoștințelor, ca fiind false, se ajunge la o „cunoștință clară și distinctă" sau adevăr cert.
   - Ceea ce rezistă îndoielii metodice este o cunoștință adevărată. Adevărul constituie o intuiție cu un conținut rațional și delimitat de celelalte cunoștințe.

Subiectul I – F

A. Etica aplicată abordează probleme precum avortul, eutanasia, clonarea, transplantul de organe. De actualitate sunt o serie de probleme etice: de exemplu, sexul în afara căsătoriei, controlul nașterilor, contracepția, atitudinea față de avort, eugenia, adopția de către persoana/persoanele cu orientare homosexuală, dar și multitudinea de noi tehnologii reproductive care fac posibilă conceperea copilului în afara procesului „firesc" de procreație — fertilizarea *in vitro*, transferul de embrion, surogatul/substituția de maternitate, însămânțarea artificială.

B. Generată de anumite obiecții aduse eticilor de tip tradițional, etica aplicată este un demers inductiv, pornind de la situații concrete de viață pe baza cărora generalizează principii morale. De asemenea, este un demers reflexiv asupra acțiunilor concrete, depășind astfel discrepanța dintre teorie și practică în morală.

C. Una dintre consecințele morale ale practicării eutanasiei ar putea fi încălcarea deontologiei profesionale de către medic, deoarece, prin jurământul lui Hipocrate, el se angajează să acționeze pentru salvarea vieții.

D. Corelația dintre termenii *drept la viață* și *conștiință* poate viza următoarele idei:
   - Acțiunile care contravin dreptului la viață, ca drept fundamental și imperativ categoric, se cer sancționate.
   - Persoana care posedă conștiință are dreptul moral la viață în virtutea acesteia.
   - Conștiința de sine înseamnă intuirea propriei persoane ca subiect cunoscător și autoreflexiv.

Subiectul II – E, F

a. O concepție deosebită despre filozofie este cea a lui Platon. Înțelegând-o ca „artă a răsucirii", filozofia este pasajul de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței. Pentru Platon, rolul privilegiat al filozofiei se fixează în tipul special de demers pe care aceasta îl reclamă prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, rațională. Această înălțare transcende rolul cognitiv, transformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară, odată dobândită, schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui Spinoza, după care filozofia deține rol cognitiv, determinând obținerea libertății și a fericirii. Filozofia este astfel „convertirea necesității în libertate" și „iubire intelectuală a sufletului față de Dumnezeu". Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Platon este unul de concordanță, pentru că filozofia deține rol eliberator prin intermediul cunoașterii raționale.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva lui Spinoza asupra filozofiei este situația unui om care suferă de o boală incurabilă, supunându-se astfel necesității oarbe, dar reușește să se elibereze și să fie fericit dedicându-și ultima parte a vieții unor acțiuni caritabile.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Popper** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Societatea deschisă și dușmanii săi***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Popper observă că dictatura, prin acumularea puterii, este dușmanul democrației, pentru că cetățenii nu pot controla și limita puterea statului. *Societatea deschisă* este similară „domniei rațiunii", în sensul luptei pentru conservarea drepturilor și libertăților individuale, pentru protejarea cetățenilor împotriva dictaturii.
- Responsabilității umane i se acordă rol maxim de către Popper, deoarece în cadrul statului în care forma de guvernământ este democrația, individul contează. De aceea sunt importante deciziile individuale, existând o ascendență a deciziei asupra faptei.
- După cum se arată și în textul dat în enunț, —„...adevărata problemă a democrației este [...] aceea de a împiedica dictatura". Conceptul de *democrație* transcende sensul etimologic de *putere a poporului* și desemnează o formă de guvernare menită a ne apăra de dictatură.
- O altă perspectivă asupra democrației este cea a lui J. St. Mill, după care democrația reprezintă forma de guvernare care valorizează puterea poporului și protejează indivizii împotriva abuzului de putere și a imixtiunilor ilegitime în privința drepturilor lor. Raportul existent între poziția filozofică

a lui Mill și punctul de vedere al lui Popper este de concordanță, deoarece în ambele concepții filozofice este accentuată decizia individuală, reducerea puterii statului și garantarea drepturilor și libertăților cetățeanului.

Varianta 71

Subiectul I – E

A. *Logica lui Hermes* deține, pentru Noica, semnificația unui model interpretativ care accentuează semnificațiile individualului, „omul constituind individualul cel mai uimitor". După modelul hologramei, partea reflectă în sine întregul, astfel încât de la nivelul individualului se poate recupera și semnificația generalului.

B. În accepțiunea lui Blaga, diferența om–animal depășește un simplu aspect gradual și se identifică la nivelul esenței. Caracteristica acestei esențe este un orizont existențial aparte, „existența întru mister și pentru revelare" care determină *destinul creator*.

C. Din perspectiva *logicii explicației*, filozoful Constantin Noica este un filozof printre alți filozofi români, sporind, statistic vorbind, cifra oamenilor de cultură din România. Din perspectiva *logicii înțelegerii*, personalitatea filozofului Constantin Noica este unică și irepetabilă, este un destin care a marcat cultura românească și încă supraviețuiește prin ideile sale.

D. Corelația dintre termenii *mister* și *destin creator* poate viza următoarele idei:

- Existența în orizontul misterului determină destinul creator ca un ansamblu de demersuri cu finalitate culturală.
- Atât misterul, cât și destinul creator reprezintă note specifice ale naturii umane, din perspectivă metafizică.
- În vederea elucidării misterului și realizării creației, omul se sacrifică pe sine, renunțând la „avantajele echilibrului și bucuriile securității".

Subiectul I – F

A. Natura umană semnifică specificul existențial al omului în raport cu celelalte ființe. În indicarea acestui specific, filozofii oscilează între sociabilitate și cugetare.

B. Alte două caracteristici ale naturii umane ar putea fi *destinul creator* și știința morții.

C. Un exemplu simplu, care să ilustreze o consecință pozitivă a raportului dintre stat și indivizi ar fi reconstituirea dreptului de proprietate în România, după Revoluția din 1989.

D. Corelația dintre termenii *instituție naturală* și *scop* poate viza următoarele idei:

- Existența în stat ca instituție naturală reprezintă, în viziunea aristotelică, scopul indivizilor.

- Scopul existenței în comunitate este motivat de posibilitatea dobândirii „celor mai mari bunuri".
- Ca reflex indirect al instinctului de conservare, statul asigură protejarea scopurilor individuale și colective prin intermediul legilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este cea exprimată de I. Kant. La baza moralei kantiene, de tip deontologic, este așezată *rațiunea practică*. Atunci când ea se manifestă în dirijarea voinței (*autonomă*, în sensul că nu i se impune o lege morală exterioară nouă), ne putem călăuzi după legile noastre proprii. Doar determinarea voinței în conformitate cu rațiunea poate constitui calitatea morală a unei acțiuni. Datoria obligă voința să respecte legile morale rezultate din rațiune. Obligația ia forma *imperativului categoric*. Dacă în forma lor inițială maximele au caracter subiectiv, imperativul categoric este practic bun doar când este valabil pentru toate ființele raționale, adică are caracter de universalitate și devine principiu normativ.

b. O altă concepție filozofică despre morală este cea a lui J. St. Mill, conform căruia valoarea de morală a unei acțiuni este determinată de utilitatea ei. O acțiune este corectă dacă „tinde să producă fericire". Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Kant este de contradicție, deoarece, în accepțiunea lui Mill, este semnificativ conținutul acțiunii morale, care este eminamente subiectiv, în timp ce Kant dorește să identifice principii universale în virtutea cărora să poată fi evaluat caracterul moral al unei acțiuni.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția utilitaristă în morală este integrarea europeană a României, considerată un demers corect pentru țara noastră, deoarece are ca justificare speranța unei vieți mai bune și, implicit, fericirea cetățenilor.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin expresia „existența precede esența", Sartre sugerează că nu există o natură umană dată, că „omul începe prin a exista" după care se construiește pe sine în virtutea libertății absolute.
- Libertatea îl dezvăluie pe om în cadrul unui proiect existențial fundamentat doar pe sine, inclusiv în ceea ce privește stabilirea reperelor. De aceea se află în situația de responsabilitate deplină pentru sine. Asumarea responsabilității înseamnă asumarea sinelui într-un demers care nu este doar reflexiv, ci și constitutiv. În conformitate cu libertatea absolută, orice situație a omului reprezintă efectul alegerii sale, deci este responsabil pentru ea.

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „situația este *a mea* pentru că este imaginea propriei mele alegeri de sine" — Sartre dezvăluie o ontologie a umanului centrată pe ideea: alegem ceea ce suntem sau suntem ceea ce alegem.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui Nietzsche, conform căruia nu există „voință încătușată" sau nu există constrângere pentru omul cu voință puternică. Apusul determinismului și descătușarea libertății absolute are loc odată cu *moartea lui Dumnezeu*. Raportul existent între perspectiva lui Nietzsche și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță, deoarece ambii sunt reprezentanți ai existențialismului ateu care postulează ideea că omul se construiește pe sine în deplină libertate.

Varianta 72

Subiectul I – E

A. *Timpul absolut* are semnificația unei entități substanțiale a cărei existență este independentă de evenimentele care se produc. El reprezintă un cadru absolut caracterizat prin imobilitate și egalitate cu sine.

B. În accepțiunea simțului comun, timpul se caracterizează prin curgere din trecut, prin prezent către viitor și implicit prin ireversibilitate.

C. O consecință a concepției lui Leibniz despre timpul relativ ar putea fi ratarea de către subiect a experienței unice a timpului sacru prin neînțelegerea faptului că celebrarea sărbătorilor pascale nu înseamnă să comemorăm curgerea a mii de ani din acel moment, ci înseamnă să experimentăm semnificația lor originară.

D. Corelația dintre termenii *timp absolut* și *curgere a timpului* poate viza următoarele idei:
- Timpul absolut, în calitatea sa de cadru universal al desfășurării evenimentelor, este o presupoziție necesară științei.
- Timpul, în forma interiorizată subiectului, înseamnă schimbare și devenire.
- Pe fundalul timpului absolut și exterior subiectului se proiectează percepția curgerii timpului și relaționării între evenimente.

Subiectul I – F

A. În concepția lui Platon, filozofia ca „artă a răsucirii" este pasajul de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței.

B. Pentru Platon, raportul dintre filozofie și gândire determină rolul privilegiat al filozofiei. Acesta se fixează în tipul special de demers pe care filozofia îl reclamă, prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, rațională (așa cum sugerează alegoric mitul peșterii).

C. Rolul filozofiei în viața unui tânăr poate fi unul educativ. De exemplu, un tânăr cu probleme de conduită, în urma înțelegerii imperativului categoric kantian privitor la respectarea umanității celorlalți, ar putea hotărî să acționeze corect în relațiile cu semenii.

D. Corelația dintre termenii *filozofie* și *interogație* poate viza următoarele idei:
- Filozofia are la bază uimirea generatoare de interogații bazate pe intuiții.
- Interogația-problemă reprezintă esența demersului filozofic, spre deosebire de demersul științific în care interogația înaintează de la punere spre soluționare.
- Interogația filozofică este una de tip aparte prin caracterul autoreflexiv, deoarece subiectul care întreabă este vizat el însuși prin întrebare.

Subiectul II – E, F

a. O concepție remarcabilă despre cunoaștere este cea a lui I. Kant. Pentru Kant orice cunoaștere începe cu experiența, dar nu se extrage la modul total din experiență. De aceea se disociază între judecățile *a posteriori*, provenite din experiență și judecățile *a priori*, care „premerg, constituie și condiționează orice experiență". După forma în care e gândit raportul dintre subiect și predicat, judecățile pot fi *sintetice*, în situația în care predicatul adaugă o proprietate subiectului și *analitice*, în situația în care predicatul explicitează subiectul. Kant realizează sinteza dintre empirism și raționalism prin identificarea judecăților *sintetic a priori* care pe baza principiilor permit extinderea cunoașterii, un exemplu în acest sens fiind axiomele matematicii.

b. O altă concepție despre cunoaștere este cea a lui B. Russell, în opinia căruia există două forme de cunoaștere: *cunoașterea lucrurilor* și *cunoașterea adevărurilor*. Cunoașterea lucrurilor este nemijlocită, dar bazată pe experiență. Cunoașterea adevărurilor este și ea nemijlocită, dar este a priori, adică independentă de experiență. Raportul existent între perspectiva lui Russell și aceea exprimată de Kant este de concordanță, în sensul admiterii celor două tipuri de cunoaștere: cea fundamentată pe experiență și cea independentă de experiență, fundamentată exclusiv în rațiune.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Russell privind cunoașterea poate fi diferența dintre cunoștința: „Pământul este rotund" și cunoștința „Eu sunt cel ce sunt".

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Etica nicomahica*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Aristotel consideră că *binele* ultim reprezintă o valoare dorită pentru sine și nu în vederea a altceva, fiind scopul spre care se orientează rațiunea practică. *Fericirea* corespunde cerinței de a reprezenta scop în sine, în funcție de

care dorim alte lucruri. Caracteristica eudaimonistă a eticii aristotelice este furnizată de faptul că fericirea depășește statutul plăcerii, fiind reflexul raționalității practice a omului.

- Temeiul *moralității acțiunilor este* practicarea dreptății ca „virtute socială" pentru că acțiunea îndeplinită de oameni în concordanță cu esența lor — sociabilitatea — conduce la cultivarea dreptății. Doar în cadrul social omul se poate orienta către scopul său: atingerea *binelui ultim — fericirea*. În afara societății, omul poate fi asemenea unei fiare sau unui zeu.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„fericirea se numără între lucrurile demne de respect și perfecte"— pentru că este dorită de către fiecare individ în parte, în calitate de ființă rațională care tinde către perfecțiune.
- O altă perspectivă asupra dreptății este cea exprimată de Kant, care profesează o morală a datoriei, în care voința, fiind autonomă, își dă sieși legi asupra cărora veghează să fie respectate. Pentru ca aceste legi să nu rămână la nivel particular, ele sunt ridicate la rang de principii universale în forma imperativului categoric. Raportul existent între teoria filozofică a lui Kant și punctul de vedere al lui Aristotel este de contradicție, pentru că, în opinia lui Kant, moralitatea acțiunii nu depinde de conținutul ei, ci de maximele care o guvernează.

Varianta 73

Subiectul I – E

A. Din punct de vedere etimologic, termenul *ontologie* provine din termenii grecești: *on, ontos* —„ceea ce este, ființă" și *logos* — „știință". *Ontologia* poate fi definită ca parte a filozofiei care are drept obiect de studiu existența ca atare sau „existența ca existență" (Aristotel). Termenul *ontologie* a fost introdus în 1613 de filozoful german Goclenius.

B. Pentru Aristotel, *Ființa* înseamnă ceea ce este comun lucrurilor, este esență sau substanță și poate fi gândită prin intermediul categoriilor, astfel încât raportul dintre Ființă și categoriile sale este unul de tip: gen–specie.

C. O consecință a identității dintre ființă și gândire o reprezintă, în cazul omului, conștientizarea propriei existențe. Un exemplu în acest sens este cel al unui individ care își revine dintr-o comă profundă și le spune medicilor: „sunt viu!". Conștiința existenței sale revine odată cu gândirea.

D. Corelația dintre termenii *categorie a Ființei* și *substanță* poate viza următoarele idei:

- Ființa nu poate fi gândită în afara categoriilor (schemelor predicației).
- Una dintre categoriile Ființei este substanța, ceea ce înseamnă că Ființa este și substanță, dobândind acest sens.
- Substanța, alături de celelalte categorii, permite tematizarea mijlocită a Ființei („trebuie să recunoaștem calitatea de Ființă substanței și celorlalte categorii").

Subiectul I – F

A. Libertatea politică este posibilă într-un stat a cărui putere este restrânsă doar la asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor săi. Astfel, libertatea individuală devine valoarea centrală, iar pentru restrângerea ei se poate interveni legitim doar în situația în care lezează libertatea celorlalți.

B. Raportul dintre libertate și autoritatea statului se reglementează dacă privim statul ca instanță legiuitoare care, prin instrumentele sale, veghează la respectarea libertății ca drept fundamental. Orice imixtiune a statului asupra libertății cetățenilor, cu excepția situațiilor de încălcare a principiului *libertatea mea este egală cu a celorlalți*, este neavenită și se cere sancționată.

C. Una dintre consecințele considerării libertății ca drept negativ este diminuarea rolului statului în privința asigurării acestui drept. Un exemplu sugestiv poate fi dreptul la liberă circulație, care în perioada regimului comunist a fost încălcat datorită intervenției statului, în timp ce, în perioada postdecembristă, în urma diminuării rolului statului doar la asigurarea cadrului legislativ de respectare a drepturilor, cetățenii pot să beneficieze de acest drept.

D. Corelația dintre termenii *putere* și *legitimitate* poate viza următoarele idei:
- Raportul putere–legitimitate este o problemă a filozofiei politice, concretizată în interogația: „În ce condiții o putere este legitimă?".
- Legitimitatea se fundamentează pe respectarea legii și pe acordul cetățenilor.
- Forma de guvernământ care asigură puterii legitimitatea este democrația, deoarece indivizii au la îndemână pârghii de control ale puterii.

Subiectul II – E, F

a. O concepție reprezentativă pentru problematica dreptății este cea a filozofului englez J. St. Mill. El susține teza potrivit căreia ideea de dreptate presupune două aspecte: „o regulă de conduită necesară realizării binelui umanității" și „un sentiment care sancționează regula". Conceptul de dreptate se subsumează teoriei utilitariste, astfel încât indivizii hotărăsc ce este mai bine de făcut, alegând acea acțiune care generează maximum de fericire într-o anumită situație. Acest aspect generează o viziune morală asupra dreptății în societate, consfințită prin respectarea drepturilor omului și, implicit, a dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă, prin consecințele ei, vine să legitimeze restrângerea libertății pentru cei care nu respectă regula de conduită. Astfel, societatea protejează drepturile membrilor ei.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este cea exprimată de J. Rawls, după care dreptatea înseamnă *echitate*. Această accepțiune a dreptății semnifică un compromis între recunoașterea inegalităților dintre indivizi, corelată cu aplicarea principiului egalității de șanse a participanților la o practică socială (în virtutea libertății individuale). Raportul existent între perspectiva lui Rawls și punctul de vedere al lui Mill este unul de

concordanță, stabilit prin susținerea libertății individuale. Aceasta presupune existența echității sociale, dar funcționează și ca regulă împotriva imixtiunii celorlalți în sfera drepturilor individuale.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția despre dreptate a lui Rawls ar putea fi situația elevilor care participă la o olimpiadă școlară. Deși este evident că va câștiga cel mai bine pregătit dintre ei, astfel încât la finalul competiției participanții vor fi inegali (unii câștigători, iar alții învinși), aceasta este un act de dreptate atâta timp cât la înscrierea în concurs s-a respectat principiul egalității de șanse. Astfel și perdanții sunt în avantaj, pentru că au avut posibilitatea să participe la olimpiadă și să-și dezvolte capacitățile.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Augustin** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Confesiuni*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin *om interior*, Augustin înțelege: sufletul și facultățile sale: existența, cunoașterea și voința. *Cunoașterea* este o trăsătură definitorie, deoarece prin cunoașterea sinelui în care sălășluiește adevărul este facilitată cunoașterea divinității, omul fiind imaginea acesteia. Prin cunoaștere omul poate ajunge la adevăruri certe, valabile atemporal și supraindividual, de exemplu principiile matematice.
- Pentru Augustin natura umană este una deja dată după modelul divinității. Concepția sa stă sub semnul dualismului creștin, considerând omul ca fiind alcătuit din trup, perisabil (*omul exterior*) și suflet, etern (*omul interior*).
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„Și iată trupul și sufletul în mine îmi sunt deopotrivă în mine, îmi sunt mie la îndemână, unul exterior, altul interior"— capacitatea de autocunoaștere este o dimensiune a *omului interior*.
- O altă perspectivă asupra omului ca ființă reflexivă este cea a lui Pascal, care accentuează dimensiunea cugetării ca definitorie pentru om. Omul este o ființă intermediară supusă limitării. Datorită părții sale metafizice, este aproape un înger, iar datorită josniciei sale, se apropie de animal. Raportul existent între perspectiva lui Pascal asupra naturii umane și punctul de vedere al lui Augustin este unul de concordanță, deoarece susțin caracterul contradictoriu al ființei umane și ideea că partea ascendentă în om este sufletul și dimensiunea cunoașterii.

Varianta 74

Subiectul I – E

A. Nietzsche realizează o deconstrucție a sensurilor actuale ale conceptelor de *bine* și *rău*. Potrivit analizei etimologice, cuvântul *bonus* trimitea în limba latină la *războinic, aristocrat, distincție și noblețe*, iar *mallus* desemna *vulgarul, josnicul, grosolanul*. Astfel, la origine, polaritatea *bine–rău* viza diferența

dintre o rasă superioară și una inferioară. În urma revoltei sclavilor, în mo-
rală sensul acestor valori s-a intervertit.

B. Un punct de vedere diferit asupra raportului *bine–rău* îl oferă morala creș-
tină. Fundamentată ca etică a iubirii, creștinismul percepe binele ca fiind
valorizarea semenului, iar răul la antipod, din acest motiv fiind sancționat.

C. Consecința concepției lui Nietzsche despre libertate este aceea că o persoa-
nă constrânsă să ia o decizie se supune coerciției pentru că are o voință sla-
bă, deci este lipsită de orientare valorică. Un exemplu, în acest sens, este situația
unei persoane șantajate să depună mărturie mincinoasă într-un proces.

D. Corelația dintre termenii *valoare morală* și *egalitarism* poate viza următoa-
rele idei:
   - Egalizarea economică este justificată ca fiind dreaptă pentru că urmă-
rește realizarea unei valori morale și anume fericirea cetățenilor.
   - Fericirea cetățenilor înseamnă fericirea fiecăruia dintre ei în sensul sa-
tisfacerii nevoilor, promovându-se astfel egalitatea ca prezumție pentru
căutarea și realizarea acestui drept.
   - Egalizarea economică presupune o egalizare a resurselor pornind de la
prezumția că forța de muncă nu trebuie vândută ca marfă.

Subiectul I – F

A. Falibilitatea unei teorii desemnează faptul că o teorie, în cadrul cunoaș-
terii științifice, nu este certă la modul absolut, ci doar provizoriu acceptată, până în momentul infirmării, când vom avea certitudinea falsității ei.

B. Un punct de vedere diferit de cel falibilist în ceea ce privește raportul din-
tre adevăr și certitudine este cel exprimat în filozofia raționalistă. La un
anumit nivel al cunoașterii, adevărurile descoperite pe cale rațională se
transformă în certitudini. Un exemplu în acest sens îl constituie propozi-
ția carteziană „cuget, deci exist".

C. Din momentul în care s-a denunțat teoria geocentrică, au continuat cercetă-
rile și cunoașterea a progresat prin emiterea unei noi teorii, cea heliocentrică.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *eroare* poate viza următoarele idei:
   - Stabilirea adevărului unei opinii se stabilește după anumite criterii (co-
respondența, coerența).
   - Eroarea semnifică absența unei cunoștințe certe sau imposibilitatea sta-
bilirii adevărului. Demersul de identificare a erorilor coincide cu elimi-
narea lor și tentativa de a descoperi adevărul.
   - Eroarea poate fi valorificată în procesul cunoașterii, determinând pro-
gresul acesteia prin denunțarea vechilor teorii.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Aristotel. Filo-
zoful grec definește omul ca „zoon politikon" (animal social). În accepțiu-
nea lui Aristotel sociabilitatea desemnează o înclinație naturală a omului
de a trăi într-o comunitate. Vorbirea reprezintă un simptom al faptului că

omul nu a fost creat doar în vederea unei vieți instinctuale, ci pentru o comunitate în care își poate realiza aspirațiile personale. Această comunitate este statul, fundamentat pe modelul familiei, derivat din natura socială a omului, motiv pentru care este numit „instituție naturală".

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui E. Levinas, care reformulează problema naturii umane cu o tentă morală, sub forma analizei relației cu Celălalt. Recunoașterea unicității persoanei umane reprezintă miza filozofiei alterității enunțată de Levinas. A-l intui pe celălalt în calitatea sa de *diferit de noi*, fie ca prezență, fie ca limbaj, are conotația unei abordări corecte a semenului.
c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Levinas este acceptarea minorităților și respectarea dreptului acestora la identitate proprie.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Blaga** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre conștiința filozofică***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Blaga consideră filozofia un demers autonom față de artă și cunoașterea științifică, prin obiectul ei de studiu—totalitatea „vizată implicit sau explicit", prin problematizare și prin anticipările ideative abstracte utilizate în formularea problemei. De aceea filozoful este caracterizat de „spontaneitate" în ceea ce privește soluționarea problemelor.
- *Coștiința filozofică* reprezintă demersul metafilozofic prin care, ulterior constituirii filozofiei, aceasta se întreabă asupra specificului său. Presupoziția lui Blaga este că filozofia are nevoie de acest *joc secund* pentru o receptare corectă a demersului filozofic.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„filozoful își articulează problematica în legătură cu tot ce depășește orice limită inerentă experienței"— domeniul de abordare al filozofiei transcende experiența dată și finitul, propunându-și nu doar îmbogățirea cunoașterii, ci și investigarea unor aspecte care se sustrag oricărei alte abordări.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Aristotel, după care filozofia este știința generalului și a „primelor principii", vizând astfel totalitatea cunoașterii în măsura posibilului. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere al lui Blaga privind cunoașterea filozofică este de concordanță. Cei doi gânditori susțin că demersul filozofic este important prin specificul său teoretic și de problematizare. Filozofia este cultivată de dragul cunoașterii, motiv pentru care este posibil și demersul metafilozofic.

Varianta 75

Subiectul I – E

A. Sintagma *prezentul din cele viitoare* vizează la Augustin subiectivitatea perceperii viitorului ca dimensiune temporală, care poate fi intuit doar din

momentul reflecției, sub forma unei stări psihice, așteptarea. Când vorbim despre perioade viitoare, vorbim despre așteptările noastre mentale.

B. Timpul, așa cum îl intuiește Augustin, este subiectiv și curgere ireversibilă.

C. Situația sculptorului care *își vede cu ochii* opera înainte ca aceasta să prindă contur ilustrează sublim, în cadrul general al devenirii, posibilitatea anticipației grefată pe corelația dintre dimensiunea viitorului și așteptare.

D. Corelația dintre termenii *devenire* și *finitudine a existenței* poate viza următoarele idei:
   - Omul, prin interiorizarea timpului și sesizarea schimbării, îl percepe ca devenire, curgere.
   - Curgerea are un sens ireversibil: din trecut, prin prezent spre viitor, iar experiența ne învață că există un punct terminus al curgerii, pentru noi, deci existența stă sub semnul finitudinii.
   - Conștientizarea finitudinii existenței reprezintă o experiență aparte a umanului, care determină o revalorizare a timpului și a existenței.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *critică a unei teorii* K. Popper consideră că o teorie este cu atât mai bogată cu cât oferă mai multe posibilități de critică și falsificare. Prin urmare, scopul failibilistului nu este să caute criterii ale adevărului, ci criterii ale falsificării prin care să filtreze teoriile științei.

B. Atitudinea critică deține rol propulsiv în știință. Ea înseamnă depistarea erorilor și înțelegerea faptului că întreaga cunoaștere este una a supozițiilor și ipotezelor. Cunoașterea are de fiecare dată la bază o supoziție pe baza căreia nu se ajunge la adevărata teorie, ci teoriile devin tot mai „asemănătoare cu adevărul". Progresul cunoașterii poate fi formalizat astfel: P1-TT-EE-P2. Problema P1 este explicată printr-o tentativă teoretică TT. Aceasta este supusă verificării în vederea eliminării unei erori EE, la care se adaugă cea de-a doua problemă P2.

C. Teoria evoluționistă a fost și este una dintre cele mai discutate și disputate teorii din istoria științei, oferind o ilustrare a idei conform căreia teoriile științifice reprezintă doar grade de corectitudine, motiv pentru care nu pot fi acceptate drept certitudini, fără a fi supuse criticii.

D. Corelația dintre termenii *cunoaștere* și *eroare* poate viza următoarele idei:
   - Orice cunoaștere trebuie să se supună demersului critic, în sensul de a găsi criterii ale erorii și a elimina prezumția de infailibilitate.
   - Nu există teorii absolute, iar relevarea erorilor se realizează prin supunerea teoriilor testului de infirmare.
   - Dacă un test nu detectează, pe moment, o teorie ca fiind eronată, aceasta nu dobândește calitate de cunoaștere certă, ci este doar acceptată provizoriu.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre sensul existenței este cea a filozofului român Lucian Blaga. În lucrarea *Geneza metaforei și sensul culturii*, Blaga configurează

sensul existenței umane ca fiind împlinirea „destinului creator" prin acte de cultură. *Destinul creator* al omului are ca fundament „existența întru mister și pentru revelare". *Misterul* prin caracterul său ambivalent ocultează și simultan se cere dezvăluit, iar dezvăluirea ia forma *revelării*. Aceasta se concretizează în creații culturale. *Destinul creator* include și ideea de sacrificiu pentru creație, ca notă definitorie a sensului existenței.

b. O altă concepție despre dreptate este cea a lui C. Noica. Conform lui Noica interpretarea sensului existenței este posibilă printr-un model teoretic aparte, denumit *Logica lui Hermes*. Aceasta reprezintă, pentru Noica, un model interpretativ care accentuează pe semnificațiile individualului, „omul constituind individualul cel mai uimitor". După modelul hologramei, partea reflectă în sine întregul, astfel încât de la nivelul individualului se poate recupera și semnificația generalului în favoarea tuturor. Raportul dintre perspectiva lui Noica și cea exprimată de Blaga este de concordanță; cei doi filozofi admit existența în orizontul cultural drept specific al omului. Secretul transcenderii individualului și a timpului constă în forța creației.
c. Un exemplu care ilustrează perspectiva lui Noica asupra sensului existenței îl poate constitui întemeietorul unei religii, care prin destinul său marchează umanitatea fiindcă este purtătorul unor principii ce se sustrag individualului și călăuzesc masele.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Mill** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre libertate***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- *Libertatea* este un drept fundamental al indivizilor pe care aceștia sunt obligați să îl respecte reciproc, iar statul este obligat să îl garanteze. Libertatea și individul sunt valori supreme, iar în sfera libertății individuale nu este permisă nici o imixtiune. *Legitimitatea puterii* este furnizată de fundamentarea ei pe respectarea legii. De asemenea, într-un regim democratic, legitimitatea puterii este consfințită prin alegeri și vot liber exprimat. O putere își sporește legitimitatea dacă prin acțiunile ei intervine cât mai puțin asupra cetățenilor și doar când acțiunile indivizilor dăunează altora.
- Garantarea libertății de expresie reprezintă o condiție a existenței dreptății într-o societate, Mill văzând în democrație modelul de guvernare eficient și în concordanță cu acest deziderat. Libertatea de expresie permite semnalarea nedreptății autorităților și corijarea acesteia. Dreptatea, pusă sub semnul utilității generale, se realizează în vederea conservării drepturilor indivizilor și asigurării protecției de către societate prin crearea cadrului legislativ necesar.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Chiar dacă întreaga omenire, [...], ar fi de aceeași părere, și doar o singură persoană ar fi de părere contrară, omenirea n-ar fi mai îndreptățită să reducă la tăcere acea unică persoană decât ar fi îndreptățită ea să reducă la tăcere întreaga omenire" — accentul pus pe libertatea de opinie este o valoare intrisecă a respectului pentru persoană, manifest într-o societate democratică.

- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui Fr. Hayek, după care libertatea trebuie privită esențialmente ca „libertate individuală" în sensul de absență a constrângerii. Raportul existent între perspectiva lui Hayek și punctul de vedere exprimat de Mill este unul de concordanță. Ambii filozofi accentuează circumscrierea libertății individuale ca spațiu privat care trebuie protejat de imixtiunea statului, iar rolul acestuia este cel de garant al drepturilor omului.

Varianta 76

Subiectul I – E

A. Conceptul de *stare socială a omului* semnifică, în concepția lui Rousseau, situația opusă *stării naturale*, libere. Odată cu dezvoltarea culturii și a formelor de organizare socială, egalitatea naturală dintre indivizi se estompează. Ca factori importanți care produc această turnură, pot fi menționați: diviziunea muncii și apariția proprietății private. Acumularea de cunoștințe îl înlănțuie pe om prin teorii inutile și eronate, rațiunea îi slăbește simțul natural, iar proprietatea determină inegalități sociale și politice.

B. În accepțiunea lui Rousseau, natura umană originară poate fi caracterizată prin două atribute: urmarea interesului pentru propria conservare și repulsia naturală față de suferința și moartea semenilor.

C. O consecință a existenței inegalităților sociale, asupra modului în care este evaluată de către Hayek, dreptatea ar putea fi acceptarea inegalităților cu condiția ca ele să nu afecteze „anumiți indivizi în anumite moduri". Un exemplu în acest sens poate consta în măsurile de protecție socială ale Guvernului față de categoriile defavorizate. Aceste categorii se află în situație de inegalitate socială și economică, dar sunt sprijinite tocmai pentru a avea aceleași șanse în realizarea dreptății (care poate însemna accesul la educație, de pildă).

D. Corelația dintre termenii *contract social* și *libertate* poate viza următoarele idei:
   - Contractul social reprezintă o formă de asociere politică, prin care membrii unei comunități se subordonează voinței generale.
   - Prin subordonarea voinței fiecăruia față de voința generală își garantează în acest fel libertatea proprie și egalitatea în drepturi a tuturor.
   - Dacă voința generală, care stabilește legea, este voința majorității, omul se subordonează propriilor legi, păstrându-și practic libertatea.

Subiectul I – F

A. Filozofia semnifica în gândirea antică greacă, așa cum ne sugerează etimologia cuvântului, „iubire de înțelepciune". Se spune că Pitagora, fiind întrebat cu ce se îndeletnicește filozoful, ar fi răspuns apelând la alegoria jocurilor olimpice. La acestea, spunea filozoful, participă trei categorii de

oameni: cei interesați de glorie, cei interesați de câștig și spectatorii. Postura spectatorului-filozof definește semnificația speculativă a filozofiei centrată pe contemplare, dar accentuează și statutul său de cunoaștere dezinteresată.

B. În accepțiunea lui Blaga filozofia reprezintă un domeniu autonom în raport cu cercetarea științifică și arta, datorită obiectului său de studiu — totalitatea.

C. O consecință a distincției operate de Platon între cele două modalități de a trăi (în întunericul ignoranței sau în lumina cunoașterii) asupra importanței studiului filozofiei în viața unui tânăr ar putea fi motivarea acestuia să își depășească statutul de elev mediocru. Descoperind, de exemplu, frumusețea teoriei pitagoreice despre muzica sferelor, ar putea începe să studieze intens matematica și muzica.

D. Corelația dintre termenii *inteligibil* și *contemplare* poate viza următoarele idei:
   - Esența sufletului rezidă în contemplarea inteligibilului, fapt sugerat de Platon în mitul peșterii din dialogul *Republica* prin metafora *privirea soarelui* sau *lumina*.
   - Inteligibilul poate fi interpretat în sens ontologic (esența, ceea-ce-este) și în sens gnoseologic (cunoaștere veritabilă, adevăr).
   - Contemplarea este activitatea sufletului care face posibilă transcenderea lumii simțurilor și accesarea lumii Ideilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre libertate este cea a lui R. Descartes. Acesta consideră că, pentru a depăși aporiile generate de acceptarea ideii determinismului divin, trebuie să admitem că omul este înzestrat cu liber-arbitru, adică deține, în virtutea voinței infinite, capacitatea de a alege între bine și rău. Libertatea umană, înțeleasă în acest mod, justifică inclusiv existența răului, a imperfecțiunii și a erorii. În același timp, voința ne aseamănă naturii divine, care la rândul ei deține liber-arbitru. Pentru a nu recădea în aporie și a considera că în virtutea liberului său arbitru, Dumnezeu ne determină, limitându-ne libertatea, conceptul de libertate fiind subsumat „grației divine". Aceasta se manifestă asupra intelectului nostru, astfel încât omul își realizează alegerile bazându-se pe cunoaștere. Libertatea se fundamentează pe cunoaștere.

b. O altă concepție filozofică despre libertate este cea a lui Sartre, în opinia căruia nu există determinism, pentru că nu există o natură umană dată, ci doar libertate absolută. Omul însuși este libertate. Dar libertatea absolută înseamnă responsabilitate absolută, deoarece cu fiecare alegere, omul se construiește pe sine. Raportul existent între perspectiva lui Sartre și punctul de vedere al lui Descartes este de contradicție, pentru că, în timp ce Sartre consideră că alegerile constituie subiectul și sunt realizate în absența oricărui reper valoric extern, Spinoza fixează specificul alegerilor noastre în cunoaștere, realizată după repere furnizate intelectului din exterior, de la Dumnezeu (prin intermediul *grației divine*).

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Sartre despre libertate este menținerea posibilității alegerii chiar și în situațiile care par impuse. Indivizii care suportă un regim dictatorial se află în situația respectivă pentru că o acceptă. În realitate, pot să i se sustragă fie prin emigrare, fie prin revoltă, sau prin demersul extrem al sinuciderii.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Kant judecata *a priori* este independentă de experiență (exemplu: 2 + 2 = 4), iar judecata *a posteriori* este dedusă din experiență (exemplu: „Mărul este roșu").
- Demersul kantian este de a pune de acord *receptivitatea* experienței senzoriale cu *spontaneitatea* intelectului. Experiența senzorială, care poate extinde conceptele, este considerată de către raționaliști o sursă de cunoștințe incerte. Pentru empirism, experiența este sursa cunoștințelor sigure, iar rolul intelectului este diminuat. Prin sinteza pe care o realizează între cele două perspective asupra cunoașterii, Kant menține rolul experienței pentru îmbogățirea conceptelor, dar structurarea lor se realizează prin activitatea intelectului.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „Dacă vrem un exemplu din științe (de judecăți pure a priori), atunci nu avem decât să privim toate judecățile matematicii." — judecățile de tip matematic sunt extensive, deoarece, de pildă, judecățile aritmetice, de tipul 2 + 2 = 4, transmit o informație care nu era cuprinsă în noțiunea de sumă a numerelor și totuși cunoștința este necesar adevărată, așadar a priori. Astfel de judecăți sunt valoroase pentru procesul cunoașterii.
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea exprimată de filozoful englez J. Locke, potrivit căruia orice cunoaștere este dependentă de experiență deoarece toate ideile ne vin pe calea *senzației* și *reflecției*. Raportul existent între perspectiva empiristă a lui Locke și punctul de vedere al lui Kant este unul de contradicție. Pentru Locke experiența nu doar înzestrează mintea cu idei, dar asigură și controlul lor. Pentru Kant experiența este începutul cunoașterii, dar caracterul de necesitate al judecăților este asigurat de rațiune.

Varianta 77

Subiectul I – E

A. Conceptul *de eternă reîntoarcere* este tematizat în legătură cu afirmarea paradoxală a existenței. Nimicul sau moartea, în absența unui scop, determină transgresarea existenței. Astfel, tot ceea ce se întâmplă s-a mai întâmplat deja de nenumărate ori și va continua să se întâmple de o infinitate de ori.

Asistăm la o permanentă reeditare a lui același. Cum moartea și nimicul sunt intervenții permanente, eterna reîntoarcere stă sub semnul absurdului și nihilismului: „Ceasornicul de nisip al existenței va fi mereu din nou răsturnat...".

B. Raportul *timp–devenire eternă* poate fi conceput fie în maniera *timpului sacru* la M. Eliade, care semnifică „utilizarea la infinit a unui timp mitic, adus în prezent", fie în maniera heideggeriană a timpului ca fundal care deschide posibilitatea *existenței autentice* prin conștientizarea morții ca reeditare a posibilităților infinite de a fi și acces la Ființă.
C. O consecință a concepției lui Eliade asupra raportului dintre trăirea timpului și sensul vieții unei persoane poate fi valorizarea aparte a unor momente temporale. Un exemplu l-ar putea reprezenta percepția unică a momentului în care o persoană care și-a pierdut vederea descoperă, după o perioadă, în urma unei intervenții chirurgicale, că poate să vadă. Momentul respectiv va avea pentru ea semnificația unei renașteri, unei reterări a existenței dinainte de a-și pierde vederea, dar va primi și o conotație diferită de celelalte momente ale vieții, considerându-l marcant pentru sensul vieții sale ulterioare.
D. Corelația dintre termenii *timp* și *eternă reîntoarcere* poate viza următoarele idei:
   - Nu există experiențe unice ale timpului, aspect argumentat prin existența *timpului sacru* și a *timpului profan*, în funcție de valorizarea diferită a momentelor temporale.
   - Timpul sacru este un timp al regenerării, al reeditării timpului mitic prin aducerea sa în prezent.
   - Regenerarea periodică a timpului determină un timp reversibil și circular, definit în maniera *eternei reîntoarceri*.

Subiectul I – F

A. Două categorii de drepturi ale omului sunt: drepturile negative și drepturile pozitive.
B. Drepturile negative sunt drepturile fundamentale ale omului (dreptul la viață, la libertate și la proprietate) considerate naturale și inalienabile și conservate prin diminuarea intervenției statului asupra individului. Drepturile pozitive sunt asigurate prin intervenția statului (dreptul la indemnizația de maternitate, dreptul la ajutor de șomaj ș.a.m.d.).
C. Birocrația poate influența libertatea individuală, în sensul restrângerii acesteia. Un cetățean care este nevoit să obțină o autorizație trebuie să își consume timpul așteptând la ghișeele funcționarilor publici. Acestuia i se restrânge libertatea de alegere, deoarece în timpul respectiv poate ar fi dorit să rămână alături de familie.
D. Corelația dintre termenii *drepturi naturale* și *egalitate* poate viza următoarele idei:
   - Filozofia politică a secolelor XVII–XVIII a vehiculat pentru prima dată ideea că drepturile naturale sunt drepturi înnăscute.
   - Deoarece sunt înnăscute, toți indivizii le posedă, deci sunt egali în drepturi.

- Cu cât statul intervine mai puțin în sfera vieții private a indivizilor, cu atât drepturile individului se conservă. Menirea statului este de a asigura garantarea lor și de a implementa cadrul legislativ necesar respectării principiului egalității în drepturi a cetățenilor.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui K. Popper. Esența teoriei sale rezidă în faptul că eroarea poate avea rol propulsiv în cunoaștere. De aceea se consideră că o teorie este cu atât mai bogată cu cât oferă mai multe posibilități de critică și falsificare. Prin urmare, concepția sa este una failibilistă, prin care se respinge ideea existenței adevărului absolut, acceptându-se doar grade de corectitudine. Astfel, ținta demersului științific este căutarea criteriilor falsificării prin care să fie filtrate teoriile științifice. Ea înseamnă depistarea erorilor și înțelegerea faptului că întreaga cunoaștere este una a supozițiilor și a ipotezelor. Cunoașterea are de fiecare dată la bază o supoziție pe baza căreia nu se ajunge la adevărata teorie, ci teoriile devin tot mai „asemănătoare cu adevărul". Progresul cunoașterii poate fi formalizat astfel: P1-TT-EE-P2. Problema P1 este explicată printr-o tentativă teoretică TT. Aceasta este supusă verificării în vederea eliminării unei erori EE, la care se pune cea de-a doua problemă P2.
b. O altă concepție despre cunoaștere este ce a lui J. Locke. Reprezentând un punct de vedere empirist, Locke susține că dobândirea cunoștințelor se realizează prin experiență. La naștere omul este o *tabula rasa*, înzestrarea cu idei realizându-se pe calea *senzației* și *reflecției*. Experiența ca sursă a cunoașterii furnizează idei adevărate. Raportul existent între opinia lui Locke și opinia lui Popper în privința cunoașterii este unul de contradicție, deoarece, în timp ce Locke susține ideea că sursa și controlul adevărului este experiența, Popper consideră că nu există adevăruri certe, iar rolul experienței este de infirmare, falsificare a teoriilor.
c. Un exemplu care să ilustreze concepția lui Locke despre cunoaștere este cel referitor la studierea comportamentului animal, care este un demers bazat pe experiență, iar cunoștințele dobândite în acest domeniu sunt validate tot prin intermediul experienței.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J.P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Semnificația expresiei *existența precede esența* vizează pentru Sartre ideea că nu există o natură umană dată, că „omul începe prin a exista" după care se construiește pe sine în virtutea libertății absolute.
- Libertatea îl dezvăluie pe om în cadrul unui proiect existențial fundamentat doar pe sine, inclusiv în ceea ce privește stabilirea reperelor. De aceea se află în situația de responsabilitate deplină pentru sine. Asumarea responsabilității

înseamnă asumarea sinelui într-un demers care nu este doar reflexiv, ci și constitutiv. În conformitate cu libertatea absolută, orice situație a omului reprezintă efectul alegerii sale. *Condamnarea* omului la libertate semnifică situația omului *aruncat* în lume, pentru care orice este posibil, dar acest *orice* îl vizează direct și îl afectează.

- După cum se arată și în textul dat în enunț, „nu există determinism, omul e liber, omul este libertate", pentru că, în absența oricărei constrângeri, fiecare act al alegerii îl constituie pe sine ca ființă, sau esența sa este propria sa determinare.
- O altă perspectivă asupra libertății este cea a lui Leibniz, conform căreia omul se supune *ordinii divine*, dar își poate obține o libertate particulară la nivelul acțiunilor concrete prin manifestarea liberului-arbitru. Raportul existent între perspectiva lui Leibniz și punctul de vedere al lui Sartre este de cotradicție, deoarece Leibniz gândește libertatea sub forma manifestării liberului-arbitru în coexistență cu determinismul divin, în timp ce Sartre susține ideea libertății absolute.

Varianta 78

Subiectul I – E

A. Natura umană semnifică specificul existențial al omului în raport cu celelalte ființe și faptul că e singurul care problematizează acest aspect. În indicarea acestui specific, filozofii oscilează între sociabilitate și cugetare.
B. Alte două trăsături ale naturii umane sunt: *instinctul omului pentru comunitate*, bazat pe procesul comunicării și *destinul creator* de cultură al ființei umane.
C. Teza lui Pascal despre om ca ființă contradictorie poate fi ilustrată prin situația unui medic care recomandă pacienților săi să renunțe la fumat pentru că este dăunător sănătății, dar el însuși nu renunță la acest viciu.
D. Corelația dintre termenii *conștiință a morții* și *responsabilitate* poate viza următoarele idei:
   - Conștiința morții este specifică omului, acesta fiind singura ființă capabilă să tematizeze finitudinea.
   - Din perspectiva conștiinței morții, viața dobândește un alt sens și o altă valorizare. Faptul că știm că vom muri odată ne responsabilizează față de noi înșine și față de ceilalți.
   - Asumarea conștiinței morții și a responsabilității sunt condiții ale unei existențe autentice.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de eroare se poate înțelege fie absența unei cunoștințe, fie o opinie care nu reflectă realitatea. În logică erorile survin din încălcarea legilor de raționare și iau forma sofismelor sau a paralogismelor.

B. O altă modalitate de stabilire a adevărului unei opinii decât corespondența cu realitatea este coerența cu un sistem de opinii deja acceptat. Coerența este un criteriu de natură logică astfel: dacă opinia este consistentă în raport cu sistemul deja acceptat, este adevărată, iar dacă opinia contrazice sistemul acceptării, atunci este falsă.
C. Consecința absenței unui criteriu al adevărului asupra moralității sentinței unei instanțe este că judecătorul se poate înșela în decizia sa. Un exemplu în acest sens este condamnarea unui om nevinovat, iar în acest caz sentința este imorală.
D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *coerență* poate viza următoarele idei:
   - Există situații în care adevărul unei opinii nu poate fi determinat pe baza verificării corespondenței cu realitatea.
   - Pentru stabilirea adevărului opiniei, se verifică existența concordanței dintre ea și celelalte opinii, utilizându-se criteriul coerenței.
   - Opinia este adevărată dacă se integrează în sistemul acceptării, fără a-l contrazice, adică este coerentă.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre morală este exprimată de Aristotel. În *Etica nicomahică*, filozoful grec identifică conținutul conceptului de *bine ultim* în fericire. Fericirea este un scop în sine, deoarece este urmărit doar pentru sine și nu în vederea a ceva, iar orice altă virtute (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt de dorit atât pentru ele însele, cât și pentru fericire. Din acest motiv „fericirii îi este proprie activitatea sufletului conformă cu virtutea ".
b. O altă concepție teleologică este cea hedonistă a filozofului antic Aristip. Acesta considera că plăcerea este scopul vieții, astfel încât fericirea este suma plăcerilor, neexistând diferențiere calitativă între acestea. Raportul dintre perspectiva lui Aristip și cea a lui Aristotel este de contrarietate, deoarece, deși ambele concepții sunt de factură teleologică, susținând că valoarea morală a unei acțiuni este determinată de scopul pe care tinde să-l realizeze, totuși concepțiile lor se opun privind modul în care este posibilă fericirea. În timp ce în opinia lui Aristip fericirea este o stare de plăcere, în accepțiunea lui Aristotel fericirea este considerată o activitate de cunoaștere ghidată de rațiunea practică.
c. Un exemplu care ilustrează concepția hedonistă despre fericire poate fi cel referitor la faptul că o haină caldă ne face tot atât de mare plăcere ca una foarte frumoasă pe care ne-am dorit-o mult timp, dacă ne este frig. Acest exemplu sugerează că plăcerea este efectul așteptările noastre împlinite.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Despre libertate***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin *libertate individuală* Mill înțelege un drept fundamental al indivizilor pe care aceștia sunt obligați să îl respecte reciproc, iar statul este obligat să îl garanteze. Libertatea și individul sunt valori supreme, iar în sfera libertății individuale nu este permisă nici o imixtiune. Sistemul de guvernare care asigură libertatea individuală este democrația.
- *Legitimitatea constrângerii* din partea statului semnifică ideea conform căreia statul este autorizat să intervină în vederea restrângerii libertății de acțiune a cetățenilor săi doar în situația în care aceștia lezează drepturile celorlalți. De asemenea, dacă acțiunile individuale dăunează altora, aceștia sunt legitimați să se apere. În aceste situații constrângerea se exercită sub semnul utilității generale, adică în vederea conservării drepturilor indivizilor și asigurării protecției lor din partea societății.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „unicul țel în care puterea se poate exercita, în mod legitim, asupra oricărui membru al societății civilizate, împotriva voinței sale, este acela de a împiedica vătămarea altora" — pentru că esența libertății individuale constă în a acționa, în a face ceea ce dorești, însă în maniera în care să nu-i afecteze pe ceilalți. Libertatea noastră este egală cu libertatea celorlalți, iar în momentul extinderii ei nepermise, este nu doar legitim ca puterea să intervină, ci chiar dezirabil.
- O altă perspectivă filozofică privind libertatea este cea a lui Popper. Un stat democratic trebuie să prevină lezarea libertății cetățenilor, să permită schimbarea unei forme de guvernare cu alta pe cale pașnică. Statul este rău pentru că acaparează o mare parte a puterii în societate și exercită constrângeri asupra indivizilor, dar totuși este necesar. Dictatura reprezintă o povară pentru indivizi și trebuie eliminată, iar democrația este de dorit pentru că semnifică limitarea puterii statului. Raportul dintre perspectiva filozofică a lui Popper și cea a lui Mill este de concordanță, deoarece subliniază rolul democrației privind protecția libertăților individuale și conferă importanță sporită deciziei individuale.

Varianta 79

Subiectul I – E

A. Perspectivismul înseamnă o filozofie care deconstruiește vechile valori (adevărul și falsul, binele și răul), denunțându-le ca fiind „ficțiuni" și le înlocuiește cu apologia senzorialului și puterii. Lumea devine o carte deschisă interpretărilor.

B. Filozofia critică reprezintă un alt gen de filozofie, care are următoarele particularități: accentul pe subiectul cunoscător, determinarea condițiilor de posibilitate ale cunoașterii și limitelor acesteia și calitatea de exercițiu propedeutic.

C. Afirmația lui Nietzsche „lumea nu se reduce la fapte, ci este ea însăși o interpretare" poate fi ilustrată în sfera eticii. Unul și același gest, de pildă uciderea unui om în situație de legitimă apărare, poate fi semnificat pozitiv în

virtutea conservării dreptului la viață a persoanei atacate sau negativ pe temeiul încălcării dreptului fundamental la viață al persoanei ucise.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *ficțiune* poate viza următoarele idei:
   - Filozofia lui Nietzsche propune o *reevaluare a tuturor valorilor*, inclusiv a *adevărului*.
   - Denunțarea valorilor de bine, adevăr și frumos ca *ficțiuni* are la bază ideea că acestea sunt valori subsumate conceptului de *absolut* din morala creștină. Respingerea valorii tradiționale a adevărului înseamnă contestarea filozofiei raționaliste.
   - Abia prin îndepărtarea intențiilor morale ascunse, lumea se poate dezvălui în esența senzorială a valorilor vitale și rămâne deschisă interpretărilor.

Subiectul I – F

A. Semnificația acordată de către Descartes conceptului de *liber-arbitru* rezidă în posibilitatea omului de a alege, în virtutea *voinței infinite*. Datorită prezenței intelectului, alegerea este precedată de cunoaștere.

B. Antinomia dintre dictatură și democrație, așa cum este exprimată în opinia lui Popper, se fundamentează pe gradul de intervenție al statului asupra cetățenilor săi. În regimul de tip democratic această intervenție este redusă prin acțiunea cetățenilor. De aceea Popper elogiază importanța *deciziei individuale* care se manifestă în plan politic în momentul votului liber. Semnificația acestui vot este capitală, deoarece poate semnifica schimbarea puterii pe cale pașnică. Votul reprezintă într-un regim democratic manifestarea voinței politice a cetățenilor.

C. Un exemplu care să ilustreze afirmația lui Sartre privitoare la inexistența situațiilor inumane îl reprezintă, așa cum menționează autorul, cazul mobilizării generale în situație de război. Deși ar părea că mobilizarea este o constrângere, în realitate ea reprezintă alegerea fiecărui individ, deoarece acesta ar putea să i se sustragă prin dezertare sau sinucidere.

D. Corelația dintre termenii *dreptate* și *responsabilitate* poate viza următoarele idei:
   - O acțiune este dreaptă dacă respectă anumite criterii, în acest sens fiind vorba despre mai multe tipuri de dreptate, cum ar fi dreptatea la nivel social.
   - Problema sursei dreptății poate fi elucidată prin referire la responsabilitatea unei guvernări.
   - Responsabilitatea unei guvernări față de membrii săi înseamnă asigurarea dreptății pentru toți, problematizându-se astfel cea mai eficientă formă de realizare a dreptății (criteriul dreptății ar putea fi respectarea legii în alocarea bunurilor într-o societate: bunurile să fie alocate în funcție de meritele sau nevoile indivizilor).

Subiectul II – E, F

a. O concepție despre natura umană este cea a lui J. J. Rousseau. Exponent al teoriei politice a naturii umane, Rousseau consideră că *starea socială a*

omului, marcată de suferințe și inegalități, este situația opusă *stării naturale*, libere. Odată cu dezvoltarea culturii și a formelor de organizare socială, egalitatea naturală dintre indivizi se estompează. Ca factori importanți care produc această turnură pot fi menționați: diviziunea muncii și apariția proprietății private. Acumularea de cunoștințe îl înlănțuie pe om prin teorii inutile și eronate, rațiunea îi slăbește simțul natural, iar proprietatea determină inegalități sociale și politice. În accepțiunea lui Rousseau, natura umană originară (starea naturală) poate fi caracterizată prin două atribute: urmarea interesului pentru propria conservare și repulsia naturală față de suferința și moartea semenilor. Aplicând mitul *bunului sălbatic*, Rousseau consideră că starea naturală a omului este cea fericită.

b. O altă concepție despre natura umană este cea a lui Aristotel. În accepțiunea filozofului grec trăsătura esențială a omului este înclinația naturală de a trăi în comunitate, omul fiind un „animal social". Vorbirea reprezintă un simptom al faptului că omul nu a fost creat doar în vederea unei vieți instinctuale, ci pentru o comunitate în care își poate realiza aspirațiile personale. Individul este obligat să se conformeze unei ordini sociale deja instituite, în sensul respectării legii, datorită faptului că „statul este anterior individului". Raportul dintre perspectiva lui Rousseau și cea a lui Aristotel despre natura umană este de contrarietate, deoarece, deși ambele concepții aparțin teoriei politice a naturii umane, opinia lui Rousseau atinge ideea de *contract social*, ca formă de reglementare a raporturilor sociale, pe când cea a lui Aristotel se circumscrie sociabilității, ca trăsătură fundamentală înnăscută a omului.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția aristotelică este realizarea unei cariere profesionale într-un anumit domeniu. Ea este condiționată de existența individului în starea socială.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Kant** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii practice*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Kant înțelege prin conceptul de *voință autonomă* independența acesteia, în sensul că nu i se impune o lege morală exterioară, ea se poate călăuzi după legile morale proprii. Doar determinarea voinței în conformitate cu rațiunea poate constitui calitatea morală a unei acțiuni. *Imperativul categoric* ia forma obligației. Dacă în forma lor inițială maximele au caracter subiectiv, imperativul categoric este practic bun doar când este valabil pentru toate ființele raționale, adică are caracter de universalitate și devine principiu normativ.
- Potrivit lui Kant, o persoană cu voință autonomă poate săvârși acțiuni *din înclinație*, *din datorie* și acțiuni *conforme datoriei*, dar pentru care există și *înclinație nemijlocită*. Valoarea morală a acțiunilor este dată de conformitatea lor cu datoria, de respectarea legii morale furnizată de voința care concomitent veghează la respectarea ei. Acțiunile din înclinație sunt în contradicție

cu datoria, deci nu au caracter moral, acțiunile conforme datoriei sunt cele care posedă conținut moral. O categorie aparte o constituie acțiunile săvârșite atât din datorie, cât și din înclinație, cum ar fi conservarea vieții. Aceasta are caracter moral doar dacă în realizarea ei s-a avut în vedere obligația de a-ți conserva viața și nu instinctul de conservare.

- După cum se arată și în textul dat în enunț, „principiul [...] autonomiei este unicul principiu al moralei", pentru că numai maxima individuală se transformă în imperativ categoric, adică în lege universală.
- O altă perspectivă asupra moralității acțiunilor este cea a lui J.S. Mill, conform căruia valoarea morală a unei acțiuni este determinată de utilitatea ei. O acțiune este corectă dacă „tinde să producă fericire", iar fericirea înseamnă plăcere sau absența durerii. Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Kant este de contradicție, deoarece, în accepțiunea lui Mill, fericirea constituie conținutul acțiunii morale, care este eminamente subiectivă, în timp ce Kant profesează o morală a datoriei, propunându-și să identifice principii universale pe baza cărora să poată fi evaluat caracterul moral al unei acțiuni.

Varianta 80

Subiectul I – E

A. Empirismul este concepția despre cunoaștere potrivit căreia toate cunoștințele noastre provin din experiența senzorială. Un filozof empirist este J. Locke. Raționalismul este teoria care consideră rațiunea drept izvor și temei al cunoștințelor universale, necesare și certe. Ca reprezentant al raționalismului poate fi numit R. Descartes.

B. Conform lui J. Locke, *cunoașterea* are drept particularități: cunoașterea prin simțuri este rezultatul simplei înregistrări de către subiect a acțiunii obiectului, cunoașterea este *nemijlocită*, adică poate fi cunoaștere senzorială *pură*, cunoștința reprezintă o imagine a realității exterioare, cunoștințele se dobândesc pe calea *senzației* și a *reflecției*.

C. Un exemplu de propoziție *sintetică a posteriori* este: „Unele lebede sunt negre". Enunțul exprimă o judecată *sintetică*, deoarece predicatul adaugă o trăsătură subiectului și este *a posteriori*, deoarece este provenită din experiență.

D. Corelația dintre termenii *cunoașterea adevărurilor* și *cunoașterea lucrurilor* poate viza următoarele idei:

- *Cunoașterea lucrurilor* și *cunoașterea adevărurilor* reprezintă două tipuri de cunoaștere, diferențiate după sursa cunoștințelor și după modalitatea de acces la obiectul cunoașterii.
- *Cunoașterea lucrurilor* se bazează pe experiența nemijlocită sau descriere, fiind de tip a posteriori, iar *cunoașterea adevărurilor* este una de tip nemijlocit, însă a priori.
- *Cunoașterea adevărurilor* vehiculează adevăruri „intrinsec evidente", cum ar fi principiile logice și judecățile matematice. În limbaj kantian, aceste cunoștințe au caracter de necesitate.

Subiectul I – F

A. În momentul în care filozofii s-au confruntat cu necesitatea delimitării specificului naturii umane, unii au indicat ca marcă a omului cugetarea. Ea desemnează capacitatea de reflecție a omului, fundamentată în rațiune. Simultan, ea este condiția a priori a actului filozofării, de la fundamentarea certitudinii propriei existențe până la investigarea limitelor cunoașterii umane.

B. Una dintre caracteristicile libertății umane, în accepțiunea lui J. P. Sartre, constă în aceea că libertatea este absolută, neîngrădită de niciun fel de constrângeri și implică ideea de responsabilitate

C. Un exemplu simplu, care să ilustreze consecința morală a asumării responsabilității, care decurge din exercitarea liberului-arbitru, ar putea fi situația unui genetician care, în virtutea libertății de alegere, deși știe că acțiunea sa încalcă normele eticii profesionale, realizează o clonă umană, asumându-și riscul de a-și atrage blamul societății.

D. Corelația dintre termenii *voință* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:

- Ideea de liber-arbitru se fundamentează pe conceptele de *voință* și de *cunoaștere*. Voința facilitează realizarea alegerii, iar cunoașterea determină alegerea, în sensul că este realizată în cunoștință de cauză.
- Infinitatea voinței permite manifestarea libertății, deci voința nelimitată adoptă decizii pe baza funcționării intelectului său.
- Activitatea intelectuală este unicul garant al adevărului, iar cunoștințele furnizate ca idei clare și distincte au statut de cunoaștere. Dacă voința adoptă decizii cu privire la obiecte pe care rațiunea sa încă nu le are în aria de cuprindere, atunci intervine eroarea.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre dreptate este cea exprimată de J. St. Mill în lucrarea *Utilitarismul*. Mill susține teza potrivit căreia ideea de dreptate presupune două aspecte: „o regulă de conduită necesară realizării binelui umanității" și „un sentiment care sancționează regula". Conceptul de dreptate se subsumează teoriei utilitariste, astfel încât indivizii decid spre binele propriu, alegând acea acțiune care generează maximum de fericire într-o anumită situație. Acest aspect generează o viziune asupra dreptății în societate, consfințită prin respectarea și conservarea dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă, prin consecințele ei, vine să legitimeze restrângerea libertății pentru cei care încalcă regula de conduită.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este cea a lui J. Rawls, după care dreptatea însumează trei concepte: libertatea, egalitatea de șanse și recompensa. În acest fel libertatea fiecărui individ este egală cu a tuturor celorlalți, iar inegalitățile sunt admise doar în situația în care nu periclitează egalitatea de șanse: „Fiecare participant la o practică socială trebuie să câștige din inegalitate...". Raportul existent între perspectiva lui J. Rawls și punctul de vedere exprimat de J. St. Mill este de concordanță; deoarece la

ambii filozofi teoria dreptății are conotații morale și politice, astfel încât, datorită accentului pus pe individ, dreptatea tinde spre utilitate, iar condițiile sale a priori rezidă în libertatea individuală și în egalitatea de șanse, consfințite prin reguli.

c. Un exemplu care ilustrează punctul de vedere exprimat de J. Rawls este situația unui politician care ocupă, în urma alegerilor, un anumit post. Menirea lui este să realizeze o practică a dreptății egală atât pentru cei care l-au votat, cât și pentru cei care nu l-au votat, dar, conform principiului majorității, le reprezintă interesele. Astfel el respectă practic principiul libertății de alegere al votanților.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Utilitarismul*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- J. St. Mill înțelege prin *fericire* plăcerea sau absența durerii, iar prin *nefericire*, durerea sau absența plăcerii. În acest sens, acțiunile care produc fericirea sunt corecte pentru că se subsumează Utilității sau *Principiului Celei Mai Mari Fericiri*.
- În accepțiunea lui J. St. Mill, *moralitatea acțiunilor* este evaluată în funcție de capacitatea lor de a genera fericire sau utilitate. Valoarea unei acțiuni este de ordin practic și orientează astfel alegerea individului. Valorile se diferențiază în funcție de conținutul plăcerii pe care îl vizează, plăcerile superioare fiind considerate cele de ordin intelectual.
- După cum se arată în enunț — „marea majoritate a acțiunilor bune nu sunt intenționate pentru folosul lumii, ci pentru folosul indivizilor, din care se compune și binele lumii"—, accentuându-se dimensiunea utilitaristă, gândită ca accent pe individ și dreptul său moral la fericire, dar generalizată ca sumă a utilităților individuale și nu ca scop fixat anterior la nivelul comunității.
- O altă perspectivă asupra moralei este cea a lui Fr. Nietzsche, în accepțiunea căruia există două tipuri de morală: *morale de stăpâni* și *morale de sclavi*. Prima stă sub semnul *voinței de putere*, al glorificării sinelui și al generării de valori, iar cea de a doua stă sub semnul utilității și al prețuirii libertății. Raportul existent între perspectiva lui Fr. Nietzsche și punctul de vedere al lui J. St. Mill este până la un punct de concordanță, deoarece ambii filozofi configurează o morală a utilității centrată pe libertate, dar la Nietzsche intervine și un alt tip de morală, care transcende binele și răul în favoarea exaltării puterii.

Varianta 81

Subiectul I – E

A. O concepție filozofică în privința surselor cunoașterii, diferită de cea empiristă, este cea rațională, care consideră rațiunea drept izvor și temei al cunoștințelor certe. R. Descartes este un reprezentant important al raționalismului.

B. Concepția empiristă are următoarele particularități: cunoștințele certe provin din experiență, în privința cunoașterii, inițial, subiectul este o *tabula rasa*, iar ideile sunt dobândite prin experiență, cunoașterea prin simțuri este rezultatul simplei înregistrări de către subiect a acțiunii obiectului, cunoașterea este *nemijlocită*, adică poate fi cunoaștere senzorială *pură* și cunoștința reprezintă o imagine a realității exterioare.

C. Un exemplu care să ilustreze rolul rațiunii în învățarea școlară este: aplicarea algoritmilor în rezolvarea problemelor la matematică sau înțelegerea conceptului de identitate la filozofie.

D. Corelația dintre termenii *opinie* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
- Cunoașterea presupune un corpus de opinii care trebuie să fie adevărate și întemeiate.
- Adevărul unei opinii poate fi verificat prin raportare la ceva exterior ei, realitatea aplicând criteriul corespondenței.
- Există situații în care valoarea de cunoștință a unei opinii nu poate fi stabilită prin confruntare cu realitatea și atunci se apelează la criteriul coerenței sau la „jocul întemeierii", care este un criteriu argumentativ.

Subiectul I – F

A. Alte două teorii în privința adevărului, diferite de cea pragmatistă sunt: teoria adevărului-corespondență (adevărul opiniei se decide prin verificarea concordanței dintre conținutul enunțului și realitate) și teoria adevărului-coerență (adevărul opiniei se stabilește în urma confruntării logice a acesteia cu un sistem al acceptării).

B. Între cele două teorii pot fi sesizate următoarele deosebiri: conform teoriei adevărului-corespondență, întemeierea se realizează prin raportarea la o realitate independentă de conștiința subiectului, în timp ce, în cazul teoriei adevărului-coerență, întemeierea se realizează intrinsec, raportând opinii la celelalte opinii ale noastre. O altă deosebire constă în faptul că teoria adevărului-corespondență presupune apelul la experiență, în timp ce teoria adevărului-coerență presupune o trimitere la legile logicii.

C. Un exemplu de judecată analitică este: „Logica este știința raționării valide". În această judecată predicatul explicitează o notă a subiectului.

D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *eroare* poate viza următoarele idei:
- Stabilirea adevărului unei opinii se realizează după anumite criterii, fie în legătură cu experiența, fie la nivelul logicii (corespondența, coerența).
- Eroarea semnifică absența unei cunoștințe certe sau imposibilitatea întemeierii adevărului. Demersul de depistare a erorilor coincide cu eliminarea lor și cu tentativa euristică în privința adevărului.
- În procesul cunoașterii, eroarea deține un rol propulsiv, determinând progresul prin denunțarea vechilor teorii și afirmarea necesității elaborării altor teorii îmbogățite.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este cea exprimată de Augustin în lucrarea *Confesiuni*. Conceptele centrale utilizate de filozof pentru circumscrierea naturii umane sunt: *om exterior* (desemnează trupul, muritor și material) și *om interior* (semnifică sufletul și facultățile sale „existența, cunoașterea și voința"). Datorită convingerilor sale creștine, Augustin definește natura umană din perspectivă creaționistă, considerând-o ca fiind după modelul divinității. Studiul naturii umane înseamnă pentru Augustin dezvăluirea complexității ei extreme, furnizată mai ales de natura duală a acesteia. Asemeni lui Platon, Augustin considera că sufletul sălășluiește în trup și îl înnobilează prin dimensiunile sale raționale: „omul este un suflet rațional care se slujește de un trup muritor și material".

b. Pascal oferă o altă perspectivă asupra naturii umane pe care o intuiește drept paradoxală și contradictorie, prin oscilația dintre perisabilitate, vulnerabilitate și măreție conferită de gândire. Definitorie rămâne trăsătura cugetării care conferă omului o diferență funciară față de tot ceea ce există: „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare". Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Augustin este de concordanță. Cei doi filozofi susțin dualismul trup–suflet și accentuează dimensiunea rațională a omului ca fiind determinația fundamentală pentru natura acestuia.

c. Un exemplu care ilustrează punctul de vedere exprimat de Pascal ar putea fi contradicția dintre vulnerabilitatea trupului unui elev cu handicap fizic sever, și efortul său intelectual, în urma căruia atinge performanța obținerii unui premiu la olimpiada de filozofie.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre libertate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Existențialismul este un umanism***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- J. P. Sartre înțelege prin *libertate* o dimensiune primordială asociată alegerii și existenței ca proiect, conform căreia omul se construiește pe sine. Constituția existențială a omului rezidă în libertatea sa, deoarece alegerile lui vizează perpetuu o finalitate legată de sine și de transformarea sa în ceea ce este: „omul este condamnat să fie liber".
- Libertatea îl dezvăluie pe om în cadrul unui proiect existențial fundamentat doar pe sine, inclusiv în ceea ce privește stabilirea reperelor valorice. De aceea se află în situația de responsabilitate deplină pentru propria persoană. Asumarea responsabilității înseamnă asumarea sinelui într-un demers care nu este doar reflexiv, ci și constitutiv. În conformitate cu libertatea absolută, orice situație a omului reprezintă efectul alegerii sale, deci este responsabil pentru ea.
- După cum se arată în enunț, „Existențialistul crede că omul este responsabil de pasiunile sale", din perspectivă existențialistă nu se susține nici mă-

car ideea constrângerilor de ordin psihologic, deoarece nu pasiunile îl determină pe om, ci alegerile omului determină manifestarea anumitor pasiuni.

- O altă perspectivă asupra libertății este cea exprimată de A. Camus, care corelează libertatea cu absurdul. Efortul de autocostituire al omului, bazat pe o deplină libertate: „Cât privește restul el se știe stăpânul zilelor sale", stă sub semnul absurdului datorită intervenției morții, care îl zădărnicește. Și totuși, prin conștiința faptului că omul este ceea ce face, nu poate să renunțe la lupta constituirii de sine, ceea ce îi amplifică măreția, dar și drama, într-un univers indiferent la eforturile sale. Raportul existent între perspectivele celor doi filozofi existențialiști este unul de concordanță. Ambii filozofi susțin ideea libertății absolute și, implicit, a responsabilității pentru aplicarea proiectului nostru existențial, Camus dând o notă de dramatism acestui demers, prin plasarea lui sub semnului climatului absurdității.

Varianta 82

Subiectul I – E

A. O altă teorie asupra naturii timpului, care vizează modul în care timpul este asumat subiectiv de către om prin meditație și reflecție, este cea a *timpului uman*.
B. Printre caracteristicile timpului din această perspectivă se pot identifica următoarele: timpul înseamnă devenire, curgere ireversibilă, timpul structurează existența și cunoașterea subiectului într-un raport de identitate între subiect și devenire, între timp-existență și limită intervine o solidaritate funciară, care determină emergența conștiinței morții.
C. Un exemplu sugestiv pentru ilustrarea subiectivității perceperii trecerii timpului este senzația că timpul se scurge foarte repede în cadrul unui spectacol susținut de artistul preferat.
D. Corelația dintre termenii *devenire* și *timp* poate viza următoarele idei:
   - Timpul este fundalul obiectiv al devenirii, astfel încât devenirea are loc în timp.
   - Devenirea este curgerea timpului din trecut, prin prezent spre viitor și este intim legată de natura perceptivă a subiectului asupra timpului.
   - Surprinderea ontologică a dimensiunilor temporale, în forma devenirii, este imposibil de realizat deoarece „Nu ne putem scălda de două ori în apa aceluiași râu..." (Heraclit).

Subiectul I – F

A. O altă concepție morală teleologică, diferită de etica hedonistă, o reprezintă etica eudaimonistă. O astfel de etică profesează Platon și Aristotel.
B. Etica eudaimonistă gândește accesarea fericirii ca activitate proprie părții raționale a sufletului. O altă trăsătură a acestui tip de etică este considerarea fericirii dobândite pe cale rațională ca fiind mai intensă și de lungă

C. Un exemplu care să ilustreze o acțiune conformă principiilor hedoniste, în viața de elev, poate fi plecarea de la orele de curs pentru a urmări, în timpul respectiv, filmul preferat.

D. Corelația dintre termenii *fericire* și *rațiune* poate viza următoarele idei:
- Pentru Aristotel „fericirea este activitatea sufletului conformă cu virtutea", actualizând natura rațională a omului.
- Corelația fericire–rațiune înseamnă definirea fericirii ca activitate de cunoaștere fundamentată în rațiune și intelect.
- Conform lui Platon, fericirea veritabilă rezidă în satisfacerea plăcerii părții celei mai înalte a sufletului, care este guvernată de rațiune.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui J. Lokce, exprimată în lucrarea *Eseu asupra intelectului omenesc*. Concepția lui J. Locke asupra cunoașterii este una de factură empiristă, considerând că orice cunoaștere este dependentă de experiența senzorială și trebuie să se supună verificării prin aceasta. El respinge opinia că anumite idei sunt înnăscute, considerând că mintea este o *tabula rasa*. Înzestrarea ei cu idei se realizează prin experiență sub forma senzațiilor și reflecțiilor care furnizează minții materialul spre prelucrare și organizare. Orice lucru de care mintea este conștientă ia forma *ideilor*, care pot fi simple (ca rezultat al acțiunii sensibilității externe) sau complexe (ca efect al conștiinței interne care combină ideile simple deja interiorizate). În consecință, volumul cunoașterii noastre este limitat, aceasta nu poate depăși ideile noastre.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui Descartes pentru care „ideile clare și distincte" au fundamentare rațională și sunt adevărate în mod evident deoarece reprezintă rezultatul purificării cunoașterii de idei confuze provenite din experiență, prin intermediul „îndoielii metodice". Raportul între cele două concepții este unul de contradicție în ceea ce privește sursa cunoștințelor certe. Pentru empiristul J. Locke, ideile provin din experiență, iar în concepția lui R. Descartes, adevărurile aparțin rațiunii. Mai mult, J. Locke contestă existența ideilor înnăscute, în timp ce Descartes demonstrează că tocmai ideile înnăscute sunt în mod necesar adevărate.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Descartes asupra cunoașterii este enunțarea principiului rațiunii suficiente care postulează ideea conform căreia orice există trebuie să dețină o astfel de rațiune suficientă (motiv, temei). Din perspectiva lui Descartes, rațiunea suficientă a omului este dată de cugetare pentru că prin aceasta se deduce existența sa.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Politica***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- În accepțiunea lui Aristotel conceptul de *comunitate* desemnează reflexul instinctului sociabilității. Ea este constituită din ființe care dețin două atribute

esențiale: comunicarea, fixată specific în limbajul articulat, și moralitatea, determinată de faptul că posedă simțirea binelui și a răului. De altfel, *virtutea* omului face referire la caracteristica sa de ființă care vizează rațional *binele ultim* și împlinirea unei vieți bune în cadrul comunității.

- Concepția aristotelică despre natura umană poate fi încadrată în teoriile politice asupra naturii umane, deoarece filozoful grec definește omul ca „zoon politikon" (animal social). În accepțiunea lui Aristotel sociabilitatea desemnează o înclinație naturală a omului de a trăi împreună cu semenii. Vorbirea reprezintă un simptom al faptului că omul nu a fost creat doar în vederea unei vieți instinctuale, ci pentru o comunitate. Această comunitate este statul, fundamentat pe modelul familiei, derivat din natura socială a omului, motiv pentru care este numit „instituție naturală".
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„din natură există în toți instinctul pentru o asemenea comunitate"— starea de normalitate a omului este prin esența sa cea de ființă socială. Din acest motiv, cazurile extreme de conduită antisocială sunt sancționate de către Aristotel: „antisocialul... este ori fiară, ori zeu".
- Pascal oferă o altă perspectivă asupra naturii umane pe care o percepe drept paradoxală și contradictorie, prin oscilația dintre perisabilitate, vulnerabilitate și măreția conferită de gândire. Definitorie rămâne însă cugetarea care conferă omului o diferență funciară față de tot ceea ce există: „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare". Raportul existent între aceasta și punctul de vedere al lui Pascal și cel al lui Aristotel este de contradicție. În timp ce Pascal accentuează dimensiunea metafizică a umanului centrată pe cugetare, Aristotel preferă să evidențieze caracterul social al naturii umane.

Varianta 83

Subiectul I – E

A. O altă teorie filozofică asupra raportului dintre limbaj și realitate este cea platoniciană. Grefată pe teoria Ideilor, concepția lui Platon asupra limbajului îl descrie pe acesta ca un intermediar între două planuri ontologice, cel al Ideilor eterne și cel al lucrurilor sensibile.

B. Trăsăturile acestei concepții sunt: concepe limbajul drept copie a lumii inteligibile, astfel încât facilitează cunoașterea în sens de contemplare a inteligibilului și în limbaj se operează cu termeni pentru conceptele care reprezintă Ideile și astfel Ideile pot deveni comprehensibile. Între lucru și limbaj este un raport secund de reprezentare deoarece „numele este o imagine a lucrului", dar lucrul este la rândul său copia Ideii respective, astfel, „numele este o imagine a Ideii". Așadar raportul inițial de reprezentare se stabilește între nume și Idee. De aceea, limbajul permite accesul pe cale rațională la cunoașterea Ideilor.

C. Un exemplu de propoziție lipsită de sens, în accepțiunea lui L. Wittgenstein, este: „Ființa exprimă Absolutul", deoarece aparține metafizicii și nu poate fi formalizată.

D. Corelația dintre termenii *fapt* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:
- Dacă „propoziția este o imagine a realității", atunci structura faptelor este similară structurii enunțurilor, deoarece limbajul se repliază după realitate.
- Lumea este totalitatea faptelor, fiind constituită din *obiecte* care sunt interrelaționate. Aceste relații determină scheletul logic al lumii în care se fixează punctul de incidență dintre limbaj și lume.
- Un enunț are sens dacă reprezintă existența. Un enunț are valoare de cunoaștere dacă este rezultatul unor enunțuri elementare care sunt astfel prin semnificațiile pe care le acordă faptelor.

Subiectul I – F

A. Două categorii de drepturi ale omului, identificate în funcție de gradul de implicare a statului în realizarea acestora, sunt: drepturile negative și drepturile pozitive.

B. Drepturile negative coincid cu drepturile fundamentale sau naturale ale omului (dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la proprietate). Ideea de drepturi negative presupune că statul nu trebuie să intervină pentru realizarea lor, dimpotrivă, intervenția acestuia nu face decât să le restricționeze. Un exemplu în acest sens poate fi desființarea proprietății private, datorită intervenției statului, în perioada regimului comunist.

C. Un exemplu de drept natural, adică înnăscut și inalienabil, este dreptul la viață.

D. Corelația dintre termenii *libertate de expresie* și *stat* poate viza următoarele idei:
- Libertatea de expresie este un mod al dreptului fundamental la libertate, prin urmare este un drept negativ.
- Statul trebuie doar să garanteze acest drept, fără a interveni asupra lui, deoarece riscă să îl limiteze, așa cum se întâmplă în regimurile dictatoriale.
- Democrația este forma de guvernare care permite manifestarea acestui drept, dar în virtutea principiului: libertatea înseamnă a acționa fără a leza sfera de libertate a celorlalți. O situație legitimă în care statul poate interveni asupra libertății de expresie este calomnia.

Subiectul II – E, F

a. O concepție deosebită despre filozofie este cea a lui Platon. Înțelegând-o ca „artă a răsucirii", filozofia este pasajul de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței. Pentru Platon rotul privilegiat al filozofiei se fixează în tipul special de demers pe care acesta îl reclamă prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, rațională. Această înălțare transcende rolul cognitiv, transformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară, odată dobândită, schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).

b. O altă concepție despre filozofie este cea a lui Aristotel, după care filozofia deține rol conducător, fiind „știința primelor principii" și cunoaștere dezinteresată. Filozoful este capabil să abordeze totalitatea și problemele dificil de soluționat, având ca trăsătură „claritatea gândului" și coerența logică. Raportul existent între opinia aristotelică și punctul de vedere al lui Platon este unul de concordanță, pentru că filozoful deține rolul conducător, datorită căutării dezinteresate a unei cunoașteri de natură superioară. Astfel, fie că reface drumul către inteligibil al celui eliberat din peșteră, fie că se orientează către un demers al principiilor generale, filozoful rămâne călăuza pe drumul cunoașterii.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva aristotelică asupra filozofiei și a filozofului este expresia prin care simțul comun cataloghează filozoful drept *cel care despică firul în patru*. Filozoful posedă o minte analitică, se întreabă tocmai asupra lucrurilor care par evidente și caută principii sau temeiuri.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. St. Mill** despre morală, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Utilitarismul***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Utilitatea sau *Principiul Celei Mai Mari Fericiri* reprezintă „fundamentul moralei", acțiunile fiind bune dacă sunt utile și tind să producă fericire (concepută ca plăcere sau absența durerii) și rele dacă generează nefericire (durerea sau absența plăcerii). Finalitatea utilitarismului este „fericirea cea mai mare pentru cel mai mare număr posibil de oameni".
- Conform lui J. St. Mill *scopul suprem al acțiunilor morale* rezidă în vizarea fericirii sau utilității. Valoarea unei acțiuni este de ordin practic și orientează astfel alegerea individului. Valorile se diferențiază în funcție de conținutul plăcerii pe care îl vizează, plăcerile superioare fiind considerate cele de ordin intelectual, astfel încât trebuie avută în vedere nu doar cantitatea fericirii, ci și calitatea acesteia. Etalonul de evaluare a plăcerilor este fixat de cei care, pe baza experienței, dețin cea mai mare competență în acest sens.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„Este pe deplin compatibil cu principiul utilității să se recunoască faptul că unele feluri de plăceri sunt mai dezirabile și mai valoroase decât altele..."— hedonismul concepției utilariste este transgresat prin diferențierea calitativă a plăcerilor și prin ideea că abilitatea unui om de a fi satisfăcut ține de așteptările sale.
- O altă perspectivă asupra moralei este cea a lui I. Kant. Morala kantiană, de tip deontologic, este fundamentată în *rațiunea practică*. Atunci când rațiunea se manifestă în dirijarea voinței (*autonomă*, în sensul că nu i se impune o lege morală exterioară nouă), ne putem călăuzi după legile noastre proprii. Doar determinarea voinței în conformitate cu rațiunea poate constitui calitatea morală a unei acțiuni. Datoria obligă voința să respecte legile morale rezultate din rațiune. Obligația ia forma *imperativului categoric*. Raportul existent între poziția filozofică a lui Kant și punctul de vedere al lui Mill este de contradicție, deoarece morala kantiană vizează identificarea

acelor maxime care dețin valoare de principii universale, în virtutea cărora să poată fi evaluat caracterul moral al unei acțiuni, în timp ce pentru Mill este semnificativ conținutul acțiunii morale, care este eminamente subiectiv, vizând plăcerea.

Varianta 84

Subiectul I – E

A. Două teorii privitoare la natura timpului sunt: teoria timpului fizic, centrată pe ideea de timp ca substanță, necesară în fizica clasică de tip newtonian și teoria timpului uman, gândit ca percepție subiectivă și inerent conștiinței.
B. Conceptul de timp fizic poate subsuma ideea de timp ca substanță, adică ceva în sine, un fundal al tuturor schimbărilor, un cadru etern și uniform în care se desfășoară evenimentele. Același concept poate viza conceperea timpului ca relație, nefiind ceva în afara schimbării, ci tocmai ordinea în care se produc schimbările, caz în care timpul este „copia mobilă a eternității".
C. O consecință a ireversibilității timpului asupra vieții de familie este faptul că nu mai putem fi niciodată copii, exemplul în acest sens fiind permanenta nostalgie a copilăriei ca vârstă fericită, care nu mai revine în viața omului.
D. Corelația dintre termenii *timp finit* și *conștiința morții* poate viza următoarele idei:
   - Timpul este perceput subiectiv sub forma celor trei dimensiuni: trecut, prezent și viitor. Tocmai această percepere sugerează conceptul de timp finit. Și totuși, chiar timpul finit se sustrage tematizării, generând dificultăți de gândire a acestuia.
   - Știm că trecutul se epuizează în prezent, așadar nu mai este pentru a avea percepție directă asupra lui. Prezentul ne scapă datorită imposibilității surprinderii clipei care nu are caracterul unui segment, ci al unui instantaneu pe care dacă l-am putea conceptualiza am surprinde în direct eternitatea. Viitorul nu poate fi asumat în momentul prezentului decât ca anticipație, epuizându-se și el în momentul asumării ca trecut.
   - Tot ce putem gândi cu certitudine este finitul a ceva care a fost și nu mai este. Prezentului îi rămâne o înălțătoare conștiință a finitudinii (implicit a morții) datorată intimității subiectului cu timpul. Conștiința morții este conștiința sfârșitului subiectului în timp, astfel că pentru individul respectiv moartea înseamnă epuizarea timpului său.

Subiectul I – F

A. Conceptul de *drept moral la viață* reformulează ideea dreptului natural la viață. În accepțiunea lui M. Tooley, conceptul este nuanțat, în sensul că primește o întemeiere suplimentară în *conștiința de sine*. Conștiința de sine fundamentează, la rândul ei, conceptul de persoană care posedă ideea propriei

identității, în sens de conștientizare a „experiențelor și altor stări mentale". Consecința acestei abordări rezidă în ideea că fetusul nu deține drept moral la viață, deci avortul nu reprezintă infanticid.

B. Caracteristicile eticii aplicate derivă din faptul că a fost generată de anumite obiecții aduse eticilor de tip tradițional. Etica aplicată este un demers de tip inductiv, pornind de la situații concrete de viață pe baza cărora generalizează principii morale. De asemenea, este un demers reflexiv asupra acțiunilor concrete, soluționând astfel discrepanța dintre teorie și practică în morală.

C. Un exemplu simplu, care să ilustreze modul în care respectarea dreptului la viață poate intra în conflict cu respectarea dreptului la libertate, este situația unei persoane care suferă de o boală psihică datorită căreia manifestă tendințe spre suicid. Pentru a ține sub control tendințele respective și pentru a fi tratată, persoana în cauză este instituționalizată într-un sanatoriu. Restrângerea dreptului la libertate este justificată în cazul descris, deoarece se realizează în vederea conservării dreptului la viață.

D. Corelația dintre termenii *liber-arbitru* și *responsabilitate* poate viza următoarele idei:
   - Concepția liberului-arbitru a luat naștere din necesitatea de a soluționa o serie de aporii care interveneau în acceptarea determinismului divin absolut. Una dintre aceste aporii viza ideea că în absența libertății de alegere, omul nu poate fi făcut responsabil pentru actele sale.
   - Fiind înzestrat cu liber-arbitru, individul, în virtutea manifestării rațiunii și voinței, își manifestă capacitatea de alegere, orientându-se după anumite repere valorice.
   - Decizia pentru o acțiune înseamnă asumarea ei, în sensul că nimic străin voinței nu a determinat-o în alegere, iar responsabilitatea îi aparține în exclusivitate celui care a realizat alegerea.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre natura umană este cea exprimată de Augustin în lucrarea *Confesiuni*. Pentru Augustin, natura umană este una deja dată după modelul divinității. Concepția sa stă sub semnul dualismului creștin, considerând omul ca fiind alcătuit din trup, perisabil (*omul exterior*) și suflet, etern (*omul interior*). *Omul interior* este semnificativ deoarece vizează sufletul și facultățile sale: existența, cunoașterea și voința. *Cunoașterea* este o trăsătură definitorie deoarece prin cunoașterea sinelui în care sălășluiește adevărul este facilitată cunoașterea divinității, omul fiind imaginea acesteia. Prin cunoaștere omul poate ajunge la adevăruri certe, valabile atemporal și supraindividual, de exemplu principiile matematice.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Descartes. Potrivit acestui filozof, esența omului rezidă în cugetare. Viziunea sa antropologică se grefează pe ideea distincției dintre substanța materială și substanța spirituală, astfel încât omul este ființă a două lumi. Cu toate acestea,

certitudinea existenței sale este dobândită pe cale rațională: „Cuget, deci exist". Raportul existent între această concepție și punctul de vedere al lui Augustin este de concordanță, deoarece ambii filozofi valorizează rolul cugetării în circumscrierea naturii umane. De asemenea, cele două concepții antropologice se fundamentează pe ideea unei naturi umane duale.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția naturii duale a omului, așa cum este gândită de către Descartes, poate fi starea unui om de știință, mutilat în urma unui accident, dar care continuă să cerceteze în domeniul său. Solidaritatea dintre trup și suflet nu este afectată atâta timp cât cugetarea rămâne intactă și este păstrată la cârma trupului.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. R. Popper** despre democrație, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Lecția acestui secol*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Prin expresia „domnie a rațiunii", Popper înțelege trăsătura unui spirit critic consfințit prin capacitatea de a identifica erorile proprii sau erorile altora și de a le denunța. *Domnia rațiunii* deține o dublă valență: în plan gnoseologic susține demersul failibilist, iar în plan politic denunță dictatura și luptă în favoarea domniei drepturilor omului.
- Prin intermediul *domniei rațiunii* se poate realiza ceea ce Popper numește o „societate deschisă" în forma democrației, care poate asigura securitatea și libertatea celei mai prețioase componente — individul. Din acest demers rezultă *rolul deciziei individuale* de a permite examinarea critică și de a conferi astfel sens faptelor sale. Individul trebuie să dețină controlul pârghiilor decizionale, având ascendență asupra societății, pentru ca aceasta să nu sfârșească în forma unui regim dictatorial.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„Democrațiile nu sunt deci forme de suveranitate populară, ci, în primul rând, instituții prevăzute să ne apere împotriva dictaturii."— Popper accentuează propensiunea pentru democrație, justificată dincolo de sensul său etimologic, prin gândirea ei ca o formă activă de protecție legitimată față de dictatură.
- O altă perspectivă politică este cea a lui K. Marx, conform căruia un sistem politic trebuie să fie centrat pe posesia comună a mijloacelor de producție, astfel încât rolul statului este decisiv pentru viața individului. Din această perspectivă, în concepția lui Marx, societatea capitalistă realizează o alienare a omului prin faptul că forța de muncă este vândută ca marfă. Alternativa propusă este socialismul, ca formă a societății bazată pe egalitarism și uniformizare a indivizilor, în care bunurile sunt alocate după nevoi „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi". Raportul existent între perspectiva lui Marx și punctul de vedere al lui Popper este de contradicție, deoarece concepția marxistă este una de tip etatist, care subordonează individul față de stat, în timp ce pentru Popper valoarea centrală a societății este individul, iar rolul statului trebuie diminuat cât mai mult cu putință.

Varianta 85

Subiectul I – E

A. Prin *datorie* I. Kant înțelege respectarea legii morale pe care voința, în virtutea autonomiei ei, și-o dă sieși. Sub semnul datoriei sunt puse acele acțiuni îndeplinite în conformitate cu legea și verificate ca fiind astfel.

B. Două dintre valorile specifice *moralei sclavilor* generate de resentimentul față de valorile clasei dominante sunt: hărnicia și mila. Ambele valori vizează o morală a utilității.

C. O consecință a concepției lui Fr. Nietzsche privind originea conceptelor de Bine și de Rău este intervertirea sensului originar al acestor concepte. Un exemplu care să ilustreze acest aspect este blamul pe care populația nemulțumită îl adresează constant clasei politice. Deși valorile vehiculate de această clasă (puterea și mândria) sunt valori care la origine desemnau Binele, actualmente sunt catalogate ca fiind rele și imorale.

D. Corelația dintre termenii *resentiment* și *bine* poate viza următoarele idei:
- *Resentimentul* este generat de frustrarea legată de umilința și suferința suportată de o clasă dominată, având în morală, conform lui Nietzsche, rol creator în privința sensului valorilor de bine și de rău.
- Produsul *resentimentului* este *revolta sclavilor în morală* în urma căreia intervine o răsturnare a valorilor, astfel încât, ceea ce la origine desemna binele, acum desemnează răul și invers.
- Valoarea actuală a binelui este rezultatul impunerii sub această etichetă a valorilor, inițial rele, ale sclavilor: umilința, mila, ajutorul dat semenilor, modestia, căutarea fericirii și a libertății.

Subiectul I – F

A. J. St. Mill acordă conceptului de *dreptate* semnificația de „regulă de conduită". Conceptul de dreptate se subsumează teoriei utilitariste, astfel încât indivizii hotărăsc ce este mai bine de făcut, alegând acea acțiune care generează maximum de fericire într-o anumită situație. Acest aspect generează o viziune morală asupra dreptății în societate, consfințită prin respectarea drepturilor omului și, implicit, a dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, existând „sentiment care sancționează regula", dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă legitimează restrângerea libertății în cazul celor care nu respectă regula de conduită.

B. Alte două criterii de apreciere a dreptății pot fi configurate în forma dreptății procedurale, centrată pe respectarea legilor sau a dreptății sociale axată pe indicarea meritelor ca temei al dreptății.

C. O consecință a aplicării criteriului meritelor în alocarea funcțiilor publice, într-un stat democratic, ar fi aprecierea acestui demers ca fiind corect și ocuparea posturilor de către oameni competenți. Astfel, dacă un individ ajunge să ocupe un post public în urma unui concurs în care a dovedit pe baza meritelor sale că este persoana abilitată să îl ocupe și confirmă acest lucru prin competența sa în funcție, atunci cetățenii vor aprecia acest lucru.

D. Corelația dintre termenii *utilitate* și *inegalitate* poate viza următoarele idei:

- Dreptatea tinde către utilitatea generală, adică înspre realizarea fericirii. Utilitatea generală semnifică binele tuturor, care este un bun pentru totalitatea oamenilor, așa cum fiecare individ în parte aspiră la fericire.
- Utilitatea generală se poate realiza doar în cadrul social, care are drept țintă conservarea drepturilor omului. Un drept fundamental și esențial pentru realizarea utilității este dreptul la proprietate, în privința căruia indivizii sunt inegali.
- Inegalitatea este însă acceptată în numele utilității, dorite de fiecare individ în parte și ulterior de către toți ceilalți, potrivit principiului: dacă ne este bine fiecăruia în parte, atunci ne este bine tuturor. Deci inegalitatea socială nu intră în contradicție cu utilitatea.

Subiectul II – E, F

a. O concepție remarcabilă despre libertate este cea a lui este cea a lui R. Descartes. Acesta consideră că, pentru a disloca aporiile generate de acceptarea ideii determinismului divin, trebuie să admitem că omul este înzestrat cu liber-arbitru, adică deține, în virtutea voinței infinite, capacitatea de a alege între bine și rău. Libertatea umană, astfel înțeleasă, justifică inclusiv existența răului, imperfecțiunii și erorii. În același timp, voința ne aseamănă naturii divine, care la rândul ei deține liber-arbitru. Pentru a nu recădea în aporie și a considera că în virtutea liberului său arbitru, Dumnezeu ne determină, limitându-ne libertatea, conceptul de libertate este subsumat „grației divine". Aceasta influențează intelectul nostru, iar alegerile se bazează pe cunoaștere.

b. O altă concepție despre libertate este cea a lui B. Spinoza, în opinia căruia eliminarea determinismului divin nu este posibilă. Adevărata libertate există doar prin voință și rațiune, care furnizează înțelegerea a ceea ce este necesar în mod imuabil. Raportul existent între perspectiva lui Spinoza și aceea exprimată de Descartes este de concordanță, în sensul admiterii simultane a posibilității obținerii libertății în fața necesității divine, pe cale intelectuală.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Spinoza privind libertatea poate fi chiar cel utilizat de filozof privitor la piatra care, aruncată fiind în aer și chestionată asupra libertății ei, ar răspunde că este liberă, necunoscând cauza care a acționat asupra ei.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Republica*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon înțelege prin expresia „artă a răsucirii" ideea că filozofia poate fi concepută ca un pasaj de trecere de la senzorial, pus sub semnul aparenței și

falsității, la adevărul în forma esenței, exprimată prin Idee și accesibilă prin contemplare.

- Pentru Platon rolul privilegiat al filozofiei se fixează în tipul special de demers pe care aceasta îl reclamă prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, posibilă pe cale rațională. Această înălțare transcende rolul cognitiv, transformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară odată dobândită schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).
- După cum se arată în enunț, filozoful trebuie să fie „prieten și înrudit cu adevărul, cu dreptatea, cu vitejia și cu cumpătarea", accentuându-se nu doar dimensiunea cognitivă, cât și formarea etică a acestuia.
- O altă perspectivă asupra rolului filozofiei este cea exprimată de B. Russell, care alocă acesteia funcția de „cercetare critică". Acest demers nu se finalizează cu soluții, ci cu menținerea interogației. Interogația de tip filozofic deține rol propulsiv în cunoaștere, deoarece îi lărgește orizontul și contestă evidențele. Raportul existent între teoria filozofică a lui Russell și punctul de vedere al lui Platon este de concordanță, pentru că ambii filozofi alocă o menire cognitivă filozofiei, orientată spre dislocarea ignoranței, fie prin „eliberarea de atitudinea dogmatică", în accepțiunea lui Russell, fie prin intermediul „urcușului sufletului către locul inteligibilului", în accepțiunea platoniciană.

Varianta 86

Subiectul I – E

A. Conceptul de legitimitate este specific filozofiei politice, iar semnificația lui își are originea în gândirea raportului dintre cetățeni și stat, care generează întrebările: Când o putere este legitimă sau când puterea se poate manifesta legitim asupra cetățenilor? Legitimitatea trimite în subsidiar la lege și respectarea ei, însă poate fi nuanțată. De pildă, restrângerea libertății este legitimă când se sesizează lezarea libertății celorlalți. În consecință, o putere legitimă se bazează pe liberul consimțământ al cetățenilor, exprimat prin vot, care, pe baze constituționale, reglementează funcționarea puterii și raportul cu cetățenii.

B. J. St. Mill evaluează legitimitatea exercitării puterii politice în sfera libertății individuale a cetățenilor prin circumscrierea acesteia la situația de garantare a acestui drept fundamental sau de restrângere pentru a preveni încălcări mai mari ale libertății indivizilor: „singurul scop în care puterea poate fi exercitată în mod drept asupra oricărui membru al unei comunități civilizate... este acela de a preveni lezarea altor oameni".

C. O consecință a limitării posibilităților de acțiune a statului în plan social, asupra modului în care este asigurată respectarea dreptului negativ la

proprietate, poate fi ilustrată prin situațiile celor care au locuit în case naționalizate și le-au achiziționat de la stat, iar acum statul trebuie să le retrocedeze vechilor proprietari. Actualilor proprietari, datorită faptului că statul nu poate interveni, fiind obligat să respecte dreptul la proprietate al proprietarilor anteriori, nu le poate garanta acest drept. De aceea se caută soluții în acest sens.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *lege* poate viza următoarele idei:
- J. J. Rousseau definea libertatea ca supunere față de lege, altfel există riscul instalării anarhiei într-o societate.
- Libertatea este un drept fundamental care se poate manifesta până în momentul în care distruge libertatea celorlalți, iar rolul legilor este de a preveni acest fenomen prin care libertatea se devorează pe sine, de aceea „libertatea fără justiție este o adevărată contradicție".
- Concordanța dintre libertate și lege previne atât instaurarea anarhiei, cât și a dictaturii.

Subiectul I – F

A. Legitimitatea unei guvernări intervine când libertatea politică este garantată, iar puterea statului este restrânsă doar la asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor săi. Conceptul de legitimitate este specific filozofiei politice, iar semnificația lui își are originea în gândirea raportului dintre cetățeni și stat, Legitimitatea trimite în subsidiar la lege și respectarea ei, însă poate fi nuanțată. Astfel, libertatea individuală devine valoarea centrală, iar pentru restrângerea ei se poate interveni legitim doar în situația în care lezează libertatea celorlalți.

B. Pentru a fi legitimă, puterea politică trebuie să aibă acordul cetățenilor, care în regimul democratic se exprimă prin vot. Același mecanism al votului se utilizează pentru înlocuirea pe cale pașnică a puterii.

C. Potrivit unui adept al liberalismului, raportul dintre stat și cetățean într-un regim democratic este în favoarea cetățeanului și drepturilor sale cu accent pe libertatea individuală. Un exemplu în acest sens este manifestarea necenzurată a dreptului la opinie în mass-media, chiar dacă aceasta este împotriva guvernării.

D. Corelația dintre termenii *libertate a cetățeanului* și *putere legitimă* poate viza următoarele idei:
- Triada libertate–putere–legitimitate este fundamentul filozofiei politice, concretizată în interogația: În ce condiții o putere își poate conserva legitimitatea în raport cu libertatea cetățenilor săi?
- Legitimitatea se fundamentează pe respectarea legii și pe acordul cetățenilor, iar acest acord este astfel gândit, încât să nu le afecteze dreptul la libertate.
- Forma de guvernământ care asigură legitimitate puterii și libertate cetățenilor este democrația.

Subiectul II – E, F

a. O concepție reprezentativă pentru problematica cunoașterii este cea a filozofului german I. Kant. Demersul kantian este de a corela *receptivitatea* experienței senzoriale cu *spontaneitatea* intelectului. Experiența senzorială care poate extinde conceptele este considerată de către raționaliști o sursă de cunoștințe incerte. Pentru empirism, experiența este sursa cunoștințelor sigure, iar rolul intelectului este diminuat. Prin sinteza pe care o realizează între cele două perspective asupra cunoașterii în forma judecăților *sintetice a priori* de tipul judecăților matematice, Kant menține rolul experienței pentru îmbogățirea conceptelor, dar structurarea lor se realizează prin activitatea intelectului.

b. O altă concepție filozofică asupra cunoașterii este cea exprimată de filozoful englez J. Locke, potrivit căruia nu există idei înnăscute și orice cunoștință își are sursa în experiență, fiind dobândită fie pe calea *senzației*, fie pe calea *reflecției*. Raportul existent între perspectiva empiristă a lui Locke și punctul de vedere al lui Kant este unul de contradicție. Pentru Locke experiența nu se rezumă la înzestrarea minții cu idei, dar asigură și controlul lor. Pentru Kant experiența este începutul cunoașterii, dar caracterul de necesitate al judecăților este asigurat de rațiune

c. Un exemplu care să ilustreze concepția despre cunoaștere a lui Locke este cunoștința: „Zăpada este albă", care este dedus pe baza experienței, în modalitatea senzației, iar validarea acestei cunoștințe se realizează tot prin verificare în experiență.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Blaga** despre filozofie, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Despre conștiința filozofică*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Conceptul de *mister* străbate opera lui Blaga de la filozofie la poezie. Semnificația acestuia este una ambivalentă, care poate fi decriptată la nivel ontologic, dar mai ales la nivel cognitiv. Valoarea cognitivă a misterului pleacă de la ceea ce desemnează ca ascuns, ocultat și se reclamă descoperit, revelat. Dacă ar fi să amintim concepția lui K. Jaspers, am spune că de la mister provine uimirea, iar din uimire provine filozofia. Dar, pentru Blaga filozofia nu este suficientă. Ea trebuie să fie urmată de *conștiință filozofică*. Prin *conștiință filozofică*, Blaga înțelege o serie de acte reflexive prin care filozofia se pune pe sine în interogație în vederea conștientizării specificului ei în raport cu știința și cu arta.
- În accepțiunea lui Blaga, filozofia este un domeniu autonom față de știință și artă, fapt demonstrat prin utilizarea a doi parametri: „aria problemei" și „zarea interioară a problemei". În cazul demersului filozofic, *aria problemei* este totalitatea, iar în cazul demersului științific, este un segment de cunoaștere strict determinat. Dacă știința își concepe demersurile înarmată cu o *zare interioară complex determinată* care permite avansarea problemei de la

formulare către soluționare, filozofia demarează cu *anticipații* de maximă generalitate doar în vederea închegării problemei. Consecința acestei deosebiri este că filozofia își păstrează „o extraordinară spontaneitate".

- După cum se arată și în textul dat în enunț — „filozoful își articulează problematica în legătură cu tot ce depășește orice limită inerentă experienței..."—, domeniul de studiu al filozofiei transcende empiricul și finitul, propunându-și nu doar îmbogățirea cunoașterii, ci și investigarea unor aspecte care se sustrag oricărei alte abordări.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Aristotel, după care filozofia este știința generalului și a „primelor principii", vizând astfel totalitatea cunoașterii în măsura posibilului. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere al lui Blaga privind cunoașterea filozofică este de concordanță. Cei doi gânditori susțin că demersul filozofic este unic prin configurația sa teoretică și prin maniera specifică de problematizare. Filozofia este cultivată de dragul cunoașterii, aspect care deschide posibilitatea demersul metafilozofic.

Varianta 87

Subiectul I – E

A. O altă concepție despre dreptate este cea exprimată de Aristotel, conform căruia distribuirea corectă a bunurilor într-o societate se realizează după criteriul meritelor. Mai mult, meritele trebuie să fie relevante pentru ceea ce se obține. Astfel, Aristotel subliniază faptul că într-o societate nu-și are locul egalitatea sau inegalitatea *completă* între indivizi, iar „constituțiile întemeiate pe baze de acest fel sunt în mod necesar corupte".

B. J. Rawls elaborează o teorie a dreptății prin care încearcă să realizeze un compromis între admiterea inegalităților sociale și avantajele egale ale indivizilor. Teoria poate fi rezumată în două principii. Primul principiu fixează limitele libertății individuale, care trebuie să fie aceeași pentru toate persoanele și precizează că inegalitățile sunt acceptabile doar dacă funcționează prin respectarea dezideratului egalității de șanse. Principiul se fundamentează pe triada: libertate–egalitate–recompensă.

C. Consecința nerespectării de către guvernanți, într-un stat, a principiului egalității în fața legii este comiterea de nedreptăți. Un exemplu în acest sens îl poate constitui discriminarea în justiție a unei persoane cu situație materială precară, care este dezavantajată într-un proces cu o altă persoană, care deține o poziție socială bună, sentința dându-se în favoarea celei din urmă.

D. Corelația dintre termenii *dreptate* și *echitate* poate viza următoarele idei:
- Pornind de la căutarea principiilor după care se reglementează reciproc lor între ei, se ajunge la afirmarea echității. într-o societate drepturile și libertățile cetățenilor și diviziunea bunuri-
- Conceperea dreptății ca echitate are avantajul că o structură socială ține cont de interesele posibile ale tuturor.

- Echitatea înseamnă libertate, egalitate și recompensă, iar inechitățile sunt legitime doar când determină un avantaj pentru cei slabi.

Subiectul I – F

A. O altă teorie asupra adevărului este cea a coerenței, potrivit căreia adevărul nu se mai stabilește prin raportare la ceva exterior opiniei, ci pe baza unui criteriu logic. Astfel, o opinie este adevărată dacă ea este concordantă, coerentă cu un sistem de opinii acceptat deja ca adevărat, respectiv este falsă dacă este în raport de contradicție cu sistemul. Ca reprezentanți ai coerentismului pot fi numiți: F. H. Bradeley, B. Blanchard și K. Lehrer.

B. Între teoria adevărului-corespondență și cea a adevărului-coerență există următoarele deosebiri: în cazul primeia, adevărul se stabilește comparând opiniile cu realitatea și aparține judecăților, iar în cazul celei de-a doua teorii, adevărul se stabilește prin comparație cu celelalte opinii ale noastre și adevărul aparține sistemului de opinii capabil să ofere o viziune „totalizatoare a realității".

C. Consecința concepției despre cunoaștere a lui K. Popper asupra adevărului este aceea că nu există adevăr absolut, ci doar grade de certitudine. Un exemplu în acest sens este așa-numitul scandal al inducției, care apare la K. Popper. Pornind de la examinarea critică a acestui procedeu, se observă că nu permite concluzionări certe. Enunțul dedus din experiență: „Toate lebedele sunt albe" a fost mult timp considerat o certitudine. În momentul descoperirii existenței, în Australia, a lebedelor negre, enunțul a fost infirmat. Concluzia lui Popper este aceea că nu putem admite o teorie ca certitudine, ci poate fi doar coroborată, adică admisă provizoriu până la infirmare.

D. Corelația dintre termenii *falsificarea unei teorii* și *cunoaștere* poate viza următoarele idei:

- Ținta unui proces de cunoaștere lucid este falsificarea unei teorii, mai degrabă decât demonstrarea certitudinii ei. În acest fel se poate realiza și delimitarea între științele naturii și metafizică.
- Valoarea de cunoaștere a unei teorii rezidă în *consistența* ei, astfel încât o teorie este cu atât mai valoroasă cu cât oferă mai multe posibilități de falsificare.
- Falsificarea unei teorii poate fi valorificată în procesul cunoașterii, determinând progresul acesteia prin denunțarea vechilor teorii, care se constituie în ipoteze pentru altele noi.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre moralitatea acțiunilor este exprimată de Aristotel. În *Etica nicomahică*, filozoful grec evaluează moralitatea acțiunilor în funcție de scopul vizat de acestea și de conformitatea lor cu *virtutea*.

Virtutea omului este atingerea *binelui ultim*, iar conținutul conceptului de *bine ultim* este fixat în fericire. Fericirea este un scop în sine, deoarece este urmărit doar pentru sine și nu în vederea a ceva, iar orice altă virtute (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt de dorit atât pentru ele însele, cât și pentru fericire. Din acest motiv „fericirii îi este proprie activitatea sufletului conformă cu virtutea "

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui Kant, pentru care acțiunea are conținut moral dacă a fost săvârșită din datorie, datoria semnificând conformitatea cu legea morală care aparține propriei voințe.
c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Kant este evaluarea moralității acțiunii de a ajuta un cerșetor. Dacă acțiunea este săvârșită din înclinație (milă) sau cu speranța că pentru acest gest vom fi recompensați cândva, din perspectivă kantiană, ea nu are valoare morală. Dacă, dimpotrivă, realizăm acțiunea pentru că așa trebuie, respectând legea morală care spune că trebuie să-ți ajuți semenul, abia atunci ea primește conotație morală.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Augustin** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Confesiuni*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Conceptele centrale utilizate de Augustin pentru circumscrierea naturii umane sunt: *om exterior*, care desemnează trupul, muritor și material și *om interior*, care semnifică sufletul și facultățile sale: existența, cunoașterea și voința. Studiul naturii umane înseamnă pentru Augustin dezvăluirea complexității ei extreme, furnizată mai ales de natura dual a acesteia. Asemeni lui Platon, Augustin considera că sufletul sălășluiește în trup și îl înnobilează prin dimensiunile sale raționale: „omul este un suflet rațional care se slujește de un trup muritor și material".
- Datorită convingerilor sale creștine, Augustin definește natura umană din perspectivă creaționistă, considerând-o ca fiind după modelul divinității, adică după chipul și asemănarea acesteia. Ca argument este utilizat textul biblic din cartea Genezei care spune: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră". Pluralul *Noastră* desemnează Trinitatea divină, concepută ca esență unică în trei ipostaze: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. În consecință, omul reflectă Trinitatea, acest aspect regăsindu-se simbolic în sufletul său, sub forma celor trei facultăți: existența, cunoașterea și voința.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„«Și tu cine ești?». Și am răspuns: «Eu sunt un om»"— tematizarea naturii umane debutează cu interogația asupra specificului omului, urmată de conștientizarea a ceea ce înseamnă umanitatea.
- O altă perspectivă asupra naturii umane este cea a lui P. Ricoeur, după care înțelegerea de sine se realizează ca recuperare a sensului existenței umane

prin intermediul hermeneuticii, adică a decriptării semnificației semnelor lumii, limbajului și culturii. Raportul existent între perspectiva lui Ricoeur și punctul de vedere al lui Augustin este unul de contrarietate. Deși ambii filozofi pun accent pe specificul existențial și reflexiv al omului, concepțiile lor diferă, în punctul în care Ricoeur insistă pe constituirea omului ca raportare la sens: „Existența nu devine un sine, uman și adult, decât însușindu-și sensul...".

Varianta 88

Subiectul I – E

A. Alte două caracteristici ale naturii umane ar putea fi: „omul este prin natura sa o ființă socială" (Aristotel) sau omul este „creator de cultură" (L. Blaga).

B. În concepția lui J. J. Rousseau, omul, în starea naturală, trăiește ca un individualist, integrat în ordinea naturii. El se bazează pe propriul *sentiment*, astfel încât *iubirea de sine* este fundamentală, generând toate sentimentele, inclusiv compasiunea. În starea naturală, omul nu deține cunoștințe inutile, reflecția fiind o sursă a răului social. În starea de ordine socială primitivă, egalitatea și libertatea originare nu sunt lezate. Odată cu dezvoltarea culturii și a formelor sociale intervine egoismul, lupta concurențială, inegalitățile sociale și politice. Rațiunea și știința aduc nefericire omului în starea socială.

C. Neacceptarea tezei naturii sociale a omului înseamnă necesitatea fundamentării ordinii sociale pe baze convenționale. Un exemplu, în acest sens, este necesitatea reglementării condițiilor pentru imigranții care săvârșesc fapte antisociale. În virtutea unei naturi sociale a omului, aceștia ar trebui să se adecveze condițiilor din societatea în care urmează să se integreze. În realitate, adesea destabilizează societatea respectivă, situație în care este nevoie de convenții legale suplimentare pentru a ține sub control acest fenomen.

D. Corelația dire termenii *contract social* și *drepturi naturale ale omului* poate viza următoarele idei:
- În absența unui instinct pentru comunitate al indivizilor, existența societății se explică prin ideea contractului social prin care membrii unei comunități i se subordonează, sub conducerea unei *voințe generale*.
- Prin subordonarea față de voința generală, fiecare își garantează drepturile naturale, în special libertatea sa proprie. Practic, individul se supune propriei sale legi, care între timp a devenit, prin convenție, fiind considerată avantajoasă, a tuturor.
- Din contractul social se naște suveranitatea poporului, voința generală se exprimă prin legi, în fața cărora toți sunt egali, egalitate fundamentată pe principiul egalității în drepturi, în virtutea faptului că ele sunt naturale, adică înnăscute.

Subiectul I – F

A. Potrivit filozofiei creștine, omul nu deține *libertate de esență*, în sensul că nu își poate decide propria natură, dar deține *libertate de alegere*, numită *liber-arbitru*. Acesta constă în capacitatea omului de a delibera asupra posibilităților pe care le are la îndemână. Această capacitate are drept condiții a priori rațiunea și voința. Semnificația alegerii între bine și rău rezidă în afirmarea responsabilității pentru actele sale.

B. În accepțiunea filozofiei lui R. Descartes, *liberul-arbitru* disculpă divinitatea de manifestarea răului și a erorii în lume și permite o conlucrare benefică între *voința infinită* și *intelectul limitat*, în actul alegerii.

C. Un exemplu care să ilustreze imposibilitatea de a face omul responsabil, în contextul gândirii creștine, în situația neacceptării liberului-arbitru, ar fi contextul în care un om face un rău semenului său și nu poate fi responsabilizat pentru acest fapt, deoarece în virtutea determinismului divin absolut, am putea susține că Dumnezeu l-a determinat să acționeze astfel.

D. Corelația dire termenii *responsabilitate* și *alegere* poate viza următoarele idei:
- A pleca de la prezumția că nu există natură umană dată înseamnă a accepta ideea că omul se construiește pe sine prin intermediul alegerilor sale, care sunt alegeri de sine.
- Cu fiecare alegere de sine, omul își imprimă o direcție a constituirii sale și, din acest motiv, este responsabil pentru tot ceea ce întreprinde.
- *Aruncat în lume*, omul este învăluit în propriile posibilități de alegere față de care trebuie să se orienteze fără o hartă anumită și astfel decizia lui este responsabilitatea lui.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre dreptate este cea a lui Augustin. În lucrarea *De Trinitate*, Augustin configurează sensul dreptății ca fiind absolută, deoarece este aceeași pentru toți oamenii. Temeiul ei este exterior ființei umane, care stabilește convenții incerte și perisabile, fiind fixat într-un reper absolut — Dumnezeu. Individul este capabil să înțeleagă normele divine eterne prin intermediul *omului interior*, adică al sufletului. Imprimarea dreptății de la Dumnezeu în sufletul omului se realizează în manierea raportului platonician de participare a lucrului la Idee. Astfel dreptatea ajunge la om „după cum imaginea trece din pecete în ceară fără să părăsească inelul", iar omul este mai mult sau ai puțin drept, în funcție de măsura în care participă la ea.

b. O altă concepție despre dreptate este cea a lui Aristotel. În lucrarea *Politica*, Aristotel configurează conceptul de dreptate dându-i ca notă specifică aspectul social. Din această perspectivă, alocarea corectă a bunurilor într-o societate se realizează după merite. De asemenea, criteriul meritelor reprezintă și o garanție a practicării dreptății pentru care indivizii dețin o încliație nemijlocită. Raportul dintre perspectiva lui Aristotel și cea exprimată de Augustin este de contradicție; deoarece Augustin consideră dreptatea

absolută și întemeiată exterior omului, în Dumnezeu, pe când Aristotel fixează dreptatea în specificul social al omului.

c. Un exemplu care ilustrează perspectiva lui Aristotel asupra practicării dreptății este cel dat chiar de filozof, care dovedea că o situație de distribuire corectă a unor flaute artiștilor se realizează dacă instrumentul cel mai bun va fi alocat celui mai talentat și mai dibaci în arta flautului.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Kant** despre cunoaștere, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Critica rațiunii pure*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Criteriul de discriminare între *judecățile analitice* și *judecățile sintetice* rezidă în modul în care este gândit raportul dintre subiect și predicat. Judecățile analitice sunt judecăți explicative sau tautologice, deoarece predicatul doar descompune subiectul, de exemplu: „Celibatarul este un bărbat necăsătorit". Judecățile sintetice sunt extensive, deoarece predicatul adaugă o trăsătură subiectului, cum ar fi : „Mărul este roșu".
- Judecățile *sintetic a priori* reprezintă cheia de boltă a sistemului kantian deoarece prin intermediul lor cunoașterea este îmbogățită pe baza principiilor rațiunii. Astfel se obțin cunoștințe extinse și simultan necesar adevărate. Un asemenea caracter îl posedă axiomele matematicii și legile științelor naturii. La întrebarea: „Cum sunt posibile judecățile sintetice a priori?", Kant caută justificarea judecăților care nu provin de pe urma experienței, dar care nu sunt nici analitice, pentru că acestea nu extind cunoașterea. Justificarea rezidă în enunțul: cunoașterea nu se orientează după obiecte, ci obiectele după cunoaștere.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„Vom înțelege prin cunoștințe a priori nu pe acelea care au loc *independent de cutare sau cutare experiență*, ci pe acelea care sunt independente absolut de orice experiență,"— judecățile a priori sunt nu doar independente de experiență, ci reprezintă condiții de posibilitate ale cunoașterii: „ele premerg, constituie și condiționează orice experiență".
- O altă perspectivă asupra cunoașterii este cea a lui J. Locke, în concepția căruia orice cunoaștere este dependentă de experiență deoarece toate ideile provin din aceasta pe calea *senzației* și a *reflecției*. Raportul existent între perspectiva empiristă a lui Locke și punctul de vedere al lui Kant este unul de contradicție. Pentru Locke experiența nu doar înzestrează mintea cu idei, dar asigură și controlul lor. Pentru Kant experiența este începutul cunoașterii, dar cunoașterea nu se limitează la aceasta, iar caracterul de necesitate al judecăților este asigurat de rațiune.

Varianta 89

Subiectul I – E

A. Conceptul de *timp absolut* semnifică timpul în afara schimbării, ca realitate de sine stătătoare sau fundal în care se derulează evenimentele. Gândit

ca existând în sine și fiind înțeles prin sine, timpul primește în această accepțiune, înțelesul dat de Spinoza, acela de *substanță*. Pornind de la această înțelegere a timpului și spațiului au putut fi formulate legile fundamentale ale mecanicii în fizica newtoniană.

B. *Timpul profan*, trăit de *omul areligios*, este înțeles ca scurgere implacabilă, ireversibilă și subtext al istoriei, în timp ce *timpul sacru*, specific *omului religios*, este marcat de regenerare, fiind circular datorită semnificațiilor alocate de experiența religioasă și nonistoric.

C. O consecință a deosebirii dintre *timpul sacru* și *timpul profan* rezidă în ideea că nu există experiențe unice ale timpului. Un exemplu îl poate constitui deosebirea dintre experiența aniversării zilei de naștere, care semnifică împlinirea unui număr de ani de la un anumit eveniment și experiența trăirii semnificației unei sărbători religioase pentru un credincios, care nu înseamnă trecerea unui număr de ani de la evenimentul respectiv, ci asumarea lui ca desfășurându-se încă o dată, actualizată.

D. Corelația dintre termenii *timp sacru* și *repetabilitate* poate viza următoarele idei:

- Timpul sacru nu este un timp ireversibil, ci este periodic „adus în prezent", fiind caracterizat de *repetabilitate*.
- Prezentul ia forma unei bucle temporale care, pe baza trăirii sentimentului religios, transformă evenimentul originar într-un eveniment transistoric, repetabil la infinit.
- *Timpul sacru* înseamnă regenerarea timpului mitic, denunțând astfel caracterul ireversibil al timpului într-un continuu efort de încredere în posibilitatea *regenerării totale a timpului*, pe fundalul nostalgiei paradisiace.

Subiectul I – F

A. Expresia *existența precede esența* semnifică, în accepțiunea lui J. P. Sartre, ideea că nu există o natură umană dată, că „omul începe prin a exista" după care se construiește pe sine alegând dintre nenumăratele posibilități pe care le are la dispoziție, în virtutea libertății sale absolute, spre deosebire de obiect, în cazul căruia esența (funcția sa) îi determină existența.

B. În accepțiunea lui J. P. Sartre *libertatea* reprezintă o dimensiune primordială asociată alegerii și existenței ca proiect, conform căreia omul se autoconstituie. Constituția existențială a omului rezidă în libertatea sa absolută, deoarece alegerile sale vizează o finalitate legată de sine și de transformarea sa în ceea ce este: „omul este condamnat să fie liber".

C. Un exemplu care să ilustreze ideea conform căreia în absența determinismului omul este liber și responsabil de faptele sale îl poate constitui decizia practicării sporturilor extreme, în cazul cărora individul își asumă riscul implicat de acestea, deci este responsabil pentru ceea ce face.

D. Corelația dintre termenii *destin creator* și *orizont al misterului* poate viza următoarele idei:

- În concepția lui L. Blaga esența naturii umane rezidă în *destinul creator*, a cărui condiție de posibilitate este trăirea în *orizont al misterului*.

- *Orizontul misterului* reprezintă cadrul existențial al singurei ființe capabile să îl tematizeze și să accepte provocările lansării în cercetarea abisurilor. Chiar dacă acest demers ajunge adesea la o conștientizare a faptului că suntem învăluiți în necunoscut: „Tot ce-i neînțeles se schimbă în neînțelesuri și mai mari", el continuă.
- Continuitatea căutării în vederea elucidării misterului este creatoare și se concretizează în acte de cultură, care posedă „caracter metaforic-revelatoriu".

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre democrație este cea a lui K. Popper. Acesta pleca de la premisa că dictatura, prin acumularea puterii, este dușmanul democrației, pentru că cetățenii nu pot controla și limita puterea statului. Prin urmare, democrația nu înseamnă puterea poporului, ci „formă de guvernământ care nu permite instaurarea dictaturii sau creșterea puterii statului". Acest deziderat se poate realiza într-o *societate deschisă*, similară „domniei rațiunii", în sensul luptei pentru conservarea drepturilor și libertăților individuale. Responsabilității umane i se acordă rol maxim de către Popper, deoarece în cadrul statului, în care forma de guvernământ este democrația, individul contează. De aceea, sunt importante deciziile individuale, existând o ascendență a deciziei asupra faptei.

b. O altă concepție filozofică despre democrație este cea a lui K. Jaspers, în opinia căruia democrația are ca fundament legitimitatea guvernării. Criteriul acestei legitimități sunt alegerile libere și votul, deci guvernarea pe baza consensului populației. Legitimitatea garantează libertatea individuală ca o componentă a libertății politice și protecția față de despotism. Raportul existent între perspectiva lui Jaspers și punctul de vedere al lui Popper este de concordanță, pentru că ambii filozofi văd în democrație un garant al afirmării libertății politice și o formă de guvernare care pune accent pe individ și pe drepturile sale.

c. Un exemplu care ilustrează concepția lui Jaspers despre libertate îl reprezintă afirmarea de către filozof a ideii conform căreia libertatea politică, în calitatea ei de valoare spre care tindem, este un produs occidental, care ar putea funcționa ca model. Orice ființă elevată își dorește să poată contribui prin vot liber la procesul de decizional politic, iar acest aspect este garantat doar în democrație.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre om, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Geneza metaforei și sensul culturii***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- L. Blaga indică drept specific al omului: „existența întru mister și pentru revelare". *Misterul*, prin caracterul său ambivalent, ocultează și simultan se reclamă dezvăluit, iar dezvăluirea ia forma *revelării*. Aceasta se concretizează

în creații culturale, care ne îndreptățesc să afirmăm *destinul creator* al omului. *Existenței întru mister și pentru revelare*, specifică omului, i se opune *existența întru imediat și pentru securitate*, specifică animalului, ca modalitate instinctuală și incapabilă să genereze acte creatoare.

- Statutul existențial al omului include ideea de sacrificiu pentru creație, ca notă definitorie a umanului. În concepția lui Blaga, omul este capabil să renunțe la „avantajele echilibrului și bucuriile securității" pentru a-și asuma *destinul creator*. Creația culturală se edifică în timp ca rezultat al unui proces revelatoriu și evolutiv, astfel încât semnificația individului se estompează în favoarea semnificației creației. Pentru împlinirea statutului existențial, comoditatea traiului zilnic trebuie dislocată în favoarea activității creatoare.
- După cum se arată și în textul dat în enunț —„Existența întru mister și pentru revelare este un mod eminamente uman,"— misterul învăluie existența, constituind concomitent un stimul și un prag al cunoașterii omenești, care determină însă diferența ontologică dintre om și celelalte ființe.
- B. Pascal oferă o altă perspectivă asupra naturii umane pe care o percepe ca fiind paradoxală și contradictorie, datorită oscilației între perisabilitate, vulnerabilitate și măreția conferită de gândire. Definitorie rămâne însă cugetarea care conferă omului o diferență funciară față de tot ceea ce există: „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare". Raportul existent între concepția lui Pascal și punctul de vedere al lui Blaga este unul de concordanță, deoarece ambii filozofi admit dimensiunea metafizică a omului, fiind convinși de măreția pe care i-o conferă aceasta, dar relevă și limitele specifice cunoașterii umane.

Varianta 90

Subiectul I – E

A. Semnificația conferită de B. Pascal sintagmei *măreția omului constă în cugetare* rezidă în identificarea esenței umane ca fiind una de natură metafizică. Cugetarea poate oferi o dublă valență umanului, cea ontologică și cea gnoseologică. Valența ontologică, pe care insistă filozoful, rezidă în gândirea raportului dintre existență și infinit, concretizată în conștiința vulnerabilității și a finitudinii. Din clipa în care omul reacționează, în virtutea acestora, prin acte creative și își asumă curajos și responsabil continuitatea existenței, măreția sa este evidentă: „Astfel, toate nenorocirile omului dovedesc măreția sa. Sunt niște nenorociri de mare senior, de rege deposedat...". Valența gnoseologică a cugetării poate fi identificată în capacitatea omului de a fi „depozitar al adevărului".

B. Două caracteristici ale omului, diferite de cea a cugetării în sens raționalist, ar putea fi aceea a sociabilității, în sens politic, și aceea de creator de cultură, în sens hermeneutic.

C. Un exemplu care să ilustreze ideea lui Augustin potrivit căreia *doar omul interior reflectă divinitatea* este Memorialul lui Pascal, care surprinde experiența

mistică a certitudinii existenței lui Dumnezeu, consemnată pe un pergament găsit în căptușeala hainei, după moartea filozofului. Textul consemnat conținea următoarea afirmație: „Foc. Dumnezeul lui Avram, Isaac și Iacob, nu al filozofilor și al savanților". Afirmația trimite la ideea că Dumnezeu poate fi intuit în maniera credinței (experiența descrisă de Pascal) sau poate fi gândit în manieră conceptuală. Ambele modalități de reflectare a divinității sunt specifice sufletului și facultăților sale.

D. Corelația dintre termenii *natură umană* și *cugetare* poate viza următoarele idei:
- Pascal configurează imaginea naturii umane între două infinități: micul și marele infinit. Domeniul cugetării se poate însă extinde doar asupra finitului, determinând conștientizarea propriilor limite.
- Actul de specificitate al omului este asumarea limitării de sine, într-un act cu o dublă consecință: nefericirea și existența lui ca ființă intermediară, fiind datorită cugetării aproape un *înger*, iar datorită josniciei și slăbiciunilor, aproape o *bestie*.
- Paradoxal, deși natura umană este supusă slăbiciunii, ea este superioară universului prin cugetare.

Subiectul I – F

A. Semnificația conferită de L. Blaga sintagmei *existența întru mister și pentru revelare* rezidă în ideea potrivit căreia misterul învăluie existența omului, reprezentând concomitent o provocare și o frână pentru cunoașterea umană, care determină însă diferența ontologică dintre om și celelalte ființe care duc o viață instinctuală. Orizontul *revelării* constituie orizontul de posibilitate al cunoașterii și al creației.

B. O consecință a *destinului creator* al omului asupra raportului dintre natura umană și creațiile culturale este asumarea sacrificiului pentru creație. Exemplul în acest sens îl regăsim în istoria științei — cazul Galileo Galilei care în secolul al XVII-lea a contrazis teoria lui Ptolemeu și a susținut teoria heliocentrică, motiv pentru care i s-a intentat proces de către Inchiziție, suportând pentru ideea sa inovatoare umilințe și închisoare pe viață.

C. Ideea că omul este o ființă morală poate fi ilustrată prin ajutorul acordat semenilor aflați în suferință.

D. Corelația dintre termenii *om interior* și *om exterior* poate viza următoarele idei:
- În studiul naturii umane, Augustin descoperă natura ei complexă, datorată dualismului trup (omul exterior) – suflet (omul interior).
- *Omul exterior* este necesar, însă fiind carnal și perisabil nu poate reflecta divinitatea. De aceea accentul cade pe *omul interior* și facultățile sale: existența, cunoașterea și voința.
- Orice cunoaștere este produsul *omului interior* și a dimensiunii sale raționale: „Rațiunea este văzul spiritului, datorită căruia ea percepe adevărul prin sine, fără mijlocirea trupului." Cea mai înaltă activitate intelectuală este cunoașterea adevărurilor fundamentale și apropierea de Creator. Astfel *omul interior* înnobilează omul exterior și ființa umană se regăsește ca unitate.

Subiectul II – E, F

a. O concepție remarcabilă despre cunoaștere este cea a lui Kant. Conform concepției kantiene, orice cunoaștere începe cu experiența, dar provine total din experiență. De aceea el disociază între judecățile *a posteriori*, provenite din experiență, și judecățile *a priori*, care „premerg, constituie și condiționează orice experiență". După modalitatea în care este gândit raportul dintre subiect și predicat, judecățile pot fi *sintetice*, în situația în care predicatul adaugă o proprietate subiectului și *analitice*, în situația în care predicatul explicitează subiectul. Kant realizează sinteza dintre empirism și raționalism prin identificarea judecăților de tip *sintetic a priori*, care pe baza principiilor permit extinderea cunoașterii, un exemplu în acest sens fiind axiomele matematicii.

b. O altă concepție despre cunoaștere este ce a lui J. Locke. Reprezentând un punct de vedere empirist, Locke susține că dobândirea cunoștințelor se realizează prin experiență. La naștere omul este o *tabula rasa*, înzestrarea cu idei realizându-se pe calea *senzației* și *reflecției*. Experiența ca sursă a cunoașterii furnizează idei adevărate. Raportul existent între opinia lui Locke și opinia lui Kant în privința cunoașterii este unul de contradicție, deoarece, în timp ce Locke susține ideea că sursa și controlul adevărului este experiența, Kant consideră că necesitatea judecăților provine din rațiune.

c. Un exemplu care să ilustreze concepția lui Locke despre cunoaștere este studiul anatomiei omului, care este un demers bazat pe experiență, iar cunoștințele dobândite în acest domeniu sunt validate tot prin intermediul experienței.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre moralitatea unei acțiuni, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Etica nicomahică*, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Semnificația conceptului de *fericire* se corelează cu semnificația conceptului de *virtute*. *Virtutea* omului ca ființă rațională înseamnă atingerea binelui ultim, care trebuie să fie un scop vizat pentru sine. *Fericirea* corespunde acestei cerințe, motiv pentru care e definită ca „activitate a sufletului conformă cu virtutea". Caracteristica eudaimonistă a eticii aristotelice este furnizată de faptul că fericirea depășește statutul plăcerii, fiind reflexul raționalității practice a omului.
- Din punctul de vedere al moralității unei acțiuni, în accepțiunea aristotelică, lucrurile pe care le dorim pentru sine și nu în vederea a altceva, în sensul de a le utiliza ca mijloace, sunt mai valoroase. Acestui concept de *scop în sine* îi corespunde *fericirea*. Toate celelalte activități (onoarea, plăcerea inteligența și virtutea) sunt de dorit atât pentru sine, cât și în vederea fericirii, pentru că prin intermediul lor o putem obține, credea Aristotel.
- După cum se arată și în textul dat în enunț — „nu există determinism, omul e liber, omul este libertate"— pentru că, în absența oricărei constrângeri, fiecare act al alegerii îl constituie pe sine ca ființă, sau esența sa este propria sa determinare.

- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este cea a lui I. Kant, conform căreia omul trebuie să fie „demn de a fi fericit". Moralitatea acțiunii depinde de măsura în care ea se conformează datoriei și se sustrage înclinației. Respectarea datoriei este o condiție a demnității de a fi fericit, „iar aceasta este una și aceeași cu datoria". Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere al lui Aristotel este unul de contrarietate, pentru că, în timp ce Kant susține o etică deontologică, Aristotel este exponentul unei etici de tip eudaimonist și teleologic, dar ambii filozofi accentuează rolul rațiunii practice în morală.

Varianta 91

Subiectul I – E

A. Potrivit lui Leibniz, substanța individuală (pe care el o numește *monadă*) nu conține doar propria sa istorie, ci și întregul Univers, pe care îl reprezintă. Acțiunea unei monade este legată, din aproape în aproape, de ansamblul evenimentelor lumii. Fiecare monadă este ecoul întregului Univers, pe care, asemenea unei oglinzi, îl concentrează și îl „exprimă" din propria sa perspectivă. Astfel, deși sunt substanțe independente, monadele comunică între ele, corespund una alteia, în sensul că fiecare se acordă cu celelalte, într-un Univers ordonat de către Dumnezeu. Aceasta este teza *armoniei prestabilite*, a *armoniei divine*, care presupune un plan divin, o ordine inițială a lumii în raport cu care se acordă, în fiecare moment al timpului, activitatea autonomă a monadelor. Ideea armoniei trebuie luată aici în sensul ei propriu, în sens muzical și estetic. Lumea este un ansamblu armonios, a cărui frumusețe rezidă în acordul părților. Ea este cea mai bună dintre lumile posibile, deoarece satisface dubla exigență a unității și a diversității, adică maximum de ordine și maximum de varietate.

B. Monadele sunt, potrivit lui Leibniz, substanțele individuale, imateriale, din care se construiește realitatea lumii. Ele sunt „puncte metafizice" sau „atomi de substanță". Esența monadei lui Leibniz stă în raporturile pe care ea le are cu Universul, în acordul cu el. Universul este unic, iar monadele sunt perspective multiple asupra uneia și aceleiași realități.

C. O consecință a concepției lui Leibniz despre ordinea divină este faptul că libertatea omului este posibilă numai în interiorul unor categorii de acțiune, privind faptele sale particulare și fără ca armonia prestabilită a Universului să fie tulburată. Planul divin îl va determina pe un om care se căsătorește, de exemplu, să se înscrie, prin opțiunea sa, în ordinea universală, deși persoana respectivă a putut alege, la nivel de detaliu, cum se realizează aceasta.

D. Corelația dintre termenii *libertate umană* și *Dumnezeu* poate viza următoarele idei:
   - Prestabilită de către divinitate, ordinea universală nu poate fi tulburată prin acțiunile umane.

- Armonia prestabilită poate fi un cadru al libertății umane, căci oamenii sunt în măsură, prin faptele lor, să respecte planul divin.

Subiectul I – F

A. Gândirea antică greacă evidenția nu doar rolul/importanța filozofiei în cunoaștere, ci îi recunoștea acesteia și valențele formative, considerând că preocuparea filozofică este o modalitate de educare a spiritului (*paideia*). Iar definiția etimologică a termenului ne dezvăluie și obiectivul actului formativ. Prin filozofie, omul este îndemnat pe calea iubirii de înțelepciune.

B. Ca „artă a răsucirii" de la aparență către esență, filozofia este, pentru Platon, calea privilegiată care duce la cunoaștere. Dacă vrem să ajungem la cunoașterea adevărului și a realității, trebuie să depășim experiența lumii sensibile și să ajungem de la vizibil la inteligibil.

C. Una dintre consecințele concepției lui Platon despre filozofie ar putea fi învestirea preocupării filozofice cu valențe formative, cu capacitatea de a educa spiritul unui tânăr. Analizând biografia tânărului Platon, de exemplu, putem evidenția influența decisivă pe care a avut-o întâlnirea acestuia cu Socrate, cu cel care „l-a eliberat" și i-a deschis drumul filozofiei.

D. Corelația dintre termenii *iubire de înțelepciune* și *opinie* poate viza următoarele idei:

- Etimologic vorbind, filozofia înseamnă *iubire de înțelepciune*. Iubirea ar trebui înțeleasă, în acest caz, ca presupunând „dorință" și „voința de a avea". Ca atare, a fi filozof presupune mai degrabă a depune eforturi pentru a obține înțelepciunea, și nu neapărat a o deține.
- Termenul *înțelepciune* este folosit și pentru a desemna o activitate intelectuală susținută, în orice domeniu, înțelegerea și practicarea moralității și cultivarea unor opinii și atitudini luminate, care să ducă la o viață fericită.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui Aristotel. Filozoful grec este adeptul gândirii teleologice în etică (și nu numai), considerând că valoarea morală a unei acțiuni este dată de scopul acesteia. El susține teza potrivit căreia Binele suprem este fericirea, întrucât aceasta este un scop în sine. Fericirea este dorită doar pentru sine, iar nu pentru ceva căruia să-i fie subordonată, iar toate celelalte virtuți (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt doar mijloace în vederea obținerii fericirii. Fericirea poate fi atinsă prin activitatea rațională a sufletului, prin activitate conformă cu virtutea.

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui J. St. Mill, în opinia căruia o acțiune este apreciată drept morală în funcție de consecințele sale utile. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție. În timp ce Aristotel susține că fericirea este un scop în sine, Mill are o concepție hedonistă, deși avea în vedere în special plăcerile superioare, plăcerile spiritului.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Mill este promovarea sistematică a plăcerilor spirituale, care sunt superioare celor ale corpului, în cazul unui tânăr care își alocă cea mai mare parte a timpului său studiului, nu divertismentului facil.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Aristotel** despre natura umană, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Politica*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Aristotel consideră că Binele suprem constă, pentru orice ființă, în realizarea naturii sale, a scopului pentru care a fost creată, în exercitarea virtuții sale. Iar virtutea proprie omului este aptitudinea de a duce o viață rațională. Scopul suprem, Fericirea, nu este posibil decât în interiorul cetății, ca fericire de a fi împreună. Prin urmare, omul este o ființă socială, întrucât el nu se poate realiza complet decât în cadrul unei comunități.
- Fiind forma cea mai înaltă a vieții sociale, superioară familiei, Statul (cetatea) răspunde unei necesități primare, unei tendințe fundamentale a individului. Statul este, așadar, o instituție naturală, întrucât individul își găsește binele propriu și scopul său numai în cadrul comunității. Singurătatea nu este suportabilă decât pentru un zeu sau pentru o ființă pe care un prim stadiu de izolare a degradat-o în mod definitiv. Omul nu este o ființă pentru care viața socială să fie total improprie, care ar accepta o astfel de viață din interes.
- O altă perspectivă asupra naturii umane este cea a lui J. J. Rousseau. Acesta constată faptul că societatea dă naștere la tensiuni, dezvoltă conflicte atât de puternice între oameni, îi face atât de nefericiți, încât ne putem îndoi de faptul că omul ar fi făcut pentru a trăi în societate. Rousseau ajunge chiar să afirme că omul natural este făcut mai degrabă pentru solitudine, starea lui naturală nefiind cea socială. Societatea nu este o reuniune naturală, ci un construct, un produs al oamenilor, fiind fondată pe baza unui contract social, a consimțământului mutual al indivizilor. Raportul existent între concepția lui Rousseau și punctul de vedere al lui Aristotel este de opoziție. Pentru Rousseau, individul precede logic societatea, pe când la Aristotel, statul este anterior individului, sociabilitatea fiind o predispoziție naturală a oamenilor.

Varianta 92

Subiectul I – E

A. Două orientări epistemologice aflate în dispută pe tema surselor cunoașterii, apreciind în mod diferit rolul/importanța fiecăreia dintre cele două surse (simțurile și rațiunea) în cunoaștere sunt empirismul și raționalismul.

B. Potrivit concepției empiriste, cunoașterea se fondează pe experiența sensibilă. Empiriștii nu acceptă existența unor idei înnăscute, care ar constitui fundamentul ultim al cunoașterii.
C. Oamenii de știință obișnuiesc să țină o evidență a observațiilor pe care le fac în timpul experimentelor, notându-și-le sub forma așa-numitelor *enunțuri protocol*. Potrivit lui Rudolf Carnap, acestea sunt enunțurile de bază ale științei, întrucât ele sunt propoziții ce pot fi adeverite sau falsificate prin observație directă.
D. Corelația dintre termenii *cunoaștere* și *rațiune* poate viza următoarele idei:
   - Adevărul nu este nici un fapt, nici un dat. El ține de discurs sau de reprezentarea, de către rațiune, a realității. Adevărul trebuie întotdeauna să fie cercetat.
   - Potrivit concepției raționaliste, rațiunea este temeiul adevărului unei opinii. Filozofii raționaliști, spre deosebire de cei empiriști, au considerat rațiunea ca pe un mijloc de cunoaștere sigur și independent de experiența sensibilă.

Subiectul I – F

A. Potrivit lui Descartes, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege.
B. Posibilitatea însăși a erorii este, pentru Descartes, expresia liberului nostru arbitru. Dacă ne înșelăm, aceasta se întâmplă pentru că voința noastră depășește limitele a ceea ce intelectul poate concepe în mod clar și distinct. Potrivit acestuia, omul se aseamănă cu divinitatea doar prin întinderea infinită a voinței sale. Intelectul uman este limitat, astfel că, pentru a accede la adevăr, la cunoaștere, el trebuie să fie luminat de grația divină.
C. Libertatea unei persoane se exprimă ca posibilitate a acesteia de a alege și de a nu fi împiedicată să acționeze în conformitate cu alegerea făcută. Alegerea nu ar fi, însă, posibilă dacă nu am cunoaște alternativele care ni se oferă. Neștiind ce (alte) variante avem la dispoziție, nu putem spune că ne-am ales nici măcar meniul de la masa de prânz, de exemplu.
D. Corelația dintre termenii *libertate* și *responsabilitate* poate viza următoarele idei:
   - Potrivit lui Sartre, existența umană nu poate fi justificată prin nimic altceva decât prin ea însăși. În aceste condiții, fiecare decizie angajează omul în întregime, proiectându-l într-o aventură imprevizibilă: propria sa viață. Condamnat să fie liber, omul poartă pe umerii săi povara lumii întregi. El este responsabil, prin alegerile sale, prin modul său de a fi, nu doar față de sine însuși, ci și față de lume. Altfel spus, „suntem singuri, fără nicio scuză".
   - Omul este ceea ce el singur alege să devină și a exista înseamnă, pentru om, a fi propriul proiect, a se face. Libertatea absolută se traduce prin aceste acte, prin aceste alegeri (de sine) ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre natura umană poate evidenția specificul ființei umane din perspectiva concepției lui Augustin. Potrivit acestuia, faptul de a fi un sine, cunoașterea acestui sine și iubirea de sine constituie atributele esențiale ale ființei umane. Omul este o imagine a Trinității, întrucât omul interior, adică sufletul și facultățile sale, reflectă fiecare dintre ipostazele divinității.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui R. Descartes, potrivit căruia libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Însă intelectul uman este limitat, astfel că, pentru a accede la adevăr, la cunoaștere, el trebuie să fie luminat de grația divină. Eroarea este o *lipsă a cunoașterii*, iar cauza ei este tocmai inadecvarea dintre voință și intelect. Raportul existent între perspectiva lui Descartes și concepția lui Augustin este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că asemănarea cu divinitatea este definitorie pentru condiția umană.

c. Pentru a ilustra concepția lui Descartes despre natura umană, am putea oferi drept exemplu situația unui manager al unei firme. Acesta dorește ca firma să prospere, dar ia decizii în condiții de incertitudine, riscând să greșească și să afecteze în mod negativ viețile tuturor angajaților firmei respective.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției morale a lui **I. Kant**, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Critica rațiunii practice***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Kant, criteriul după care poate fi apreciată moralitatea unei acțiuni stă în forma, nu în materia acesteia. O acțiune bună este aceea care are la bază o intenție pură, adică aceea săvârșită din datorie. Există, din perspectiva lui Kant, o diferență între acțiunile care doar corespund datoriei și cele făcute din datorie. Acestea din urmă sunt săvârșite fără a se avea în vedere considerații legate de înclinație, adică de vreun principiu (maximă) strict subiectiv(ă) de acțiune, cum ar fi interesul sau satisfacția pe care o putem obține. Acțiunea morală nu poate proveni dintr-un astfel de imperativ condițional (ipotetic), ce subordonează norma acțiunii unui scop, astfel încât aceasta are doar valoare de mijloc pentru atingerea acelui scop. Moralitatea provine dintr-o maximă universală, dintr-o lege morală care se exprimă sub forma unei datorii și care este o lege universală a rațiunii practice. Legea morală se manifestă sub forma unui imperativ categoric, a unui comandament ce nu mai este subordonat niciunui scop și care trebuie urmat în mod necondiționat. Imperativul categoric are o valoare în sine și comandă în mod absolut, întotdeauna și pretutindeni, oricare ar fi consecințele. Imperativul categoric îmi recomandă să acționez astfel încât maxima acțiunii mele (regula urmărită, scopul vizat prin ea) să poată fi ridicată la rangul de lege universală.

- La Kant, autonomia voinței se poate defini ca libertate (ca independență față de orice constrângere exterioară ei), dar mai ales ca principiu suprem al moralității. O acțiune nu poate fi cu adevărat morală dacă ea se supune unor mobiluri sensibile, exterioare rațiunii legislatoare. De exemplu, acțiunea făcută din iubire pentru umanitate nu poate pretinde să devină universală, nu poate servi drept lege tuturor ființelor raționale, căci maxima ei este întemeiată pe un sentiment. În schimb, oricare ar fi sentimentele mele pentru umanitate, dacă tratez întotdeauna umanitatea ca scop în sine (și niciodată numai ca mijloc), acționez din datorie, căci urmez un principiu necesar și universal. Voința care își determină acțiunea pornind de la un astfel de imperativ categoric este o voință bună, o voință autonomă, căci se supune liber legii rațiunii practice pure.
- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este, de exemplu, cea a lui J. S. Mill. Potrivit acestuia, utilitatea este singurul criteriu al moralității. Acțiunile sunt bune în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de indivizi. Fiind o etică hedonistă, utilitarismul va lega promovarea fericirii de maximizarea cantității de plăcere, însă J. S. Mill admitea existența unor diferențe de ordin calitativ între plăcerile spiritului și cele ale trupului. Mill preferă imaginea unui Socrate nemulțumit, mai degrabă decât pe cea a unui porc satisfăcut. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție, întrucât morala kantiană nu este o morală a fericirii, ci una a datoriei.

Varianta 93

Subiectul I – E

A. În enunț este exprimat punctul de vedere al lui I. Kant referitor la modul în care poate fi soluționată problema originii cunoașterii, a surselor acesteia.
B. Potrivit lui Kant, o propoziție matematică este o judecată *sintetică a priori*, întrucât ea este extensivă (aduce un spor în cunoaștere) și, nefiind întemeiată pe experiență, este necesară și universală.
C. Un exemplu de judecată *a posteriori* (empirică) ar putea fi propoziția „Sticluța aceasta nu conține sirop de tuse".
D. Corelația dintre termenii *judecată sintetică* și *experiență* poate viza următoarele idei:
- Judecățile sintetice sunt extensive, aduc un spor în cunoaștere, întrucât leagă un concept de un dat care nu era cuprins în el. Ele pot fi, din perspectiva lui Kant, *a posteriori* (empirice), sau *a priori* (atunci când conceptele nu sunt extrase din experiență). Potrivit lui Kant, există în spiritul nostru principii *a priori*, adică independente de experiență, care o organizează și fac posibilă cunoașterea prin experiență.
- Prin opoziție față de concepția lui Kant, empirismul logic neagă existența unui dat *a priori* care condiționează cunoașterea lumii. Tot ceea ce putem ști despre lume este derivat din experiență. Singurele judecăți *a priori* sunt acelea pur formale, logice.

Subiectul I – F

A. *Declarația Universală a Drepturilor Omului* a preluat din teoria drepturilor naturale ansamblul drepturilor politice și civice (drepturile negative), cărora le-a adăugat drepturi sociale și economice (drepturile pozitive).

B. Dreptul la educație este un drept socio-economic, un drept pozitiv. Acest drept nu este unul natural, întrucât el permite (reclamă chiar) intervenția statului. Dreptul la educație este unul dintre drepturile-capacitate, un drept-creanță. Aceste drepturi pot (și trebuie) să fie cerute, dar nu ne putem aștepta ca statul să ni le asigure, să ni le garanteze în mod efectiv.

C. Unul dintre motivele pentru care dreptul la asistență medicală gratuită este considerat mai degrabă un deziderat decât un drept propriu-zis este acela că, în condițiile în care statul dispune, în raport cu nevoile, de resurse limitate, este dificil (dacă nu imposibil) să fie create premisele asigurării (garantării) acestui drept.

D. Corelația dintre termenii *egalitate de șanse* și *stat* poate viza următoarele idei:

- Libertatea individuală este posibilă într-un stat de drept, care funcționează în limitele impuse de ordinea dată prin legile existente, organizate ierarhic într-un sistem juridic coerent și subordonate *Constituției*.
- Libertatea este una dintre cele mai importante valori politice. Promovarea altor valori (de exemplu, pacea, ordinea socială, bunăstarea) nu poate justifica renunțarea la libertate (sau diminuarea acesteia). Limitarea arbitrarului puterii și protejarea libertăților individuale reprezintă deziderate ale statului de drept.
- Este și motivul pentru care gândirea liberală a vrut întotdeauna să limiteze egalitatea la egalitatea în drepturi (egalitatea în fața legii, egalitatea de șanse). Liberalismul percepe ca fiind fatală libertății orice intervenție a statului în sfera privată, motivată de dorința de a realiza egalitatea socială și economică.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre natura umană poate evidenția specificul ființei umane din perspectiva concepției contractualiste a lui J. J. Rousseau. Potrivit acestuia, omul natural este făcut mai degrabă pentru solitudine, starea lui naturală nefiind cea socială. Societatea nu este o reuniune naturală, ci un produs al oamenilor, fiind istoricește constituită prin consimțământul mutual al indivizilor.

b. O altă concepție filozofică despre natura umană este cea a lui Aristotel, potrivit căruia omul este o ființă socială, întrucât el nu se poate realiza complet decât în cadrul unei comunități. Omul nu este o ființă pentru care viața socială să fie total improprie, care ar accepta o astfel de viață din interes. Statul (cetatea) răspunde unei necesități primare, unei tendințe fundamentale a individului, fiind o instituție naturală, întrucât individul își găsește binele propriu și scopul său numai în cadrul comunității. Fericirea nu este posibilă decât în interiorul cetății, ca fericire de a fi împreună. Raportul existent între concepția lui Aristotel și punctul de vedere al lui Rousseau

este de opoziție. Pentru Aristotel, statul este anterior individului, sociabilitatea fiind o predispoziție naturală a oamenilor. La Rousseau, dimpotrivă, individul precede logic societatea.

c. Pentru a ilustra concepția lui Aristotel despre natura umană, potrivit căreia singurătatea nu este suportabilă decât pentru un zeu sau pentru o ființă pe care un prim stadiu de izolare a degradat-o în mod definitiv, am putea oferi drept exemplu situația copiilor-lupi. Aceștia vor avea tendința să evite contactul cu oamenii, dificultățile reintegrării lor sociale fiind, în multe cazuri, insurmontabile.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre raportul existent între libertate și responsabilitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Existențialismul este un umanism*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Sartre, *omul este aruncat în lume*, adică el există în mod pur contingent, întâmplător, gratuit. Deși are conștiința propriei prezențe în această lume, omul nu găsește nicio necesitate a acestui fapt, nicio rațiune explicativă și nici valori care ar putea fi date *a priori*. Libertatea absolută a ființei umane provine din această lipsă de temei, de justificare a existenței care este facticitatea. Altfel spus, în cazul omului, *existența precede esența*.
- Prin *alegere liberă* se înțelege, practic, actul întemeietor al ființei umane, întrucât omul există în măsura în care *se face*, se alege. Nefiind capabil să-și întemeieze existența prin recurs la o origine care-i rămâne opacă, omul nu poate decât să se angajeze în viitor: el este proiect (de sine). Conștiința umană nu este, din perspectiva lui Sartre, decât un proiect, ea nu este decât vizată (ceea ce Husserl numește „intenționalitate"). Omul este liber, deci responsabil de situația sa.
- O altă perspectivă asupra raportului existent între libertate și responsabilitate este, de exemplu, cea a lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege. Raportul existent între concepția lui Descartes despre libertate și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

Varianta 94

Subiectul I – E

A. Problematica naturii umane este circumscrisă de încercarea de a găsi răspunsuri la o serie de întrebări, cum ar fi: *Ce (cine) este omul?*, *Care este deosebirea dintre om și animal?*

B. Potrivit lui Blaga, omul nu s-a format printr-o serie de diferențieri morfologice și structurale, ci printr-o mutație ontologică, ce a instituit un nou nivel existențial, caracterizat printr-un orizont propriu: orizontul misterului. Specifică omului este existența întru mister și pentru revelarea acestuia. Întrucât actul revelator ia forma creațiilor culturale, omul devine *subiect creator*.

C. Una dintre consecințele concepției lui Augustin despre natura umană poate fi, pentru un credincios, angajarea lui pe calea ascezei. În vederea mântuirii sufletului, el își va neglija trupul, întrucât cel din urmă nu este imaginea divinului.

D. Corelația dintre termenii *natură umană* și *cultură* poate viza următoarele idei:
- Blaga nu acceptă perspectiva biologic-naturalistă asupra naturii umane, potrivit căreia omul ar fi o simplă etapă superioară a evoluției speciilor. Filozoful român postulează o diferență *de esență* între om și animal: destinul existenței umane este întru mister și pentru revelarea acestuia. Iar actul revelator ia forma creațiilor culturale.
- Omul depășește cadrele imediatului și ale securității prin aceea că este capabil să-și sacrifice propria existență pentru a crea cultură, pentru a deveni *subiect creator*. Iar acest destin creator al ființei umane este consecința imediată a existenței sale în orizontul misterului.

Subiectul I – F

A. Teoriile morale față de care se delimitează demersul eticii aplicate sunt cele care procedează în mod deductiv, apreciind moralitatea acțiunilor pornind de la niște principii generale. Aceste norme ale moralității sunt, în cazul eticii deontologice, niște exigențe pur formale. În cazul eticilor teleologice, ele țin de scopul acțiunilor sau de consecințele acestora.

B. Demersul teoretic al eticii aplicate este unul inductiv. El este opus demersului deductiv în morală și constă în analiza unor probleme și dileme morale create de diverse practici, precum cele medicale (biologice), ecologice, legale, politice sau sociale.

C. Un medic ar putea să argumenteze în favoarea moralității deciziei sale de a asista moartea unui pacient, aflat într-un stadiu avansat al unei boli incurabile prin faptul că eutanasia a fost efectuată la cererea acestuia și doar cu intenția ușurării suferințelor sale. În cazul respectiv, moartea era cel mai mare bine (sau cel mai mic rău) care i se putea întâmpla pacientului. La urma urmei, dacă ar fi să citățm titlul unui celebru film, „Și caii se împușcă".

D. Corelația dintre termenii *valoare morală* și *acțiune* poate viza următoarele idei:
- Potrivit concepției lui J. S. Mill, utilitatea este singurul criteriu al moralității. Acțiunile sunt bune în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de indivizi.
- Fiind o etică hedonistă, utilitarismul va lega promovarea fericirii de maximizarea cantității de plăcere, însă J. S. Mill admitea existența unor diferențe de ordin calitativ între plăcerile spiritului și cele ale trupului. Mill preferă imaginea unui Socrate nemulțumit, mai degrabă decât pe cea a unui porc satisfăcut.

Subiectul II – E, F

a. În lucrarea *Utilitarismul*, J. S. Mill susține teza potrivit căreia ideea de dreptate presupune două aspecte: „o regulă de conduită necesară realizării binelui umanității" și „un sentiment care sancționează regula". Conceptul de dreptate se subsumează teoriei utilitariste, astfel încât indivizii hotărăsc ce este mai bine de făcut, alegând acea acțiune care determină maximizarea cantității de fericire. Acest aspect generează o viziune asupra dreptății în societate, consfințită prin respectarea drepturilor omului și, implicit, a dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă, prin consecințele ei, vine să legitimeze restrângerea libertății pentru cei care nu respectă regula de conduită.

b. O altă concepție filozofică despre dreptate este cea a sofistului Glaucon, așa cum este exprimată de Platon, în dialogul *Republica*. Ideea sa centrală este aceea că omul, ghidat de dorința de a avea mai mult, practică nedreptatea. Comportamentul nostru moral, în sensul realizării dreptății este funcțional doar prin manifestarea constrângerii (prin lege și forță). Raportul existent între perspectiva asupra dreptății a lui Mill și punctul de vedere exprimat de sofistul Glaucon este de concordanță. Ambii filozofi enunță necesitatea impunerii regulilor în vederea reglementării problemei dreptății, pornind de la prezumția că omul nu este o ființă bună și pură de la natură.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva sofistului Glaucon ar fi situația în care unui funcționar public i se oferă prilejul de a obține niște avantaje necuvenite, fără a exista posibilitatea ca el să fie descoperit și sancționat. Chiar și persoana care, de regulă, acționează corect este tentată să obțină mai mult, pe căi necinstite și, mai ales, să profite de absența unor mijloace de constrângere eficiente.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **K. Popper** despre adevăr și eroare, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Cunoașterea și problema raportului corp–minte*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Problema epistemologică centrală este, pentru Popper, problema liniei de demarcație între știință și pseudoștiință. Caracterul distinctiv al unei teorii științifice nu este verificabilitatea sa, ci, dimpotrivă, falsificabilitatea, sau posibilitatea de a vedea dacă experimentarea nu o dezminte. O teorie care a rezistat victorioasă probelor care ar fi putut-o respinge, falsifica, care a trecut testele de infirmare este coroborată, adică acceptată ca adevărată numai în mod provizoriu. Ea nu este verificată. O explicație care este „de nerespins" nu este neapărat adevărată, ci pseudoștiințifică, întrucât este o explicație care refuză să se supună dezmințirii experimentale. Metoda științifică nu este inductivă, ci o metodă deductivă de control, o metodă cri-

tică ce procedează prin respingeri ale consecințelor verificabile deduse din ipotezele și teoriile noastre.

- Popper este un adept al *falibilismului*, adică al concepției potrivit căreia teoriile științifice sunt întotdeauna, prin natura lor, susceptibile de a fi respinse de către experiență. Ele sunt falibile, în sensul că nu pot fi niciodată confirmate sau coroborate în mod definitiv. În știință nu există adevăruri ultime.
- Pentru Popper, adevărul este doar un principiu normativ, valoarea fundamentală către care tinde știința. Dar oamenii nu pot obține *certitudinea* faptului că au ajuns în posesia adevărului. Nu pot decât să-și testeze autocritic propriile teorii, încercând să le infirme. Astfel, prin eliminarea erorilor, cunoașterea poate *doar* să se apropie de adevăr.
- O altă perspectivă asupra raportului existent între adevăr și eroare este, de exemplu, cea a lui R. Descartes. Potrivit acestuia, evidența constituie modelul oricărui adevăr. Metoda lui Descartes constă în a nu admite ca adevărate decât ideile a căror certitudine se impune unui spirit atent într-un mod care să elimine posibilitatea îndoielii. Este suficient, crede filozoful francez, să urmăm preceptele acestei metode pentru a fi siguri că nu ne înșelăm niciodată. Posibilitatea însăși a erorii este expresia liberului nostru arbitru. Dacă ne înșelăm, aceasta se întâmplă pentru că voința noastră depășește limitele a ceea ce intelectul poate concepe în mod clar și distinct. Eroarea este, deci, o *lipsă a cunoașterii*, iar cauza ei este tocmai inadecvarea dintre voință și intelect, extinderea hotărârilor voinței dincolo de limitele evidenței. Raportul existent între perspectiva lui Popper și concepția lui Descartes este de opoziție. Dacă Descartes considera că *evidența* este criteriul adevărului, iar eroarea nu este decât imposibilitatea noastră de a-l sesiza, pentru Popper, știința este *continua* căutare a adevărului prin intermediul criticii, adică un proces permanent de apropiere de adevăr prin eliminarea erorilor.

Varianta 95

Subiectul I – E

A. *Timpul fizic* este timpul obiectiv, acela în care se petrec evenimentele. El este omogen, măsurabil (ca durată, ca interval între două evenimente) și ireversibil.

B. Potrivit concepției lui Augustin, timpul este o realitate dificil de explicat, datorită naturii sale contradictorii. Fiecăruia dintre cele trei momente ale timpului (trecut, prezent și viitor) îi corespunde câte o facultate a sufletului, astfel că timpul poate dobândi o accepțiune subiectivă: el poate să devină timp trăit.

C. Una dintre consecințele tezei lui Augustin potrivit căreia fiecărei dimensiuni a timpului îi corespunde o dimensiune a sufletului ar putea fi faptul că devenirea este posibilă doar în timp. Nu putem să ne maturizăm, de exemplu, sau să ne vindecăm rănile dacă nu trece suficient timp.

D. Corelația dintre termenii *timp sacru* și *sens al vieții* poate viza următoarele idei:
- Sensul vieții unui om poate fi determinat și de modul în care acesta se raportează la trecerea timpului, de modul în care el trăiește timpul.
- *Timpul sacru* este, pentru omul religios, timpul originar, timpul mitic al creației lumii, în care aflăm arhetipurile. Timpul sacru este timpul paradisiac, timpul care privilegiază anumite momente. Timpul profan este cel trăit de om, este timpul cotidian, omogen, a cărui curgere ireversibilă îl îndepărtează pe om de începuturile sale, condamnându-l la ceea ce Eliade numește „teroarea istoriei".

Subiectul I – F

A. Teoria drepturilor naturale ale omului își are originea în concepția creștină despre om, dar și în filozofia iluministă, ale căror idei au fost transpuse în practică de revoluțiile americană și franceză în secolul al XVIII-lea.
B. Dreptul la viață, la libertate și la proprietate sunt drepturi naturale, fundamentale ale oamenilor, întrucât le aparțin acestora din naștere, în virtutea faptului că persoana umană este o valoare în sine. Ele sunt inalienabile. De asemenea, mai sunt considerate a fi negative (drepturi politice și civice), întrucât ele interzic (limitează) intervenția statului în spațiul individual.
C. Pentru a crea condițiile în care toți oamenii, inclusiv categoriile defavorizate, să beneficieze de dreptul la educație gratuită, statul are nevoie, la rândul său, de resurse consistente. Astfel, va ajunge să solicite plata unor taxe și impozite din partea populației, bani pe care autoritățile statului îi vor investi în construirea și dotarea școlilor, de exemplu.
D. Corelația dintre termenii *drepturi ale omului* și *formă de guvernământ* poate viza următoarele idei:
- Drepturile negative și drepturile pozitive sunt calificate astfel în funcție de criteriul intervenției statului în respectarea lor, în crearea condițiilor optime pentru ca indivizii să-și poată atinge scopurile. În timp ce dreptul negativ este respectat tocmai prin interzicerea intervenției statului, dreptul pozitiv presupune implicarea statului pentru realizarea sa.
- Respectul acordat unei categorii de drepturi nu suplinește respectul datorat altor drepturi ale omului, ce trebuie respectate în ansamblu. Ca formă de guvernământ, democrația este cea care face posibilă egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, oferind un cadru general în care activitatea lor să se desfășoare în condiții de siguranță.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui Aristotel. Filozoful grec este adeptul gândirii teleologice în etică (și nu numai), considerând că valoarea morală a unei acțiuni este dată de scopul acesteia. El susține teza potrivit căreia Binele suprem este fericirea, întrucât aceasta este un scop în sine. Fericirea este dorită doar pentru sine, iar nu pentru

ceva căruia să-i fie subordonată, iar toate celelalte virtuți (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt doar mijloace în vederea obținerii fericirii. Fericirea poate fi atinsă prin activitatea rațională a sufletului, prin activitate conformă cu virtutea.

b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui J. St. Mill, în opinia căruia o acțiune este apreciată drept morală în funcție de consecințele sale utile. Raportul existent între perspectiva lui Aristotel și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție. În timp ce Aristotel susține că fericirea este un scop în sine, Mill are o concepție hedonistă, deși avea în vedere în special plăcerile superioare, plăcerile spiritului.

c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Mill este promovarea sistematică a plăcerilor spirituale, care sunt superioare celor ale corpului, în cazul unui tânăr care își alocă cea mai mare parte a timpului său studiului, nu divertismentului facil.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. P. Sartre** despre raportul existent între libertate și responsabilitate, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Ființa și neantul***, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Sartre, *omul este condamnat să fie liber*, întrucât, în cazul său, *„existența precede esența"*. Conștientizarea contingenței, a lipsei de rațiune justificativă a propriei existențe se asociază cu *angoasa* pe care o trăiește ființa umană. Cuprins de sentimentul întregii sale gratuități, omul se gândește pe sine ca ființare „pentru nimic", într-o permanentă absență a sensului. Alegerea permanentă (de sine) îi permite omului să încerce să recupereze acest *neant*, această *lipsă a ființei*. Omul este ceea ce el singur alege să devină și a exista înseamnă, pentru om, a fi propriul proiect, a se face. Libertatea absolută se traduce prin aceste acte, prin aceste alegeri (de sine) ale ființei umane, a căror responsabilitate absolută trebuie, așadar, să o poarte, să o revendice chiar. Cu alte cuvinte, „suntem singuri, fără nicio scuză".
- Existența umană nu poate fi justificată prin nimic altceva decât prin ea însăși. În aceste condiții, fiecare decizie angajează omul în întregime, proiectându-l într-o aventură imprevizibilă: propria sa viață. Condamnat să fie liber, omul poartă pe umerii săi povara lumii întregi. El este responsabil, prin alegerile sale, prin modul său de a fi, nu doar față de sine însuși, ci și față de lume. Altfel spus, „nu există situații inumane".
- O altă perspectivă asupra raportului existent între libertate și responsabilitate este, de exemplu, cea a lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea sa voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege. Raportul existent între concepția lui Descartes despre libertate și punctul de vedere al lui Sartre este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

Varianta 96

Subiectul I – E

A. Prezentul din cele trecute este un moment al timpului care, potrivit lui Augustin, este posibil mai ales ca timp (subiectiv) al memoriei umane. Așa cum se arată în enunț, trecutului îi este asociată o facultate a sufletului: memoria celor trecute.

B. *Timpul sacru* nu este un timp ireversibil, ci este periodic „adus în prezent", fiind caracterizat de repetabilitate. *Timpul sacru* este timpul originar, timpul mitic al creației lumii, în care aflăm arhetipurile. Timpul sacru este timpul paradisiac, timpul care privilegiază anumite momente.

C. Un exemplu îl poate constitui deosebirea dintre experiența profană a aniversării căsătoriei, care semnifică împlinirea unui număr de ani de la evenimentul respectiv, respectiv experiența trăirii semnificației unei sărbători religioase pentru un credincios, care nu înseamnă trecerea ireversibilă a unui număr de ani, ci asumarea evenimentului celebrat ca repetându-se în prezent. Timpul sacru nu este un timp ireversibil, ci este periodic „adus în prezent", fiind caracterizat de *repetabilitate*.

D. Corelația dintre termenii *timp* și *eternitate* poate viza următoarea idee: Ideile constituie, pentru Platon, realități în sine, esențele eterne, neschimbătoare, permanent identice cu ele însele. Ideile sunt nenăscute, nepieritoare, netransformabile, iar lumea sensibilă este o copie imperfectă, pieritoare, transformabilă a acestora. În acest sens, potrivit lui Platon, timpul este o copie imperfectă a eternității.

Subiectul I – F

A. Fiind forma cea mai înaltă a vieții sociale, superioară familiei, Statul (cetatea) răspunde unei necesități primare, unei tendințe fundamentale a individului. Statul este, așadar, o instituție naturală, întrucât individul își găsește binele propriu și scopul său numai în cadrul comunității. Singurătatea nu este suportabilă decât pentru un zeu sau pentru o ființă pe care un prim stadiu de izolare a degradat-o în mod definitiv. Omul nu este o ființă pentru care viața socială să fie total improprie, care ar accepta o astfel de viață din interes.

B. Aristotel consideră că Binele suprem constă, pentru orice ființă, în realizarea naturii sale, a scopului pentru care a fost creată, în exercitarea virtuții sale. Iar virtutea proprie omului este aptitudinea de a duce o viață rațională. Scopul suprem, Fericirea, nu este posibil decât în interiorul cetății, ca fericire de a fi împreună. Prin urmare, omul este o ființă socială, întrucât el nu se poate realiza complet decât în cadrul unei comunități.

C. Un exemplu simplu, ilustrativ pentru importanța socialului în definirea naturii umane, poate fi situația copiilor-lupi. Aceștia vor avea tendința să evite contactul cu oamenii, dificultățile reintegrării lor sociale fiind, în multe cazuri, insurmontabile. Așadar, întrucât sociabilitatea este o predispoziție naturală a oamenilor, pentru Aristotel, statul este anterior individului.

D. Corelația dintre termenii *celăfcan* și *stat* poate viza următoarele idei:
- Libertatea individuală este o valoare politică esențială pentru adepții liberalismului. Definită în mod negativ, ca absență a oricărei constrângeri exterioare, libertatea individuală presupune ideea de a nu fi împiedicați de nimeni în ceea ce dorim și ar trebui să vrem să facem.
- Astfel, într-un stat de drept, libertatea cetățenilor este limitată de lege, care constituie totodată condiția ei de posibilitate.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre libertate și resonsabilitate poate evidenția specificul acestui raport din perspectiva concepției lui R. Descartes. Potrivit acestuia, libertatea omului este infinită, fiindcă omul se aseamănă cu divinitatea prin întinderea voinței. Omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât principala sa perfecțiune este aceea de a dispune de *liber-arbitru*, adică de posibilitatea de a alege.

b. O altă concepție filozofică despre libertate și responsabilitate este cea a lui Sartre, potrivit căruia omul este absolut liber și absolut responsabil, întrucât el este rezultatul alegerilor sale. Pentru om, *a exista* înseamnă *a se alege*. Raportul existent între perspectiva lui Sartre și concepția lui Descartes este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că libertatea de alegere este definitorie pentru condiția umană.

c. Pentru a ilustra concepția lui Sartre despre libertate și responsabilitate, am putea oferi drept exemplu situația unui prizonier, a unui om închis împotriva voinței sale. Chiar și în acest caz, el este liber: liber de a sparge zidurile, chiar cu riscul de a fi ucis. Libertatea sa este angajată, întrucât situația sa este un rezultat al propriei alegeri: poate alege să rămână prizonier sau să riște totul pentru a se elibera. Rămânând prizonier, el este absolut liber și absolut responsabil de condiția sa, din moment ce nu i s-a sustras.

Subiectul III – E, F

Analiza demersului teoretic al eticii aplicate poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):
- Demersul teoretic al eticii aplicate este unul inductiv. El este opus demersului deductiv în morală și constă în analiza unor probleme și dileme morale create de diverse practici, precum cele medicale (biologice), ecologice, legale, politice sau sociale.
- Etimologia termenului *eutanasie* este, desigur, de origină greacă. Asocierea a două cuvinte — *eu* și *thanatos* — avea sensul de „moarte bună" sau „moarte fericită". Astăzi tehnologiile medicale folosesc două sensuri ale termenului. Astfel, există *eutanasia activă*, care induce moartea unei persoane aflate în stare de suferință intensă și față de care nu mai există nicio speranță de resuscitare. În jargonul medical, se mai numește *mercy killing* (crimă din milă). Alături de aceasta, coexistă *eutanasia pasivă*, care constă în sistarea deliberată a furnizării de echipament, medicație sau intervenție medicală

specializată, cu conștiința clară că prin aceste acțiuni survine moartea pacientului. Un alt sens actual al termenului implică voința pacientului de a-și scurta voluntar viața aflată sub incidența unei suferințe insuportabile. Aceasta dorință a pacientului este numită *eutanasie voluntară*, și are mai multe conotații juridice. Se presupune că solicitarea aducătoare de moarte este făcută în stare conștientă și într-o formă de gândire coerentă, sau, la limită, sub formă testamentară.

- Prin *eutanasie pasivă* se înțelege actul (medical) de retragere a tratamentului care întreținea viața pacientului sau abținerea de la împiedicarea morții unei persoane (deși acest lucru este posibil). *Eutanasia activă* înseamnă a acționa pentru a provoca moartea rapidă, lipsită de durere, a unei persoane, de exemplu prin injectarea unei substanțe letale. Se înțelege că eutanasia este efectuată doar cu intenția ușurării suferințelor acelei persoane, adică doar în cazurile în care se consideră că moartea este cel mai mare bine (sau cel mai mic rău) care i se poate întâmpla pacientului.
- Eutanasia activă nu este mai condamnabilă, din punct de vedere moral, decât cea pasivă, în sensul că împotriva ambelor poate fi invocat argumentul nerespectării dreptului moral la viață al pacientului.
- Există autori care susțin că această formă de suicid asistat medical este adecvată moral, întrucât numai unele din bolile grave cu evoluție disruptivă în final creează, conform sistemului medical, obligația de a menține pacientul în viață. Există, însă, în foarte multe cazuri, o discordanță între preocuparea medicului de a ține pacientul în viață și capacitatea conștientă a pacientului de a primi un tip sau altul de asistență medicală. De exemplu, stările comatoase prelungite sau stările vegetative de lungă durată nu permit pacientului conștiința situației sale medicale, nu sunt susținute nici rațional și nici emoțional. Pacientul este ținut în viață de către aparate, iar speranțele de resuscitare sunt pur teoretice. Cu toate acestea, cheltuielile spitalelor sunt enorme, familiile se hrănesc cu speranțe, iar în numele pacientului nici o altă persoană nu poate solicita decuplarea de la aparate. Această situație este denumită „dilemă etică medicală". Dilemă, întrucât, prin definiție, medicina este organizată pentru a susține viața și nu a o menține imediat sub limita morții clinice.
- Toate formele de morală, începând cu cea religioasă și terminând cu deontologia medicală, au în centrul lor ființa umană în toată sfera condiționărilor vieții sale, structura primordială a lor fiind Biblia. Dar există și principii laice care vin să se constituie ca argumente împotriva eutanasiei. De exemplu, semnale din partea BMA (British Medical Association) indică tendințe de sens opus în această dezbatere. NHS (National Health Society) susține că în condițiile în care peste 90% din resursele spitalicești se cheltuiesc cu pacienți aflați în ultimele luni de viață, aceste fonduri ar trebui îndreptate către tratamentul celor cu speranță de viață, întrucât numai în aceste cazuri se poate vorbi despre beneficii terapeutice. De partea cealaltă, BMA exprimă poziția medicilor care consideră că acceptarea eutanasiei, ca practică medicală legală, poate avea un efect devastator asupra opiniilor publicului în legătură cu relația medic–pacient. Încrederea pacienților în

medici ar putea cădea abrupt, primilor fiindu-le teamă că medicii îi vor omorî dacă vor considera că viețile lor nu mai merită să fie întreținute. Coexistă și opinia după care, în cazul legalizării eutanasiei, pacienții își vor acorda prea multă autonomie asupra tratamentelor la care sunt supuși (decizând singuri asupra momentului morții), restrângând prin aceasta autonomia de decizie a medicilor.

- Etica aplicată ia în discuție o serie de alte probleme, precum cele legate de tratamentul aplicat animalelor (drepturile animalelor). O altă problemă de bioetică (demers etic aplicat problemelor specifice apărute în practica medicală și biologică) ar fi, de exemplu, cea a justeței cercetărilor genetice și a aplicațiilor lor (precum clonarea).
- O altă perspectivă asupra demersului teoretic în morală este cea a lui I. Kant. Acesta este adeptul eticii deontologice, potrivit căreia valoarea morală a unei acțiuni este apreciată independent de consecințele acesteia și constă în respectarea necondiționată a legilor universale, a imperativului categoric. Raportul existent între morala kantiană a datoriei și punctul de vedere al eticii aplicate este de opoziție, deoarece problemele și dilemele morale cu care se confruntă, de exemplu, medicii și savanții contemporani nu pot fi cu ușurință soluționate *a priori*, aplicând mecanic principii incontestabile.

Varianta 97

Subiectul I – E

A. Hayek înțelege prin conceptului de *libertate* starea unui om care nu este supus coerciției arbitrare a voinței altora. În acest sens, Hayek precizează că este vorba de libertate individuală sau personală.

B. Una dintre condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca un stat să fie considerat *stat de drept* este ca acțiunile acestuia să fie în concordanță cu legile adoptate, să nu depășească ordinea impusă de normele juridice în vigoare, ierarhic subordonate *Constituției*.

C. Asigurarea dreptului cetățenilor unui stat democratic la siguranță personală poate intra în conflict cu respectarea dreptului acestora la liberă circulație dacă, de pildă, este interzisă circulația pe timp de noapte. Cum în timpul nopții actele de violență cunosc circumstanțe agravante, se poate pretinde cetățenilor ca, pe timpul nopții, să nu se afle pe stradă sau să circule doar în anumite condiții speciale.

D. Corelația dintre termenii *legitimitate* și *inegalitate socială* poate viza următoarele idei:

- Inegalitățile sociale între conducători și conduși sunt rezolvate prin instituirea unei forme de legitimitate a puterii politice.
- Numai unele inegalități sociale sunt considerate nedrepte, la fel cum numai unele forme de legitimitate sunt în mod real credibile la un moment dat în dezvoltarea unei societăți.

Subiectul I – F

A. Mill înțelege prin conceptul de *dreptate* ansamblul de reguli morale care fac posibilă bunăstarea umană.

B. O consecință a lipsei de legitimitate a unei guvernări asupra libertății cetățenilor poate fi îngrădirea acesteia prin exercitarea arbitrară a voinței celor care dețin puterea. Legitimitatea unei guvernări se constituie ca o garanție privind respectul drepturilor și libertăților oamenilor.

C. Legitimitatea unei guvernări se poate întemeia pe calitățile unui lider politic dacă acesta este o personalitate remarcabilă, așa cum a fost cazul lui Mihai Viteazul. Prin calitățile sale deosebite de lider, prin viziunea sa politică privind unitatea poporului nostru, prin încrederea pe care a insuflat-o oamenilor privind justețea deciziilor luate, prin vitejia faptelor sale de arme, constituie un relevant exemplu de legitimitate charismatică.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *lege* poate viza următoarele idei:
- Libertatea nu este posibilă într-o societate în absența ordinii, realizabilă prin existența legilor.
- Legea și libertatea sunt două valori importante adoptate de teoria politică liberală.
- J. J. Rousseau arăta că nu există libertate acolo unde nu există legi sau unde cineva se plasează deasupra legilor.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre adevăr și eroare poate evidenția specificul adevărului și erorii din perspectiva concepției lui R. Descartes. Potrivit acestuia, evidența constituie modelul oricărui adevăr. Metoda lui Descartes constă în a nu admite ca adevărate decât ideile a căror certitudine se impune unui spirit atent într-un mod care să elimine posibilitatea îndoielii. Este suficient, crede filozoful francez, să urmăm preceptele acestei metode pentru a fi siguri că nu ne înșelăm niciodată. Posibilitatea înșășiși a erorii este expresia liberului nostru arbitru. Dacă ne înșelăm, aceasta se întâmplă pentru că voința noastră depășește limitele a ceea ce intelectul poate concepe în mod clar și distinct. Eroarea este, deci, o *lipsă a cunoașterii*, iar cauza ei este tocmai inadecvarea dintre voință și intelect, extinderea hotărârilor voinței dincolo de limitele evidenței.

b. O altă concepție filozofică despre adevăr și eroare este cea a lui K. Popper, potrivit căreia adevărul este doar un principiu normativ, valoarea fundamentală către care tinde știința. Dar oamenii nu pot obține *certitudinea* faptului că au ajuns în posesia adevărului. Nu pot decât să-și testeze autocritic propriile teorii, încercând să le infirme. Astfel, prin eliminarea erorilor, cunoașterea poate *doar* să se apropie de adevăr. Raportul existent între perspectiva lui Popper și concepția lui Descartes este de opoziție. Dacă Descartes considera că *evidența* este criteriul adevărului, iar eroarea nu este decât imposibilitatea noastră de a-l sesiza, pentru Popper, știința este *continua* căutare a adevărului prin intermediul criticii, adică un proces permanent de apropiere de adevăr prin eliminarea erorilor.

c. Pentru a ilustra concepția lui Popper despre adevăr și eroare, am putea oferi drept exemplu situația descrisă chiar de filozoful austriac, aceea a unui alpinist care urcă pe un munte al cărui vârf este întotdeauna învăluit în nori. Este posibil ca alpinistul să nu fie niciodată în stare să se asigure că a atins vârful muntelui, dar el va fi cu siguranță în stare să-și dea seama că nu l-a atins. În cunoaștere, deci, omul este mai degrabă capabil să recunoască și să elimine erorile, decât să aibă certitudinea că deține adevărul în sens obiectiv.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **Platon** despre rolul/importanța filozofiei în viața omului, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea ***Republica***, poate avea următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Platon înțelege prin expresia „artă a răsucirii" faptul că filozofia este pasajul de trecere de la senzorial, pus sub semnul falsei opinii, la ceea-ce-este în forma esenței. „Inteligibilul", simbolizat în mitul peșterii prin intermediul soarelui, vizează cunoașterea veritabilă, esența exprimată prin Idee și accesibilă prin contemplare.
- Pentru Platon rolul privilegiat al filozofiei se fixează în tipul special de demers pe care aceasta îl reclamă prin solicitarea operațiilor gândirii. Filozofia înseamnă un mod de înălțare de la realitatea umbrită a lucrurilor la o înțelegere superioară, posibilă pe cale rațională. Această înălțare transcende rolul cognitiv, transformându-l în rol educativ. Înțelegerea superioară odată dobândită schimbă percepția asupra lumii, dar și comportamentul, conduita. Astfel filozofia devine *paideia* (educare a firii umane).
- După cum se arată în enunț, filozoful se autoeducă, având drept reper divinul, evidențiindu-se ideea potrivit căreia filozofia răspunde atât nevoii de cunoaștere, cât și celei formative a omului.
- O altă perspectivă asupra filozofiei este cea a lui Blaga, în accepțiunea căruia filozofia este un domeniu autonom față de știință și artă, deoarece problematica ei vizează totalitatea. Determinarea acestui specific este posibilă prin intermediul „conștiinței filozofice", adică printr-un unui act ulterior constituirii filozofiei. Raportul existent între perspectiva lui Blaga și punctul de vedere al lui Platon este de concordanță, deoarece ambii filozofi consideră filozofia un domeniu distinct și centrat pe reflexivitate.

Varianta 98

Subiectul I – E

A. *Logică a lui Ares* este denumirea pe care Noica o dă logicii clasice și celei moderne. Aceasta este o logică a explicației, a întregului, întrucât ea vede partea ca fiind în, dar și sub organizarea întregului. Individualul este în întreg, în generalul căruia îi este subsumat și prin care este, astfel, explicat ca un fapt statistic.

B. Spre deosebire de cea a lui Ares, *logica lui Hermes* este o logică a înțelegerii, o logică a individualului care dă sens generalului. A înțelege înseamnă a sesiza întregul în parte, întrucât partea are toate încărcăturile acestuia. Partea devine mai mult decât ea însăși, e dincolo de ea, dând sens întregului.
C. Una dintre consecințele concepției lui Noica despre cele două tipuri de logică poate fi, pentru o personalitate remarcabilă precum Socrate, ieșirea din statistică și intrarea în istorie. Socrate, prin moartea sa, dă legea omului, căci personalității sale nu i se aplică aceeași condiție ca unui muritor de rând.
D. Corelația dintre termenii *condiție umană* și *fapt statistic* poate viza următoarele idei:
   - Logica lui Hermes este, potrivit lui Noica, o logică a individualului care dă sens generalului; a personalităților, nu a oamenilor tratați ca simple fapte statistice.
   - Fiindcă cineva ca Socrate este muritor, moartea are o semnificație. Tocmai pentru că și-o asumă, Socrate este cel care dă sens condiției umane, justificând ce înseamnă a fi muritor. El arată, cu excepția sa, că regula vieții de om este pregătirea pentru moarte.

Subiectul I – F

A. Potrivit lui Popper, caracterul distinctiv al unei teorii științifice nu este verificabilitatea sa, ci, dimpotrivă, falsificabilitatea, sau posibilitatea de a vedea dacă experimentarea nu o infirmă. O teorie care a rezistat victorioasă probelor care ar fi putut-o respinge, falsifica, care a trecut testele de infirmare este coroborată, adică acceptată ca adevărată numai în mod provizoriu. Ea nu este verificată. O explicație care este „de nerespins" nu este neapărat adevărată, ci pseudoștiințifică, întrucât este o explicație care refuză să se supună dezmințirii experimentale.
B. Popper este un adept al *failibilismului*, adică al concepției potrivit căreia teoriile științifice sunt întotdeauna, prin natura lor, susceptibile de a fi respinse de către experiență. Ele sunt failibile, în sensul că nu pot fi niciodată confirmate sau coroborate în mod definitiv. În știință nu există adevăruri ultime. Pentru Popper, adevărul este doar un principiu normativ, valoarea fundamentală către care tinde știința. Dar oamenii nu pot obține *certitudinea* faptului că au ajuns în posesia adevărului.
C. Una dintre consecințele concepției lui Popper despre adevăr și eroare este acceptarea faptului că oamenii nu pot decât să-și testeze autocritic propriile teorii, încercând să le infirme. Astfel, prin eliminarea erorilor, cunoașterea poate *doar* să se apropie de adevăr. Metoda științifică nu este inductivă, ci o metodă deductivă de control, o metodă critică ce procedează prin respingeri ale consecințelor verificabile deduse din ipotezele și teoriile noastre.
D. Corelația dintre termenii *adevăr* și *corespondență* poate viza următoarea idee: Teoria adevărului-corespondență a reprezentat o dominantă a gândirii filozofice de-a lungul veacurilor. Cu rădăcini în antichitatea greacă, ea a fost dezvoltată de filozofii scolastici din Evul Mediu, care au formulat celebra

definiție *verum est adequatio rei et intellectus* („adevărul este adecvarea dintre lucruri și intelect"), în epoca modernă ea devenind o componentă esențială a filozofiilor realiste. De exemplu, propoziția „Zăpada este albă"este adevărată dacă faptele reale sunt exact așa cum le descrie propoziția, deci dacă realmente zăpada are proprietatea că este albă, sau, cu alte cuvinte, vorbim despre ceva adevărat dacă există o corespondență între realitate și descrierea făcută în enunțul dat.

Subiectul II – E, F

a. O concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui Aristotel. Filozoful grec este adeptul gândirii teleologice în etică (și nu numai), considerând că valoarea morală a unei acțiuni este dată de scopul acesteia. El susține teza potrivit căreia Binele suprem este fericirea, întrucât aceasta este un scop în sine. Fericirea este dorită doar pentru sine, iar nu pentru ceva căruia să-i fie subordonată, iar toate celelalte virtuți (onoarea, plăcerea, inteligența) sunt doar mijloace în vederea obținerii fericirii. Fericirea poate fi atinsă prin activitatea rațională a sufletului, prin activitate conformă cu virtutea.
b. O altă concepție filozofică despre moralitatea unei acțiuni este cea a lui I. Kant. Acesta este adeptul eticii deontologice, potrivit căreia valoarea morală a unei acțiuni este apreciată independent de consecințele acesteia și constă în respectarea necondiționată a legilor universale, a imperativului categoric. Legea morală nu spune niciodată ce trebuie să facă o persoană într-o anumită situație, ci numai ce criteriu formal (universalitatea) trebuie să satisfacă maxima acțiunii morale. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere susținut de Aristotel este de opoziție, întrucât morala kantiană nu este o morală a fericirii, ci una a datoriei, a demnității de a fi fericit.
c. Un exemplu care să ilustreze perspectiva filozofică a lui Kant ar putea fi cel al unui filantrop ce săvârșește o acțiune caritabilă mai degrabă din înclinație (din dorința de a câștiga capital electoral, de exemplu), decât din datorie. Ca atare, acțiunea sa nu va fi apreciată ca fiind morală.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **J. S. Mill** despre dreptate poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- În lucrarea *Utilitarismul*, J. S. Mill susține teza potrivit căreia ideea de dreptate presupune două aspecte: „o regulă de conduită, necesară realizării binelui umanității" și „un sentiment care sancționează regula". Potrivit acesteia, utilitatea este singurul criteriu al moralității. Acțiunile sunt bune în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de indivizi. Dreptatea este subordonată principiului celei mai mari fericiri (în funcție de care se apreciază utilitatea acțiunilor), astfel încât indivizii hotărăsc ce este mai bine de făcut, alegând acea acțiune care determină maximizarea cantității

de fericire. Acest aspect generează o viziune asupra dreptății în societate consfințită prin respectarea drepturilor omului și, implicit, a dreptului la căutarea fericirii. De asemenea, dorința ca aceia care încalcă regula să sufere o pedeapsă, prin consecințele ei, vine să legitimeze restrângerea libertății pentru cei care nu respectă regula de conduită.

- Spre deosebire de Rousseau, Mill consideră că sentimentului dreptății îi lipsește puritatea, întrucât acesta provine dintr-o dorință revanșardă, din dorința de a-l pedepsi pe cel care nu respectă legile (fie ele morale sau juridice).
- O altă concepție filozofică despre dreptate este cea a sofistului Glaucon, așa cum este exprimată de Platon, în dialogul *Republica*. Ideea sa centrală este aceea că omul, ghidat de dorința de a avea mai mult, practică nedreptatea. Comportamentul nostru moral, în sensul realizării dreptății, este funcțional doar prin manifestarea constrângerii (prin lege și forță). Raportul existent între perspectiva asupra dreptății a lui Mill și punctul de vedere exprimat de sofistul Glaucon este de concordanță. Ambii filozofi enunță necesitatea impunerii regulilor în vederea reglementării problemei dreptății, pornind de la prezumția că omul nu este o ființă bună și pură de la natură.

Varianta 99

Subiectul I – E

A. Descartes arăta că libertatea este manifestă în forma liberului-arbitru acceptat cu necesitate pentru evitarea aporiilor la care conduce ideea unui determinism divin absolut. Condiția de posibilitate a liberului-arbitru este manifestarea „voinței infinite" care generează libertate infinită. Subiectul își poate manifesta capacitatea de deliberare fără nicio restricție, „grația divină" permițând nu doar manifestarea libertății, ci și consolidarea ei. Semnificația acordată de către Descartes conceptului de *liber-arbitru* rezidă așadar în posibilitatea omului de a alege, în virtutea *voinței infinite*. Datorită prezenței intelectului, alegerea este precedată de cunoaștere.

B. Substratul moral al ideii religioase de liber-arbitru este intrepretat de Nietzsche în termeni extrem de negativi. El afirma că doctrina liberului-arbitru a fost în principal inventată pentru a putea imputa fiecărui om o anumită vină, pentru a se putea găsi totdeauna vinovați, oameni care să fie trași la răspundere. În acest sens, Fr. Nietzsche caracteriza creștinismul drept „o metafizică de călău". Puternic influențat de ideile lui Darwin asupra selecției naturale, Nietzsche tinde să vadă oamenii ca ființe biologice angajate într-o continuă luptă pentru supraviețuire. În contextul acestei lupte pentru existență, al selecției *celui mai puternic*, valorile și ideea creștină a liberului-arbitru nu mai au niciun sens. În acest context, libertatea — ca valoare creștină — este incompatibilă cu realitatea existenței umane, văzută în termenii unui determinism aplicat vieții sociale.

C. Una dintre consecințele concepției lui Nietzsche despre libertate asupra modului în care este apreciată orientarea valorică a unei persoane

ce consideră că a fost constrânsă în luarea unei decizii poate fi discutată în termenii aprecierilor făcute cu privire la propria voință. Dacă sunt admise constrângeri în luarea deciziilor înseamnă că voința persoanei în cauză nu este una puternică. Aceasta se poate considera, eventual, drept o voință încătușată. Nietzsche ar aprecia însă că este vorba de o voință slabă care își justifică neputința invocând ostilitatea condițiilor.

D. Corelația dintre termenii *libertate* și *supunere* poate viza următoarele idei:
- Libertatea înseamnă sentimentul de superioritate asupra celui care trebuie să se supună, adică, după cum afirma Nietzsche: „eu sunt liber, el trebuie să se supună".
- Din perspectiva lui Nietzsche ar putea fi respinsă ideea după care libertatea în societate se realizează atunci când nimeni nu este supus în mod arbitrar voinței altuia.
- Libertatea este posibilă chiar dacă există constrângeri exterioare care să tindă să supună voința individuală unor relații deterministe de tip cauză-efect.

Subiectul I – F

A. Prin conceptul de *orizont al misterului*, Blaga înțelege un orizont al valorilor, al culturii, specific modului existențial eminamente uman.

B. O deosebire existentă între modul de a fi al omului și cel al animalului este că omul există în orizontul misterului și al revelării, orizont cultural, în care își asumă destinul de ființă creatoare, în timp ce animalul este captiv în orizontul biologicului, în care este orientat de impulsurile de conservare ale speciei. O altă deosebire se referă la produsele omului față de cele ale animalului. Rezultatele activității omului au un caracter metaforic-revelatoriu, îmbracă aspecte stilistice, constituie o lume aparte, cu reperele sale valorice. Spre deosebire de acestea, produsele animalului (unelte, lăcașuri, organizații) sunt realizate doar ca răspuns de adaptare la provocările mediului, ale nevoilor de securitate.

C. O consecință a opiniei lui Blaga privind *depășirea, de către om, a imediatului* asupra modului în care este explicat(ă) rolul/importanța culturii în soluționarea problematicii naturii umane este conștientizarea necesității de a circumscrie un sens al vieții prin împlinirea destinului său creator. Una dintre cele mai complexe probleme corelate naturii umane este tocmai aceea asupra sensului vieții. Plasarea omului în orizontul culturii, dincolo de apartenența sa la biologic, dat, imediat, concret, deschide o categorie de întrebări care pot fi puse doar prin existența valorilor.

D. Corelația dintre termenii *mister* și *creație culturală* poate viza următoarele idei:
- Blaga nu acceptă perspectiva biologic-naturalistă asupra omului, potrivit căreia acesta ar fi o simplă etapă superioară a evoluției speciilor. Filozoful român postulează o diferență *de esență* între om și animal: destinul existenței umane este întru mister și pentru revelarea acestuia.
- Actul revelator ia forma creațiilor culturale, destinul creator al ființei umane fiind consecința imediată a existenței sale în orizontul misterului.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre cunoaștere poate evidenția specificul cunoașterii din perspectiva concepției lui K. Popper. Potrivit acestuia, procesul cunoașterii presupune căutarea de soluții la problemele noastre. Având o concepție falibilistă, Popper consideră că o cunoștință care nu poate fi confruntată cu faptele de experiență, care pare de nerespins, nu este științifică. De aceea, filozoful austriac nu va admite ca teoriile științifice să fie considerate definitive, certe, ci mereu deschise spre confruntarea cu noi fapte de experiență.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea pragmatistă, potrivit căreia valoarea de adevăr a unei propoziții, a unei teorii este dată nu de corespondența ei cu faptele, cu realitatea, ci de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. Raportul existent între perspectiva pragmatistă și concepția lui Popper este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că nu ne putem aștepta de la teoriile științifice să descrie cu certitudine realitatea, dar ne putem aștepta ca ele să ne ajute să ne rezolvăm mai bine problemele.

c. Pentru a ilustra concepția pragmatistă despre cunoaștere, am putea oferi drept exemplu modul în care este evaluat „adevărul" unei hărți. Astfel, o hartă va fi considerată utilă („adevărată") dacă ne ajută să ajungem la destinația dorită.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **I. Kant** despre moralitatea unei acțiuni, exprimată în fragmentul extras din lucrarea *Întemeierea metafizicii moravurilor*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Pentru Kant, criteriul după care poate fi apreciată moralitatea unei acțiuni stă în forma, nu în materia acesteia. O acțiune bună este aceea care are la bază o intenție pură, adică aceea săvârșită din datorie. Există, din perspectiva lui Kant, o diferență între acțiunile care doar corespund datoriei și cele făcute din datorie. Acestea din urmă sunt săvârșite fără a se avea în vedere considerații legate de înclinație, adică de vreun principiu (maximă) strict subiectiv(ă) de acțiune, cum ar fi interesul sau satisfacția pe care o putem obține. Acțiunea morală nu poate proveni dintr-un astfel de imperativ condițional (ipotetic), ce subordonează norma acțiunii unui scop, astfel încât aceasta are doar valoare de mijloc pentru atingerea acelui scop. Moralitatea provine dintr-o maximă universală, dintr-o lege morală care se exprimă sub forma unei datorii și care este o lege universală a rațiunii practice. Legea morală se manifestă sub forma unui imperativ categoric, a unui comandament ce nu mai este subordonat niciunui scop și care trebuie urmat în mod necondiționat. Imperativul categoric are o valoare în sine și comandă în mod absolut, întotdeauna și pretutindeni, oricare ar fi consecințele. Imperativul categoric îmi recomandă să acționez astfel încât maxima acțiunii mele (regu-

la urmărită, scopul vizat prin ea) să poată fi ridicată la rangul de lege universală.

- Potrivit lui Kant, persoana (ființa rațională) are o valoare absolută și există ca scop în sine, spre deosebire de lucruri, care au o valoare relativă și de care ne putem folosi ca simple mijloace. Cum norma (legea) morală indică numai ce criteriu formal (universalitatea) trebuie să satisfacă maxima acțiunii morale, înseamnă că principiul respectului absolut al persoanei, exprimat prin intermediul imperativului categoric, constituie temeiul moralei.
- O altă perspectivă asupra moralității unei acțiuni este, de exemplu, cea a lui J. S. Mill. Potrivit acestuia, utilitatea este singurul criteriu al moralității. Acțiunile sunt bune în măsura în care contribuie la fericirea unui număr cât mai mare de indivizi. Fiind o etică hedonistă, utilitarismul va lega promovarea fericirii de maximizarea cantității de plăcere, însă J. S. Mill admitea existența unor diferențe de ordin calitativ între plăcerile spiritului și cele ale trupului. Mill preferă imaginea unui Socrate nemulțumit, mai degrabă decât pe cea a unui porc satisfăcut. Raportul existent între perspectiva lui Kant și punctul de vedere susținut de Mill este de opoziție, întrucât morala kantiană nu este o morală a fericirii, ci una a datoriei.

Varianta 100

Subiectul I – E

A. Într-un sens larg, determinismul este teoria filozofică ce studiază raporturile directe sau indirecte, cauzale sau condiționale, esențiale sau neesențiale, necesare sau întâmplătoare, logice etc., din și dintre obiectele lumii, raporturi desemnate de categorii filozofice corespunzătoare. În sens restrâns, determinismul este teoria filozofică potrivit căreia orice obiect este determinat. Sintetizând cele spuse, determinismul se poate defini ca teorie a corelației dintre categoriile conexiunii, care constată ordinea și coerența din Univers, procesul determinării și caracterul determinat al fenomenelor. Pe această bază a determinismului se pot elabora explicații și predicții ale producerii diferitelor fenomene, evenimente și procese.

B. Una dintre consecințele determinismului asupra libertății poate fi gândită din perspectiva existenței constrângerilor de tip cauzal. Astfel, dacă sunt acceptate constrângeri din partea unei instanțe supranaturale, de pildă în forma destinului prestabilit, atunci libertatea umană va fi înțeleasă doar în corelație cu acceptarea necesității supranaturale.

C. Determinismul mecanicist poate însemna o condiționare directă între cauză și efect. Aplicat asupra unui act de educație în viața de familie, acest tip de determinism ar conduce la o educație autoritară, la relații de tip dominație–supunere între părinți și copii. O astfel de abordare a relațiilor din cadrul familiei este evident una simplificată, în care se poate crea falsa așteptare după care decizia părintelui chiar conduce la efectul dorit privind modelarea comportamentului copilului său.

D. Corelația dintre termenii *necesitate* și *cauză* poate viza următoarele idei:
- Necesitatea reprezintă ceea ce ține de substratul lăuntric al lucrurilor și nu poate să nu fie.
- În unele dintre concepțiile asupra lumii se consideră că efectul este determinat cu necesitate de către cauză.
- Necesitatea, întâmplarea, cauza și efectul sunt termeni corelativi care ilustrează perspectiva filozofică deterministă.

Subiectul I – F

A. Dreptul la viață, dreptul la libertate și dreptul la proprietate sunt trei drepturi ale omului.

B. Drepturile omului enumerate la punctul A sunt drepturi naturale, inalienabile și se aplică individual fiecărui om în virtutea simplului fapt de a fi om.

C. Rolul statului în asigurarea drepturilor pozitive este important pentru că, prin intermediul instituțiilor acestuia, a politicilor publice pe care le promovează, sunt create oportunități, astfel încât cetățenii să aibă șanse reale de a-și atinge scopurile pe care și le propun, de a se dezvolta. Așa, de exemplu, statul se implică în crearea, organizarea și funcționarea sistemului de învățământ punând la dispoziția copiilor și tinerilor mecanisme de formare și educare, ceea ce conduce la integrarea acestora în societate.

D. Corelația dintre termenii *drept negativ* și *stat de drept* poate viza următoarele idei:
- Statul de drept garantează cetățenilor săi respectarea drepturilor negative.
- În funcție de implicarea statului (de drept) în realizarea unui drept, pot fi delimitate drepturi pozitive și drepturi negative.
- Statul de drept și drepturile omului, sub aspectele lor de drepturi negative, respectiv pozitive, reprezintă valori importante ale unei societăți democratice.

Subiectul II – E, F

a. Analiza unei concepții filozofice despre cunoaștere poate evidenția specificul cunoașterii din perspectiva pragmatismului. Potrivit acestei concepții, valoarea de adevăr a unei propoziții, a unei teorii este dată nu de corespondența ei cu faptele, cu realitatea, ci de utilitatea ei pentru activitatea noastră practică. Progresul în cunoaștere este apreciat în raport cu „valoarea în bani gheață" a teoriilor noastre.

b. O altă concepție filozofică despre cunoaștere este cea a lui K. Popper, potrivit căruia procesul cunoașterii presupune căutarea de soluții la problemele noastre. Având o concepție failibilistă, filozoful austriac nu va admite ca teoriile științifice să fie considerate definitive, certe, ci mereu deschise spre confruntarea cu noi fapte de experiență. Raportul existent între perspectiva lui Popper și concepția pragmatistă este de concordanță. Ambele poziții filozofice consideră că nu ne putem aștepta de la teoriile științifice să descrie cu certitudine realitatea, dar ne putem aștepta ca ele să ne ajute să ne rezolvăm mai bine problemele.

c. Pentru a ilustra concepția lui Popper despre cunoaștere, am putea oferi drept exemplu modul în care este evaluat „adevărul" unei teorii. Câtă vreme teoria lui Newton nu este infirmată de numeroase observații și experimente, ea este doar „coroborată", fără a fi vreodată confirmată. La fel se poate spune și despre teoria lui Einstein, că ea este acceptată ca adevărată doar în mod provizoriu. Ambele teorii ne permit accesul către lume, înțelegerea ei, dar teoria lui Einstein a fost preferată în virtutea faptului că unele probleme rămase nerezolvate la Newton au devenit, în principiu, rezolvabile.

Subiectul III – E, F

Analiza concepției lui **L. Blaga** despre om, exprimată și în fragmentul extras din lucrarea *Geneza metaforei și sensul culturii*, poate avea în vedere următoarele idei explicative (potrivit reperelor formulate în enunțul itemului):

- Blaga nu acceptă perspectiva biologic-naturalistă asupra omului, potrivit căreia omul ar fi o simplă etapă superioară a evoluției speciilor. Filozoful român postulează o diferență *de esență* între om și animal: destinul existenței umane este întru mister și pentru revelarea acestuia. Iar actul revelator ia forma creațiilor culturale. Pentru a pune în evidență singularitatea omului în Univers, Blaga distinge între *moduri ontologice* (definite ca moduri de a fi, ca straturi, niveluri ale existenței) și *moduri morfologice* (tiparele după care este creată, în cadrul unui mod ontologic, fiecare specie). Fiecare strat (nivel) existențial este rezultatul unei *mutații ontologice* (care schimbă radical felul de a fi), iar fiecare specie este produsul unei *mutații morfologice* (caz în care schimbarea are loc în cadrul aceluiași mod de a fi). Ființarea nu este omogenă, ci multistratificată, cuprinzând patru straturi (niveluri): anorganicul, vegetalul, animalul și omul. Toate aceste straturi există în aceeași măsură, dar modalitatea de a fi diferă radical, fiecare nivel existențial caracterizându-se printr-un orizont propriu. Potrivit lui Blaga, așadar, omul nu s-a format printr-o serie de diferențieri morfologice și structurale, ci printr-o mutație ontologică, ce a instituit un nou nivel existențial, caracterizat printr-un orizont propriu: orizontul misterului.
- Omul depășește cadrele imediatului și ale securității prin aceea că este capabil să-și sacrifice propria existență pentru a crea cultură, pentru a deveni *subiect creator*. Iar acest destin creator al ființei umane este consecința imediată a existenței sale în orizontul misterului.
- B. Pascal oferă o altă perspectivă asupra naturii umane pe care o percepe ca fiind paradoxală și contradictorie, datorită oscilației între perisabilitate, vulnerabilitate și măreția conferită de gândire. Definitorie rămâne, însă, cugetarea: „Omul nu este decât o trestie, cea mai slabă din natură, dar este o trestie cugetătoare". Raportul existent între concepția lui Pascal și punctul de vedere al lui Blaga este unul de concordanță, deoarece ambii filozofi admit dimensiunea metafizică a omului, fiind convinși de măreția pe care i-o conferă aceasta, dar relevă și limitele specifice cunoașterii umane.

apex

antrenament pentru examene

apex

Vă recomandăm, în aceeași serie, pentru Bacalaureat 2007:

- Florina Oțet (coord.), Doina Manoleasa, Sorin Spineanu-Dobrotă, Smaranda Oargă
  PSIHOLOGIE. GHID DE REZOLVARE A SUBIECTELOR
- Sorin Spineanu-Dobrotă (coord.), Florina Oțet, Oana Arnăutu
  ECONOMIE. GHID DE REZOLVARE A SUBIECTELOR
- Alina Croitoru
  LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ. SUGESTII DE ELABORARE A TEXTELOR ARGUMENTATIVE
- Cristina Nechifor
  LIMBA ENGLEZĂ. MODELE DE ESEURI ȘI TEXTE DE ANALIZĂ
- Ecaterina Zamfirescu, Svetlana Baciu (coord.)
  LIMBA FRANCEZĂ. GHID DE REZOLVARE A SUBIECTELOR
  (L_1 normal L_2 • L_1 intensiv • L_1 bilingv • L_3 minorități)

ISBN 978-973-689-111-3

ISBN 978-973-689-111-3

Alexandria
9 - 12.00
LIBRARII